

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
JAPON DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI
JAPON OTOBİYOGRAFİK ROMANINDA SÖMÜRGE VE GÖÇ:
MANÇUKUO ÖRNEĞİ

HABİBE SALĞAR

DOKTORA TEZİ

ANKARA

2019

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
JAPON DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

JAPON OTOBİYOGRAFİK ROMANINDA SÖMÜRGE VE GÖÇ:
MANÇUKUO ÖRNEĞİ

HABİBE SALĞAR

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ALİ MERTHAN DÜNDAR

DOKTORA TEZİ

ANKARA

2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
JAPON DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

JAPON OTOBİYOGRAFİK ROMANINDA SÖMÜRGE VE GÖÇ:
MANÇUKUO ÖRNEĞİ

HABİBE SALĞAR

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ALİ MERTHAN DÜNDAR

Tez Jürisi Üyeleri

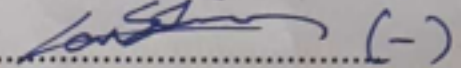
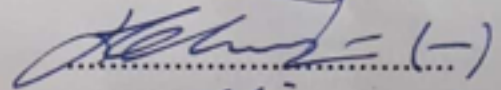
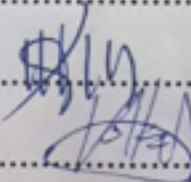
Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR (Danışman)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN

Prof. Dr. Volkan ERDEMİR

Prof. Dr. Ayşe Nur TEKMEKİ

Prof. Dr. H. Can ERKİN

Tez Sınav Tarihi: 28. 11. 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Tarih

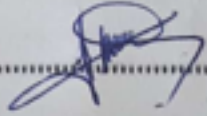
06.12.2019

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

HABİBE SALĞAR

İmzası

ÖNSÖZ

II. Dünya Savaşı'nın ardından Japonya'da, sömürge dönemi Mançuryası ve Mançukuo Devleti ile ilgili olarak çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Bölgedeki yaşam pek çok romana da konu olmuştur. Ancak, eldeki hatırı sayılır literatürün Japonya'da ya da Batı'da yeterince incelendiğini söylemek mümkün değildir. Japonya'nın Mançukuo ile olan ilişkisinde, biz “Japon Otobiyografik Romanında Sömürge ve Göç: Mançukuo Örneği” başlıklı çalışmamızla, bölgeye gönderilen ya da çeşitli sebeplerle kendi istekleri ile göç eden Japon halkının gözlem ve deneyimlerinin, Japon yazınında nasıl yer bulduğunu inceledik. Savaş sonrası dönemde, yazarların Mançukuo yaşamını anlatan, dönemin siyasi, sosyal, ekonomik durumu hakkında da bilgiler veren romanlarının incelenmesi, bu dönemin ne derece gerçekliğe sadık kalınarak edebi alana yansıtıldığının anlaşılabilmesine olanak tanımaktadır.

Batı'da özellikle sömürge sonrası sürecin Post - Kolonyal edebiyat araştırmalarının konusu haline geldiği görülmektedir. Batı'dakinden farklı olsa da, Asya'da da Post - Kolonyal sürecin yaşandığını ifade etmemiz gerekmektedir. Bu nedenle, tezimizin Post - Kolonyal edebiyat araştırmalarına, Asya perspektifinden de bakılabilmesi için yeni bir bakış açısı kazandırmasını temenni ediyoruz.

Doktora tezi, bir akademisyenin eğitim hayatının en önemli aşamasıdır. Bu süreçte birçok zorlukla karşılaştım. Bunları aşabilmemde, yol göstericiliğiyle babacan tavrını esirgemeyen, tezimi en ince ayrıntısına kadar okuyan, desteğini ve yardımını her zaman hissettiğim saygıdeğer bilim insanı Prof. Dr. Ali Merthan DÜNDAR'a bana verdiği emekler için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme süreçlerinde değerli görüşlerini esirgemeyen Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN'a da saygı ve minnetimi sunuyorum.

Türkiye’de Japonya’ya ilişkin çalışma yaparken karşılaştığım en büyük zorluklarından biri kaynak sıkıntısı idi. Japon Vakfı (Kokusai Kōryūkikin) tarafından sağlanan araştırma bursu, kaynak sorununun üstesinden gelmemde büyük bir destek sağladı. Bu süreçte tez araştırmalarım ile ilgili kıymetli yorumları ile katkıda bulunan, bana vakit ayıran sevgili TANAKA Tetsuya’ya, Japonya’da olduğum süreçte kaynak araştırmalarım da her türlü kaynağa ulaşmamda bana güleryüzü ile yardımlarını esirgemeyen HATAKENAKA Tomoko’ya en kalbi teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte araştırma konuma ilişkin Çin’de yapılan çalışmalara ulaşabilmemde sevgili arkadaşım Yixin XU’nun yardımlarını hiç unutmayacağım.

Bu süreçte hayatta olan değerli yazarlar ile röportaj yapabilme imkânına sahip oldum. Böylesi önemli bir fırsatı sağlayan çeşitli yayınevleri ve değerli çalışanlarına minnet borçluyum. Değerli yazar NAKANISHI Rei ile görüşebilmemi sağlayan Shinchōsha yayınevinden sayın ARAI Hisayuki beyefendiye, INAKE Yukiko ile görüşebilmemi sağlayan Haato Yayınevinden NISHIYAMA Yoshihiko beyefendiye, MASUDA Shōichi ile görüşebilmemde desteğini esirgemeyen Yumekōbō yayınevinden sayın KATAGIRI Tsutomu beyefendiye ve SAWACHI Hisae’ye ulaşmamı sağlayan Shūeisha yayın evine şükran borçluyum.

Kendileriyle görüşme talebimi geri çevirmeyerek bana kıymetli vakitlerini ayıran çok değerli yazarlar INAKE Yukiko, NAKANISHI Rei, MASUDA Shōichi, SAWACHI Hisae’ye en kalbi duygularım ile teşekkürlerimi sunuyorum. Değerli vakitlerini ayırarak sorduğum her soruya içtenlikle cevap vermeleri tezime büyük bir katkı sağladı.

Doktora sürecinde dünyaya gelen ve bize sonsuz mutluluk yaşatan sevimli kızım Selin’in bana verdiği güç ile tezimi bitirdim. Bu süreçte zorlukların üstesinden gelememde desteklerini esirgemeyen sevgili annem ve babama ne kadar teşekkür etsem azdır. Yol göstericiliği ile hayatımı kolaylaştıran ve her zaman yoldaşım olduğunu

hissettiren sevgili eşim Doç. Dr. Ercan SALĐAR’a ayrıca sevgi ve şükranlarımı
sunuyorum.

Habibe SALĐAR

Ankara

2019

ÖNSÖZ	v
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	31
1. TARİHİ ARKA PLAN: MANÇURYA VE MANÇUKUO DEVLETİNE GENEL BAKIŞ	31
1.1. Bir Bölge Olarak Mançurya	31
1.1.2. Çin – Rusya – Japonya Üçgeninde Mançurya Siyaseti	34
1.1.3. Büyük Asyacılık İdeolojisi ve Mançukuo Devleti'nin Kuruluşu	47
1.1.4. Mançukuo'nun Coğrafi ve Ekonomik Yapısı	59
1.1.5. Mançukuo'nun Bürokratik ve Kültürel Yapısı	66
1.1.6. Diğer Ülkelerin Mançukuo'nun Kuruluşuna Olan Tepkileri	71
1. 2. JAPONLARIN YURTDIŞINA ve MANÇUKUO'YA GÖÇÜ	78
1.2.1. Japonların Yurtdışı Göçleri (1885 - 1945)	78
1.2.2. Mançurya'nın Japonya İçin Önemi	82
1.2.3. Mançukuo Göçünün Fikir Adamları ve Mançukuo'nun İşgali	85
1.2.4. Japonların Mançukuo Göç Süreci	91
İKİNCİ BÖLÜM	103
2. JAPON ROMANINDA MANÇUKUO KONUSUNUN DOĞUŞU, YAZARLAR VE ESERLER	103
2.1. Mançukuo'da Japon Edebiyat Çevresinin Oluşumu	105
2.2. Mançukuo'dan Japonya'ya Taşınan Yazın Faaliyetleri	116
2.3. Geri Çekilmenin Ardından Romanlarda Mançukuo	119
2.3.1. Sömürge Dönemi ve Savaş Anlatıları: Otobiyografik Romanlarda Mançukuo	122
2.4. Kadın Yazarların Gözüyle Mançukuo	129
2.4.1. Fujiwara Tei (1918 – 2016)	130
2.4.1.1 Nagareru Hoshi wa Ikite Iru (1949)	133
2.4.2. Inake Yukiko (d. 1923)	137
2.4.2.1 Kamikaze yo Izuko ni (2015)	139
2.4.3. Miyao Tomiko (1926 - 2014)	141
2.4.3.1. Shuka (1985)	145
2.4.4. Sawachi Hisae (d. 1930)	148
2.4.4.1. 14 Sai (2015)	157
2.5. Erkek Yazarların Gözünden Mançukuo	162
2.5.1. Masuda Shōichi (d. 1928)	163
2.5.1.1. Senba no Sabu chan to Gon: Matōseki wo Ikite Futatsu no Inochi (2009)	167
2.5.2. Miki Taku (d. 1935 -)	170

2.5.2.1. Horobita Kuni no Tabi (1969)	172
2.4.3. Nakanishi Rei (d. 1938 -)	176
2.5.3.1. Akai Tsuki (2001)	182
2.5.4. Kiyama Shōhei (1904 – 1968)	193
2.5.4.1. Tairiku no Hosomichi (1962)	196
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	202
3. ROMANLARA YANSIYAN MANÇUKUO	202
3.1. ESTETİK KOLONYALİZM SÖYLEMLERİ	204
3.1.1. Japon Yayılmacılığı	207
3.1.2. Kantō Ordusu (Kantōgun)	211
3.1.3. Japon Ulusunun Üstünlüğü	217
3.1.4. Beş Milletin Barış ve Dayanışma İçerisinde Yaşamaları (Gozoku Kyōwa)	226
3.1.5. Japon İmparatoru’nun Gücünü Meşrulaştırma: Ōdō Rakudo	232
3.1.6. Büyük Asya Treni (Dai Ajia Gō)	234
3.1.7. Afyon (Ahen)	237
3.1.8. Mançukuo’da Kadın İmgesi	240
3.2. ESTETİK ANTİ - KOLONYALİZM SÖYLEMLERİ	243
3.2.1. Sovyet İşgali	244
3.2.2. Japonya’nın Yenilgisi	248
3.2.3. Zorunlu Askerlik	251
3.2.4. Kutsal Ölüm (Gyokusai)	254
3.2.5. Japonlara Yönelik Diğer Halkların Tepkileri	259
3.2.6. Üstü Açık Yük Vagonları	262
3.2.7. Evlatlık Verilen - Öldürülen Çocuklar	263
3.2.8. Okinawa Savaşı	266
3.2.9. Sığınma Kampları, Salgın Hastalıklar ve Sağlık Sorunları	268
3.2.10. Komünist Ordu - Milliyetçi Ordu (Hachirō gun – Kokufu gun)	271
3.2.11. (Anavatana) Geri Çekilme (Hikiage)	273
SONUÇ	284
KAYNAKÇA	290
ÖZET	314
ABSTRACT	315
EKLER	317

GİRİŞ

Tokugawa dönemi (1603 - 1868), her ne kadar Japonya'nın dünyaya kapalı bir siyaset izlediği dönem olsa da, Çin ile uzun dönemlere yayılan ilişkileri, bu dönemin sonlarında Çin'de yaşanan gelişmelerden ders almasını sağlamıştır. “Japonya'nın kapılarını sadece kendi istediği kadar aralayarak dünyaya baktığı bu dönem, Avrupalı Büyük Güçler'in Çin'i pasifize etmelerinin ardından, yüzlerini Japonya'ya çevirmeleri ile sona ermiştir” (Dündar, 2006: 130). Japonya bu dönemde her ne kadar inziva politikası izlese de, dünyadaki gelişmeleri takip etmeye çalışmıştır.¹ Meiji Dönemi (1868 - 1912)² ile birlikte Japonya, siyasi, ekonomik, sosyal ve askerî alanda birçok yeniliğe ev sahipliği yapan bir ülke haline gelmiştir. Hayata geçirilen düzenlemelerle, ülkede hızlı bir değişim yaşanmış ve etkileri sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Bu dönemin, Batılılaşmanın “birinci safhası” olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle, Çin – Japon Savaşı'ndan (1894 - 1895) zaferle ayrılmasının ardından, Japonya'nın

¹ Edo döneminde, ilan edilen *Sakokurei* 鎖国令 (Ülkenin Dışa Kapanması Emri) ile 1639 yılında Japonya'ya Hristiyanlara ait gemilerin gelmesi ve Japonların yurtdışına seyahat etmeleri yasaklanmıştır (Kamigaito, 1994: 156). Japonya'yı dıştan gelecek herhangi bir saldırı ya da ihlale karşı korumayı amaçlayan bu inziva politikası, dış ticareti büyük ölçüde Shogunluğun emri altında tutmuştur. Ancak, Japonya'yı Batı'dan tamamen izole etmemiştir. Bu dönemde, Batı'daki gelişmeler Hollandalılar tarafından Shogunluğa rapor edilmiştir (Erkin, 2001).

² Meiji döneminde Japonya'nın yaşadığı iki önemli savaş vardır. Bu savaşlar, Çin - Japon Savaşı (1894 - 95) ve Rus - Japon Savaşıdır (1904 - 1905). Japonya'nın özellikle sanayi alanında gelişmesi, diğer Batılı sömürge ülkelerinde olduğu gibi Japonya için de pazar ve hammadde ihtiyacını ortaya çıkarmış, bu amaçla Japonya ilk olarak komşuları ile çatışma ortamına girmiştir. O dönemde Rusya'nın yayılmacı siyasetinin önüne geçmek için Japonya, Kore'nin Çin'den bağımsız hale gelmesinde etkin rol oynamıştır. Çin ile yaşanan Kore üzerindeki anlaşmazlık, 1894 - 95 yıllarında Çin - Japon savaşına yol açmıştır. Ancak, bu savaşın ardından Japonya Port Arthur ve Liaotung yarımadasından çekilmek zorunda bırakılmıştır. 1896 yılında Rusya ile Çin arasında imzalanan antlaşma ile Ruslar Mançurya'da demiryolu kurma hakkı elde etmiş, aynı zamanda (Ruslar tarafından işletilen) Çin - Doğu Demiryolu Şirketi üzerinde maden işletme, üretim gibi imtiyazlara sahip hale gelmiştir. Bu durumlar, Japonların aleyhine Rusların bölgede yayılması anlamına geldiğinden, Japonların bölgedeki amaçlarına engel teşkil etmiştir. Kore'nin kuzeybatısının Ruslar tarafından işgal edilmesi Rus - Japon Savaşının çıkmasına neden olmuştur (Dündar, 2006: 139 - 140). Çin - Japon Savaşı (1894 - 95) ve Rus - Japon Savaşının (1904 - 05) ardından kazandığı galibiyetler, Japonya'yı Taishō döneminin (1912-26) başında bölgesel bir güç haline getirmiş ve “büyük güçler” (*rekkyō* 列強) arasında adını yazdırmıştır (Saaler ve Koschmann, 2007: 6). XIX. yüzyılın ortalarında, Japon yetkililer ve alimler, uluslararası arenada Japon devlet politikasına ilişkin pragmatik bilgileri tavsiye ederken, ülkenin jeopolitik meseleleri üzerine de tartışmaya başlamışlardır. Bu tartışmalar içinde, endüstri ve ticarete devletin etkili olması, Batı ile mücadele edebilecek güçlü bir ordunun oluşturulması gibi konular devletin en önemli meseleleri olmuştur (Mendl, 2005: 17).

gerçekleştirdiği silahlanma dönemini ise, Batılılaşma'nın "ikinci safhası" olarak görmek mümkündür (Masuda, 1987; Zachmann, 2009). Şöyle ki Japonya, Batılı güçlerin sömürgesi olma endişesinden kurtulabilmek için, Batı'daki bilimsel ve teknolojik ilerlemeleri takip etmiş, askerî alandaki yenilikleri ve silah teknolojisini ülkesine taşımıştır. Bir başka deyişle, Japonya hızla modernleşerek bilimsel alanda ilerlerken, askerî alandaki gelişime de önem vermiştir.

Rus - Japon Savaşı'nın ardından, Çin'in Güney Mançurya Demiryolu Şirketi (*Mantetsu Kabushiki Gaisha*)³ ile Japonya, daha önce Rusya'nın nüfuzu altındaki Mançurya⁴ bölgesinde hakim olmaya başlamıştır (Duara, 2004: 47). 1905'ten itibaren, Mançurya'da varlığını sürdürmeye başlayan Japonya, Amerika'nın 1924'te Japon göçmenlerin ülkeye girişlerini yasaklamasıyla⁵, nüfusunu ihraç edebileceği bir bölge olarak Mançurya'yı görmüştür. Hammadde kaynaklarının çokluğu, tarıma elverişli geniş düzlüklerin varlığı, Japon nüfusunun bölgeye yerleştirilmesi için bölgeyi cazip bir yer konumuna getirmiştir⁶.

³ 満鉄株式会社 (まんてつかぶしきがいしゃ): Güney Mançurya Demiryolu Şirketi. İngilizce alanyazında *Japan's South Manchuria Railway Company* (SMR) olarak adlandırılmaktadır. Japon hükümetinin 1906 yılında kurduğu bu şirket, Rus - Japon Savaşının ardından imzalanan Portsmouth Antlaşması ile Kuzeydoğu Çin demiryolu hattının Japonlara devredilmesiyle Rus demiryollarının bu hat ile olan bağlantısının kontrol edilmesi amacıyla kurulmuştur (Matsusaka, 2010: 37).

⁴ Tezimizde Mançurya, bölgeye işaret ederken; Mançukuo, bu bölge üzerinde kurulan devleti işaret etmektedir.

⁵ *Johnson Reed Act* ya da *Immigration Act of 1924* olarak adlandırılan bu yasa, 26 Mayıs 1924 tarihinde resmi olarak uygulamaya girmiştir. Bu göç yasası, o zamanlar Asya'dan gelen göçmenlerin çoğunluğu olan Japonları dışlamıştır. Bu yasa, Japonca literatürde 排日移民法 (Japon Göçmenlerin Yasaklanması Yasası) olarak geçmektedir (Nitta, 2014: 19).

⁶ Mançurya bölgesinin Japonya için önemi tezimizin birinci bölümünde tartışılmıştır.

18 Eylül 1931’de Mukden (günümüzde Shenyang) yakınlarındaki Güney Mançurya Demiryolu’nun bir bölümünde meydana gelen ve Mukden Olayı⁷ olarak geçen patlama ile Japon birlikleri, Mançurya’daki toprak kazanımını arttırmak için bir fırsat yakalamışlardır (Kawashima, Hattori, 2008: 138 - 139). Bu olayın ardından, belli yerlere Japon askerleri yerleştirilmeye başlanmıştır. Çin ve Japonya arasında yaşanan bu Mançurya Krizinin⁸ ardından, bölgede Japon askerî idaresi olan Kantō Ordusu’nun⁹ etkisi ile, Mançukuo Devleti¹⁰ 1932 yılında bağımsızlığını dünyaya ilan etmiştir. Kamuoyuna her ne kadar bağımsız bir devlet olarak gösterilse de, Mançukuo’nun

⁷ Bölgedeki Japon askerî kuvvetlerinden Kantō Ordusu’nun Shenyang kırsalındaki Liutiaohu’da gerçekleştirdiği patlama olayıdır. Mançurya Olayı 満州事変 (まんしゅうじへん) ya da Ryūjōko Olayı 柳条湖事件 (りゅうじょうこじけん) (*İng.* Wanpaoshan Incident) olarak geçen patlama ile, Çin’in kuzeydoğusunda bulunan Shenyang 奉天 (*Jp.* Hōten), Jilin 吉林 (*Jp.* Kitsurin), Heilongjiang 黒龍江 (*Jp.* Kokuryūkō) kentlerine Japon askerleri yerleştirilmiştir (Zenkoku Rekishi Kyōiku Kenkyū Kyōgikai, 1994: 245; Wilson, 2002: 18). Tokyo’nun bu olay ile ilişkisine dair birçok araştırma mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları için bakınız Sadako Ogata, *Defiance in Manchuria: The Making of Japanese Foreign Policy, 1931-1932*; Mark Peattie, *Ishiwara Kanji and Japan's Confrontation with the West*; Mançurya devletine ilişkin oldukça detaylı bilgiler sunan Louise Young, *Japan's Total Empire: Manchuria and the Culture of Wartime Imperialism*; Mançurya krizinin Japonya ve Çin ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerinin ayrıntılı analizi için Sandra Wilson, *The Manchurian Crisis and Japanese Society, 1931 – 33*.

⁸ John Maki, Mançurya Krizi’ni “II. Dünya Savaşı’nın doğrudan sebebi” ve Çin’de “Komünizm’in galip gelmesinde sorumlu olay” olarak belirlemektedir (1961: 62 – 63). Büyük -Asyacılık ideolojisi ile ‘On Beş Yıllık Savaş Dönemi’ nin tarihsel olarak bir bütünü ayrılmaz parçaları olduğunu ve Mançukuo Devleti’nin kuruluşundaki önemini ortaya koyan araştırmanın ayrıntıları için bkz. Hotta, Eri, *Pan-Asianism and Japan's War 1931 – 1945*, Palgrave Macmillan Transnational History Series, New York, 2007. Mançurya Krizine ilişkin birçok tarihinin görüşünü değerlendiren Sandra Wilson (2002), “Çin’in kuzeydoğusunun işgal edilmesinin ardından gelen olaylar zincirinin 1945’teki yenilgi ile son bulduğu, kısacası 1931 Eylül’ünün 15 yıl boyunca süregelen savaş yıllarını başlatan temel olay olarak saptamaktadır.

⁹ Kantō Ordusunun ilk birlikleri, Rus - Japon Savaşı’nın ardından imzalanan Portsmouth Antlaşması ile Japonların Ruslardan devraldıkları Guandong kiralık bölgesinde ve demiryolu hattı boyunca güvenliğinin sağlanması için bölgeye yerleştirilen askerlerdir. 1911 yılında, Çin’de Xinhai devrimi yaşanır. Kısa bir süre sonra patlak veren I. Dünya Savaşı, Asya’da da milliyetçilik hareketlerinin artmasına yol açar. Bu gelişmelerin etkisiyle, Kantō Genel Valilik Birimi, bünyesinde yer alan askerî birlikleri 1919 yılında Kantō Ordusu olarak yeniden düzenler ve bu coğrafyada yeni bir Kantō bölgesi oluşturur. Böylece Kantō Ordusu 1919 yılında kurulmuş olur. Çin’deki Milliyetçi Devrim askerleri ve diğer bağımsız askerî birliklerin Kantō Ordusu’na karşı direnişleri sebebiyle, Kantō Ordusu’nun bölgedeki faaliyetleri şiddetlenmeye başlamıştır. Özellikle bunun en somut örneği, Zhang Zuolin’in Kantō Ordusu tarafından düzenlenen bombalı saldırı ile hayatını kaybetmesidir. Ardından Kantō Ordusunun 1931 yılında Mukden’de gerçekleştirdiği patlama olayı, bölgede bu ordunun gerçekleştirdiği bir başka önemli gelişmedir (Kobayashi, 2014: 80 - 81).

¹⁰ Tezimizde Japonca ifadelerde Hepburn sistemi kullanılmıştır. İngilizce alanyazında, Manchukuo olarak geçen bu devletin Japonca adı Manshūkoku (満洲国) dur. Mançukuo, 1 Mart 1932 yılında kurulmuş, 18 Ağustos 1945 yılında yıkılmıştır. Bu devletin varlığı 13 yıl 5 ay sürmüştür (Kawamura, 2011: 5).

Japonya tarafından yönlendirilmesi sebebiyle, bu devlete “kukla devlet”¹¹ denmiştir (Nihon Shakai Bungaku-kai, 1993: 118 - 119; Kawamura, 1998: 6). Japonya kendi halkının bölgede yerleştirilmesi ile emperyalist amaçlarını gerçekleştirmede, kendisine bu bölgeyi gerekli ve önemli bir merkez olarak belirlemiştir. Matsuoka Yōsuke¹² bu bölgenin Japonya için önemini anlatmak için “can damarı” (*seimeisen*)¹³ ifadesini kullanmıştır (Culver, 2013: 206). Son Ch’ing İmparatoru olan Aisin-Gioro Puyi¹⁴ (1906 – 1967) 1932 – 1934 yılları arasında Mançukuo’nun baş yöneticisi ilan edilmiştir. Puyi, 1945 yılına kadar Mançukuo Devleti’nin imparatoru olarak kalmıştır. Mançukuo’nun kuruluşu, ülkeye yenilikler getirirken, Japonya için de yepyeni bir sürecin başlangıcını oluşturmuştur.¹⁵ Mançukuo Devleti, Japonların Çin anakarasında hayata geçirdiği en önemli siyasi yapı olup, kontrol ettiği Manchurya coğrafyası, Japon yerleşimcilerin yaşadığı bölgeyi oluşturmaktadır. Japonya’nın etkisi ile kurulan bu devlet, 1945 yılında yıkılmış olsa da, uzun yıllar Japonya’nın bölge üzerindeki amaçlarının somut olarak ortaya çıktığı bir ülke olması bakımından önem taşımaktadır.

¹¹ Japonca, *Kairai kokka* (傀儡国家) , İngilizce *Puppet State* olarak ifade edilen bu kavram, Mançukuo’nun bağımsız bir devlet görünümünde olmasına karşın, Japonya tarafından uzaktan idare edildiği ve baştaki isimlerin de Japonlar tarafından yönlendirildiği bir sistemdir.

¹² 松岡洋右 (1880 - 1946). Amerika’da yaşamış ve orada eğitim almış bir diplomat olan Matsuoka Yōsuke 1929 yılında Manchurya’da Japon işletmesi altında bulunan demiryolunun başkan yardımcılığına atanmıştır. Japon kontrolü altındaki bu bölgesel alanda önemli bir rol oynamıştır. Mançukuo’nun bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, bölgede inceleme yapan Lytton Komisyonunun Raporuna ilişkin görüşme yapmak üzere Japon hükümeti tarafından 1933 yılında Cenevre’ye gönderilmiştir. Komitenin kararını açıklamasının ardından Matsuoka, Japonya’nın Milletlet Cemiyetinden ayrılma kararını açıklamıştır (Burkman, 2008: 171 - 172).

¹³ 生命線

¹⁴ Aisin Gioro Puyi 愛新覺羅. 溥儀, 1911 yılında Çin’de yaşanan Xinhai Devrimi ile Ch’ing Hanedanı yıkıldıktan sonra, Çin Cumhuriyeti tarafından belirlenen yasa ile Pekin’deki Yasak Şehir’de yaşamasına izin verilmiştir. Ancak, komutan Feng Yuxiang’ın 1924’teki darbesi ile gücü eline alan Puyi, Japonya Elçiliğine gider. Ertesi yıl, Pekin’den ayrılarak Japonya’nın imtiyazlı bölgesi olan Tianjin’de kendisi için kiralanmış yerde yaşamaya başlar. 20 Kasım 1925’te Puyi, Kantō ordusunun önemli isimlerinden biri olan Orgeneral Kenji Doihara ile görüşür. Çin hükümetinden bağımsız olması planlanan Mançukuo Devleti’nin imparatoru olmasına ilişkin ilk görüşme o gün gerçekleşir (Puyi ve Mançukuo tarihine ilişkin resimler ve ayrıntılı bilgi için bkz. Hiratsuka, 2010: 82 – 83).

¹⁵ Daha sonraki bölümlerde bahsi geçecek olan bölgeye yapılan Japon göçleri, bölgede Japon Şirketlerinin kurulması, Mantetsu (Güney Manchurya Demiryolu Şirketi) kurulması ve bu şirkete bağlı birçok iş sahasının kurulması, bölgede Japonca eğitiminin yaygınlaştırılması gibi Japon siyaseti, ekonomisi ve kültürünün ülkenin her yerine yayılması hedeflenmiştir (Young, 1999).

Mançukuo'nun kuruluşunun ardından Japonya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrılması (1933), Çin'in kuzeydoğu bölgesinde eşkıyalık olaylarının yaygın oluşu gibi sıkıntılar yaşansa da, Japonya II. Dünya Savaşı'ndaki yenilgiye kadar Mançukuo'da siyasi, ekonomik ve askerî alanda iktidarını korumuştur (Grajdanzev, 1935: 147 - 157). Louise Young, Mançurya'daki Japon imparatorluğunun etkisini üç safhada gösterdiğini belirtir. Bunlar, askerî fetih, ekonomik gelişme ve toplu göçtür (1999: 4). Bu aşamalar, Japonya'nın Mançurya'da gücünü ve etkisini dünyaya gösterdiği dönemlere işaret eder. Bu zaman aralığı, Mançukuo kurulduktan sonra, bölgeye göç eden Japon halk için çeşitli imkânların olduğu, huzurlu ve diğer milletler içinde üstün konumda - zaman zaman lider konumunda- bulundukları dönemi kapsamaktadır.

Japonya Mançukuo'da geniş bir demiryolu (Güney Mançurya Demiryolu Şirketi) ve karayolu ağı kurarak ulaşım sistemleri geliştirmiş, Büyük Asya Treni'ni (*Dai Ajia Gō*)¹⁶ işletmiş, çeşitli şirketler kurarak¹⁷ bölgeye göç eden Japon halkı ile birlikte Mançukuo ekonomisini canlandırmayı hedeflemiştir. Bu hedeflerini, Japonya'daki büyük aile şirketlerinin desteği ve Japon hükümetinin yatırımları ile büyük ölçüde gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda, Mançukuo üzerinde hegemonyasını daha da arttıran Japonya, ikinci Çin - Japon Savaşı'nın (1937) ardından, ülkenin kuruluş zamanlarındaki barış ve huzur içinde ortak yaşam sloganları¹⁸ ile başladıkları emperyal hedeflerini saldırgan bir yapıya dönüştürerek sürdürmüştür (Nihon Shakai Bungaku-kai, 1993: 122). Ying'e göre, Asya kıtasında hâkim olan Batı emperyalizmi ve daha sonrasında gelen Japon emperyalizmi “iki farklı emperyalizm biçimi”dir. Japon emperyalizmi,

¹⁶ 大アジア号: Mançukuo'da Dairen ve Harbin arasındaki mesafeyi en fazla saatte 130 km/s alan trendir. Mançukuo Devleti'nin kurulmasının ardından, Mançurya Demiryolu Şirketi, ülkede en çok faaliyet gösteren şirket olmuş, özellikle Büyük Asya Treni en ünlü olanıdır (Hiratsuka, 2010: 8, 25)

¹⁷ Japonlar tarafından bölgede yapılan ekonomik yatırımlara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Young, 1999: 186 - 195.

¹⁸ Bu sloganlar, daha sonraki bölümlerde de bahsedilecek olan “Beş Milletin Barış ve Dayanışması” (*gozoku kyōwa* 五族共和) ve “İmparatorlar Yolunun Cenneti”dir (*ōdō rakudo* 王道楽土).

kendi tarihsel bağlamı içinde Batı emperyalizminden farklı değerlendirilmelidir (2014: 30). Örneğin, Avrupa sömürgeciliğinde “ırk ayrımı” önemli bir yer tutarken; Japonya’nın Tayvan ve Mançukuo’da kurduğu sömürge yönetimlerinde belirleyici etmen, ortak yazı ortak ırk (*dōbun dōshu*)¹⁹ olmuştur (Zachmann, 2009: 67).

Batı’dan aldığı yeniliklerle Asya’da modernleşen ve güçlenen bir ülke haline gelen Japonya, Batı emperyalizminin Asya kıtasında hâkim olmasına yönelik duyduğu rahatsızlığı, Batı’ya karşı Asyalı halkların birleşmesini savunan Büyük Asyacılık²⁰ ideolojisi ile ortaya çıkarmıştır. Asya’da, Batı karşısında “liderlik” etme gücünü kendinde bulan Japonya, bölgede bu ideolojiyi en etkin biçimde kullanmış, daha sonraları bu ideoloji Asya halkları için bir Japon hegemonyası biçimine dönüşmüştür (Saaler ve Koschmann, 2007). Ancak, II. Dünya Savaşı Japonya’nın emperyalizm sürecine son vermiştir. Mançukuo bölgesine yerleştirilen Japon halk ise, savaş sonrası süreçte, Japon sömürgeciliğinin olumsuz etkisine dolaylı olarak maruz kalmıştır. 1945 yılında savaş sona erdiğinde, bölge Sovyet askerlerinin işgaline uğramış, binlerce Japon yerleşimci ülkelerine geri çekilmek²¹ zorunda kalmıştır.

¹⁹ 同文同種 Japonların Pan – Asyacılık ideolojisine ait bir düşünce sistemi olarak yorumlanabilir. Nitekim, Meiji Dönemi Japonyasında önem kazanan söylemlerden biri *Kakikoku Shinshu*’dur (開国進取). “Ülkeyi ilerlemeye açma” olarak çevrilebilecek bu düşünce, Meiji döneminde yeni bir Japonya’nın kuruluşunu oluşturan söylemlerden biri olmuştur. Zachmann’a göre, Japonya’nın yurtdışındaki pozisyonunu güçlendiren bu düşünce ile Japonya’nın Çin’e karşı “Doğu Asya’da tek medenileşen ülke” tanımını kullanmasında destekleyici bir yapı haline gelmiştir (2009: 13).

²⁰ Bu ideoloji, ulusal kimlikler ve ulus ötesi işbirliği olanakları arasındaki söylemsel alanda gelişmiştir. Tarihsel bağlamda Büyük Asyacılık, Asya’daki birliğe duyulan gereksinimi vurgulamıştır. Bu, çoğunlukla Batı sömürgeciliği ve emperyalizmi karşısında, Asya’daki yerli gelenekleri vurguladı. Büyük Asyacılık başlangıçta Batı etkisine ve sömürgeciliğe karşı yönelmiş olsa da, Japonya’nın Doğu Asya’daki hegemonya iddiasını ve Japon sömürge yönetimini meşrulaştırmak için bir araç olarak, diğer bir deyişle Japonya’nın diğer Asya uluslarının ortaya çıkmakta olan milliyetçiliğiyle başa çıkmasının bir yolu olarak işlev görmüştür (Saaler ve Koschmann, 2007).

²¹ Japonca ifadesiyle 引揚げ (*hikiage*). 1946 yılının mayıs ayı ile ekim ayı sonuna kadar 1.010.000 Japon bölgeden hükümet tarafından geri çekilmiştir. Çin’de kalan 4300 Japon, bölgedeki Komünist Parti kontrolünde ya da Milliyetçi Ordu’nun etkin olduğu Shenyang, Changchun gibi illerde çalıştırılmıştır. Ayrıca, bölgeye dağılmış halde olan 30.000 kişi 1946 yılında bölgeden ayrılmıştır. Çin’deki Sivil Savaş bölgedeki ulaşımı tahrip etmiş, bu durum geri çekilmeye sıkıntı yaratmıştır. Geri çekilme, özellikle savaşın ardından, hükümet tarafından sömürge topraklarından anavatana dönüşü temsil eder. Daha sonraki yıllarda Çin ile Japonya arasında gelişen müzakere sürecinin ardından (1953 - 1958) Japonya’ya dönüşler devam etmiştir (Watt, 2009: 52).

Konu

Tezimizin konusu, Mançukuo Devleti'nin varlığını sürdürdüğü 1932 - 1945 arası dönemde, bölgeye göç eden Japonların, II. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın yenilgisi sonrası, Japonya'ya geri çekilmelerinin ardından, Mançukuo temasını ve sömürge yaşantısını işledikleri otobiyografik (*jidenteki*)²² özellik taşıyan romanlardır. Bu tez çalışmasında, “Japon Otobiyografik Romanında Sömürge ve Göç: Mançukuo Örneği” başlığı altında bu etkiyi araştırmaya, anlamaya ve açıklamaya çalıştık. Bunu gerçekleştirmek için bölgede yaşamış, bu yaşantı ve anılarını otobiyografik roman türünde kaleme almış olan dört kadın ve dört erkek yazar seçilmiştir. Bu yazarları seçmemizin sebebi, Japon sömürge dönemine, sömürge topraklarında tanıklık etmeleri ve Japonya'ya geri dönüş sonrası Mançukuo adlı yerin konu edildiği otobiyografik romanlar kaleme almış olmalarıdır. Bu romanların, yazarların hayat hikayeleri temelinde kaleme alındığına ilişkin bilgi, romanların açıklama kısmında yer almaktadır. Tezimizde, Mançukuo'ya ilişkin Sovyet İşgali, Mançukuo'dan kaçış, sığınma kampı hayatı, Japon kadınların bölgedeki yaşantısı, Kantō Ordusu, bir yazarın gözüyle Mançukuo, çocukların Mançukuo izlenimi, afyon, geri çekilmenin ardından Japonya'da Mançukuo yaşantısının nasıl anlatıldığını gösteren temaların yer aldığı, Mançukuo hayatını çeşitli perspektiflerden yansıtan otobiyografik romanlar seçilmiştir.

Amaç

Bu tezin temel amacı, Japon emperyalizminin somutlaştığı bir sömürge ülkesi olan Mançukuo'nun yükseliş ve yıkılış süreçlerini, o dönemi yaşamış Japonların anlatıları ile incelemek, Japonya'nın sömürge sürecinin edebi metinlere yansımalarını araştırmaktır. Mançukuo, Japon sömürgesi konumunda bir ülke iken burada yaşam

²²自伝的

süren sömürgeci devletin vatandaşları olan Japon halk, Mançukuo'nun yıkılışına tanıklık etmiş, Sovyet işgaline uğramış ve ardından Japonya'da kimlik problemleri ve birçok sorunlarla karşılaşmıştır.

Kapsam

Ele aldığımız romanlar, tarihsel dönem olarak 1932 - 1945 yılları arasında geçen dönemi anlatmakta, döneme ilişkin bireysel tanıklıklar temelinde şekillenmektedir. Bu dönem Mançukuo devletinin varlığını sürdürdüğü dönemi kapsamaktadır. Sömürge sonrası süreçte yayınlanan bu romanlar, Japonya'nın sömürge dönemine, sömürgeci konumunda görülen Japon halkına mensup kişilerin gözünden bir bakış sunmaktadır. Ele alınan otobiyografik romanlar, temel olarak üç döneme ayrılabilir. İlk dönem, savaşın hemen ardından Japonya'da Amerikan İşgal Kuvvetleri idaresi altında sansür uygulamasına (1945 - 1952) rağmen kaleme alınanlar, ikinci dönem 1953 - 1970 arası dönemde kaleme alınanlar ve 1970 sonrası kaleme alınan romanlardır. Japonya'da bu dönemlerdeki siyasi yapının etkisi, romanlara da yansımıştır. Buna göre, sansür döneminde (1945 - 1952) *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanı yayınlanmıştır. 1953 - 1970 yılları arasında, *Tairiku no Hosomichi* ve *Horobita Kuni no Tabi* romanları yayınlanmıştır. 1970 sonrası ise *Shuka*, *Akai Tsuki*, *Kamikaze yo Izuko ni*, *Senba no Sabu Chan to Gon*, *14 Sai* romanları yayınlanmıştır. Bu romanların özellikle, 1970 sonrası artış göstermesinde, Japonya'nın tarih yazımı ile ilgili tartışmalarda yaşanan yeni gelişmeler, gazeteci Honda Katsuichi'nin²³ Japonya'nın savaş öncesi süreçte, Çin'deki uygulamalarını kamuoyuna duyurmak üzere yazdıklarının da önemli bir etkisinin olduğunu ifade etmek mümkündür.

²³ 本多 勝一 (1932 -): Japon gazetecidir. Japon emperyalizminin Çin'de bıraktığı etkileri savaş sonrası süreçte ortaya koymuştur.

Mançukuo'ya ilişkin kaleme alınan deneme, nesir, şiir, tiyatro, masal gibi edebi ürünler kapsam dışı bırakılmıştır. Bölge hayatına tanıklık etmiş kişilerin yazdıkları romanlar esas alındığı için, bu yazarların çocuklarının yazdıkları edebi ürünler ya da romanlar da kapsam dışı bırakılmıştır.

Tezimiz üç bölümden oluşmakta olup, ilk bölüm, “Tarihi Arka Plan: Mançurya ve Mançukuo Devletine Genel Bir Bakış” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm, iki temel alt başlığa ayrılmıştır. “Bir Bölge Olarak Mançurya” başlığı altında, “Çin - Rusya - Japonya Üçgeninde Mançurya Siyaseti”, “Büyük Asyacılık İdeolojisi ve Mançukuo Devleti'nin Kuruluşu”, “Mançukuo'nun Coğrafi ve Ekonomik Yapısı”, “Mançukuo'nun Bürokratik ve Kültürel Yapısı” ve “Diğer Ülkelerin Mançukuo'nun Kuruluşuna Olan Tepkileri” başlıkları altında, Mançurya bölgesinin tarihi, coğrafi ve beşeri yapısı hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Bölgede etkin güçler Rusya ve ardından Japonya'nın söz sahibi olması, bölgede Mançukuo Devleti'nin kuruluşuna evrilen süreç ve etkileri incelenmiştir. Bu bölümün ikinci alt başlığı ise “Japonların Yurtdışı Göçleri ve Mançukuo Göçü”dür. Yan başlıkları ise “Japonların Yurtdışı Göçleri (1885 - 1945)”, “Mançurya'nın Japonya İçin Önemi”, “Mançukuo Göçünün Fikir Adamları” ve “Japonların Mançukuo Göç Süreci” oluşturmaktadır. Japonların Mançurya göçünden önce dünyanın çeşitli bölgelerine göç hareketleri gerçekleşmiştir. Bu bölümde, Japonların yurtdışı göçlerinden genel hatlarıyla bahsedildikten sonra, Mançurya göçünün hangi ideolojiler temelinde uygulamaya geçirildiği ve süreçleri ile ilgili bilgi verilmiştir. İlk bölümün Mançukuo ile ilişkili olmasının iki temel sebebi vardır: Bu sebeplerden birincisi, romanların bize aktardığı, bölgeye dair tarihi bilgi vermek ve anlatılanların gerçek tarih ile olan ilişkisini – ortaklığını tespit edebilmektir. Bir diğer

sebepten ise yaşananların kronolojik olarak tarihsel seyrine uygun biçimde ele alınmak istenmesidir.

İkinci bölüm, “ Japon Romanında Mançukuo Konusunun Doğuşu, Yazarlar ve Eserler” başlığı altında üç temel alt başlığa ayrılmıştır. “Mançukuo’da Japon Edebiyat Çevresinin Oluşumu” başlığı altında Mançukuo Devleti’nin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen süreçte, bölgedeki Japon yazarların yazın faaliyetleri incelenmiştir. “Mançukuo’dan Japonya’ya Taşınan Yazın Faaliyetleri” başlığı altında, savaşın ardından sömürgelerden dönenlerin tanıklıkları ve Japonya’ya geri çekilme sonrası süreç genel olarak aktarılmıştır. “Geri Dönüşün Ardından Romanlarda Mançukuo” başlığı altında ise tezimizde yer verdiğimiz dört yazar ve dört erkek yazar ve eserleri incelenmiştir. Bu konudaki alt başlıklar ise “Kadın Gözüyle Mançukuo” başlığı altında, Fujiwara Tei, Inake Yukiko, Miyao Tomiko ve Sawachi Hisae ve ele aldığımız bu kadın yazarların romanları incelenmiştir. “Erkek Yazarların Gözüyle Mançukuo” başlığı altında ise Masuda Shōichi, Miki Taku, Nakanishi Rei ve Kiyama Shōhei ve her bir yazarın bir romanı ele alınmış, özetleri verilmiştir.

Üçüncü bölüm “Romanlara Yansıyan Mançukuo” başlığı iki temel alt başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıkları “Estetik Kolonyalizm Söylemleri” ve “Estetik Anti - Kolonyalizm Söylemleri” oluşturmaktadır. “Estetik Kolonyalizm Söylemleri” başlığı altında Mançukuo’nun kuruluş yıllarındaki, ülkeyi cazip gösteren ideolojiler ve imgelerin romanlarda nasıl yer bulduğu üzerinde durulmuştur. Bu bölüm, “Japon Yayılmacılığı”, “Kantō Ordusu”, “Japon Ulusunun Üstünlüğü”, “Beş Milletin Barış ve Dayanışma İçerisinde Yaşamaları (*Gozoku Kyōwa*)”, “Japon İmparatorunun Gücünü Meşrulaştırma: *Ōdō Rakudō*”, “Büyük Asya Treni”, “Afyon”, “Mançukuo’da Kadın İmgesi” başlıkları altında incelenmiştir. “Estetik Anti - Kolonyalizm Söylemleri” başlığı altında ise, Mançukuo Devleti’nin yıkılışı ile ortaya çıkan sömürge algısı ve

sömürge döneminin ardında bıraktıklarının romanlarda nasıl yer bulduğu araştırılmıştır. Bu bölümün alt başlıkları ise Sovyetlerin savaşa girmesi durumunun beraberinde getirdiği sonuçlar temelinde şekillenmektedir. “Sovyet İşgali”, “Japonya’nın Yenilgisi”, “Zorunlu Askerlik”, “Kutsal Ölüm”, “Japonlara Yönelik Diğer Halkların Tepkileri”, “Üstü Açık Yük Vagonları”, “Evlatlık Verilen - Öldürülen Çocuklar”, “Okinawa Savaşı” “Sığınma Kampları, Salgın Hastalıklar ve Sağlık Sorunları”, “Komünist Ordu ve Milliyetçi Ordu”, “Anavatana Geri Çekilme” yan başlıklarından oluşmaktadır. Bu başlıklar birçok romanda sömürge yaşantısının ardından yaşanan gelişmelerin okura sunulduğu ortak temaları oluşturmaktadır.

Yöntem

Tezimize konu olan romanların belirlenmesinde, Kanishka Chowdhury²⁴’nin Post - Kolonyal edebi metinleri seçme yöntemi etkili olmuştur. Chowdhury, Post - Kolonyal süreçte, sömürge dönemini anlatan romanların tespit edilebilmesinde belirli özelliklerin aranması gerektiğine dikkat çeker. Buna göre, sömürge sonrası edebi metinlerin veya romanların seçiminde: (a) sömürgeleştirmeye ilişkin sorunlara değinilmesi, (b) romanların bir sömürge deneyimini anlatması, (c) ırk, kültür ve topluma ilişkin veriler sunması (1993: 192 - 193) belirleyicidir. Tezimizde yöntem olarak ise Post - Kolonyal Edebiyat Eleştirisi Yöntemi’nden yararlanılmıştır. Post - Kolonyalizm, kolonize edilenler ve kolonize edenler arasındaki ilişkiyi, sosyal ve kültürel hayatta, bu süreçlere ilişkin olguların izlerini sürmeyi hedefler (Güngör, 2018: 28 - 29) Post - Kolonyal Edebiyat Eleştirisi Yöntemi ise, kolonyalizm söyleminin belirli kurgu, metafor, imge, üslup gibi estetik yapı taşı olan unsurlarla yeniden üretilmesi ve ona bağlı olguların

²⁴ St. Thomas Üniversitesi’nde Hintli Profesör olan Chowdhury, Post - Kolonyal edebiyat ve teorileri, XX. Yüzyıl kültür teorileri, Karşılaştırmalı Güney Doğu Asya Kültür ve Siyaseti, Küreselleşme Teorileri gibi konular üzerinde çalışmaktadır. Post - Kolonyal edebi metinlerin nasıl inceleneceği ve seçileceği konusunda araştırmacının “Teaching the Post - Colonial Text” başlıklı makalesi, sömürge dönemini anlatan edebi metinlerin nasıl seçileceğine yönelik stratejiler ortaya koyması bakımından, tezimizde faydalandığımız bir kaynak olmuştur.

yansıdığı edebi metinleri çözümlemedir. Tezimiz Mançukuo tarihi, Mançukuo temasını romanlarında kullanan yazarlar ve romanlarda Mançukuo'nun hangi imge, metafor ve kavramlar ile yansıtıldığını incelemektedir. Mançukuo'daki Japonya'ya ait birçok tema, Kantō Ordusu, Beş Milletin Barış ve Dayanışma İçerisinde Yaşamaları (gozoku kyōwa), İmparatorlar Yolu'nun Cenneti (ōdō rakudo), afyon, Japon ulusunun üstünlüğü, Büyük Asya Treni romanlar aracılığıyla kurgusal alana da yansıtılmıştır. Kolonyal temasını meydana getirdiği kimlik, ilişkiler ve kültür ile ilgili konular, merkezi noktayı oluşturmaktadır. Buna göre, Post - Kolonyal Edebiyat Eleştirisi, Estetik Kolonyalizm Söylemi ve Estetik Anti - Kolonyalizm söylemi olarak ikiye ayrılmaktadır (Güngör, 2018: 33). Batı'da Post - Modernizmin alt kategorilerinden biri olarak değerlendirilen Post - Kolonyalizm ile ilgili çalışmalarda, özellikle sömürge dönemi yaşantılarının sömürge sonrası edebiyat camiasında nasıl yer bulduğuna ilişkin araştırmalar yürütülmektedir. Bu araştırmaların büyük bir çoğunluğu Avrupa merkezli sömürge yapıları odaklı olsa da, II. Dünya Savaşı öncesi süreçte, Japon emperyalizminin Asya'daki etkilerinin ve Mançukuo yaşantısının Japonya'da savaş sonrası edebiyat dünyasında da bulunduğu tespit edilmiştir. Post - Kolonyalizm terimi, sömürgecilik döneminden itibaren günümüze kadar emperyalist süreçten etkilenen tüm kültürleri²⁵ kapsamak için kullanılır (Ashcroft vd., 2004: 2). Post - Kolonyal süreç çoğunlukla, Avrupa merkezli olarak değerlendirmektedir. Ancak Post - Kolonyal sürecin geniş bir spektrumda incelenmesine ilişkin Brian Bernards'ın (2015) çalışması dikkate değerdir. Bernards, farklı bölgelerin farklı temsillerinin olduğunu ve bu durumun paralel okumalar yapma gereksinimini ortaya çıkardığını savunmaktadır. Özellikle, Post -

²⁵ Bu sömürge haline getirilmiş devletler içerisine Avrupa merkezli sömürge hareketinin etkisinde kalan ülkelerden Afrika ülkeleri, Avustralya, Bangladeş, Kanada, Karayip ülkeleri, Hindistan, Malezya, Malta, Yeni Zelanda, Pakistan, Singapur (Ashcroft vd., 2004: 2) gibi ülkeleri dâhil etmektedirler. Ancak daha önceleri sömürge devleti olmuş ve tarih sahnesinden silinmiş olan Mançukuo'nun Japonya'daki sömürge sonrası anlatılarda önemli bir yeri bulunmaktadır.

Kolonyal alışmaların İngiliz kökenli (Anglophone) sömürge yapısı ve çoğunlukla bu geleneklerin getirdiği sömürge sonrası yapının, edebi metinler üzerine incelenilmesine odaklandığını belirtir. Burada Anglophone okumalara Çin kökenli (Sinophone) okumaların da eklenmesinin bu alanın özellikle “ok dilli”, “ok yönlü ” olarak etkili bir okuma sağlayabileceği önerisinde bulunur (2015: 14). Bu alışma, Japonya’da da Post - Kolonyal edebi metinlerin izlerinin srleebileceğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, sömürge döneminin izlerinin otobiyografik anlatıların yer aldığı edebi metinlerde izleri sürülebilir, hipotezi ortaya çıkmaktadır.

Bu alana tarihsel - kültürel ve edebi yönüyle bakanlar olduğu gibi tarihsel yönüyle ya da sadece edebi yönüne odaklanarak Post - Kolonyal süreci inceleyen teorisyenler bulunmaktadır. Sorensen, Batı’da Post - Kolonyal araştırmaların merkezinde edebi çalışmaların bulunduğu bir alan haline geldiğini ifade eder. Sömürgecilik sonrası edebi boyutun ihmal edilmemiş, tam aksine, belli edebi stratejiler ile belirli politik zorunluluklar arasındaki uyumu meşrulaştırdığını (2010: xi) savunmuştur. Post - Kolonyal tartışmalar içinde özellikle geleneksel gücün artışını, öz eleştiri ve kendini yansıtma ile ortaya çıkan iki yönünün bulunduğu, aynı zamanda edebi yönü ile yakından bağlantılı olduğunu iddia etmiştir. Dirlik, Post - Kolonyal eleştiride tarih sorunu ve Post - Kolonyal eleştirinin kendisinde tarihselcilik sorunu üzerine odaklanmayı (1998 : 162) tercih etmiştir. Bu terimin tarihsel bağlamı içinde değerlendirilirken, postmodernizmin bir türevi olduğunu savunmuştur.

John K. Noyes, Batı’daki Post - Kolonyal tartışmalar içinde, üçüncü dünya ülkelerinin bir zamanlar Batı’nın sömürgesi olması durumunun, sömürge sonrası süreçte yeniden Batılı lkeler tarafından tartışılmasının bir çeşit “entelektüel emperyalizm” biçimi olduğuna (2001: 352) işaret eder. nc dünya ülkelerindeki halkların sömürge

yaşantılarına ilişkin edebi anlatılarının Batı’da “edebiyatın bir alt türü” olarak değerlendirilmesi yönüyle bakıldığında, bu savın haklı tarafının olduğunu ifade etmek mümkündür.

Avrupa’da otobiyografik roman türünün Post - Kolonyal edebiyat çerçevesi içinde özellikle önemli bir tür olarak incelenmesine (Hornung, 1998) benzer biçimde Japonya’da da sömürge dönemine ait yaşantıların otobiyografik anlatılarda yer bulduğu, bu doğrultuda Japonya’da da bir Post - Kolonyal sürecin edebiyata etki ettiği ifade edilebilir. Ancak, Japonya’daki Post - Kolonyal süreç, sömürgeci devlet - sömürülen devlet ilişkisinin farklı boyutunu yansıtmaktadır. Bu fark, Avrupa ülkelerinde sömürge yaşantılarının sömürülen halkın gözünden edebi anlatılara yansımaları ağırlıklı iken, Japonya’da Mançukuo hayatının sömürge ülkesinin mensubu olan Japon halkının gözünden aktarılması söz konusudur.

Sömürge dönemine ilişkin araştırmalarda, cinsiyet önemli bir yer tutmaktadır. Biz de tezimizde maskülen bir yapıyı temsil eden bu sistemin kadın - erkek yazarların gözünden nasıl temsil edildiğini incelemek istedik. Sömürge bölgesine ilişkin kadın ve erkek bakış açılarını irdelemek amacıyla kadın yazarlardan, Fujiwara Tei (1918 - 2016), Miyao Tomiko (1926 - 2014), Inake Yukiko (d.1923), Sawachi Hisae (d.1930) seçilmiştir. Erkek yazarlardan ise Kiyama Shōhei (1904 - 1968), Masuda Shōichi (d. 1928), Miki Taku (d. 1935) ve Nakanishi Rei (d. 1938) seçilmiştir. Hayatta olan beş yazar bulunmaktadır, dört yazar ile röportaj yapılmıştır.²⁶

²⁶ Masuda Shōichi (d. 1928), Inake Yukiko (d. 1923), Sawachi Hisae (d. 1930), Miki Taku (s. 1935), Nakanishi Rei (d. 1938). Bu yazarlardan Masuda Shōichi ile 4 Temmuz 2018 tarihinde Odawara’da, Sawachi Hisae ile 5 Temmuz 2018 tarihinde Shinjuku’da, Nakanishi Rei ile 6 Temmuz 2018 tarihinde Karuizawa’da ve Inake Yukiko ile 7 Temmuz 2018’de Ichikawa’da görüşme yapıldı. Miki Taku ile ise yazarın sağlık sorunları nedeniyle görüşülemedi. Tezin ekler bölümünde yazarların profilleri yer almaktadır.

Her bir yazar Mañçukuo deneyimini farklı yönleriyle ele almıştır. Ancak, burada karşımıza çıkan önemli bir nokta, Mañçukuo'nun tarihi, coğrafi ve kültürel yapısına ilişkin romanlarda bahsi geçen ortak temaların bulunması olmuştur. Chowdhury, "edebiyat" ve "edebi değer" in masum kategoriler olmadığını, hiyerarşik öğrenme sistemlerinden birini yansıttığını belirtir. Bir edebi metin, sadece sözde estetik değeri için üzerinde çalışılacak bir nesne değil, aynı zamanda topluluk içindeki ırk ve cinsiyet ilişkileri, sosyal ve kültürel bağlar ile birbirine bağlanmış bir belge olarak da toplumsal ve tarihsel meselelerin bilinmesi için bir farkındalık oluşturmaya yardımcı olmaktadır (1993: 192).

Literatür

Japon sömürgesi altındaki yerlerde oluşan edebiyat çevresini ve eserleri inceleyen araştırmalar da çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Bu alanda öne çıkan yazarlar ve eserleri şöyle özetlenebilir: Kendisi de bir Japon sömürgesinde doğan ve yetişen Ozaki Hotsuki, kitabı *Kindai Bungaku no Kizuato: Kyūshokumichi Bungakuron*²⁷ ile, Japonya'da pek de üzerinde durulmayan bir edebi çevreye ışık tutmuştur. Sömürge dönemi yaşantısının irdelendiği bu çalışma, ilk defa 1963 yılında basılmıştır. Ozaki bu kitabında, Büyük Doğu Asya Edebiyatı yazarlarının birleştiği platformdan²⁸ bahseder. Asya'nın çeşitli yerlerinde yer alan Japonya'nın savaş öncesindeki durumunu anlamak için edebi ortamları da incelemenin Japonya ile Çin'in ilişkisi, işgal eden - işgal edilen ülkelerin her iki cephesinden ülke sorunlarını ele alış biçimleri incelenmiştir. Japonya ve Çin'in çözüme kavuşmayan ilişkileri ve savaş kararı ile ortaya çıkan durumların sonuçlarının, edebiyat dünyası içinde nasıl yer bulduğu ortaya konmuştur. Özellikle, 15 yıllık savaş

²⁷ 尾崎秀樹、近代文学の傷跡: 旧植民地文学論、普通社 (1963).

²⁸ 大東亜文学者大会.

dönemi olarak adlandırılan (1930 - 1945) yılların Japonya'nın modernleşmesinin doğurduğu bir sonuç olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur.

Mançukuo dönemindeki edebi faaliyetlerin irdelendiği kaynaklar içinde, Nihon Shakai Bungaku-kai (Japonya Edebiyat Topluluğu) tarafından derlenen çeşitli yazarların çalışmalarının bulunduğu *Shokumichi to Bungaku*²⁹ adlı kaynak, Japonya'nın komşusundaki ülkelerle olan ilişkileri edebiyat dünyası içinde ele almaktadır. Sibirya, Mançukuo, Kore gibi ülkelerdeki gelişmelerin edebiyata etkileri incelenmiştir. Çin ve Kore'deki Japonya karşıtı hareketler, Proleter edebiyatın resmettiği Mançukuo gibi konular yer almaktadır. Tezimizde Mançukuo teması işlendiğinden, özellikle bu kaynağın “Japon Emperyalizmi ve Mançukuo Kültürü³⁰” başlıklı bölüm önemlidir. Burada, Japonlar tarafından oluşturulmaya çalışılan edebiyat ortamı ve kültürel çevrenin yanı sıra Çin tarafının Mançukuo karşıtı hareketleri anlatılmıştır. Mançukuo dönemine her iki cepheden de bakılabilmesine olanak tanıyan bu bölümde, Mançukuo Devleti'nin Japonya tarafından yönlendirilen yapısına kültür olarak bir direniş sergilendiği savunulmaktadır.

Mançukuo dönemi araştırmacılarının önde gelen isimlerinden olan Kawamura Minato (d. 1951) tarafından kaleme alınan *Bungaku Kara Miru Manshū: Gozoku Kyōwa no Yume to Genjitsu*³¹ araştırmamızda kullandığımız bir başka önemli kaynaktır. Bu çalışmada, ülkenin kuruluş yıllarında benimsenen beş milletin barış ve dayanışma içinde yaşaması sloganı (*gozoku kyōwa*) çerçevesinde kurulan Mançukuo'da yaşayan çocukların edebiyatta nasıl yer bulduğu incelenmiştir. Ayrıca Mançukuo Devleti kurulduğunda yayınlanan Manshū Rōman (Mançukuo Romantikleri) dergisi ve bu

²⁹ 日本社会文学会編、植民地と文学、東京、オリジン出版センター、1993.

³⁰ 日本帝国主義と満州国の文化

³¹ 川村湊、文学から見る満洲：五族共和の夢と現実、吉川弘文館、1998.

dergide yazan yazarlara yer verilmiştir. Koreliler ve Ruslar tarafından Mançukuo Devleti'ne dair ne gibi edebi ürünlerin kaleme alındığı araştırılmıştır. Bu çalışmada, Kawamura, iki temel meseleye değinmektedir: Bunlardan biri, Mançukuo ile ilgili edebiyatın, kültürel tarih alanının içinde oldukça dar bir alanda kaldığıdır. Mançukuo temalı edebi çalışmalarda tarih disiplininin dışına çıkarak kültür tarihi, toplum tarihi gibi alanları da Mançukuo edebiyatına dâhil ederek genişletmek gerektiği belirtilir. Bir diğeri ise, Mançukuo hakkında farklı milletlerin neler yazdığının araştırılmasının önemidir.

Mançukuo ile ilgili bir diğeri önemli kaynak, Itō Einosuke vd. tarafından yazılan ve içinde birçok yazarın Mançukuo'ya ilişkin yazılarına yer verilen *Manshū no Hikari to Kage*³² adlı çalışmadır. Bu kaynak, *Sensō to Bungaku*³³ (Savaş ve Edebiyat) külliyyatının 16. cildini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Japonya'nın komşuları Rusya, Kore ve Çin ile olan ilişkilerinin edebi alanda yansımalarını konu etmektedir. Bu konular içinde tezimiz için kaynaklık teşkil eden kısım, Mançukuo'daki kültürel ve edebi ortam ile ilgili olan bölümdür. Burada, Mançukuo'nun kültürel direnişinin yeni bir ortam yaratılmasına engel teşkil ettiği savunulur.

Japonya'nın Kimberly Kono'nun, *Romance, Family and Nation in Japanese Colonial Literature* başlıklı çalışması, sömürge bölgelerinde Japonların kültürel kimlik oluşturma çabalarını konu eder. Japonya'nın Mançukuo'daki sömürge yapısına edebi çevrelerden gelen çeşitli görüşler temelinde bir inceleme yapılır. Bir sömürge projesi içinde kurulan Mançukuo'da Japonların oluşturduğu edebiyat ortamı, sömürge hayatının bir ürünüdür. Evlilik ilişkisi ve aile yapısının sömürge söylemlerindeki yeri ve çeşitliliği

³² 伊藤永之介、満洲の光と影、東京、集英社、2012.

³³ 戦争と文学

üzerinde durulur. Buna göre bölgede yaşayan Japonların kaleme aldığı edebi metinlerin incelenmesi aracılığıyla, Japonya'nın sömürge projesi ve bunun için görevlendirdikleri Japonların rollerinin net bir biçimde açığa çıkabileceği savunulmaktadır. Bu çalışma özellikle sömürge dönemi yazınına odaklanmaktadır. Japonların sömürgecilik projesini nasıl kavramsallaştırdıklarını ve bu fikirleri edebi biçimde nasıl temsil ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmadaki bazı yazarlar sömürgeciliği Japonlarla işbirliği olarak görürken, bazıları sömürgecilerin yarattığı rollerle birlikte benimsemişlerdir.

Mançukuo'daki Japon emperyalizminin çeşitli yönleriyle incelendiği Louise Young tarafından yazılan, *Japan's Total Empire: Manchuria and The Culture of Wartime Imperialism* adlı kapsamlı çalışma, tezimizde yararlandığımız değerli kaynaklardan bir diğeridir. Japonya'nın Çin'in kuzeydoğusundaki faaliyetlerine odaklanan bu çalışma, Mançukuo'nun siyasi, ekonomik olarak şekillenmesinde Japonya'nın etkilerini ortaya koymaktadır. Bu kaynak Japonya'da tahayyül edilen Mançukuo ile gerçek Mançukuo devleti arasındaki farkları da ortaya koyması bakımından önemlidir.

Presenjit Duara tarafından kaleme alınan *Sovereignty and Authenticity Manchukuo and the East Asian Modern*, Mançukuo'nun tarihsel olarak değerlendirilmesi, Japonların bölgedeki medenileşme söyleminin boyutlarını irdelemektedir. Batı'daki sömürge yapısı ile Mançukuo'daki sömürge yapısına ilişkin karşılaştırmalı bir bakış sunan bu çalışma, Mançukuo'nun ideolojik yapısının temellerini anlamada kıymetli bir çalışmadır. Bu çalışmanın temel savı, Japonya'nın Asya'daki emperyalist uygulamaları, Avrupa'nın emperyalist uygulamalarından farklıdır. Asya'da ayrıştırıcı değil, bütünleştirici bir yapı benimsenmiştir. Bu yapı, Japon

imparatorunun gücünü Asya’da birçok bölgeye yaymak olarak tanıtılmış, beraberlik ve yardımlaşma ifadeleri emperyalizmin bir aracı olarak kullanılmıştır.

Japon emperyalizmi içindeki Batı karşıtlığı, Japonya’nın Asyalı halklara uyguladığı Batı karşıtı eylemler, sloganlar ve bu eylemlerin destekleyicileri ile ilgili olarak Barak Kushner’ın *The Thought of War: Japanese Imperial Propaganda* çalışması Japonların Asya’nın çeşitli bölgelerinde ve Mançukuo’daki reklam ve propaganda faaliyetlerine ilişkin birçok veri sunmaktadır.

Edebi incelemelerin yanı sıra, Japonların anavatana geri dönüşleri ile ilgili olarak, tezimizde yararlandığımız temel kaynaklardan bazıları ise, Wakatsuki Yasuo tarafından kaleme alınan *Sengo Hikiage no Kiroku*³⁴ Japonların göçleri ve geri çekilmeye ilişkin geniş kapsamlı bir araştırma sunmaktadır. Bu çalışmaya göre, Japonların geri çekilmeleri durumu her ne kadar II. Dünya Savaşı sonrası süreçte yaygın olarak kullanılsa da *hikiage* kavramının Meiji Dönemi’ne dek indirgenerek incelemek gerektiği görülmektedir.

Bu alandaki bir diğer önemli çalışma, Takasugi Shio tarafından yazılan *Nihon ni Hikiageta Hitobito*³⁵ adlı çalışmadır. Bu çalışma, hem geri çekilme süreci, hem de bu sürecin tanıklarına yer vermektedir. Bu çalışma, bireysel deneyimlerin çeşitliliğine atıfta bulunmak için kıymetli bir kaynak olarak düşünülmelidir.

Lori Watt tarafından kaleme alınan *When Empire Comes Home: Repatriation and Reintegration in Postwar Japan* adlı çalışma, Japon emperyalizminin Asya’da yayıldığı coğrafyalarda yaşamış ve savaşın ardından ülkeye geri çekilen Japonların ülkeye eklemlenme sürecinin ortaya konduğu önemli araştırmalardan bir diğeridir. Bu

³⁴ 若槻泰雄、戦後引き上げの記録、時事通信社 (1991).

³⁵ 高杉志緒、日本に引揚げた人々、図書出版のぶ工房 (2011).

çalışmada, savaş sonrasında iki farklı Japon kavramının ortaya çıkışı vurgulanır. Bu durumun Japon sömürge dönemi ve sonrası arasındaki ilişki ile bağlantısı olduğu incelenir. Sömürgelerden Japonya'ya geri çekilen Japon vatandaşlarının kimlik sorunu yaşadıkları, bunun savaş öncesi Japon militarizminin bir sonucu olduğu tartışılır.

Mançurya ile ilgili yurtdışında yapılan birçok tez çalışması mevcut olmakla birlikte, ülkemizde Esel Seda Arat'ın *Japonya'nın Mançurya Üzerindeki Çin Politikası 1931 - 1933*³⁶ (1997) adlı Yüksek Lisans tez çalışması bulunmaktadır. Bu tezde, Mançurya Krizinin sadece bir grup askerin etkisi ile oluşmadığını, bu durumun içeride ve dışarıda yaşanan ekonomik kriz ve Meiji dönemindeki eksik yapılanmalar temelli olduğu ortaya konmaktadır. Dolayısıyla, bu bölgenin Japonya'nın ulusal çıkarları için hayati öneme sahip bir bölge olarak belirlenmesinin Mançurya Krizi'ni yarattığı ortaya konmuştur. Bu tez dışında ülkemizde Mançurya konusunda yapılan herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır.

Yurtdışında yapılan tezlerin büyük çoğunluğu Mançukuo döneminin siyasi, ekonomik yönlerine ve Japonya ile olan ilişkisine ışık tutan tezlerdir. Edebiyat cephesinde Mançukuo yaşantısına ilişkin tezler ise şöyledir:

Lianying Shan, *Narrating the Colonial Past in Manchuria and Shanghai in Postwar Japanese Literature*³⁷ adlı doktora çalışmasının tezimiz için önemi Mançukuo'da yaşamış üç yazarı konu almasıdır. Bu yazarlar Takayuki Kyōka, Abe Kōbō ve Miki Taku'dur. Bu tezde mekân olarak seçilen Şanghay ve Mançukuo, savaş sonrası Japon edebiyatında sömürge dönemine ilişkin Japon toplumunda yaratılan “bellek yitimi” temelinde incelenmiştir. Tez, savaş sonrası Japon edebiyatında, 1930'larda ve 1940'ların başlarında sömürge olan Şanghay ve Mançukuo'da, Japonların

yaşamlarının nasıl yeniden yaratıldığını araştırmaktadır. Savaş sonrası Japonya'da, savaş dönemlerinin anılarının realist biçimde aktarılmadığı ortaya konmaktadır. Savaş sonrası edebiyat ortamı, sömürgelerdeki bireysel deneyimlerin yeniden inşa edilmesi ve toplumsal bir hafıza kaybı (amnezi) söylemiyle ilişkilendirilen bir durum olarak sunulmuştur. Hem sömürge hem de Japonya'da yaşayan kişilerin yaşamlarının bir sürgün biçimi olduğu sonucuna varılır. Bunun nedeni, her iki durumda da bu Japon halk, “homojen” bir ulusal kimlikten ayrı bırakılmışlardır. Burada “sürgün” kavramı, üzerinde durulur. Savaş ve Japon emperyalizmi eleştirilirken, birey ve masumiyet kavramlarına dikkat çekilir.

Chao Liu, *Oscillating Between Modernity and National Identity: The Intellectual Dynamics of Manchukuo Literature from 1937 to 1941* (2014) adlı doktora tezi ise, 1937 – 1941 arası süreçte Mançukuo'da kurulan edebiyatı incelemektedir. Bu edebiyat çevresi içinde, Japonların yönetiminde olan *Manshū Rōmanha* ve *Sakubun* dergileri temel alınmıştır. Diğer taraftan Çin tarafının da Mançukuo edebiyatına ilişkin kendi ülkelerinin edebiyat çevresini oluşturmak üzere gösterdikleri çaba, *Mingming* ve *Ywenzhi*, *Whenzhi* okulları ile değerlendirilmiştir. Her iki ülkenin de milliyetçi bağlarla ortaya koydukları edebi çevrenin işlendiği bu tez, o dönemde verilen edebi ürünler ve Mançukuo edebiyatının oluşum süreci ve Çin tarafından bu sürecin edebiyat dünyasında nasıl gösterildiğine kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Bu çalışma, Mançukuo Devleti süresince iki karşıt grup (Çin – Japon) tarafından yürütülen edebiyat çevresine ilişkin bilgiler sunmaktadır.

Norman Dennis Smith, *Wielding pens as Swords: Chinese Women Writers and the Japanese Occupation of Manchuria 1936 – 1945* (2002) tezi Japon sömürge süresince Çinli kadın yazarlarda Japon emperyalizmi algısı ve sömürge deneyimine ilişkin anlatıları ortaya koymaktadır. 1930'lu yılların ortalarından itibaren erkek yazarların

sessiz kalmaya zorlandığı, sürgün edildiği ya da öldürüldüğü bir ortamda, kadınlar Japon işgali altındaki Çin yaşantısına ilişkin gerçekleri tasvir etmişlerdir. Bu yazarlar, Dan Di (1916 – 1995), Lan Ling (1918 – 2003), Wu Ying (1915 – 1961), Zuo Di (1920 – 1976), Yang Xu (1918 – 2004), Mei Niang (1920 – 2008) döneme tanıklık eden kadın yazarlardır. Japon işgalini Çinli yazarların eserleri temelinde ele alarak değerlendiren bu araştırma, sömüren – sömürülen ilişkisine, sömürülen ülke cephesinden bakılmasına olanak tanıyan önemli çalışmalardan biridir. Bu çalışma, Japon emperyalizmine karşı bir direniş olarak edebi faaliyetlerin sürdürüldüğünü savunmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Tezimizin kavramsal çerçevesini, Mançukuo dönemine ilişkin terminoloji oluşturmaktadır. Öncelikle yeni yerleşim anlamına gelen *kaitaku*³⁸ Mançukuo’da yeni yerleşim yerleri açma politikasının temel taslağı içinde 1939 yılı Aralık ayında resmi olarak kullanılan bir ifadedir (Futamatsu, 2015: 69). Mançukuo Devleti’nin kuruluş aşamasında en çok kullanılan sloganlardan biri, farklı etnik unsurların bir arada barış ve dayanışma içinde yaşaması³⁹ (*gozoku kyōwa*) düşüncesidir. Mançukuo’da Japon liderliği ve baskıları artmaya devam ettikçe, görünüşte olumlu ve birlik-beraberlik vurgusu yapan bu sloganın etkisi zamanla azalır. Japon ulusunun beş farklı etnik unsur arasında lider konuma gelmesi ve Batı toplumlarına Japonya’nın Asya’daki diğer toplumlardan üstün olduğunu gösterme çabalarına da dönüşür. Bu çabalardan biri “teknolojinin kullanımı” diğeri ise “askeriyenin güçlü bir konuma getirilmesi” olmuştur. Mançukuo’da dünyanın en konforlu treni olma özelliği gösteren Büyük Asya Treni’nin (*Dai Ajia Gō*) işletmesinin Japonlara ait oluşu, üstün teknolojinin Japonlar tarafından

³⁸ 開拓

³⁹ Çok uluslu devlet yapısının desteklenmesi, ülkenin kuruluş yıllarında ortaya çıkan bir düşünce yapısı iken, Çin – Japonya ilişkileri gerginleştikçe ülkedeki bu sloganın etkisi giderek azalmaya başlamıştır. Bu etkinin giderek azalmasının bir diğer sebebi de Japonya’nın Doğu Asya’da liderlik konumunu arttırma çabalarıdır (Duara, 2004: 62 - 63).

kullanılışının sembolü niteliğindedir. Kantō ordusu ise o dönemde güçlü ordulardan biri olarak kabul edilmektedir. Japonya o dönemde kullandığı teknoloji ve yatırımlar ile Batı toplumlarına Japonya'nın gücünü Mançukuo aracılığıyla göstermek için dikkate değer örnekleri oluşturduğunu ifade etmek mümkündür.

II. Dünya Savaşı öncesi, Asya'daki birçok yere göç eden Japon halkın içinde geri çekilme sürecine ilişkin şiir, öykü, roman gibi edebi türler kaleme alan isimler yer almaktadır. Park Yuha, II. Dünya Savaşı sonrası memlekete geri dönen ve sömürge devletleri ve Japonya'ya geri dönüşe ilişkin kaleme alınan tüm edebi türleri *Geri Çekilme Edebiyatı (Hikiage Bungaku)*⁴⁰ başlığı altına almaktadır. *Hikiage* (geri çekilme) terimi “geri dönüş” bağlamında değerlendirildiğinde, yurtdışında yaşayan Japon halkın geniş bir kesimine işaret ettiği düşünülebilir. Nitekim Wakatsuki, *hikiage* sürecini Meiji dönemine kadar indirgeyerek incelemektedir (1991: 28 - 29). Park, sömürgelerde yaşamış ve özellikle II. Dünya Savaşının ardından Japonya'ya geri çekilen göçmenlerin genel olarak *hikiagesha*⁴¹ (geri çekilenler) olarak tanımlandığını belirtmektedir. *Hikiage* deneyiminin sadece sömürgeleştirilmiş olan Mançukuo, Kore yarımadası ve Tayvan ile sınırlı olmadığını, Güneydoğu Asya ve Pasifikteki çeşitli adalarda yaşam sürmüş Japonların da yaşadığı bir deneyim olduğunu (2014: 45; 2016: 31) belirtmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında geniş çaplı olarak Japonya'nın Asya'da yayıldığı geniş coğrafyalardan Japonya'ya geri çekilme sürecinin en fazla yaşandığı dönem olması dolayısıyla geri çekilenler (*hikiagesha*) teriminin kullanımının savaş sonrası dönemde yaygınlık kazandığını ifade etmemiz mümkündür. Geri çekilenler edebiyatının (*hikiage bungaku*) genel tanımı altında bir başlık içinde Mançukuo temasını konu edinen romanların Post - Kolonyal edebiyat alanına dâhil edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

⁴⁰ 引揚げ文学

⁴¹ 引揚者

Japonya’da sömürge yerleşimi ile ilgili çalışmalar Sömürge yerleşimi araştırmaları (*Shokumin Kenkyū*)⁴² alanında odaklanırken; Japonların yurtdışı göçleri ile ilgili çalışmalar ise göçmen araştırmaları (*Imin Kenkyū*)⁴³ alanına dâhil edilmektedir (Xu-Lu, 2013: 7). Japon sömürgelerinde askeriye ile alâkalı işlerde çalışan ya da asker olanlara ise “geri çekilen askerler” anlamına gelen *fukuinsha*⁴⁴ ya da *fukuinhei*⁴⁵ denmiştir (Park, 2014: 45). Bunun nedeni ülkeye geri çekilen sivillerden farklı olduklarını belirtmek içindir. Sömürgelerden anavatanına geri çekilen Japonların ikinci bir kimliği de beraberinde getirdikleri düşünülmüştür. Romanlar, savaş sonrası süreçte savaşa ilişkin çeşitli hatıraları kaleme alan Japonya içindeki (*naichi*)⁴⁶ deneyimlerden farklılık gösterir. Nihayetinde bu kişiler Japon sömürgeleri (*gaichi*)⁴⁷ ortamını yaşamış kimliklerdir. Bu nedenle, Japon halkının Japonya’da yaşadığı savaş deneyimi ile sömürge topraklarında yaşanan savaş deneyiminin aynı olması düşünülemez.

Savaş öncesi süreçte, Japonya’nın sömürgelerinde yaşayan Japon halkı, savaşın ardından anavatanlarına geri dönmüşler, Japonya’da oluşturulan yeni sömürge sonrası düzen içerisine eklemlenmişlerdir. Ancak, sömürgelerden dönen bu halkın Japonya’nın eski sömürgeci ve militarist yüzünü temsil ettikleri de düşünülmüştür (Watt, 2009: 5). Asya’da farklı etnik grupları bütünleştirerek yeni bir kimlik yaratma ideolojisinin önemli bir unsuru olarak görülen ve Mançukuo’ya gönderilen Japon göçmenler, Japonya’nın Büyük Asyacılık ideolojisi ile şekillenen yayılmacı siyasetinin başarısızlığına

⁴² 植民研究

⁴³ 移民研究

⁴⁴ 復員者

⁴⁵ 復員兵

⁴⁶ 内地 ifadesi, özellikle II. Dünya Savaşı öncesi süreçte Japonya’nın yayıldığı çeşitli Asya toprakların ile Japonya’yı ayırmak amacıyla, Japonya’yı ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır (Watt, 2009: 5).

⁴⁷ 外地 ifadesi, II. Dünya Savaşı öncesi süreçte, Japonya dışında kalan Asya’daki Japon hakimiyetinin olduğu Japonya dışındaki toprakları ifade etmek için kullanılmıştır (Watt, 2009: 5).

uğraması sonucunda, 1945'ten sonra Japonya'da yeni ulus yaratma sürecinin etkisi altında kalan azınlık haline dönüşmüşlerdir.

Kuramsal Çerçeve

Tezimizde kuramsal çerçeveyi oluştururken, Post - Kolonyal Edebiyat Eleştirisi dikkate alınacaktır. Bu terimin günümüze kadarki kullanımı yıllar içinde değişikliğe uğramıştır. 1990 yılı, öncesindeki tüm yayınlarda Post - Kolonyalizm, kolonyalizm sonrası süreci işaret etmek için kullanılmıştır. Homeros öncesi dönem, Amerika'nın bağımsızlığı sonrası dönem ve emperyalizm dönemleri sonrasında XX. yüzyılın ortalarında dünyanın çeşitli bölgelerindeki kolonyalizm sonrası süreç için geçici bir gösterge olarak kullanılmıştır (Quayson, 2012: 343). Post - Kolonyalizm terimi ilk olarak, 1910 yılında Thomas William Allen (1862 - 1950) tarafından *Journal of Hellenic Studies* adlı dergideki makalesinde, Homeros öncesi döneme işaret eden az sayıdaki şiire atıf yapmak için kullanılmıştır (Quayson, 2012: 343). Edebi alana ilişkin çalışmalarda ise bu terimin ilk kullanımı 1958 yılında, *Comparative Literature* dergisinde Justus Maria van der Kroef (1925 -) tarafından Endonezya'ya ilişkin bir sömürge romanı üzerine yazdığı makalede kullanılmıştır. Post - Kolonyalizm tabiri 1960 ve 1970'li yıllarda, koloni dönemi geçirmiş olan coğrafi bağlamıyla Afrika ve Pasifik bölgesi çalışmalarında kullanılmış, 1967 yılında Modern Dil Birliği Uluslararası Bibliyografyası (Modern Language Association International Bibliography) içerisine bir terim olarak dâhil edilmiştir (Quayson, 2012: 343). 1989 yılında Bill Ashcroft, Gareth Giffiths, Helen Tiffin'in kaleme aldığı *When Empire Writes Back* kitabı ile Post - Kolonyalizm kavramının terimsel ve teorik biçimi kullanılır hale gelmiştir (Özdemir, 2017: 21). Robert Young, Homi Bhabha, Gayatri Spivak, Aijaz Ahmad, Bart Moore Gilbert, Ania Loomba, Elleke Boehmer, Achille Mbembe bu alana ilişkin çalışmalar

yürüten önemli isimlerdir. 1993 yılında Patrick Williams ve Laura Chrisman editörlüğünde yayınlanan *Colonial Discourse and Post Colonial Theory: A Reader* kitabı edebi alandaki eleştirel yönelimlere yer vermiştir (Quayson, 2012: 343). Post - Kolonyal Edebiyat Eleştirisi, iki tür söylem ile karşılaşır ve bu söylemleri çözümler. Bunlar, Estetik Kolonyalizm Söylemi ve Estetik Anti - Kolonyalizm Söylemi'dir. İlk tür olarak Estetik Kolonyalizm Söylemi, eseri üreten kişinin bilinçli veya bilinçsiz olarak kolonyalizmin yarattığı ortamları karşıtlıklarıyla birlikte estetik biçimde ortaya koymaktadır. Estetik Anti - Kolonyalizm Söylemi ise, yazarın ortaya koyduğu koloni karşıtı söylemin, metin içinde okurun gözüyle yeniden yapılanmasıyla temellenir (Güngör, 2018: 34 - 35). Mançukuo temasının romanlarda birçok metafor ve imge ile ilişkilendirildiğini görmekteyiz. Örneğin, Miki Taku'nun *Horobita Kuni no Tabi* romanında, Mançukuo'nun kuruluş yıllarındaki ihtişam, “Beş Millet'in Barış ve Dayanışma Gecesi Partisi” ile ilişkilendirilir. Bu parti, her ne kadar Japonlar tarafından oluşturulan “aydınlık, ihtişamlı” olarak gösterilse de, dışarıda kalan her yer “karanlık” olarak betimlenir. Burada Miki Taku'nun Mançukuo'nun kuruluş yıllarını aydınlık - karanlık diyalektiği ile resmettiği görülmektedir.

Post - Kolonyal söylemlerde, özellikle Homi Bhabha, kolonyal döneme atıf yapan bazı kavramları edebi metinler aracılığıyla inceler. Edebi metinde sunulan sömürge yapısı, o topluma ilişkin kültürel konumu incelemede ve bazı analogiler kurmada belirleyici olabilir. Bu kavramlar, “ötekilik” (otherness), “bağımsızlık” (dependence), “melezlik” (hybridity), “kimlik” (identity), “madun” (subaltern)⁴⁸, “duygu karmaşası” (ambivalence) gibi kavramlardır (Bhabha, 1994; Güngör, 2018). Her bir ulusal edebiyatın kendi kendini anlama biçimini ve kendi kendini oluşturan bir varlık

⁴⁸ Madun: alt, aşağı derece, emir itibarıyla aşağıda olan (Develioğlu, 1993: 670) anlamındadır. Türkçe'de önce, “ast - kültür” ve “alt - kültür” olarak, daha sonraları ise “madunlar” olarak karşılanan toplumsal unsurlara verilen adlandırmadır. Bu alanın ilk kitabı, Ranajit Guha tarafından kaleme alınan Subaltern Studies: Writing on South Asian History and Society (1981) kitabıdır (Özdemir, 2017: 33).

olduğu iddiasını yaratan “farklılık” duygusudur (Aschcroft, 2004: 16). Mançukuo’da yaşayan Japon vatandaşları, bölgede sömüren ülkenin sömürgeci yerleşimcileri kimliğini taşıırken, Sovyet işgali ve Japonya’nın yenilgisi bu halk için kimlik karmaşası sorununa sebep olmuştur. Burada “kimlik karmaşası” ifadesini, Japonya’ya geri çekildikten sonra Japon emperyalizminin kalıntıları olarak kabul edilen geri çekilen Japon halkı (*hikiagesha*) ile Japonya’da yaşayan halk arasındaki ayrımın yarattığı bir kavram olarak kullanıyorum. “Yaşam sürme” ve “yer değiştirme” diyalektiği, bir yerleşim, bu yerleşime bir müdahale ya da her iki durum, sömürgecilik sonrası toplumların bir özelliğidir (Loomba, 2015). Burada, bir yabancılaşmanın tespit edilebildiği en yaygın paylaşılan söylem “yer” kavramındaki farklılıktır. Mançukuo geçmişine sahip halk, Japonya’daki Japonlardan farklı değerlendirilmiştir. Burada da “yer” kavramının farklılığı ve yer değiştirme durumunun bireylerin kimliğinde yarattığı karmaşa, geniş bir metin yelpazesi aracılığıyla ortaya konmaya çalışılacaktır.

Hipotezler

Lianying Shan’ın (2007) ortaya koyduğu, sömürge hayatına ilişkin savaş sonrası Japonya’da yaşanan amnezi ortamı, sömürge dönemini yaşayan yazarların kaleme aldığı otobiyografik romanlar ile silinmeye başlamıştır. Shan’ın amnezi tanımlaması, “Japon toplumuna geçmişi unutturma”olarak kısaca tanımlanabilir. Ancak, bu noktada, Fujiwara Tei’nin 1949 yılında yayınlanan romanı, bir sömürge dönemi yaşantısını anlatır. Örneğin, bu romanda geçmişe ilişkin bir hafıza kaybı değil, geçmişi tüm gerçekliği ile yazamama durumu söz konusudur. Burada Japonya’daki siyasetin yapısının ve sansür ortamının belirleyici olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Post - Kolonyalizm tartışmaları her ne kadar Batı’nın sömürge tarihi terminolojisinde çoğunlukla yer alan bir tartışma olsa da, Japonya’da da bir Post -

Kolonyal sürecinin yaşandığını ifade etmek gerekmektedir. Japonya’da yaşanan Post - Kolonyal süreç, Batı sömürgeciliğinden farklı olsa da bazı noktalarda benzerlikler görülmektedir. Örneğin, sömürgelere dair ilk edebi metinler Batılıların yazdıklarıdır. Sömürgelere giden soylu yerleşimciler, gezginler ve turistlerin seyahat günlükleri, hatıraları ve anıları Batılıların sömürgelere dair ilk ortaya koyduğu edebi ürünler arasına girer (Ashcroft vd., 2004: 5). Mançukuo’ya ilişkin Japonların da ilk ortaya koyduğu edebi ürünler seyahatname ve hatıra türü ürünlerdir. Japonların Mançukuo’ya ilişkin yazdıkları ilk ürünler, Mançukuo Devleti’nin kuruluşunun ardından bölgede yaşayan Japonların bölgeye özgü bir edebiyat çerçevesi kurma girişimleriyle başlar. Bu girişimler Japonya’da ünlü yazarlardan biri olan Natsume Sōseki’nin (1867 - 1916) Mançurya ve Kore seyahatini kaleme aldığı *Mankan Tokoro Dokoro*⁴⁹, Yosano Akiko (1878 - 1942) ve eşi Yosano Tekkan’ın (1873 - 1935) Mançurya ve Moğolistan seyahatinden sonra bayan Yosano tarafından şiir biçimde kaleme alınan eseri⁵⁰ ve Shimaki Kensaku’nun *Manshū Kikō*⁵¹, Mançurya’ya ilişkin seyahat tarzında yazılan ilk eserler olma özelliği gösterirler. Ancak, bu eserler Mançurya’nın sadece manzarasını yansıtmamanın ötesine geçememişler, gezdikleri bölgelere ilişkin bireysel gözlemlerini seyahat yazıları olarak yayınlamışlardır.

Japonya’da da Post-Kolonyal anlatıların özellikle Mançukuo temalı otobiyografik anlatılarda yer bulduğu görülmektedir. Takahashi, II. Dünya Savaşı’na ilişkin kaleme

⁴⁹ 漱石夏目、満韓ところどころ。Natsume Sōseki’nin bölgedeki seyahatine ilişkin anlatılarına yer verdiği eseri, 1909 yılında *Sorekara* adlı eserini bitirdikten birkaç ay sonra Asahi Gazetesi’nin teklifini kabul ederek gerçekleştirdiği Kore ve Mançurya’ya yaptığı seyahatine dair kaleme aldığı seyahatnamedir. Bu seyahat için yazar başlarda gönülsüz olmasına rağmen, Rusya ile olan savaşından galip ayrılan Japonların orada yaptıkları görmesi gerektiğine ilişkin arkadaşı Nakamura Zekō’nun (1867 – 1927) ısrarı ve Güney Mançurya Demiryolu Şirketi’nin yöneticisinin daveti ile bu seyahati kabul eder. Nakamura, bu ünlü yazarın Güney Mançurya Demiryolu Şirketi için bir kazanç olacağını biliyordu (Fogel, 1989: 580).

⁵⁰ Yosano Akiko’nun Mançurya ve Moğolistan’a yaptığı seyahat ile ilgili olarak Joshia A. Fogel tarafından yapılan İngilizce çevirisi için bkz. *Travels in Manchuria and Mongolia: A Feminist Poet From Japan Encounters Prewar China* (2001), New York, Columbia University Press.

⁵¹ 島木健作 (1903 - 1945)、満州紀行

alınanlarının tümünü genel bir başlıkta toplayarak *Savaş Kayıtları (Senkimono)*⁵² olarak adlandırır. Bu adlandırmanın, doğrudan savaşa ilişkin anıların tümünü kapsadığı ifade edilebilir. Günlükler, hatıralara ilişkin kayıtlar, el yazmaları, mektuplar, makaleler, araştırma tezleri ve hikâye - romanlar gibi yazılı kaynakların tümü *Senkimono* başlığı altında toplanır. Takahashi'ye göre, “savaşa ilişkin tüm kayıtlar esasında Japonya’da “barışa giden yolda önemli bir adım” (1988: 1) olarak kabul edilir. Bu edebi kaynakların tarihsel veri olarak kabul edilip edilemeyeceği bir problem ise de, bu deneyimi doğrudan yaşamış kişilerin kaleme aldıkları gerçek hikâyeler olma özelliği taşımalarının yanı sıra savaş ve orduya ilişkin gerçek verileri içeren (Takahashi, 1988: 13 - 14) kaynaklar olma özelliği göstermeleri bakımından dikkate değerdir.

Kamikaze pilotları olarak bilinen özel saldırı pilotları (*tokkotai*)⁵³ için “yazmak” eylemi “iletişim kurmanın başka bir yolu”dur (Ohnuki – Tierney, 2002). Japon geleneklerinde eski dönemlerden itibaren varlığını koruyan duyguları yazıya dökerek ifade etme biçimi Lori Watt’ın tanımlamasıyla “kadından erkeğe geçen, bedenlerden düşüncelere taşınan ve yeni siyasi durumlara uyarlanabilir hale gelen *hikiagesha* topluluğu” için de geçerliliğini korumaktadır (Watt, 2009:137). Birçok yazarın toplumda anlatamadığı, açıklayamadığı yaşanmışlıklar kâğıda dökülerek birçok insana ulaşırken, gelecek nesillere de aktarılır.⁵⁴ Özellikle Mançukuo temalı otobiyografik romanların kaleme alınmasındaki en önemli sebeplerin başında “Mançukuo yaşantısına

⁵² 戦記物

⁵³ 特攻隊, özel saldırı ekibi olarak tercüme edilebilecek bu askerî ekip, Pearl Harbor bombalı saldırısı ve Asya Pasifikte Amerikan kuvvetleri ile yapılan savaşlarda savaşın kazanılması için canlarını feda etmek üzere hazır olan özel eğitilmiş ekiptir.

⁵⁴ Park, Ülkeye geri dönüş sonrasında İmparatorluk dönemine ilişkin hatıraları yaşatmaya devam eden bu kişilere *hikiage sakka* 引揚作家 (geri çekilen yazarlar) adını vererek onlar tarafından kaleme alınan eserlerin tümüne de *hikiage bungaku* 引揚文学 adını verdiğini (2016: 14) belirtir. Bu adlandırmanın ardından literatüre ilişkin okumalar yaptığı sırada 1970’li yıllarda yazılanların tümüne Hiroyuki Itsuki tarafından aynı adlandırmanın kullanıldığını fark ettiğini yazmaktadır. Fakat bu adlandırmanın literatürde ve edebiyat dünyasına yerleşmiş bir ifade olduğuna dair bir “iz”in olmadığını (Park, 2016: 20) aktarır.

ilişkin savaş ve sömürge tarihini sonraki nesillere aktarmak” gelmektedir. Bu anlatılar ve kişisel hatıratları yazan birçok yazar, yaşadıkları tarihin somut kanıtları olmuş ve yaşadıklarını sonraki nesillere doğrudan aktarmak istedikleri için otobiyografik türde romanlar kaleme almışlardır. Buradan yola çıkarak tezimizde bazı sorulara yanıt aranmıştır:

a. Mançukuo devleti Japonya’da savaş sonrası dönemde, romanlara nasıl ve neden yansımıştır?

b. Romanlarda Mançukuo’ya dair sömürge anlatılarının Mançukuo’nun gerçek tarihi ile ilişkisi nedir?

c. Mançukuo hayatına tanık olan yazarların, Mançukuo yaşamı ile okurlara vermek istedikleri mesajlar nelerdir?

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHİ ARKA PLAN: MANÇURYA VE MANÇUKUO DEVLETİNE GENEL BAKIŞ

1.1. Bir Bölge Olarak Mançurya

Çin'in kuzey bölgelerinde yaşayan topluluklara genel olarak *Cürcen* (*Jurchen*) denmiş, Çin'in kuzeyinde kurulan Chin Hanedanı (1115 - 1234) sınırları içinde yaşayan *Cürcen*lerden bazıları, 1234 yılında Moğol istilası ile Çin'in çeşitli bölgelerine yerleşmişlerdir. Bazıları ise Chin hanedanının toprakları içinde yaşamaya devam etmiştir. Ming Hanedanı (1368 – 1644) döneminde, *Cürcen*ler üç farklı ekonomik faaliyet ile uğraşmışlardır. En kuzeyde yaşayanlar (Amur ve Ussuri vadisi çevresi) avcılık ve balıkçılıkla uğraştıklarından Çinliler tarafından “vahşi *Cürcen*ler” olarak adlandırılmışlardır. 1616 yılında dağınık halde yaşayan *Cürcen* toplulukları Nurhachi tarafından “Mançu halk” (Çn. *Manzhou*) olarak toplanmıştır⁵⁵ (Rossabi, 1998: 258 - 270). Mançu'ların yaşadığı bölgeler, herhangi bir coğrafi sınırlamaya sahip olmadığı gibi Çin İmparatorluğu içinde yaşayan çeşitli kabilelerin adı olarak kullanılmıştır. Ancak, Çinlilerden bazı bölgeleri fethederek alan Mançular, bölgelerinin yönetimini yeniden düzenlemişler ve üç bölgeye bölmüşlerdir. Bu bölgeler: Shengjing / Mukden (1646'da), Jilin / Girin Ula (1653'de) ve Heilongjiang / Sahaliyan Ula (1683'de) olarak belirlenmiştir (Elliott, 2000: 605). Günümüzde, Mukden, Jilin ve Heilongjiang'ın oluşturduğu bu bölge, nihayetinde dünya çapında Mançurya (Manchuria)⁵⁶ olarak bilinen bölgeyi oluşturmuştur (Elliott, 2000: 605).

⁵⁵ Japonca kaynakta, *Cürcen* olarak adlandırılan bu topluluğun reisi Nurhachi'nin (1559 - 1626) 1616 yılında, *Cürcen* topluluğunu bir çatı altında toplayarak Kōkin devleti (後金国) adıyla bir devlet kurduğunu ifade edilmektedir. Nurhachi'nin iktidar bölgesi *Manchu gurun* olarak adlandırılır. *Gurun* ülke anlamına gelirken *Manchu* bugün bilinen Mançu halkını temsil etmektedir (Miyawaki, 2010: 14).

⁵⁶ Mançurya haritası için tezin Ekler kısmına bakınız.

1621'de Nurhaci, Liaoyang'da yeni bir başkent kurar, ancak başkenti 1625'te Shenyang'a taşır ve adını *Simiyan Hoton* olarak değiştirir. Nurhachi'nin Çin üzerine yaptığı fetihler, Liaodong'da bölgenin etnik karakterini değiştirmiştir. Nurhachi başlangıçta, dağınık haldeki *Cürçen* kabilelerini birleştirmek için kullandığı asimilasyon stratejisini bu bölgelerde de uygulamıştır. Çin'deki evlerde oturan *Cürçen* birliklerini vergilendirmiş, *Cürçen* kıyafetlerini ve saç stillerini sosyal eşitliği ortaya çıkarmak üzere empoze etmeye başlamış, yönetimde yetenekli Çinlileri istihdam etmiş ve Çinlilerden oluşan bir ordu kurmuştur. Ancak, 1623'te bu politikanın işe yaramadığı anlaşılmıştır. Çin'e karşı yapılan uygulamalar, isyanlarla ve sık sık yaşanan zehirlenme olaylarıyla kendini göstermiştir. Buna cevaben, Nurhachi, kültürel olarak asimile edilen ve Nurhachi altında siyasi olarak eşit kabul edilen Çinliyi, daha sonra ele geçirilen, fethedilen halkları Çin'den ayırt etmek üzere yeni kurallar yayınlamıştır. *Cürçen* halkının devlet sınırları içinde kalan Koreli ve Çinlileri tarım işçisi, zanaatkar ve ginseng toplayan ve üreten kişiler olarak ekonomide önemli roller oynayan bireyler haline getirmiştir. Ancak, sonrasında birçok Çinli Shandong'a kaçmıştır (Narangoa, Cribb, 2014: 32).

Çin'deki devrimciler Mançu halkını Çin'den ayırmışlardır. Rhoads, Mançular ile Çinli halk arasındaki bu ayrımın sebeplerini yedi maddeye ayırarak incelemektedir (2000: 13 – 17). Bu nedenlerden ilki, Mançuların Çin'e ait olmayan barbar bir etnik grup olarak görülmeleridir. Onların bu barbarlığı, Çinli devrimciler tarafından Çin'in medenileşmesinin önünde büyük bir tehlike olarak görülmüştür. İkinci sebep, XVII. yüzyılın ortalarında, çok sayıda Han Çinlisini fetihler sırasında vahşice öldürmüşlerdir. Bu nedenle Mançular, Han Çinlilerinin atalarının düşmanlarıdır. Üçüncü sebep, Mançular Çinlilere göre barbar kabul edilen geleneklerini, Han Çinlilerine empoze etmeye çalışmışlardır. Dördüncü neden, kendilerinden üstün olan Han Çinlilerinden

kendilerini ayırmalarıdır. Zaten, ilkel yaşam süren bir topluluk olan Mançular, Han Çinlileri ile eşit olamamışlardır. Beşinci sebep, Han Çinlilerinin askerlerine yabancı işgalcilere yaptıkları gibi boyun eğdirmeleridir. Eşkıya birliklerini ülke çapında birkaç stratejik yerde yoğunlaştırarak, Han üzerindeki tahakkümünü korumuşlardır. Altıncı sebep ise, Han ile Mançu arasında siyasi bir ayırım uygulanmış olmasıdır. En son neden ise Han Çinlilerine başından beri düşmanca davranmaları ve onları her koşulda güç yarışının karşı cephesi olarak görmeleridir.

Yukarıda bahsedilen Mançuların yaşadığı bu bölge, esasında *Cürcen*lerin Çin'den fethederek aldıkları bir bölgedir. XVII. yüzyılın sonlarında Mançu İmparatorları, kendi bölgelerini Çin'den tamamen ayırmışlardır ve buna Moğol bölgelerinde yaptıkları gibi bölgede yaşayan Çinlileri de zorlamışlardır (Narangoa, 2003: 4 - 5).

Mançukuo terimi, Manshū'dan doğmuş bir terimdir. Orijinalinde 'doğudaki ışık' anlamına gelen Tibetçe bir sözcüktür (Narangoa, 2003: 3). Miyawaki Junko, Manshū ifadesinin bir bölge ismi olarak ilk defa kullanılışının XIX. yüzyılın başlarında Japonlar tarafından olduğunu, ardından Avrupa'da da İngilizce ismiyle "Manchuria" olarak kullanılmaya başladığını (2010: 22) belirtir. Öte yandan Tapies, Yano Shin'ichi'den yaptığı alıntıda, Mançurya'yı bir yer adı olarak kullananların Avrupalılar olduğunu ve kullanımının, 1830'lara kadar dayanmakta olduğunu aktarırken; Nakami Tateo'dan yaptığı alıntıda, Mançurya'nın bir yer adı olarak kullanılmasının Avrupa'dan önce Japonlar tarafından (2002: 3) olduğunu belirtmektedir.

Mançurya, Kuzey Çin'e verilen coğrafi bir isim olmaktan çok tarihi bir isimdir. 1906'da Ch'ing Hanedanının (1644 – 1911) son dönemlerinde, üç ayrı ile dönüştürülmüş ve *Üç Kuzeydoğu İli* olarak adlandırılan bu bölgeye genel yönetici atanmıştır. O tarihten itibaren, bölgenin resmi adı *Üç Kuzeydoğu İli* olarak adlandırılmıştır (Ying, 2014: xii). Rus İmparatorluğunun Amur Nehri'ni kendi ülkesine

katma çabaları sonucunda, 1860'ta Ch'ing yönetimi, Amur Nehri'nin kuzeyindeki toprakları Ruslara bırakır. Ayrıca bölgede etnik nüfusun korunmasını amaçlayarak 1860 yılından sonra Han Çinlilerinin bölgeye göç etmesine ilişkin teşvikler başlatır. Japonya ise Çin – Japon savaşındaki (1894 - 95) galibiyeti ile Liaodong Yarımadasını işgal ettiğinde, bölgede Ruslardan sonra etkin olmaya başlar (Elliot, 2000: 617).

1.1.2. Çin – Rusya – Japonya Üçgeninde Mançurya Siyaseti

XX. yüzyıla girilmeden önce Japonya'nın Avrupalı büyük güçler gibi bir sömürge hâkimiyeti olmamıştır. Bunun nedeni, Tokugawa döneminde (1603 - 1868), Japonya'nın dış ülkelere yönelik uyguladığı “kapalılık siyaseti” olduğu ifade edilebilir (Peattie, 1996: 120). Tokugawa döneminde, Japonya için Çin iki farklı görünüme sahiptir. Birincisi, siyasi bir rakip olarak Çin, Japonların kendi sistemleri içinde “uluslararası düzen”den ayrı tutulmuştur. İkincisi, kültürel olarak, Japonya için entelektüel dünyanın merkezi Çin medeniyetidir. Çin'in bu ikili rolü, Meiji döneminde de devam etmiş ancak, Çin kültürüne olan hayranlık Batı medeniyetinden alınan “(yeni) uygulamalar” ile birleşerek politik anlamda Doğu Asya'da ilerleme kaydeden Japonya için Çin “medenileşmenin karşıtı” olarak tanımlanmıştır (Zachmann, 2009: 8). Tokugawa idaresi, Çin'de yaşanan Afyon Savaşı'nı (1839-1842)⁵⁷ yakından takip etmiştir. Bunun nedeni, Afyon Savaşı'nı yaşayan Çin'in durumuna düşme endişesinin Japonya'da oluşmaya başlamasıdır (Tadao, 2009: 11). Meiji dönemi ile birlikte modernleşme sürecine giren Japonya, dış ülkelere gelebilecek tehlikenin esas sebebinin Afyon

⁵⁷ Avrupalıların çay ve ipek karşılığında Çin'e sattıkları en önemli mal afyon olmuştur. Bunun sonucunda, birçok Çinli afyon bağımlısı haline gelmiştir. Çinli yöneticiler, halkı bağımlı hale getiren afyonun ticaretini yasaklamışlardır. Fakat, ülkeye Batılılar tarafından kaçak yollarla afyon sokulmaya devam edilmiştir. Yerel yöneticiler bu durum karşısında sert önlemler almış, devlet tarafından halkı ya da haksız yere bazı kişilerin mal varlığına el konmuştur. Bu durumdan davacı olan kişiler tazminat davaları açmıştır. Avrupa ile yerli işbirlikçilerinin kazancı Çinli yöneticiler tarafından engellenmiş, hükümet direnenleri tutuklamış, ardından yabancı ülke askerleri Çin'e saldırmıştır. Bunun sonucunda, Afyon Savaşları (1839 - 1842) adıyla bilinen dönem başlamıştır (Dündar, 2006: 131 - 132).

Savaşında⁵⁸ görmüştür. Saaler ve Szpilman, Afyon Savaşı'nı Asyalılar ve Avrupalıların tarihsel karşılaşmasında bir “dönüm noktası” (2011: 4 – 5) olarak tanımlar. Bu savaşta, Britanya'nın galibiyeti tüm Doğu Asya'da Avrupa'nın ortak bir tehdit olduğu algısını uyandırmıştır. O dönemin önde gelen entelektüelleri ve siyaset adamları, Asya'nın dayanışması üzerinde tartışmaya başlamışlardır. Batı'nın sömürgeci anlayışının Asya ülkelerinde kendini göstermesi ve bu durumun Japonya tarafından fark edilmesi, Asya'da yaşayan halkların bağımsızlığını tehdit eden önemli bir sorun olarak düşünülmeye başlanmıştır. Japonya'da kurulan bazı cemiyetlerin⁵⁹ yanı sıra Okakura Tenshin⁶⁰ Asya'nın tek olduğunu (1920) ifade ederek, Batı ile Asya halklarının farklı olduklarını vurgulamıştır. Asya'da Konfüçyüs ve Budizm gibi kültürel manevi değerlere vurgu yapmıştır. Dolayısıyla, Meiji döneminde oluşan düşünce yapısı içinde, bir yanda Batı'daki yenilikler ve bilimsel ortam ülkeye taşınmak istenirken, diğer taraftan Batı'nın emperyalist siyaseti endişe yaratmıştır. Bu durum, Batılılaşmayı savunanların karşısında Asya halkının birleşmesine ilişkin düşüncelere sahip bir grubun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Emperyalizm Çağı olarak adlandırılan 1870 – 1880 arası dönemde, Asya üzerindeki Batı baskısı giderek yoğunlaşır. Japonya, bağımsızlığını tehdit eden eşitsiz antlaşmalar imzalamaya zorlanır. Yüzyılın sonunda birkaç Asya ülkesi Batı'nın

⁵⁸ Afyon Savaşlarında, Çin, Kore ve Japonya'nın tutumlarını değerlendiren Tadao, yaşanan tehlikeli durumun içinde üç ülkenin de bakış açısının birbirinden çok farklı olduğunu ve Afyon Savaşında Japonya'nın tutumuna bağlı olarak Çin - Japon Savaşı (1894 - 95) ve Rus - Japon Savaşının (1904 - 05) meydana geldiğini belirtir. Ardından Japonya'nın Mançurya'da kurduğu kukla devlet ile Batı'daki birçok ülkenin tepkisini aldığına dikkat çeker (2009: 13).

⁵⁹ Bu cemiyetlere ilişkin ayrıntılı bilgi Büyük - Asyacılık İdeolojisi ve Mançukuo Devleti'nin kuruluşuna ilişkin bölümde tartışılmıştır.

⁶⁰ Okakura Tenshin 岡倉天心 (1863 - 1913): Asıl adı Okakura Kakuzō'dur (岡倉覚造). Bürokrat olarak görev yapan Tenshin, siyasi ideolojilere ve sanata ilgi duymuştur. Japonya'da sanat eğitimliği yapmış ve sanat üzerine ideolojiler geliştirmiştir. Japon İmparatorluk Müzesi'nde müdürlük görevi yaptığı dönemde, modern Japon sanat tarihçileri üyesi olarak, Japon sanat tarihi alanında önde gelen eserler kaleme almıştır. Hindistan ve Japonya arasındaki kültürel bağlara vurgu yaparken aynı zamanda Meiji dönemi Japonyası'nda manevi değerler, siyasi yapı ve milliyetçilik ile ilişkili ideolojiler ortaya koymuştur. 1930'lu yıllarda Japonya'nın Asya'daki emperyal yayılcılığı onun ideolojileri ile ilişkilendirilmiştir (Clark, 2005: 1 - 2).

sömürgesi olmaktan kendini koruyabilmiştir (Saaler ve Szpilman, 2011: 43). Japonya Batı sömürmesine maruz kalmayan ülkelerden biri olma başarısını göstermiş, Batı'daki modernleşmeyi gerçekleştirerek Batı tehlikesinden korunmayı amaçlamıştır. Çin her ne kadar bağımsız bir devlet gibi görünse de, çeşitli Avrupa güçlerinin etkisini önemli ölçüde hissettirdiği bir ülke pozisyonuna düşmüştür. Modernleşme yolunda hızla ilerleyen Japonya'ya göre Çin, Asya'nın “geri kalmış” medeniyetini temsil ederken, Japonya ise Batı medeniyetini ülkesine getirerek ilerleme ve medenileşmeyi temsil eden bir ülke konumuna yerleştiğini göstermiştir.⁶¹

Japonya'da XIX. yüzyılın ortalarına kadar “sömürge” anlamını karşılayan herhangi bir sözcüğün bulunmadığını belirten Peattie, 1870'li yıllar ile birlikte sömürgecilik ile ilgili kavramların Japonya'da yayılmaya başladığına dikkat çeker (1996: 120 - 121). Bu durum ilk olarak, 1873 yılından 1883 yılına kadar Hokkaidō'nun geliştirilmesi için yapılan girişimler ve Japon topraklarına katmıştır. Ardından Karafuto (Sahalin) sömürge yerleşim alanlarından biri haline gelmiştir.

⁶¹Çin'e yönelik bu bakış için Mitani, Naitō Konan (1866 – 1934) gibi tarihçilerin aynı dönemlerde Çin'e dair savlarında çoğunlukla görüldüğünün altını çizer. Bu durumun 1910'lu yıllardan itibaren Japonya'nın Çin siyasetinin temelini oluşturduğu, Mançurya Olayı'nın planlayıcıları Seishirō Itagaki 清史郎板垣 (1885 – 1948) ve Ishiwara Kanji 石原莞爾 (1889 – 1949) gibi önemli isimleri de etkilemiş olduğu düşünülmektedir. Özellikle bu tarzda bir Çin savı, Han Çinlileri'nin nüfusun %95'ini oluştururken, Japonya'nın güçlü çıkarları ve buna uygun siyasi etki gücüne sahip olduğu Mançurya – Moğolistan toprakları için en uygun durum olduğunu belirtmektedir (2001: 190 – 191).

Japonya'nın 1879'da Ryūkyū Krallığı'nı⁶² Okinawa bölgesine katmasıyla Çin ile olan ilişkileri gerilimli hale gelir. Ryūkyū, Çin'e haraç veren iki önemli devletten biridir. Çin ile yaşanan gerilimli ortam sırasında kurulan Kōakai Örgütü⁶³, Çin ile Japonya arasındaki gerilimi önleyemediği gibi Çin'e haraç veren bir diğer devlet olan Kore hususunda da bir çözüm sağlayamamıştır (Zachmann, 2011: 53). Yine aynı dönemlerde yaşanan bir diğer önemli gelişme, Japonya'nın Kore üzerindeki bağımsızlaştırma hareketleri olmuştur. 1876'da Koreliler ile imzaladıkları Kanghwa Antlaşması⁶⁴ ile Kore limanlarını Japon ticaretine açtıran Japonya, Batılıların Japonlarla imzaladıkları eşitsiz antlaşmaların benzerlerini Kore üzerinde uygulamaya çalışır. Bu antlaşmayla Japonya, o dönemde Çin'e bağlı bir devlet olan Kore'yi "bağımsız bir devlet" olarak tanımlamaktadır. Kore'nin bağımsız bir devlet olarak tanımlanması, Çin ile Japonya arasında gerilimin yaşanmasına sebep olur (Beasley, 1987: 44).

⁶² XIV. yüzyılın ikinci yarısında, o zamana kadar fark edilmemiş olan "Ryukyu Krallığı", Okinawa adası ve Kuzey Krallığı [Sanhoku-ō]; Merkez Krallık [Chūzan-ō]; ve Güney Krallık [Sannan-ō] olarak üç alana bölünmüştür. Ryukyu Krallığı'nı ilk kez tanıyan ve bölgenin tarihsel rolünü yaratan, Ming Hanedanlığı'nın kurucusu ve Doğu Asya'nın lideri olan Çin İmparatoru Zhū Yuánzhāng'dır. XVI. yüzyılda Ryukyu Krallığı, kuzeydeki Amami ada grubundan güneydeki Sakishima grubuna kadar uzanmıştır. Bununla birlikte 1609'da, Kyushu'daki Satsuma Beyliği'ne ait bir samuray olan Kabayama Hisataka, gemileri ve üç binden fazla askerle birlikte gelmiş ve bölge Tokugawa idaresindeki Satsuma Beyliği'nin emri altına girmiştir. O tarihten sonra, Ryukyu Krallığı her ne kadar Satsuma Beyliği ve Tokugawa tahakkümünün getirdiği kısıtlamalara ve düzenlemelere tabi olsa da, Tokugawa idaresi Ryukyu Krallığı'nın Çin'in vassal devleti olduğunu kabul etmiştir. Shuri Kalesi'nde bulunan Ryukyu kraliyet hükümeti, Çin'i "sessiz destekçisi" olarak görmüş ve krallığın bağımsız bir ulus olarak ayakta kalmasını sağlamak için Bakufu ile belli bir mesafeyi korumuştur. Satsuma Beyliği'nin, Ryukyu Krallığı'nı Çin'in vassal devleti olarak görmesi, Ryukyu için olumlu bir gelişme olmuştur. Ryukyu Krallığı varlığını sürdürebilmek için, güçlü Çin İmparatorluğu'na bağlı bir devlet olma politikasını sürdürmüş ve ihtiyaç duyduğu diplomatik protokollere ve haraç değişikliklerine olan bağlılığını devam ettirmiştir. Bu şekilde, Ryukyu Krallığı, kendisine bir koruma sağlamış ve Satsuma Beyliği'nin devlet üzerindeki etkisini yavaşlatan bir direniş geliştirmiştir. Ryukyu Krallığı, 1879'da Japonya'nın Meiji hükümeti tarafından tasfiye edilmiş ve Japonya'ya eklenmiştir (Akamine, 2017: 5 - 8).

⁶³Kōakai (興亜会) Örgütü ilk 1880'de ilk kurulduğunda, Japonya'nın komşularıyla, özellikle Çin ile olan ilişkileri, bu grubun öncelikli amacını gerçekleştirmede başarılı olabilecek derecede iyi gitmemiştir. Bu grubun amacı, Batı emperyalizmine direnebilecek güç ve zenginliği yakalayabilmek için Asya milletleri ile işbirliği içinde olmaktır. Buna karşın, Japonya 1871'de her ne kadar Çin ile Barış Antlaşması imzalamış olsa da sonraki gelişmeler göstermiştir ki Japonya Doğu Asya'da liderliğini uzun süre devam ettiren Çin'e meydan okumakta ve onun yerine geçmeye uğraş vermektedir. Bu durum Çin'de Japonya'ya yönelik şüpheleri arttırmıştır (Zachmann, 2011: 53).

⁶⁴Kore'nin Kanghwa adasında, Japonya ile Kore arasında imzalanan antlaşmadır. O zamana kadar yabancıların ülkeye girmesine karşı çıkan Choson devleti bu antlaşma ile 20 aylığına Japonya ile ticaret yapmayı kabul etmiştir (Gökçe, Gökmen, 2016: 96).

Diğer taraftan, Rusların güneye ilerleyişi XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyıla kadar hızla devam etmiştir. Rusya'nın özellikle kışları buzlanan Sibirya'da giriş çıkış yapılabilecek limanlarının olmaması ve bu nedenle buzlanmayan limanlar (Hondō, 2004: 12) ve özellikle kürk arayışları, güney Sibirya Ovası'na doğru ilerleyerek bölgeye gelmeye başlamalarında etkili olmuştur. 1581'den itibaren 40 yıldan fazla bir süre, Sibirya Ovası'nın tamamı, Rus hegemonyası altına girer. Bu genişleme için ilk motivasyon, batı Avrupa pazarlarında büyük fiyatlar getiren özellikle siyah kürk ve altın arayışı olmuştur. Rusların avlanma merakı, bölgeye beraberinde siyasi değişimleri de getirmiştir. Değerli kürkler ve altın rezervleri arayan ve etkili silahlara sahip olan Rus Kazakları bölgede yaşayan yerli topluluklara kendi isteklerini empoze etmişlerdir. Bölgede yaygın hale gelen Rus egemenliği, yerli halklar için bir felaket haline dönüşmüş, Rus halkına emek ve cinsel hizmetler sağlamak için yerel halk zamanla köleleştirilmiştir. Ortaya çıkan salgın hastalıklara, özellikle çiçek hastalığına bölge halkı karşı savunmasız kalırken, ekonomileri ve yaşam biçimleri bozulmaya başlamıştır (Narangoa; Gribb, 2014: 27). XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren, Afyon Savaşı'nın ardından Ch'ing Hanedanının zayıflığını gören Ruslar, güneye ilerleyişlerini arttırmaya başlar. 1858'de Aigun Antlaşması⁶⁵ imzalanır. Heilongjiang'ın sol kıyısını ele geçirerek Kore ile sınır komşusu haline gelen ve 1860 yılında Pekin Antlaşmasıyla kıyı kentlerinde sahiplik haklarını garantiye alan Ruslar, 1873 yılında, Vladivostok Limanını

⁶⁵ Rusya için Amur bölgesi 1850'lerde önem kazanmaya başlamıştır. Kont Nikolas Muravyov-Amursky, bölgeye seferler başlatmış ve 1853-1856 Kırım Savaşı sırasında Amur bölgesindeki Rus varlığı önemli ölçüde genişlemiştir. Amur Nehri, Rus ordusu için Pasifik'e açılan bir kapı olarak önemli bir bölge haline gelmiş ve bölgeye birkaç askerî tesis kurulmuştur. Yerleşimin artmasıyla birlikte, bölge neredeyse Rusya'nın kontrolü altına girmiştir. Çin, bu mücadeleye askerî olarak cevap verememiştir. Rusya, bölgede karakollar kurarken ve bölgede gücünü arttırırken, Çin ülke içinde birçok problem yaşamaktadır. Çin, Taiping İsyanı (1850 - 1864), İkinci Anglo - Çin Savaşı (1856-1860) ile uğraşırken, bu durum Rusya 'ya sınır boyunca yeni bölgeler kazanma fırsatı vermiştir. Rusya ile Çin arasında imzalanan (Çin kasabasının adını taşıyan) Aigun Antlaşması (1858) ile Rusya, Amur Nehri'nin kuzeyindeki tüm arazileri almıştır. Ussuri Nehri'nin doğusundaki büyük bir coğrafi alan da Rusya'ya verilmiştir. Bu bölgeye ek olarak, Rusya, Amur, Ussuri ve Sungari Nehirleri kullanımında bölgesel ticarete kontrol sahibi olmuştur. Ancak bu anlaşmaya rağmen, Rusya ile Çin arasındaki sınır anlaşmazlığı XX. yüzyıla kadar sürmüştür (<http://dighist.fas.harvard.edu/projects/russiaglobal/items/show/23>) (Erişim Tarihi: 24.08.2018).

açtırmışlardır (Kobayashi, 2008: 22). Rusya, Mançurya ile ilgilenirken, Liaotung Yarımadasının karşısında yer alan Shantung Eyaleti ile Almanya ilgilenmektedir. Bu arada Yangtze Vadisine yerleşmek için çaba sarf eden İngiltere, bölgede Rusya'nın Yangtze Vadisine ulaşmasını istememektedir. Hindiçini (Vietnam) ile meşgul olan Fransa ise Rusya ile ittifak antlaşması yaparak Rusya'yı desteklemiştir (Anzerlioğlu, 2008: 3). Üçlü Müdahale ile Japonya Yingkou'dan çekilir. Ruslar, Fransa, Belçika ve Almanya'nın maddi desteğini alarak 1891 yılından itibaren Trans - Sibirya demiryollarının inşasına başlamış, 1895 yılında kurulan Rus – Çin Bankasının (*Rosei Ginkō*)⁶⁶ maddi desteğini almışlardır. Demiryolunun inşası ve Liaodong Yarımadasının 98 yıllığına kiralama hakkını ele geçiren Ruslar, etki alanlarını Güney Mançurya'ya dek genişletirler (Kobayashi, 2008: 25). Fakat, Kore'yi tehlikeden kurtarmak amacıyla Mançurya'yı korumak zorunda olduğunu düşünen Japon hükümeti, Mançurya'nın yarısını zaten elinde bulunduran Rusya ile gerilim ortamını arttırmıştır⁶⁷ (Tadao, 2009: 12). Rusya, 1898'de Port Arthur, Dairen ve Guangdong Yarımadasının güneyindeki Liaodong'u Çin'den kiralık olarak alır. Mançurya'daki en ılıman iklime sahip bu stratejik bölgenin buzlanmayan limanlarını yirmi beş yıllığına kontrolü altında tutmak ister. XX. yüzyılın ilk dönemlerinde Rusya, Mançurya'nın birçok bölgesini kontrolü altına almış ve ülkedeki kilit noktalara birliklerini yerleştirmiştir. Mançurya görünüşte, Çin idaresi altında gibi düşünülse de Ruslar “demiryolu muhafızları” adı altında kılık değiştirerek Mançurya'yı kontrolleri altına almışlardır (Harris, 1995: 8).

⁶⁶ 露清銀行

⁶⁷Rosalia Tapies, 1906 – 1931 yılları arasındaki dönemi Mançurya'nın Rusya ve Japonya'nın tam anlamıyla kontrolü altında olmadığı dönemler olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda bölgede Mançurya'nın durumu için “yarı sömürge” tanımını kullanır. 1932 – 45 yılları arasından ise bölgenin tamamen Japonya'nın kontrolü altında bir bölgeye dönüştüğünü belirtir (2002: 3).

Meiji dönemi Japonyasında kullanılan *Tōyō*⁶⁸ (Doğu - Batı) ifadesinde de barınan iki ayrı kültür sistemini, Akira Iriye “iki çatışan kültür sistemi” olarak tanımlar (1981: 1). Stefan Tanaka, *Shina* olarak ifade edilen Çin ile modernleşmeye doğru hızlı adımlarla ilerleyen Japonya’nın ilişkisi arasında Batı’nın Doğu’da yaptığına benzer bir güç ilişkisi (1996: 23) bulunduğunu savunur. Nasıl ki Doğu ve Batı kültürel ve manevi olarak farklılık gösteriyorsa, Japonya ve Çin de modernleşme noktasında birbirinden ayrı tutulmuştur. Bu nedenle Japonya, Asya’da modernleşen bir ülke olarak kendini gösterirken, bu modernlik ve değişimin Çin anakarasında da uygulanmasında etkili olmaya çalışmıştır.

“On Beş Yıllık Savaş dönemi” olarak geçen yıllarda Japonya, Çin’e odaklanan oldukça ayrıntılı ve karmaşık bir araştırma yapısı geliştirmiştir. Ancak bu araştırmalar, Japonya’nın Asya kıtasıyla birleşmesine değil, giderek ayrılmasına neden olmuştur⁶⁹ (Tanaka, 1996: 23). Modern dönemde Japonya’da çeşitli gruplar, örneğin *memleket araştırmaları (kokugaku)*⁷⁰ üzerine çalışan akademisyenler Çin için *Chūgoku*⁷¹ ifadesi yerine *Shina*⁷² ifadesini kullanmayı tercih etmişlerdir. Japonya’yı *Chūgoku* teriminin barbar / uygar veya dış / iç anlamından ayırmak için özellikle *Shina* kavramı kullanılmıştır. XX. yüzyılın başlarında Çinli devrimciler onu Ch’ing Hanedanını (1644-1912) Mançu’lardan ayırmak için kullanmışlar ve modern Asya ülkesi olan Japonya karşısında, geçmişini yitirmiş sorunlu yer anlamında Çin’i simgeleyen bir

⁶⁸ 東洋

⁶⁹Tanaka, Asya’yı tarihsel olarak tanımlayan bir proje olarak *Tōyōshi (Doğu – Batı söylemleri)* ve *Shina (Çin’i tanımlamak üzere kullanılan ifade)* kavramları üzerinden Japonya’nın Asya’daki hâkimiyetini tarihe yayılan çalışmalar üzerinden belgelendirirken, Japonya’nın Batı ile olan diyalogunu da değerlendirmektedir.

⁷⁰ 国学

⁷¹ 中国

⁷² 支那

kelime olarak kullanmışlardır (Tanaka, 1996: 4). Meiji Restorasyonun ardından Japonya'nın Asya kıtası ile olan ilişkisini Tanaka, "Japonya'nın Doğusu" (1996) olarak belirler. Bu tanım, modernleşen Japonya ile Asya anakarasında yeniliklere kapalı Çin imparatorluğunun ilişkisini Doğu – Batı karşıtlığına benzer biçimde Japonya – Çin karşıtlığı olarak temsil etmektedir. Japonya'da Asya ve Çin üzerine yapılan tarihsel ve güncel araştırmalar, Çin'deki değişim ortamına işaret ederken bölgedeki etkin güç arayışlarını da pekiştirmiştir. Bu güç arayışları Batı'nın Japonya'ya olan "modernleşme baskıları"nı Japonya'nın Çin üzerinde uygulamasının yolunu açmıştır. Japonya gittikçe artan bir şekilde Çin'de egemen konuma yerleşirken, bölge üzerindeki amaçlarını Çin'i modernleşmeye zorlayarak yapmaya çalışmıştır.

Japonya'nın Çin ile yaşadığı Kore üzerindeki gerilim, Çin – Japon Savaşı'na (1894 – 1895) yol açmış, savaşın ardından gelen galibiyet Japonların Çin'e olan bakışını değiştirmiştir. Bu savaşın sonunda, yüzyıllar boyunca görkemli ve ihtişamlı görülen, kültürel ve siyasal alanda Japonya'yı etkileyen Çin medeniyetinin güçsüz olduğuna ilişkin düşünceler ortaya çıkmaya başlar. Ancak, savaş alanında galip olan Japonya müzakere konusunda Çin'e yenik düşmüş, Üçlü Müdahale (Rusya, Fransa ve Almanya) ile kazandığı Liaodong Yarımadasını Çin'e geri vermek zorunda bırakılmıştır.⁷³ Tarihe Shimonoseki Antlaşması (1895) olarak geçen bu antlaşma ile Mançurya'nın güneyine yerleşen Japonya'nın bu galibiyeti, bölge üzerinde ilgileri olan diğer Avrupalı devletleri harekete geçirmiştir (Anzerlioğlu, 2003: 25).

Japonya için Rusya, önceden beri birincil potansiyel tehlike olarak düşünülmüş, bu amaçla İngiltere – Japonya ittifakının (1902) etkisi, Japonya ve Rusya arasındaki

⁷³Kobayashi, Çin – Japon savaşının ardından, Japonların Rusların Doğu'ya ilerlemelerini engelleme konusunda başarısız olduğunu belirtir ve Liaodong Yarımadasının geri verilmesinin de büyük bir kayıp olduğunun altını çizer. Savaşta verilen kayıpların çokluğu ile kazanılması gerekenlerin oldukça az oluşunu bu savaşın başarısız sonuçları olarak nitelendirir (2008: 25).

tansiyonu yatıştırırmada etkili olmuştur. Japonya için, Rusya ile olan gerilimi yatıştırmak dışında, Mançurya’da Rus ilerleyişini durdurmak ve Rusya’nın bölgedeki gücünü azaltmak önemli görülmüştür (Inoue, 1993: 291). Bu antlaşmaya göre Japonya, Ruslar tarafından inşa edilen ve Çin’deki Trans – Sibirya hattının bir kısmını oluşturan Doğu Çin Demiryolu hattının kontrolünü Ruslardan devralır⁷⁴. 1902’deki Anglo - Japon ittifakı, Japonların cesaretlenmesine ve Ruslara karşı katı bir tutum almalarında etkili olur. Rusların birliklerini Mançurya’dan çekmeyi reddetmelerini Kore için ani bir tehlike olarak gören Japonya, 1904 yılında Mançurya’daki Rus birliklerine denizden ve karadan savaş açmıştır (Beasley, 1987: 78). Çin, 1903 yılının son aylarında, savaşta tarafsız kalmayı tercih eder. 12 Şubat 1904’te Mançurya’yı da dâhil ederek Çin’in tamamen tarafsız olduğuna ilişkin bir bildirge yayınlar. Ancak, Rusya ve Japonya, Çin’in bu talebini kabul etmez. Bunun nedeni, onlar için Mançurya’nın bir savaş hattı olma özelliğine sahip olmasıdır (Katō, 2007: 97 - 98). 1904 – 05 Rus – Japon Savaşı sadece Rusya ve Japonya arasında kalan bir savaş değil, aynı zamanda Asya’nın da savaşı olma özelliği göstermektedir. Bu savaş, Kore ve Mançurya’yı da içine çekmiştir⁷⁵ (Katō, 2007: 100).

⁷⁴ Tōshi Tetsudō (東支鉄道) (Doğu Çin Demiryolu), Xinhai Devrimine kadar Tōshin Tetsudō (東清鉄道) olarak adlandırılmıştır. Daha sonra adı Tōshi Tetsudō olmuştur (Inoue, 1993: 291). Doğu Çin Demiryolu’nun bir kısmı 1898’de Çin – Rus arasındaki anlaşmalar ile Ruslar tarafından inşa edilmiş olduğundan demiryolunun Japonlara devredilmesi hususunda Japonya Çin hükümetinin onayını gerekli görmüştür. 1905 yılında, Komura Jūtarō (古村十太郎) Çin Prensi Ch’ing ve Yuan Shi-kai ile görüşme yapmıştır. 22 Aralık günü imzalanan Çin – Japon antlaşması ile Portsmouth Antlaşması uyarınca demiryollarının devredilmesine dair Çin hükümetine bilgilendirme yapıldığına ilişkin imzalar atılmıştır (Hayase, 1974: 104).

⁷⁵ Katō, Rus – Japon savaşının “World War Zero” olarak kabul edilmesine dikkat çeker. Bu savaş iki ülke arasında yaşanırken, Japonya ve Rusya dışında bir alanda meydana gelmiş olması önemlidir. Kore ve Mançurya’yı içine almasının yanı sıra Avrupa ve Amerika’yı da ilgilendiren bir savaş olma özelliğine sahiptir. Ayrıca, kullanılan savaş yöntemleri I. Dünya Savaşı ile benzerlik göstermektedir. Her iki savaşta da deniz harbi, mobil operasyonlar (demiryolları, makineli silahlar ve kuşatma topları) ve yeni askerî teknikler kullanılmıştır (2007: 99).

Inoue Yūichi, Rus – Japon savaşındaki Japonya'nın galibiyetinin ardından Japonya'nın en önemli dış meselesinin, Mançurya olduğuna (1993: 291) işaret eder. Bu anlamda, savaşın sonunda 5 Eylül 1905 yılında imzalanan Portsmouth Antlaşmasının ardından, Mançurya üzerinde Rusya ve Japonya arasındaki güç sahası yeniden belirlenmiştir. Portsmouth barış görüşmelerinden sonra, Doğu Çin Demiryolu Harbin – Changchun arasındaki Rusların varlığı, Japonya için sıkıntı verici bir durum olmuştur. Ancak, Mançurya Olayı'nın ardından, sadece Harbin – Changchun arası değil, Doğu Çin Demiryolu Şirketi'nin ana hatlarına varana kadar Japonya'nın yönetimi altına girmesiyle, Japonya'nın Mançurya'daki demiryolu sahası Portsmouth Barış Antlaşmasında bile düşünülmeyen şekilde genişlemiştir (1993: 306). Japonya'nın Rusya ile savaşının ardından bölgede elde ettiği kazançlar kısaca şöyle özetlenebilir:

Rus - Japon savaşında galip gelen Japonya, ilk olarak Kantō Bölgesini (Guandong) bir diğer ifadeyle Liaodong Yarımadasının neredeyse tamamını Çin'den devr almış, özgürce kullanabilme hakkı kazanmıştır. Dahası, bir diğer kazancı Güney Mançurya Demiryolu Şirketi olmuştur. Chōshun'dan (daha sonraları Shinkyō adı verilmiştir; günümüzde ise Changchun) Ryojun'a kadar olan demiryolu işletme hakkını almıştır. Üçüncü olarak Anpō demiryolu olarak bilinen ülke sınırlarındaki Anton'dan (günümüzde Tandong) Hōten'e (günümüzde Shinyō) kadar olan alanda kurduğu askerî demiryolunun işletme hakkıdır. Böylece Mançurya'nın güneyindeki demiryolu işletim hakkını büyük ölçüde kazanmıştır. Ayrıca Güney Mançurya demiryoluna bağlı olan madenleri işletim hakkı da kazanmıştır. Ardından Çin ile yaptığı anlaşma ile Ōryotsukō (Yanjiang Nehri) sağ kıyısındaki ormanların işletilmesi hakkını da elde etmiştir. En son olarak ise bölgedeki en önemli gelişme olan demiryollarının güvenliğini sağlamak için asker bulundurma, bir diğer deyişle demiryollarını muhafaza edebilmek için bölgede askerlerini bulundurma hakkına sahip olmuştur (Handō, 2004: 12).

Bu savaşı Japonya kazanır. 1905 yılında, Rusya’da ihtilâl olur. Rus – Japon savaşının (1904 – 1905) ardından Uzak Doğu’da bulunan Japonya büyük devletler arasında yerini almıştır. Kısa bir zaman önce, Asyalı devletler arasında sömürge olma tehlikesi ile yüz yüze gelen Japonya, artık güçlü ülkelerden biri haline gelmiştir. Bu anlamda, Çin için de önemli bir örnek haline gelen Japonya, Rusya karşısında elde ettiği Rus – Japon savaşı başarısı sonrası genişleme siyasetine devam etmiştir (Anzerlioğlu, 2008: 4). Rus – Japon savaşının ardından bölgede gücünü arttıran Japonya 1905⁷⁶ – 06 yılları arasında, Guangdong Kiralık bölgesinde üç önemli yapı oluşturur. Bunlar: Guangdong (Kantō) Genel Valilik Birimi, Güney Mançurya Demiryolu Şirketi⁷⁷ ve

⁷⁶Anzerlioğlu, Japonya’nın Mançurya’ya yönelik siyasetinin 1905 yılından itibaren ortaya konulmaya başladığını belirtir. Rusların ağır bir yenilginin ardından bölgeyi terk etmelerinin ardından, Japonya bölgeye yerleştikten hemen sonra ciddi bir ekonomik faaliyete başlamıştır. Bu bağlamda geniş bir demiryolu şirketi kurmayı planlamış ve Güney Mançurya Demiryolu Şirketi’nin oluşumu sağlanarak Japon emperyalist siyasetinin Mançurya topraklarında tesisinde önemli bir adım atılmıştır. Mançurya’nın maden ve orman işletmecilerinden bazıları da bu şirketin işletmeciliğine verilirken, önde gelen şehirlerde iyi donanımlı hastaneler kurmak, Çinli tıp öğrencilerini okutmak ve Hristiyan Japonlara kiliseler açmak gibi sosyal faaliyetler de bulunmaktaydı (2008: 6).

⁷⁷Minami Manshū Tetsudō Kabushiki Gaisha (南滿洲鐵道株式会社) Güney Mançurya Demiryolu İşletim Şirketi adının verildiği bu demiryolu işletmesi, Rus – Japon Savaşının ardından Japonlara Ruslar tarafından bırakılan Doğu Çin Demiryolu işletmesinin devamı niteliğinde kurulmuştur. 1906 yılı Kasım ayında açılan bu demiryolu şirketine 200 milyon yen sermaye ayrılmıştır. 100 milyon yen Japon hükümetinin yatırımı, geri kalan 100 milyon yen çeşitli Japon fabrikalarından toplanan para ve geri kalanı da Londra’dan borç alınarak yaptırılmıştır. İlk başkanlığını Gotō Shinpei (後藤新平) yapmıştır (Hayase, 1974: 108; Kobayashi, 2008: 37). Şirket sadece 11.263 km’lik alanı kontrol etmekle kalmamış aynı zamanda Japonların Mançurya’daki ekonomik faaliyetlerinin de büyük bir çoğunluğunu kontrol altında tutmuştur. Bunların içinde madencilik, endüstri, ticaret, elektrik güç dağıtımı, yabancı ticareti ve gemicilik bulunmaktadır (Wilson, 2002: 15). Lüshun, Dalian’ın kiralama hakkı, Doğu Çin Demiryolu’nun Changchun ve Lüshun arasındaki demiryolu ile demiryoluna bağlı topraklar ve madenlerdir. Amerika Birleşik Devletleri araya girmeye çalışmışsa da 1906 yılında hükümetin güçlü kararı ile yarı özel bir şirket olarak kurulmuş, 1907 yılı baharında şirket esas merkezini Dalian’a taşıyarak işleme başlamıştır. İlk genel başkanı olan Gotō Shinpei, şirketin işletilmesi temelinde madenlerin açılması, 500.000 insanın yerleşimi, çiftliklerin işletilmesini de içeren Mançurya’nın geliştirilmesi planını sunarak genel başkanlık görevine başlamıştır. Mançurya demiryolları işletmesi silahlı bir otorite olmamış, geliştirmeye bağlı bir otorite olduğu düşünülebilir. Bu nedenle, araştırma faaliyetlerine önem vermesiyle ünlüdür (Takahashi, 1993: 278).

Kantō Ordusu⁷⁸dur. Japonya'nın bu üç yapıyı kurmasının nedeni, politik gücü kendi ellerine almak, mali kazanç elde etmek ve Japonlar tarafından uygulanan politik ve ekonomik düzene karşı oluşabilecek herhangi bir karşı direnci bastırmaktır (Tamanoi, 2005: 6).

1914 yılında, I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Avrupa bölgesinde yaşanan kriz nedeniyle, büyük güçlerin ilgisi, Çin'den Avrupa'daki savaş alanına yönelmiştir. Çin üzerindeki güç mücadelesi, Avrupa'daki ülkelerin birbiriyle olan savaşına dönüşmüş ve Çin'de yayılmaya ilişkin amaçlarını gerçekleştirmek üzere Japonya avantajlı duruma geçmiştir (Beasley, 1987: 109). Japonya, bölgede yayılabilmek için en uygun fırsatı I. Dünya Savaşı'nda kullanırken, Ağustos 1914'te Almanya'ya savaş ilân etmiş, birliklerini Almanların elinde bulunan Shantung'a ilerletmiştir. Yuan Shi-Kai'nin, Japonların birliklerini bölgeden çekmesine ilişkin girişimlerine ise 21 Maddelik Talep⁷⁹ ile karşılık vermiştir (Beasley, 1987: 114). Bu talepler, Japonya'nın Mançurya üzerindeki askerî üstünlüğünü kullanmak için I. Dünya Savaşı süresince Çin'e karşı saldırgan bir diplomasiye başladığının göstergesidir. Japonya tarafından 18 Ocak 1915'te Çin hükümetine gönderilen 21 maddelik bu taleplerde ilk dört istek, Japonya'nın Çin'de baskın olabilecek bir konum elde etme isteğidir. Bu bölgeler,

⁷⁸Kantō Ordusu, Japonya tarafından kiralanan bölgelerde düzenli bir askerî ordu olarak kurulduğu 1919 yılından sonra, kiralanan bölgelerin yönetiminde önemli bir unsur haline gelmiştir. Bölgede demiryollarının korunması için oluşturulan düzenli birliğin sayısı 1920'li yıllarda 7000 iken, bu sayı 1931'e gelindiğinde 10.000'e ulaşır (Egler, 1977: 8). Kantō Ordusu, Guandong (Kantō) bölgesini korumanın yanı sıra Güney Mançurya Demiryolu Şirketinin korunması görevini yerine getirirken üst düzey komutanlar Lushun'da bulunmuşlardır. Japonya'dan iki yılda bir görev değişimi için yeni komutanlar görevlendirilmiş, Liaoyang (Ryōyō) ve altı büyük birimden oluşan bağımsız muhafız birliklerinden oluşmuştur (Eguchi, 2001: 169). Kantō Ordusu Genel Valilik Birimi, Güney Mançurya Demiryolu Şirketi (Mantetsu) ve Kantō Ordusundan oluşan bu üç genel yapının her bir hakkını elinde bulunduran Japonya'da bu üçlü yapı Manmō Tokushu Ken'eki (滿蒙特殊權益) (Mançurya - Moğolistan Özel Yetki Bölgesi) olarak adlandırılmıştır (Eguchi, 2001: 169).

⁷⁹Türkçe literatürde "21 Teklif" olarak da geçen Japonya'nın Çin'e yaptığı bu istekler, "Türk hariciyesinin tanımlamasıyla "Japon emperyalizminin en korkunç vesikası" olarak belirtilmiştir (Anzerlioğlu, 2008: 4).

özellikle Kuzey Çin’de yeni kazanılan Alman imtiyazları ve Güney Mançurya ile Moğolistan’ın doğusunu oluşturmaktadır (Berton, 1993: 61).

1920 ve 1930 arası dönemde, Japonlar Tōhoku (Dongbei)⁸⁰ ve Tōsansho⁸¹ terimlerini Manshu bölgesini işaret etmek amacıyla birlikte kullanmışlardır. Bu terimin yaygınlaşmasının sebebi, Japonya’nın Zhang Zoulin⁸² ve onun kuzeydoğu ordusu ile olan işbirliği sebebiyle olmuştur. Çin’de 1911’de gerçekleşen Xinhai devriminin ardından, bölgede yaşanan gerilim arttıkça Fengtian’daki askerî güç olan Zhang Zuolin, Üç Doğu İli’nin ve bir süreliğine Kuzey Çin’in büyük bir kısmının yöneticisi konumuna yükselir. Zhang, on yıllık iktidarı boyunca (1918 – 28) Çin’de bir dizi askerî sefer yapmış, fakat birçoğu başarısız olmuştur. Zhang Zuolin, esasında tüm Çin’de iktidarı ele geçirmek istemiştir. Yaptığı askerî harcamalar, arttırdığı vergiler, bölgede ciddi ekonomik sıkıntılara sebep olmuş, halkın üst kesimlerinde ve askerî camiada da huzursuzluk yaratmıştır. Zhang, uzun süre Japonya’nın hem maddi hem de manevi olarak kendisini desteklemesiyle ayakta kalabilmiştir. Ancak sonunda Japonya’ya karşı isyan sinyalleri gösterdiğinde, 4 Haziran 1928’de Japonlar tarafından düzenlenen bir bombalı saldırıda hayatını kaybetmiştir (Mitter, 2000: 21).

Mançukuo Devleti’nin kurulmasından önce, Mançurya’da bulunan Japonların faaliyetleri Guandong ile Mançurya Demiryolu Hattı üzerindeki yerler ile sınırlandırılmıştır. Ancak, 1 Mart 1932 tarihinde, Mançukuo Devleti’nin kurulmasıyla Japonlar tüm Mançurya’ya yayılmışlardır (Tetsuo, 2015: 1). Japonya’nın Çin’in

⁸⁰ 東北 Dongsanshen’in Japonca ifadesidir.

⁸¹ 東三省

⁸² Chang Tso - Lin (1875 – 1928): 1913 - 1928 yılları arasında, Çin’in kuzeydoğusuna hakim olan askerî liderdir. 1920’de gücünü Kuzey Çin’in güney bölgesine yaymaya çalışmıştır. 1924 yılına gelindiğinde, Çin Cumhuriyeti’nin başkenti olan Beijing’e kadar güç bölgesini genişletmiştir. Zhang’ın Ordusu, 1927 yılında Chiang Kai Şek’in Milliyetçi Ordusu (Kuomintang) tarafından geri püskürtüldü. Kantō Ordusu tarafından 4 Haziran 1928’de düzenlenen bombalı saldırıda ağır yaralanan Zhang Zuolin ertesi gün hayatını kaybetmiştir (<https://www.britannica.com/biography/Zhang-Zuolin>) (Erişim Tarihi: 21. 07. 2017).

kuzeydoğusunu Çin'den ayırma planları, Mançukuo'nun kuruluşu ile nispeten başarıya ulaşmıştır.

1.1.3. Büyük Asyacılık İdeolojisi ve Mançukuo Devleti'nin Kuruluşu

Mançukuo Devleti'nin kurulması, Japonya'nın Asya'yı kendi çatısı altında birleştirme planının en önemli dönüm noktalarından biridir. Bu planın ideolojik arka planında ise, Büyük - Asyacılık ideolojisi vardır. Büyük – Asyacılık ideolojisi temelde, Batı'nın hegemonyasına karşı Asya'nın tekliği ve birliğini savunmuştur. Buna göre, Asya'da özellikle, ırk, kültür, coğrafi birliğin olması, ortak tarihî unsurlar Asya'yı bir çatı altında toplamaktadır. Uzun yıllar Batı sömürgeciliğine maruz bırakılan Asya ülkelerinin, bu ideoloji ile Japonya'nın liderliğinde Batı'nın sömürgeci hegemonyasının karşısında birleşmesi amaçlanmıştır. Büyük – Asyacılık ideolojisi ile, Batı'nın sömürgeci anlayışına karşılık, Japonya'nın liderliğinde Asya'nın birliği ve manevi değerleri yüceltilmiştir.⁸³

Sadako, Asya'daki Japon emperyalizmindeki ikileme vurgu yapar. Japonya, Batı hegemonyasına karşı Asya'daki diğer komşularıyla birleşme ihtiyacı duyarken, Batı güçlerine karşı kendisinden oldukça güçsüz olan Asyalı komşularını kontrol altında tutma ihtiyacı hissetmiştir (1964: xv). Bir diğer deyişle Japonya, Asya'nın güçsüz ülkelerini yanına çekerek, Batı'nın karşısında durmaya çalışmıştır.

Avrupa imparatorluklarında olduğu gibi, Japonya'nın sömürgecilik ile ilgili deneyimi, Meiji otoritesinin, özellikle Okinawa ve Ezo (Hokkaido) bölgelerini sömürgeleştirmesi ile başlar (Wang, 2000: 105). XX. yüzyıla girilmeden, Japonya, ilk

⁸³ Padover, Japonların ırk söylemlerine ilişkin ilginç bir saptamada bulunur: “Japonların aşırı milliyetçi safında yer alan kesimleri, Batı'nın “aryan” ırkına ilişkin savlarını kendileri açısından bir avantaja çevirebilecek olan “Sarı Aryanlar” nitelendirmesi ile ustalıkla kullanmışlardır. Batı'da beyaz adamların medenileşmedeki ilerleyişini bastırmak amacıyla bu nitelendirmeyi kullanan Japonlar birçok alanda yaptıkları gibi Batı'yı temel alarak bu savı geliştirmişlerdir. Özellikle aşırı milliyetçi duyguların tırmanışa geçtiği XX. yüzyılın ilk yarısında Japonya Almanya'yı örnek alır. Bir propaganda aracı olarak kullanılan ırk söylemlerinde Hitler'den etkilenildiğini” (1943: 191) ifade eder.

sömürgesini (Tayvan) kazanmıştır. Bu erken dönemlerdeki Japonya'nın emperyalist girişimi, reformculara modern devletin yasal sistemlerine bir aşinalık sağlamış, vatandaşın gözünde iktidarın “birleştirici bir otorite” gücünün olduğunu göstermiştir. Kendi ülke sınırları içinde Okinawa ve Ezo bölgelerini siyasi otoritesine bağımlı hale getiren Japonya'nın, Çin – Japon Savaşı sonrasında (1894 – 95) Tayvan'ı sömürgesi olarak topraklarına kattığını, Rus – Japon Savaşı'nın (1904 – 1905) ardından, Rusların himayesindeki Güney Mançurya Demiryolu bölgesine doğru yayılarak, Mançurya üzerinde söz sahibi olma⁸⁴ ve Kore yarımadasını da topraklarına katma yolunda ilerlemeye devam ettiğini belirtmiştik. Mitter'a göre, Japonya Meiji döneminde *fukoku kyōhei* (zengin ülke - güçlü ordu) sloganı ile esasında emperyalizme ilk yönelişini başlatmıştır. Bu sürecin devamında, Gotō Shinpei⁸⁵ ve Konoe Atsumaro⁸⁶ gibi önemli

⁸⁴Yoshihisa Tak Matsusaka, Rus-Japon savaşı ve I. Dünya Savaşı gibi önemli savaşlar ile kuşatılan on yılın, Japonya'nın Mançurya bölgesindeki girişimleri üzerinde önemli ve biçimlendirici bir dönemi temsil ettiğini savunmaktadır. Bu yıllar boyunca, Japonya'nın bölgedeki politikasının temel çerçevesi, amaçları, çekirdek programları ve yönetim kurumları şekillenmiştir. İlk girişimler Japonya'nın bölgede daha sonraki yayılmacılığında önemli bir etki dönemi oluşturmıştır. Ardından gelen gelişmeler ise Rusya ile çatışma sonrası Rusya ile yaşanan anlaşmazlığın beraberinde getirdiği bölgesel gerilimler - anlaşmalar ile devam etmiştir (2003: 4).

⁸⁵ 後藤新平 (1857 - 1929): (1857 – 1929) Japonya'nın Minasawa kentinde doğmuştur. Tayvan'daki Toplum Meseleleri Kurum başkanlığının ardından 1905 yılında Mançurya'da Japon ordusuna komuta eden Kodama Gentarō'ya mektup yazmış ve bu mektupta, Japonya'nın savaşta kazandığı tüm imtiyazları kaybetmek pahasına da olsa, hiçbir koşul altında Mançurya demiryolu haklarından vazgeçmemesi gerektiğini belirtmiştir. Güney Mançurya Demiryolu Şirketi yönetiminin Britanya'nın Doğu Hindistan Şirketi'nde uyguladığı sömürüye dayalı idari yapıya benzer yöntemlerin benimsemesi gerektiğini belirtmiştir. Kodama, Gotō'nun bu mektubuna karşılık onu Mançurya'da işgal edilen bölgelere bir denetleme ziyareti gerçekleştirmesi için davet etmiştir (Hayase, 1974: 106). Ocak 1906'da Kodama, Mançurya Sömürge Komitesinin başkanlığına getirilir, Haziran'da ise Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'nin kurucu komitesinin başkanı olur. Başbakan Saionji, Yamagata Aritomo ve diğer önde gelen devlet adamlarına Gotō Shinpei'nin bu şirketin ilk başkanı olması gerektiğini, Gotō'nun Mançurya siyaseti için önerilerini paylaşacağı ve geliştireceği yönünde hiçbir şüphesinin olmadığını belirtir (Hayase, 1974: 108). Güney Mançurya Şirketi başkanlığını ilk anda kabul etmeyen Gotō, bu öneriyi şiddetle savunan Kodama'nın ani ölümü üzerine bu sorumluluğu almayı kabul eder (Hayase, 1974: 108).

⁸⁶ 近衛篤磨 (1863 - 1904): 1863 yılında Kyoto'da doğmuştur. Siyasetçidir. 1885 - 1890 yılları arasında Avrupa'da bulunmuş, Almanya'daki Bonn Üniversitesi ve Leipzig Üniversitesinde tahsil görmüştür. Japonya'ya geri dönüşünün ardından, İmparatorluk Meclisi Senato Üyelerinden biri olmuştur. Daha sonrasında, aynı meclisin başkanlığı görevini yapmıştır. Japonya'nın ilk Başbakanı olan Itō Hirobumi'ye 伊藤 博文 (1841 - 1909) Japonya'nın dış ülkelere yönelik izleyeceği politika ile ilgili önerilerde bulunmuş, Asya'nın bir bütün olarak korunması ve geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. <https://www.weblio.jp/content/近衛篤磨> (Erişim Tarihi: 19.10. 2019).

siyaset adamları, Mançurya bölgesi ya da Çin'in kuzeydoğusunun Japonya için olan önemi ile ilgili fikirler ortaya koymaya başlamışlardır. Bölgede Rusların kurdukları hegemonya da, buranın önemini teyit etmektedir (2003: 147).

Japonya, Doğu Asya'da XIX. yüzyılda modernleşmeyi gerçekleştiren tek ülke olurken, diğer ülkeler Batılı güçler tarafından çeşitli biçimlerde sömürgeciliğe maruz bırakılmıştır. Bu dönemde Asya ile ilişkili olarak, Japonya'da iki önemli düşünce yapısının ortaya çıktığı ifade edilebilir. Birincisi, *Kōa Ron*⁸⁷ bir diğeri ise *Datsu – A Ron*⁸⁸'dur. Bu düşünce yapıları iki karşıt savları desteklemektedir. *Kōa*, Asya ülkelerinin birleşmesini savunurken; *datsu-a* savı, Asya'dan kopmayı ve Avrupalı ülkeler ile ilişkileri güçlendirmeyi savunmaktadır.

1880 yılında *Kōakai*⁸⁹ adıyla kurulan ve 1883'te ismi *Ajia Kyōkai*⁹⁰ olarak yeniden adlandırılan örgüt, Japonya'daki ilk Asyacılık ideolojisini temsil eden örgüttür (Kuroki, 2005: 250 - 252; Zachmann, 2011: 53). Özellikle, Çin ve Kore ile ilişkileri geliştirmek için dil öğretimine vurgu yapmışlardır. 1900 yılında bu örgüt, *Tōa Dōbunkai*⁹¹ adıyla yeni kurulan örgüte dâhil olmuştur. Bu tarihten itibaren örgüt

⁸⁷Terim anlam olarak “Yükselen Asya Savı” manasındadır. Pan – Asyacılık söylemin anahtar terimlerinden birini oluşturan *Kōa* terimi, *Kōakai* 興亜会 (Yükselen Asya Toplumu) 1880 yılında kurulduğunda, Pan – Asyacılık hareketleri ile ilişkilendirilmiştir. *Kōa* savının sözcülerinden olan Arao Sei (荒尾精) Pan – Asyacılık düşüncesinin tarihteki konumu üzerinde önemli bir yer tutmaktadır. Arao Sei, sadece bu harekete ilişkin ikna edici söylemlerde bulunmakla kalmamış, aynı zamanda bu söylemler için uygun ortamın oluşmasında kurumsal yapıların oluşumu için de çaba sarf etmiştir (Schneider, 2011: 69).

⁸⁸*Datsu – A Ron* ise “Asya’dan Ayrılma, Kopma Savı” olarak tercüme edilebilir. Ortak direniş olarak Asyacılık” Fukuzawa Yukichi'nin (福沢諭吉) “*Datsu-a ron*” (Asya’dan kopma savı) ile ciddi biçimde eleştirilir. “*Datsu-a ron*” 1885 yılında kaleme alınır. Fukuzawa, “eski moda alışkanlıkların despotizmi” ile Çin ve Kore'nin sarmalandığını ve Japonya'nın bu ülkelerden bağıni koparması gerektiğini savunmaktadır. Fukuzawa'nın bu savı, dönemin siyasi yapısının adımlarını da önemli ölçüde etkilemiştir (Hotta, 2007: 54 - 56).

⁸⁹ 興亜会: Japonya'nın Asya politikası ile ilgili kurduğu ilk örgüttür. Tokyo'da 1880 yılının Şubat ayında kurulmuş, ardından Çin ve Kore gibi ülkelerde şubeler açmıştır (Kuroki, 2005: 250).

⁹⁰ 亜細亜協会

⁹¹ 東亜同文会

Japonya'nın Asya'daki siyasetine etki eder hale gelmiştir (Zachmann, 2011: 53 - 58). Kōakai örgütünün kurulduğu yıl, Japonya'da Asya çalışmalarına ilişkin önemli gelişmelerin yaşandığı bir döneme de girilmiştir. 1880'lerde, *Ajia* (Asya) ifadesinin yerini *Tōyō* (Doğu) ifadesi almıştır. Tokyo İmparatorluk Üniversitesinde 1886 yılında, Doğu Asya Tarihi (*Tōyō shi*)⁹² çalışmaları başlamış ve Doğu Araştırmaları Kurumu (*Tōyō Gakkai*)⁹³ kurulmuştur. O zamana kadar süregelen tarih, sürekli olarak Batı tarihi üzerine odaklanmıştır. Takip eden süreçte, Japonya'nın bölgedeki ilgileri arttıkça Kore, Mançurya ve Kuzey Çin ile ilgili araştırmalar önemli ölçüde desteklenmiştir (Tankha, 2009: 34).

*Ajiashugi*⁹⁴ (Asyacılık) terimi ise 1890'larda ortaya çıkmaya başlar. Bu terimin kullanımına ilişkin ilk örnekler, bir grup genç milliyetçi entelektüel tarafından kurulan *Seikyōsha*⁹⁵ adlı örgüt tarafından basılan *Nihonjin*⁹⁶ (Japonlar) ve *Ajia*⁹⁷ (Asya) adlı dergilerde görülmektedir. İlk defa Pan – Asyacılık kavramına ilişkin tartışmalar bu dergilerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu makalelerde kullanılan *Ajiashugi*⁹⁸ terimi, *Ajia Keirin*⁹⁹ (Asya Politikası) ve *Ajiashugi*¹⁰⁰ (Asyacılık) terimlerinin öncüsü olan terimdir. *Ajia* dergisinde yayımlanan makalelerde sıklıkla, “Japonya'nın Asya'da modernleşen ilk ülke olduğu” konusu tartışılır hale gelmiştir (Matsuda, 2011: 48). I. Dünya Savaşı

⁹² 東洋史

⁹³ 東洋学会

⁹⁴ 亜細亜主義

⁹⁵ 政教社: Gazeteci Miyake Setsurei 三宅雪嶺 (1860 - 1945), eğitimci Sugiura Shigetake 杉浦重剛 (1855 - 1924) ile eleştirmen ve coğrafyacı olan Shiga Shigetaka 志賀重昂 (1863 - 1927) tarafından 3 Nisan 1888 yılında kurulan milliyetçi bir örgüttür <https://kotobank.jp/word/政教社-85680>. (Erişim Tarihi: 24. 09. 2018).

⁹⁶ 日本人

⁹⁷ 亜細亜

⁹⁸ 亜細亜市議

⁹⁹ アジア系輪

¹⁰⁰ 亜細亜主義

sonrasında, Asyacılığa ilişkin olumsuz izlenim azalmaya başlar. I. Dünya Savaşında Avrupa'nın savaş nedeniyle gerilemesi, Doğu Asya'da Japonya'nın gücünü ve kendine güvenini arttırmıştır. Savaşın ardından bölgesel bütünlük için Pan – Asyacılık söylemleri kabul edilir hale gelmiştir. 1918 yılından itibaren Pan – Asyacılık ideolojisine ilişkin politik parçalar oluşmaya başlamıştır. *Han – Ajiashugi* (Pan – Asyacılık), *Dai Ajiashugi* (Büyük Asyacılık), *Zen Ajiashugi* (Bütünsel Asyacılık), *Ajia Monrōshugi*¹⁰¹ (Asya Monroe Doktrini) gibi terimler gazetelerde ve makalelerde yaygın olarak kullanılır hale gelmeye başlamıştır (Saaler ve Szpilman, 2011: 16 – 17). Pan – Asyacılık terimi 1910'larda sadece ana akım siyaset söylemi olarak kullanılmaya başlanmış olsa da, XIX. yüzyılda Asya'nın birleşmesini savunan bir dizi düşüncenin savunusu haline gelmiştir. 1880'lerde *Kōa*¹⁰² terimi, Asya'nın kalkınmasını savunan en yaygın slogan haline gelir. Bu terim, teknolojik olarak gelişmiş Batı medeniyetini yakalayabilmek için, Asya'nın modernleşmeye olan ihtiyacını vurgulamıştır (Saaler ve Szpilman, 2011: 14). Büyük – Asyacılık hareketinin, Japon liderliğini savunan bu terim, o dönemlerde Batı ile ilişkileri güçlendirme amaçları nedeniyle hızlı bir şekilde gündemden silinse de, tamamen unutulmamıştır. 1930'larda Japonya'nın dış politikasında Büyük – Asyacılık önemli bir gündem haline gelmiştir (Saaler ve Szpilman, 2011: 18).

Dubois'e göre, Japonya'nın denizaşırı emperyalizmi, dünyada emperyalizmin zirvede olduğu dönem olan XIX. yüzyılın sonlarında henüz başlamamıştır. Fakat, 1932'de Mançukuo'nun kuruluşu hem emperyalizmin nihai sonlanışını, hem de gelecekte uluslar arası bir çatışmayı beraberinde getirecektir (Dubois, 2006: 55). Bu çatışma ve gerginlik ortamı, ülkenin kuruluşundan yıkılışına dek sürmüştür. Mançukuo

¹⁰¹ 班亜細亜主義、大亜細亜主義、全亜細亜主義、亜細亜モンロー主義

¹⁰² 興亜, “Asya'nın yüceltilmesi” anlamındadır.

kurulmadan önce de yaklaşık 30 yıl boyunca Japonya, Mançurya'daki demiryolu sistemini kendi ekonomik ve stratejik ihtiyaçlarını karşılamak için himayesine almaya çalışmıştır. Bu amaca yönelik çabaları, bir tarafta Çin, diğer tarafta Rusya ile sıklıkla anlaşmazlık yaşamasını da beraberinde getirmiştir. Zhang Zuolin'in Japonlara ait olan Güney Mançurya Demiryolu ile yarışacak ağlar inşa etme girişimleri, Mançurya ve Japon sistemleriyle bağlantılı diğer hatları inşa etmeye ilişkin itirazları, Çin ile Japonya arasındaki anlaşmazlığı arttıran en önemli faktörlerden biri olmuştur. Çin'deki Japon karşıtlığına rağmen, Mançukuo'nun kuruluşundan itibaren Japonya bölgedeki varlığını korumuştur (Timperley, 1934: 296 - 297).

Mançukuo Devleti 1 Mart 1932 yılında bağımsızlığını dünyaya ilan etmiştir. Başkenti Shinkyō'dur. Devletin başbakanı Zheng Xiaoxu'dur.¹⁰³ Peter Duus, 1931'de Mançurya topraklarının Japonların eline geçmesi ve 1932'de Mançukuo Devleti'nin kurulması¹⁰⁴ ile, Japonya'nın bölgede “gayri resmi” hâkimiyetinin başladığını ifade ederken (1989: xi - x) Rana Mitter, 18 Eylül 1931'de Japonların bölgedeki “gayri resmi” hâkimiyetinin “yeni bir resmi boyut” kazandığını (2003: 160 - 161) belirtir. Ülkenin ilk kurulduğu yıllardaki durumunu Stewart şöyle anlatmaktadır:

Mançukuo'nun ilk yılları, Mukden olayının hemen sonrasında ve Pu Yi'nin yönetici konumuna yükseltilmesinin ardından, yeni devlette ekonomi ve diğer durgunluklara yönelik şüpheler dile getirildi. 1932'de süren yaygın eşkıyalık, iş sektöründe yaşanan durağanlık, politik güvensizlik ve kırsal alanlarda yaşanan sel felaketleri ülkenin manzarasının pek de parlak olmadığını gösteriyordu. Mançukuo'nun bağımsız bir yapı olarak hayatta

¹⁰³ 鄭孝胥 (1860 - 1938). Mançukuo'da bulunan Devlet Konseyi, bir kabine oluşturan on bakanlıktan oluşuyordu. Kabine bakanları, etnik Mançu veya Han Çinlileri kökenli yerli halktan kişilerdi. Kabine, bakan ve bakan yardımcıları, İmparatorluk Japon Ordusu tarafından atanan rütbeli subaylarıydı. Devlet Konseyi'nin ilk genel sekreteri, bir Japon olan Takuzo Komai idi. Bünyesinde ise, İçişleri Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Tarım İşleri Bakanlığı, Ulaşım ve İletişim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve Moğolistan İşleri Bakanlığı bulunmaktaydı (L. Young, 1999).

¹⁰⁴ Bu konuya ilişkin yapılan araştırmalardan bazıları için bkz. Yoshiaki, 1963; Ogata, 1964; Crowley, 1966; Peattie, 1975.

kalmasına dair durum tamamen kötümserdi ve Japon askerlerinin kıtada ilerleyişine rağmen, kendi ülkesinde iflas ve çöküş altında kalacağına dair yaygın görüşler hatalı olabilirdi. Bu şartlar altında Lytton Komisyonu doğal olarak yeni kurulan bu devlete şüpheyle yaklaştı. Çünkü bu hükümetin birçok reformu gerçekleştirebileceğine dair herhangi bir belirti bulamıyorlardı. Birkaç yıl içinde tüm bu durumlar değişti. 1932 yılındaki güvensizlik ve karmaşa ortamı yerini nispeten barış, düzen ve Japon yatırımlarına bağlı hızlı bir ekonomik gelişmeye bıraktı (1937: 49).

Mançukuo Devleti “bağımsız” bir devlet olduğunu ilan etmişse de, hâkimiyeti esasında Japonya’nın ellerindedir. Kültürel yapıdaki Çin ile siyasi bir devlet yapısındaki Çin arasında bir ayırım yapılmış, Çin’in esas özelliğini onun kültürünün oluşturduğu, devlet yapılanmasının ise yetersiz kaldığı düşünülmüştür (Mitani, 2001: 190 – 191).

Emperyalizm düşüncesinin Japonya’daki önemli bir kolunu, yayılcılık fikri oluşturur. Özellikle, Batı emperyalizminin Asya’da toprakları ele geçirmesinin karşısında, Asyalı halkların birleşmesini savunan Japonya’nın, Asya’da birleşecek ülkelerin lideri olma çabaları, Japon yayılcılığına da önemli bir zemin hazırlamıştır. Mark Peattie, Batı emperyalizminin evrilerek Japonya’ya geliş sürecini şu ifadelerle açıklamaktadır:

Emperyalizm, Batı’nın modern dönemlerinde geniş çaplı olarak sömürge imparatorlukları ile somut bir biçimde ortaya çıkar. Genel olarak söylemek gerekirse, XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar bağımsızlık hareketleri tarafından işgal edilen sömürge topraklarındaki siyasal yapı, neo-emperyalizmin bir ürünüdür. XVI. yüzyılda, İspanya ve Portekiz, XVII. ve XVIII. yüzyılda Hollanda, İngiltere, Fransa gibi ülkeler, denizcilik alanında güçlü olduklarından ticaret sahasında önemli bir kesimi kendi ülkelerinden başka ülkelere yerleştirerek, sömürge yerleşimi sürecini başlatmışlardır. (Hindistan ve Doğu Hindistan’daki çeşitli adalar, bu örneğin en belirgin olanlarıdır). Yaklaşık 300 yıl boyunca süregelen ve giderek artan, sömürge

yerleşimleri, Avrupa Aydınlanmasının çeşitli zıtlıklarını yansıtmaktadır. Japonya'daki emperyalizm, neo-emperyalizm ile tamamen aynı dönemde, büyük gayretler ile Batı'daki organizasyon biçimini model alarak geliştirildi. (...) Fakat, Japonya'da ortaya çıkan emperyalizm Avrupa'dakinden tamamen farklı bir yöne doğru evrilmiş, birçok noktada kendine has bir özelliğe sahip olmuştur (Peattie, 1996: 20 - 23).

Batılı ülkelerdeki sömürgeci yapı ile Japonya'nın Mançukuo'da uyguladığının farklılık arz ettiğini ifade etmek mümkündür. Japonya'nın, Mançukuo Devletini bağımsız hale getirmesi ve ırk, millet kavramlarını “birleştirici bir yapı” olarak kullanması yönleri farklıdır. Mançukuo'nun Japonya'nın yayılma planlarının önemli bir parçası haline gelmesi fikri, Meiji dönemine dek uzanmaktadır. Mançukuo'nun Japonya denetiminde bir ülke haline getirilişi *Genyōsha*¹⁰⁵ adlı Organizasyonunun uzun yıllar boyunca istediği, tavsiye ettiği bir gelişme olmuştur (Joos, 2011: 64). Bu organizasyonun bir üyesi olan ve Tokyo savaş suçları mahkemesinde yargılanan, eski Başbakan Hirota Kōki¹⁰⁶, Japonya'nın 1945 öncesi yayılmacılığında bu örgütün önemli bir etkisi olduğuna yönelik ifadelerde bulunmuştur. Bu organizasyon, özellikle İmparatora saygı, Japonya'ya bağlılık ve Japon halkının hakları konusunda ısrarcı

¹⁰⁵ 玄洋社 Genyōsha (Kara Okyanus Grubu) örgütü Meiji, Taishō ve Shōwa döneminin savaş öncesi zamanlarında aktif olmuş sağ – kanat siyasi organizasyondur. 1881 yılında, Fukuoka'da kurulan bu organizasyonun kurucuları içinde Hiraoka Kōtarō 平岡浩太郎 (1851 – 1906), Tōyama Mitsuru 頭山満 (1855 – 1944) ve Hakoda Rokusuke 箱田六輔 (1850 – 1888) gibi isimler bu organizasyona liderlik yapmışlardır. 1890'lerden itibaren yurtdışına yayılmayı ve emperyalizmi bir devlet politikası olarak savunmaya başlamışlardır (Joos, 2011: 61). Çin'de kurduğu cemiyetler aracılığıyla üstü örtülü olarak, Asya ile ilgili istihbarat toplama faaliyetlerinde bulunmuştur (Dündar, 2006: 184).

¹⁰⁶ 広田 弘毅 (1878 – 1948)

biçimde Batı karşıtlığı yürütmüştür (Joos, 2011: 61). Genyōsha, Batı karşıtlığını alenen desteklemiş, aynı zamanda Asya’da yayılmacı, emperyalist bir politika benimsemiştir.¹⁰⁷

Japonya’nın Mançukuo’yu idaresi altına aldığı en büyük engeli, Japon askerlerinin istilasına karşı koyan *hanman kōnichi undō*¹⁰⁸ (Mançukuo’nun kurulmasına itiraz eden Çinlilerin Japon karşıtı hareketleri) olmuştur. Japonya, idam cezası da dâhil olmak üzere güvenliği sağlamaya ilişkin yasaları uygulamaya koyarak, önlemlerini güçlendirmiş, bunun yanı sıra Kantō ordusu merkezli olarak halka boyun eğdirmeye çalışmıştır. Kantō ordusu, başlarda asayiş sağlama uygulamalarına ağırlık vermiş, 1933 yılı Haziran ayından itibaren tüm Mançukuo’da küçük birimlere bölünerek Mançukuo’nun kuruluşuna itiraz eden Japon karşıtı grupları etkisiz hale getirmekle uğraşmıştır (Ishijima, 2001: 216). Ülkede, Japonların güvenliği sağlama mücadelesinin

¹⁰⁷Genyōsha Resmi Tarihi (1917) adlı kitabın *Genyōsha’nın Bugünü ve Geleceği* bölümünde, Genyōsha Organizasyonunun benimsediği yayılmacılık politikasının öncüllerinden bahsedilir. Tokugawa döneminde bile Satō Nobuhiro’ya 佐藤 信淵 (1769 – 1850) ait *Unai Kondō Hisaku* (1823) kitabında, Japonya’nın Mançurya ve Moğolistan politikasına dair ilginç bir işgal önerisi örnek verilir. “Japonya’nın işgal etmesi için en uygun bölgenin Çin’in Mançurya bölgesi olduğu” ve “bir gün bu toprağın şüphesiz Japonya’nın eline geçeceği” belirtilir. Aynı kitapta ayrıca samuray Hashimoto Sanai 橋本 左内 (1834 – 1859) ve samuray Hirano Kuniomi’nin 平野 国臣 (1828 – 1864) Japonya’nın bağımsızlığını ve gücünü koruyabilmesi için Mançurya, Kore gibi yerlerin işgal edilmesine yönelik tavsiyeleri olduğuna atıf yapılır (Joos, 2011: 67 - 68).

¹⁰⁸反満抗日運動: Ülkede Mançukuo’nun kurulması karşıtı ve Japon karşıtı hareketlerin görüldüğü en önemli yerlerden biri, Mançukuo’nun başkenti Shinkyō’da (Changchun) kurulan ve ülkenin en iyi üniversitelerinden biri olan Kenkoku Üniversitesinde gerçekleşmiştir. Bu üniversite, farklı etnik unsurlara “özgür” ve “eşit” bir eğitim imkânı tanınması ideolojisi temelinde kurulmasına rağmen, 1942 yılından itibaren eğitim sisteminde Japon öğrenciler ve diğer etnik unsurlar arasında bazı eğitim alanındaki ayrımcı yaklaşımlara bağlı olarak Çinli öğrenciler arasında ortaya çıkan Mançukuo’nun kurulması karşıtı ve Japon karşıtı hareketler görülmüş, bu nedenle bazı Çinli öğrenciler tutuklanmıştır (Nakayama, 2015: 6).

en büyük özelliği, kukla devletin ordusu olan Mançukuo Ordusu'nun¹⁰⁹ Kantō ordusuna destek vermesi olmuştur. Mançukuo Ordusu'nun başarısı gittikçe artmış, 1936 yılı sonbaharından sonra güvenliğin korunması konusunda esas görev bu orduya teslim edilmiştir. Ardından, bu ordu Sovyetlere yönelik savaş harekâtı hazırlıklarına ağırlık vermeye başlamıştır (Ishijima, 2001: 216).

Asya'yı şekillendiren daha geniş aktörleri anlamak için, sadece Japon siyasetinin militarizme yönelik sürecini araştırmak, yetersizdir.¹¹⁰ Asya'daki genel durumu ortaya koyan araştırmalar, bize Japonya'da Büyük – Asyacılık ideolojisinin şekillenmesinde ve

¹⁰⁹ 満州国軍 (Manshūkoku-gun): Mançukuo Devlet Ordusu. *Manshūkoku-gun* 満州国軍 ya da *Kairai-gun* 傀儡軍 olarak da tanımlanmaktadır. “Kukla” terimi bu devletin gerçek hiçbir gücünün olmadığını, Japonların kuklalar gibi iplerini hareket ettiren güç olduğunu ifade eder. “Kukla asker” terimi ise 1931 – 1945 yılları arasında Japon İmparatorluk Ordusu adına hizmet eden ve savaşan Çinliler için kullanılmıştır. Bu kişiler için kullanılan bir diğer terim ise “hain” olmuştur. Çinliler bu kişileri herkesten daha aşağı görmüşlerdir. Çinlilerden oluşan bu askerler iyi eğitildiklerinde ve kendilerine iyi muamele edildiğinde her millet için savaşabilir. Fakat ne kukla devletin yetkilileri ne de Japon yetkililer onlara pek fazla eğitim ve motivasyon vermemişlerdir. Çin’de askerler yıllarca toplumun en düşük statüsünde bulunmuş ve toplumun diğer kesimleri tarafından bir şeytana ihtiyaç duyulduğunda en uygun olanların askerler olduğu düşünülmüştür. Çinli köylüler için askerîye en son sığınaktır. Askere alınma ve eşkiyaları durdurmak için rütbelerini doldurmak üzere işe alınmışlardır. Askerler eşkiyaların üniformalı halinden başka bir şey değildir ve “kukla” devleti adına hizmet eden askerler toplum tarafından en alt kesimin de altındaki kesim olarak değerlendirilmişlerdir (Jowett, 2004: 4). Eylül 1931’de Japon ordusu Mançurya’yı işgal ettikten sonra hızla 18 Şubat 1932’de Mançukuo “kukla” devletini usulüne uygun bir şekilde kurmuşlardır. Ülkede gücünü sağlamlaştırdıktan sonra nüfusu kontrol altına almak üzere ordu gücünü arttırma girişimlerine başlamışlardır. Ülkede Mançukuo ordusuna ilk alınanlar işgal öncesi dönemde Chang Hsu Liang’ın askerleri olmuştur. Bunun nedeni, Chiang Kai-şek Mançurya’nın işgalinden tamamıyla Japonya’yı sorumlu tutmuş ve Liang’a askerlerinin bu işgale direnmemesi emrini vermiş olmasıdır. Mançurya askerlerinin direnişinin olmayışı Japonlar tarafından çok sayıda askerî kolaylıkla yakalanıp silahsız hale getirilmesini kolaylaştırmıştır (Jowett, 2004: 7). 傀儡軍: Kukla Ordu anlamına gelmektedir.

¹¹⁰ Bu konuya ilişkin araştırmalar için bkz. Yasuda, (1997); Young, (1999); Hotta, (2007); Hamashita (2008), Tankha (2009), Zachmann (2009), Saaler ve Szpilman, (2011).

gelişmesinde Mançurya bölgesinin yanı sıra diğer ülkelerin etkisini¹¹¹ anlamayabilmemize olanak sağlar.

Duara, XX. yüzyıla hâkim olan anlayışın “milliyetçi ideoloji” olduğunu savunur. Buna göre, iki ayrı biçim oluşturan bu yapılardan milliyetçilik, vatandaşlık, eşitlik ve kalkınma ile karakterize edilirken; emperyalizm, tarihî olarak hâkimiyet, sömürü ve sömürgelerdeki yöneten – yönetilen arasındaki farklılıkları yeniden doğurmuştur (2003: 9). Bu döneme hâkim olan anlayış içinde, Japon emperyalizmi, Büyük – Asyacılık ideolojisi çatısı altında, Mançukuo Devleti'nin kurulmasında belirleyici olmuştur. Fakat Japonlar bu süreçte, Asya halklarını koruyan bir anlayışı benimsediklerini ifade ederken, arka planda emperyal amaçlarını uygulamaya geçirirler. Batı'nın emperyalist gücüne karşı kullandıkları sloganlar, Asya'da birlik, barış, huzur ve güvenliği sağlamaya yöneliktir. Bu sloganların arkasına sığınan Japonya, barışçı bir anlayışı benimsedikleri izlenimi verirken, bir yandan ülke sınırlarını Asya'da giderek genişletme amacındadır.

¹¹¹Örneğin Hindistan, Pan – Asyacılık ideolojisinin şekillenmesinde önemli bir ülke olmuştur. Asya'nın Batı karşısında manevi üstünlüğünü savunan Okakura Tenshin, Pan Asyacılık ideolojisinin şekillenmesinde Hintli rahip Swami Vivekananda'nın düşüncelerinden etkilenmiştir. Batılı ülkeler karşısında Hint maneviyatının üstünlüğünü savunan Vivekananda, bu yolla Hinduizmin yeniden yapılandırılmasını ve Batılı güçlerin Hindistan'da hâkim güç olmasının engellenmesi düşüncesini ortaya atar. Okakura'nın teorisinde Çin ve Hindistan Japonya'nın atasıdır ve o “Biz Tek'iz” savında diretir. Vivekananda birleşmeyi savunmuştur ancak tüm ulusların bir din çatısı altında birleşmesini savunmuştur. Okakura Asya'nın tek olduğunu savunmuş ve Avrupa'yı “diğer” olarak Asya'dan ayırmıştır (Wakakuwa, 2009: 23 – 26). Pan – Asyacılık ideolojisine destek veren diğer Hintliler arasında “Asyalı” mahlasını kullanarak Japonya'da yayınlar yapan Taraknath Das vardır. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinde Pan – Asyacılığı bir kurtuluş olarak gören Rash Behari Bose vardır. Yakın arkadaşı Subhas Chandra Bose da Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinde Japonya'yı Asya'nın kurtarıcısı olarak görmüştür. (Saaler ve Szpilman, 2011: 23)1900'lerin ilk dönemlerinde bazı Çinli entelektüellerden bazıları Pan – Asyacılık ideolojisine destek vermişlerdir. Bu isimler, Sun Yan – Sen ve onun yakın arkadaşı Wang Ching-wei'dir (Saaler ve Szpilman, 2011: 22 – 23).

Dubois, Japon araştırmacılar tarafından Mançukuo'da yapılan etnografik çalışmalara¹¹² dikkat çeker (2001: 56 - 59). Burada yapılan çalışmalar ile Japonlar, Mançukuo bölgesinde etnik kültürel yapı ve tarih araştırmalarıyla Büyük – Asyacılık ideolojisi çerçevesinde, ortak noktalar yakalamaya ve Japon ulusu ile “beş etnik unsur”un bir arada yaşayabileceği ortamın yaratılmasına hizmet etmişlerdir.

Diğer taraftan, ülkede Mançukuo ile kültürel bağlar olduğuna ilişkin savları desteklemek amacıyla çeşitli disiplinlerden destek alınmıştır. Arkeolog Tokunaga Takeshi tarafından Kore ve Mançurya bölgesinde keşfedilen kaleler ile anahtar deliği biçimdeki mezarlar (*kōgoishi*)¹¹³ bu ülkelerin Japonya ile manevi ve kültürel bağları olduğuna ilişkin kanaati güçlendirmiştir. Tokunaga Takeshi'nin bölgedeki keşifleri, modern Japonya, Çin ve Mançurya'nın temel ortak kültürel benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur (Dubois, 2006: 65).

¹¹²Japonya'da, ulusun üstünde olan imparatorluk otoritesinin temelleri ve özellikle 1895'de Rusya'nın askerî yenilgisinden sonra, dünya sahnesinde ortaya çıkan Japonya'nın yeri, bir dereceye kadar teolojiye dayanan terimlerle ya da din ile bağlantılı kader duygusu ile tasvir edilmiştir. Bu düşünceler Mançukuo'da da tekrar edilmiştir. Bölgede teolojik olarak tasarlanan idealler, devletin temel ilkeleri ile sosyal ve etnik politikanın temelini oluşturmuştur. Bölgede yapılan etnografik araştırmalar çoğunlukla köy temelinde ilerlemiştir. Bunun nedeni, köylerin bir milletin ahlaki değerlerini yansıtan en küçük birim oluşudur. Japon araştırmacılar Mançukuo köylerini yeni yaratılacak ulus ruhunu yakalamak ve arındırmak için bir alan olarak görmüşlerdir. Esasında kaybedilen Japon ruhunu yeniden keşfedebilmek için Japonya'daki yerel geleneklere ilişkin araştırma yapılması Edo döneminde (1603 – 1867) Motoori Norinaga'nın (1730 – 1801) çalışmalarıyla ortaya konulmuştur. Meiji döneminde Yanagita Kunio (1875 – 1962) Japonya'da akademik bir disiplin olarak etnografinin kurulmasında ve gelişmesinde gayret gösteren isim olmuştur. Yanagita'ya göre, kültürün yansımalarını ve kırsal kesimde uygulanan gelenekleri incelemek, daha derin bir maneviyat gerçeğine giden yoldu. Yerel dini uygulamaların, özellikle de köy tapınak topluluklarının (ujiko) karakteristik olarak kolektif doğasının kırsal alanlarda hâlâ mevcut olduğunu ve Japonya'nın "ulusal karakteri" nin anahtarı olduğunu düşünmüştür. Yerel kutsal cemaatlerin temelde kendilerine has özelliklere sahip olmalarına rağmen, Japon halkının ortak değerleri ve ortak etik kodlarını bir bütün olarak sergilediklerini savunmuştur. Yanagita'nın etnografî üzerine çalışmaları savaş dönemleri boyunca Kantō ordusu himayesi altında Mançukuo bölgesinde saha araştırmaları yürüten Japonları da etkilemiştir (DuBois, 2001: 56 - 59). Yapılan bu etnografik çalışmalar, Japon ulusunun manevi yapısına uygun biçimde bölgede “beş etnik unsur” ile bir arada ortak yaşam sürmeye olanak tanıyacak bir yapının oluşumuna katkı sağladıkları ifade edilebilir.

¹¹³ 神籠石

1.1.4. Mançukuo'nun Coğrafi ve Ekonomik Yapısı

Mançurya bölgesinde kurulan Mançukuo, Moğolistan'ın doğusunu kapsayan geniş havza, doğuda Rusya ve Kore sınırları boyunca uzanan Changbaishan Dağları, kuzeydoğuda Xiaoxing'anling Dağları, batıda Daxing'anling Dağları ile çevrelenmiştir. Güneydoğusunda Kore Yarımadası, güneyinde Sarı Deniz, güneybatısında Çin'in Beijing kenti yer alır. Topografik yapı ve iklim özellikleri burayı üç kısma bölmektedir (Reardon – Anderson, 2000: 503). Bu üç kısmın ilki, merkez Mançurya ve doğuyu kaplayan alüvyal düzlükler ve dağ sıralarıdır. Yüksekliğin fazla olması ve doğuda musonlara bağlı olarak bol yağış alması, sık ormanların oluşumunu sağlamış, aynı zamanda Sungari (Songhua), Nonni (Nenjiang) gibi nehirlerin sularının hızlı ve gür olmasını sağlamıştır (Reardon – Anderson, 2000: 503). İkinci kısım, kuzeyde Çin Seddi hattı boyunca ve Beijing'in karşı hattında uzanan dağ sıralarıdır. Jehol olarak adlandırılan bu bölge, tarımsal üretim için elverişsiz bir bölgedir. Dağlarının engebeli, vadilerinin dar olması ve yılda 400 mm'den az yağış alması, tarım yapılmasının önündeki en büyük engelleri oluşturmaktadır (Reardon – Anderson, 2000: 504). Bir diğer bölge ise, Jehol'un kuzeyi ve Moğolistan'ın doğu steplerinin bittiği noktadaki Mançurya düzlüklerinin batısını oluşturan kesimdir. Muson yağmurlarını pek almayan bu kesim, ağaçlardan ziyade otların hâkim olduğu bir bitki örtüsünün oluşumunu sağlamıştır. Bu bitki örtüsü de, batıya doğru gidildikçe incelir (Reardon – Anderson, 2000: 504). Mançurya toprakları, akarsularla taşınan alüvyal topraklar ve kül renginde topraklardır. Mineral içeriği yüksektir. Fakat, organik bileşenler düzlük alanlarda yetersiz olduğundan koyu renkli zengin çernozyom topraklar genellikle azdır. Küçük ve yapışkan parçalardan oluşan toprağın yapısı, yağmurun ardından balçık biçimine

dönüştüğünden bu alan tarım için ideal değildir. Batıda yarı nemli düzlük topraklar daha fazladır (Murakoshi ve Trewartha, 1930: 481).

Mançurya bölgesinin iklimi, aşırı sıcaklık değerlerine sahip olan Moğolistan ve Sibirya yaylalarına olan yakınlığı nedeniyle, bu iklim yapısına benzerlik gösterdiği için karasal iklim tipine sahiptir. Mevsimlere bağlı olarak, sıcaklık değişimleri oldukça geniş yelpazededir. Tarım yapmaya uygun yağışlar, ancak yaz aylarında görülür (Stewart, 1932: 135). Kışlar, Moğolistan üzerindeki hâkim rüzgârlar Mançurya'ya doğru genişlediğinden şiddetli bir şekilde soğuktur. İlkbahar mevsimi genellikle rüzgârlıdır ve merkezî ova, bazen Moğol çölünden gelen şiddetli rüzgâr fırtınaları tarafından taşınan toz bulutlarına maruz kalır. Yaz ayları ise oldukça sıcaktır (Stewart, 1932: 135).

Kanada'nın kırsal ekonomisi için esas ürün un, Brezilya'nın kahve ise Mançurya'nın da getiri sağlayan esas gıdası, soya fasulyesidir (Deasy, 1939: 307). Mançurya, dünyada soya fasulyesi üretiminin en fazla olduğu yer olma özelliği göstermektedir.¹¹⁴ Soya fasulyesi bitkisinin büyümesinde, Uzak Doğu'nun diğer ülkelerindekine nazaran daha uygun olduğu düşünülen bir iklime sahiptir. Eskilerden beri mahsul yetiştirme geleneklerine hâkim bir bölge olduğundan, soya fasulyesi ihracatı için avantajlı bir yere sahiptir (Deasy, 1939: 304). Japon ordusunun eline geçmeden önce, Mançurya'daki ekonominin tarımsal yapısı ekonomik hayatın tüm safhasına etki etmiştir. İhracatı, yiyecek ve ham maddeden oluşmaktadır. Soya fasulyesi, soya yağı gibi ürünler başlı başına ihracatın yarısından fazlasını oluşturmaktadır. İthalatı ise, mamul ürünlerden oluşmakta, bu durum ticari denge sağlamaktadır. Dış ihracata yönelik bu tarz tarımsal ekonomi, dünyada ekonomik bunalım yaşandığında bile en zor etkilenecek ülkelerden birini oluşturmuştur. Bunun nedeni, hammadde üretilip kendine

¹¹⁴1930 yılı soya fasulyesinin dünya çapındaki üretimi, 12.828.109.179 kg olarak belirlenmiştir. Bu üretimin 7,602,892,622 kg'lık kısmı Mançurya'dan temin edilmiştir. Bu rakamlar, dünyada soya fasulyesi ihtiyacının yaklaşık % 60'lık bir diliminin Mançurya tarafından karşılandığı anlamına gelmektedir (Deasy, 1939: 303).

yetebilen bir konumda olmasıdır (Stewart, 1939: 136). Bölgede soya fasulyesi üretimi sadece Çin, Kore, Mançurya ya da Japonya için değil, dünyada hızla artan talepleri karşılayabilecek düzeye ulaşmıştır. Bu sebepler, o tarih için dünya fasulyesi pazarına hâkim olmasında belirleyici olmuştur.

Maden konusunda ise, kömür, demir, altın rezervleri kuzey Mançurya'da bulunmaktadır. Kömür madenciliğinin en çok geliştiği bölge, Changpai Dağları'nın güney yarısıdır. Bu bölgede, az miktarda da olsa bakır üretilmektedir. Demir rezervlerinin yarısı aynı dağlık bölgede bulunmakta olup, altın, Khingan bölgesinde ve Changpai'de mevcuttur. Bu bölgeler, alüvyal özellik taşıyan bölgelerdir (Hall, 1930: 284).

Ch'ing Hanedanı tarafından XVII. yüzyılda fethedilen, Mançuların anavatanı olan kuzeydoğu bölgesi, XVII. yüzyılın ortalarından XVIII. yüzyılın sonlarına kadar, Han Çinlileri için yasak bölge kabul edilmiştir (Lee, 1970: 102; Mitter, 2000: 20). XIX. yüzyılda, Ch'ing Hanedanı zayıflamaya başladığında ve emperyalist güçlerin bölgedeki tehdidi arttığında Beijing'de bulunan hükümet, eski politikasını değiştirerek kuzeydoğuya göçleri teşvik etmeye başlar. Rusların etkisinin bölgeye ulaşması için önlem almak istense de Ch'ing yönetimi bu çabasında başarılı olamaz (Mitter, 2000: 20). Rus - Japon Savaşı'nın Japonya lehine sonuçlanmasının ardından Japonlar bölgeye yerleşmeye başlar. Henüz Mançukuo Devleti kurulmadan önce, Mançurya'nın çeşitli yerlerine yerleşen Japonlar, fabrika sahibi ve ticaret erbabı kişilerdir. Demiryolu taşımacılığı ya da gemicilik faaliyeti ile uğraşan, madenlerde mineral çıkaran ve bu mineralleri işleyen ya da bankacılık sektöründe çalışan Japonlar çoğunluktadır (W. Young, 1928: 8). Mançurya'nın işgalinin ardından geçen altı sene boyunca bölgedeki endüstrileşme oldukça hızlı olmuş ve Japonlar bölgede sadece madencilik ya da hammadde üretimiyle sınırlı kalmamışlar ağır sanayi için de ciddi yatırımlar

yapmışlardır (Strenberg, 1945: 344). Bu coğrafi konuma, yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahip Mançurya bölgesinde kurulan Mançukuo Devleti'nde yeni hükümetin benimsediği ekonomik program için belirtilen temel politikalar ve amaçlar şöyledir:

1. Doğal kaynakların sömürülmesi ve endüstriyel gelişmenin artmasına bağlı doğabilecek fırsatların tek bir sınıfın elinde kalması engellenecek,
2. Önemli ekonomik faaliyetler ve rasyonel önlemler almada ulusal kontrol mekanizması uygulanacak,
3. Yabancı kapitalin yatırımını cesaretlendirecek ve yabancıların teknik beceri ve deneyiminden yararlanabilmek için “Açık Kapı prensibi ve eşit fırsatlar prensipleri” gözetilecektir (Timperley, 1934: 295 - 296).

Japonların Mançukuo ile ilgili planları, diğer büyük güçlerin sömürge politikalarından farklı olmuştur. Japonlar için Mançukuo, kendi ekonomilerinin bir parçası olarak değerlendirilmiş olması sebebiyle, Mançukuo'nun endüstrileştirilmesi için uğraş vermişlerdir. Mançukuo yalnızca sanayileşen Japonya için hammadde temin etmekle kalmamış, aynı zamanda Japonya'da üretilen ürünlerin satıldığı bir pazar olarak da kullanılmıştır (Dockson, 1946: 4). Stewart, 1935 yılında yazdığı makalesinde, Mançukuo'daki yatırımların ve hâkimiyetin Japonların tekeline geçtiğine ilişkin şu ifadeleri kullanır:

Mançukuo'da yabancı yatırımlar için açık kapı olma durumu, hiçbir zaman pek de geniş kapsamlı olmamıştır. Yabancı yatırım demek, Rus ve Japon demektir, çünkü Japonya ve Rusya, Güney ve Kuzey Mançurya'da ekonomik ilgilerine bağlı olarak önceden sırasıyla alanlar elde etmişlerdi. Mukden Olayı'ndan önce, Japonya sadece Güney Mançurya'da hâkim konumdaydı. Fakat, bu durum Mançukuo'nun Japonya'nın denetiminde

kurulmasının ardından tamamen değişti. Japonya şimdi Mançurya'daki yatırımları tekelinde bulunduruyor (1935: 81).

Stewart, bölgedeki yatırımlar hakkında yazdığı bu makalesinde, Mançurya topraklarının özellikle Japon yatırımcıların dikkatini çektiğini belirterek, bunun nedenlerinin bölgeye hâkim olan ülkeyle doğrudan alâkalı olduğunu altını çizer.

Devlet tarafından 1937 yılında, *Manshū Sangyo Kaihatsu Gokannen Keikaku*¹¹⁵ olarak adlandırılan, Beş Yıllık Endüstriyel Geliřtirme Planı benimsenir (Strenberg, 1945: 343; Sasada, 2008: 97). Mançukuo'nun kuruluşunun ilk dört yılında taşımacılık, telekomünikasyon, finans sistemlerinin geliştirilmesi hedeflenir. Beş yıllık plan ile her büyük sanayinin yıllık üretim hedefleri ortaya konmuş ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli kaynakların miktarı tahmin edilmiştir (Sasada, 2008: 97). Japonların bölgeyi işgal etmesinden çeyrek asır önce 1906'da, Güney Mançurya Demiryolu Şirketi 800 milyon yen ile yarısı devlet destekli olmak üzere kurulmuştur. 1940'ta bu kuruluşun cirosu 1.4 trilyon yen dolaylarına ulaşmıştır. Mançurya Endüstri Geliřtirme Şirketi 1937'de 450 milyon yen ile kurulmuştur. Nissan ise Mançurya'daki bir diğerk önemli endüstriyel girişimdir. Fakat bu büyük ekonomik yatırımların en önemli görevleri, devlet ve ordu tarafından planlanan stratejileri desteklemek olmuştur (Strenberg, 1945: 346).

Japonya, Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'ni kurarak hem demiryolu hattını hem de bu hatta bağılı maden ocaklarını kontrolü altına alır. Ülkedeki birçok sahada ekonomik yapıya destek sağılayan en önemli kuruluşlardan biri, Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'dir. Kısaca Mantetsu¹¹⁶ olarak bilinen bu şirket, 1 Nisan 1907'de

¹¹⁵ 満洲産業開発五閏年計画

¹¹⁶ 満鉄

açılmıştır (Inoue Y., 1993: 292). 400.000 çalışanı ve 200.000.000 yene ulaşan cirosu ile o dönemde Japonya'nın en büyük şirketi haline gelir (Kobayashi, 2008: 32). Britanya İmparatorluğu için Doğu Hindistan Şirketi'nin Hindistan'daki önemine benzer şekilde, bölgedeki Japon çıkarları için önemli bir rol oynamak üzere tasarlanmıştır. İlk sermayesinin yarısı Portsmouth Antlaşması'nda Japonya'ya devredilen, eski Rus - Çin Doğu Demiryolu'ndan kalan raylar, tesisler ve vagonlardır (Beasley 1987: 135-136). Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'nin kurulduğu ilk yıllarda bu şirketin başkanı olması için Kodama Gentarō¹¹⁷ tarafından, başbakan Saionji Kinmochi¹¹⁸, Yamagata Aritomo¹¹⁹ ve diğer önde gelen devlet adamlarına önerilen isim Gotō Shinpei olmuştur.¹²⁰Mançukuo Devleti'nin 1 Mart 1932'de kurulmasıyla, Güney Mançurya Demiryolu dışındaki demiryollarının tamamı Mançukuo Ulaştırma ve Haberleşme Biriminin yetkisi altına alınmıştır. Ertesi yıl, Mançukuo hükümeti ve Güney Mançurya Demiryolu Şirketi arasında Devlet Demiryolları İşletimi Sözleşmesi¹²¹ imzalanmıştır. Bu sözleşmeyle devlete ait demiryolları Güney Mançurya Demiryolları Şirketi'ne

¹¹⁷ 児玉 源太郎 (1852 - 1906): Meiji döneminde hükümet bakanlığı yapmış, Japon İmparatorluk Ordusu generalidir.

¹¹⁸ 西園寺 公望 (1849 - 1940): Ito Hirobumi'nin Avrupa ülkelerinin anayasalarını araştırma misyonuna katılmak üzere 1882'de Avrupa'ya gitmiştir. Avusturya, Almanya ve Belçika'da elçi olarak görev yapmış, Japonya'ya döndükten sonra, ikinci Ito, ikinci Matsukata ve üçüncü Ito kabinelerinde Eğitim Bakanı ve Dışişleri Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1906'da Başbakan olmuştur. 1919'da, komisyon üyeliği görevlisi olarak Paris Barış Konferansı'na gönderildi. 1920'de koshaku unvanını aldı. Taisho Dönemi'nin sonundan Showa Dönemi'nin ilk zamanlarına kadar başbakanlığı sürdürmüştür <https://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/84.html>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹¹⁹ 山縣有朋 (1838 - 1922): Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yaptığı gezilerde, Avrupa'daki askerî sistemi gözlemlemiş, ülkesine 1870 yılında döndükten sonra Japon askerî sisteminde reformlar gerçekleştirmiştir. Kıta Ordusu Genel Kurmay Başkanlığına 1873 yılında atanmıştır. 1889 yılında ülkenin dokuzuncu Başbakanlığını yapmıştır. Ardından ikinci Yamagata Kabinesini 1898 yılında kurmuştur <http://www.yoshida-shoin.com/monka/yamagata.html>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹²⁰Gotō, Eylül'de Tayvan'dan Mançurya'ya geçmiş, Güney Mançurya'daki Antung, Hsinmintun ve Dairen'de yirmi günlük keşif seyahati gerçekleştirmiştir. Bu seyahat sonrasında, Kodama Gentarō ve Gotō Shinpei, Mançurya hakkında somut planlar üzerine konuşmuşlardır. Gotō, Japonya'nın Kore'deki haklarını Rusların tanımasına ilişkin durumu hatırlatarak, bu duruma benzer şekilde Mançurya'da bir demiryolu şirketi kurmayı ve buraya 500.000 Japon yerleştirme önerisini ortaya atmıştır. Kore'de olduğu gibi Mançurya'da da Japonya'nın özel konumunu Rusya sonunda kabul etmek zorunda kalacaktır. (Hayase, 1974: 106 - 107)

¹²¹ 国有鉄道委託経営契約 (Kokuyū Tetsudō Itaku Keiei Keiyaku)

dönüşmüştür. Ayrıca, Doğu Çin Demiryolu Şirketi esasında Çin – Sovyetler ortak işletmeciliğine bırakılsa da bu sorunun çözümü de Mançukuo Devleti’ne bırakılmıştır (Inoue, 1993: 305). Yaklaşık 21 ay süren uzun görüşmeler sonucunda, 10 Mart 1935’te Doğu Çin Demiryolu Şirketi’nin devredilmesi ile ilgili Sovyetler Birliği ile yapılan geçici antlaşma ve Japon hükümetinin gereken ödemeleri yapma garantisi vermesine bağlı olarak, aynı yılın 23 Mart’ında imzalanan resmi antlaşma ile Doğu Çin Demiryolu 14 milyon yen ile Mançukuo Devleti’ne satılmış, ertesi gün bu demiryolunun işletmesi Güney Mançurya Demiryolu Şirketi’ne bırakılmıştır (Inoue, 1993: 306).

Gotō Shinpei, Mançurya Demiryollarının yöneticisi konumundayken, bölgeye tarım yapmak üzere çiftçilerin yerleştirilmesinin Japonya için önemli olduğunu savunmuştur. Japonya’nın Mançurya üzerindeki haklarını garanti altına alabilmek için, bölgeye 500 bin Japon çiftçinin, on yıl içinde gönderilmesi durumunda, güçlü bir ülke olan Rusya’nın Japonya ile savaşıma cesaretine girişemeyeceğini” (Iriye, 1981: 1) ifade etmiştir. Güney Mançurya Demiryolu Şirketi’nin 1931 öncesinde, en önemli etkilerinden biri, Japonların sahip olduğu, Çince yayın yapan basın üzerinde olmuştur. Japonların sahibi olduğu basın organları¹²² özellikle bölgede yaşayan Çinli elit halk kesimini hedeflemiştir. Kuzeydoğu Kültürü (*Dongbei Wenhua*) adlı dergide, Çin hakkında özellikle uzak geçmişe ait arkeolojik mekânlara ilişkin anlatılar aktarılırken, Japonlara ilişkin olarak ise modernite, yenilikler, sağlık merkezleri, bakteriyoloji laboratuvarları ve alışveriş merkezleri tanıtılmıştır. Modern Çin sonu gelmez savaşların yaşandığı bir ülke ve mâli krizler ile mücadele eden bir yer olarak aktarılmıştır. Bir başka deyişle, Çin’in köhneliği, geri kalmışlığı anlatılırken, Japonya, modernite ve gücün ülkesi olarak tanıtılmıştır (Mitter, 2003: 155).

¹²² *Shengjing Shibao* ve *Dongbei Wenhua* bunlardan bazılarıdır.

Mançukuo'daki ilk sanayi merkezleri Mukden ve Dairen bölgesinde yer almaktadır. Endüstri merkezleri Anshan, Shakakon, Dairen, Ryojun, Fushun, Fusin gibi şehirlerdedir. Elektiriğin büyük çoğunluğu, hidroelektrik enerji tarafından sağlanmıştır. Japonlar Sungari ve Yalu nehirlerine enerji santralleri kurdular. Ağustos 1945 Sovyet İstilasası bu santralleri etkilememiştir. Ülkedeki diğer elektrik kaynakları arasında gaz, petrol, bunker yağı ve kömür bulunmaktadır. Mançukuo ihracatı, ithalatın önüne geçmiştir. Bunun %50'si soya, % 30'u ise kömürdür (L. Young, 1999; Matsusaka, 2001).

1.1.5. Mançukuo'nun Bürokratik ve Kültürel Yapısı

Kawamura'ya göre, 1 Mart 1932 tarihinden, 18 Ağustos 1945 yılına kadar 13 yıl 5 ay süren bir dönem boyunca varlığını sürdüren bu devlet, ülke denilebilecek yapıyı oluşturan en önemli unsurlardan biri olan “millet”¹²³ kavramını barındırmamaktadır (2011: 5). Mançurya, birçok etnik unsurun bulunduğu bir yer olduğundan, Japonlar Mançukuo Devleti'nin kurulmasında “etnik farklılığı” önemli bir birleştirici unsur olarak görmüşlerdir.

Mançukuo yönetiminin siyasi yapısı, en tepeden başlayarak *Rippōin*, *Kokumuin*, *Hōin* ve *Kansatsuin*¹²⁴ olarak adlandırılan dört temel yapıdan oluşmaktadır. *Kokumuin*, yönetimin varlığını bünyesinde barındıran başbakanın her birimi yöneterek, idare ettiği tabanın sorumluluğunu bünyesinde barındırır. Başbakan, birimler içindeki meseleleri

¹²³ Rana Mitter, *The Manchurian Myth: Nationalism, Resistance and Collaboration in Modern China* kitabının temel araştırma konularından biri olan millet kavramına ilişkin olarak şu tanımlamada bulunur: “millet, yapılandırılmış siyasi bir kimlik türüdür. Özellikle modern döneme ait olan bu ifadeyi modern öncesi dönem için kullanmak büyük olasılıkla anakrostik bir yaklaşım olacaktır; bu olgu Aydınlanma sonrası dönemde Avrupa merkezli ortaya çıkmış bir olgudur ve vatandaşlık kavramının belirlendiği, insanların kendilerinden haberdar oldukları özneler konumunda oluşlarıdır” (2000: 7 - 8)

¹²⁴立法院(Rippōin): Yasama Meclisi, 国务院(Kokumuin): Yürütme Meclisi, 法院(Hōin): Yargı Meclisi, 監察院(Kansatsuin): Denetleme Meclisi, olarak tercüme edilebilir.

doğrudan karara bağlamak üzere *sōmuchō*¹²⁵ olarak adlandırılan birimi kurmuştur. Burası Mançukuo siyasetinin merkezini oluşturur (Kobayashi, 2008: 105). *Hōin*, Japonya'daki ile aynı biçimde sivil davalar ve ceza davalarının görüldüğü yer olup en üst, üst ve alt mahkemeler olmak üzere üç yargı sistemi bulunmaktadır. *Kansatsuin*, her bir idari denetiminin yapıldığı yer olmasının yanı sıra mali konuların da incelendiği birimdir. Çin'de eski çağlardan beri hanedana bağlanan geleneksel bir kurumdur. *Rippōin* ise bir başkan ve başkana bağlı danışma organından oluşan konsey üyelerini görevlendirir. Ancak, bu yapı, *Kyōwakai*¹²⁶'nin kurulmasının ardından ortadan kalkmıştır (Kobayashi, 2008: 105). Ancak, *Rippōin* kuruluş aşamasında kalmış, *Kansatsuin* de sadece şekil itibarıyla var olmuştur. Dolayısıyla Kobayashi, bu iki kurumun da resmî olarak var görünse de, gerçekte siyasi kanatta iki kurumun var olduğunu belirtir (2008: 106).

Japonlar genellikle, Çin'in geri kalmışlığına ve ülkedeki kaos ortamına vurgu yaparak Mançurya'nın geliştirilmesi için Çin'in yetersiz kaldığını vurgulamışlardır. Japonlara göre her ne koşulda olursa olsun Mançurya bağımsız olmalıdır. Çünkü tarihi, coğrafi ve etnografik yapısı Çin'den oldukça farklıdır (Hotta, 2007: 94). Mançukuo'da, Çin ankarasından gelen Han Çinlileri, Japonya, Kore, Rusya gibi farklı ülkelere göç eden milletler karışmış, birçok etnik unsurun toplandığı bir toplum yapısı oluşmuştur.

¹²⁵ 総務庁: Genel Müdürlük

¹²⁶ Mançukuo'nun kuruluşunun hemen ardından, en çok tartışmayı bünyesinde barındıran organizasyon *Kyōwakai* olmuştur. Kelime anlamı olarak, Barış ve Dayanışma Kurumu olarak tercüme edilebilecek bu organizasyon, Mançukuo'nun kurulduğu ilk yıl (1932) Temmuz ayında, Puyi'yi onursal başkan seçmiş, Honjō Shigeru'yu (1876 – 1945) onursal danışman olarak belirlemiştir. Zheng Xiaoxu genel başkan, Zhang Yongxiang Genel Müdür, Jie Xieshi ise Genel Sekreter olarak belirlenmiştir. Bu organizasyon, merkez karargahı olarak Hsinking'i belirlemiştir. Çeşitli yerlerde de şubeler kurmuştur. Bu kurumun şekillenmesinde en önemli üyeler, Mançurya Demiryolları çalışanlarında oluşan Mançukuo Gençler Derneği (滿州青年連盟), Kasagi Yoshiaki ve hükümetin liderlerine bağlı olan birtakım Japonlar oluşturmaktadır. Bu kişiler Ishihara Kanji ile işbirliği içinde olmuşlar, beş farklı etnik unsurun barış ve dayanışma içinde olmasını destekleyerek Mançukuo Barış ve Dayanışma Partisi (滿州協和党) kurulmasını amaçlamışlardır. Fakat Puyi başta olmak üzere buna karşı çıkmıştır. (Kobayashi, 2008: 101 – 102)

Her millet, kendi dili, alışkanlıkları, geleneklerine sahip olduğundan siyaset, ekonomi, kültür gibi geniş bir yelpazede ve birbiriyle çatışan ilişkiler içinde olmuşlardır. Özellikle, Han Çinlileri ile bölgede yaşayan Japonlar arasındaki zıtlasma ve çatışma ortamı daha güçlü olmuştur (In, 2010: 273). Uzun yıllar devam eden iki ülke ilişkileri tarihi süresince, bu gergin zaman zaman çatışma ve savaş hali sürekli olarak devam etmiştir.

Mançukuo Devleti'nin kuruluşu ilan edildikten sonra, Devlet Teşkilatı Kanunu¹²⁷ hazırlanmış, ayrıca İnsan Hakları Koruma Kanunu¹²⁸ ilan edilmiştir. Mitani, ilan edilen bu kanunların yasa ile eşdeğer olmadığını fakat “gelecekte bir yasa düzenlenmesi durumunda Devlet Teşkilatı Kanunu’nun ortadan kaldırılacağı” açıklamasının bulunmasına dikkat çeker. Fakat ilan edilen bu kanunlar anayasaya eşdeğer kanun görünümüne sahiptir (2001: 184 – 85).

Mançukuo hükümeti 1932 yılı Ekim ayında, “Yayın Yasası” yayınlamış, ideoloji ve yönetim üzerinde önemli etkisi olan yayın dünyasını düzenleyerek denetlemeye başlamıştır. Buna göre devletin temel yapısını etkileyebilecek yayınlar, dışışleri ve orduya ait gizli bilgilerin sızdırılmasına sebep olacak, halkı rahatsız edecek, siyasi ve ekonomik düzeni olumsuz etkileyecek, emniyet güçlerinin çalışmasını aksatacak yayınlar yasaklanmıştır. Mançukuo’daki yönetim, Çin’deki kültür ve düşünce sisteminin ülkeyi etkilemesini durdurmak istemiştir (In, 2010: 27). Mançukuo Devleti’nin kurulmasından itibaren, Çin ile olan ilişkileri kesme siyaseti izlenmeye çalışılmıştır. 1932 yılı Mart ayında Mançukuo Devleti’nin resmen kurulduğunun ilan edilmesi ve ardından imparator olarak başa getirilen Aishin Gioro Puyi, Çin Devleti’nin adına

¹²⁷政府組織法 (Seifu Soshihō)

¹²⁸人權保障法 (Ningen Hoshōhō)

*Chūka*¹²⁹denilmesini emretmiş ve Çin’de basılan ders kitaplarının kullanılmasını yasaklamıştır (In, 2010: 27).

McDowell, “Japonların, farklı etnik kökene sahip milletlerin birarada yaşaması sloganını, Mançukuo’nun bir sömürge olduğuna dair algıları zayıflatmak, Japon ekonomisini canlandırmak, Japon toplumunda güven uyandırmak amaçlarıyla ortaya attıklarını” (1992: 10) ifade eder. Duara ise, güçlü sömürge devletleri arasındaki yerini alabilmek için Japonların Mançukuo Devletindeki etnik unsurları nasıl kullandıklarını şöyle açıklar:

Eski imparatorluk sistemleri, dünyada siyasal aidiyetin bir biçimi olan ve giderek artan milliyetçilik baskıları ile yüzleşmek zorunda kaldılar. Sömürgecilerin, hammaddeyi kontrol altına almak ve güçlü ülkelerle yarıştırmak için sömürgeciliğin farklı anlamlarını bulmaları gerekiyordu. Bu, köle devlet anlamına gelen sömürge devleti tanımını yerine, “siyasi olarak başka ülkeye bağlı devlet” adıyla ortaya çıktı. Ulusların karakterine bağlı gelişen bu sistemin içinde, bu tanıma en uygun devlet Mançukuo’dur (2003: 19).

Özellikle Mançukuo Devleti’nin kuruluş sloganları içinde daha önce de belirttiğimiz gibi “beş millerin huzur içinde yaşaması” sloganı oldukça yaygın hâle gelir. Mançukuo’nun resmî bayrağı, beş renklidir (kırmızı, mavi, beyaz, siyah ve sarı)¹³⁰. Bu renkler, beş milleti temsil ederken, “beş milletin barış ve uyum” içersinde yaşamasını simgelemektedir. Ancak, bu beş renk arasında en göze çarpan tek renk sarıdır. Bu renk de Japon halkını temsil etmekte, ülkede Japonların diğer halklardan ayrı bir konumunun olduğu göstermektedir (Kawamura 1998: 8). Mançukuo’da farklı etnik

¹²⁹ 中華

¹³⁰ Kawamura, bu beş rengin diğer halklar ile birlikte Japon halkını da temsil ettiğini belirtirken aynı zamanda bu renklerin doğu, batı, kuzey, güney ve merkez olmak üzere beş yönlü oluşuna da dikkat çeker. Buradaki dört yön, ülkedeki diğer halkları temsil ederken, merkez olarak konumlandırılan yön, yine Japon halkını temsil etmektedir (1998: 8).

grupların huzur içinde ve eşit koşullarda barış içinde bir arada yaşayacaklarına ilişkin olarak ülkenin İmparatoru Pu Yi'nin 9 Mart 1932'deki ifadeleri şöyledir:

Bu yeni devlet sınırları içinde yaşayan insanlar - Han Çinlileri, Mançular, Moğollar, Japonlar ve Koreliler- arasında hiçbir ayrım olmaksızın, her ırktan ve kökenden insana saygı gösterilecek; aynı zamanda diğer ülkelere ait olan vatandaşlar da başvurdıkları takdirde geçici olarak ülkede ikamet edebilecekler ve diğerleri gibi eşit şekilde muameleye tabi tutularak hakları garanti altında olacaktır (Tapies, 2016b: 49).

Kawamura, bu kukla devletinde herhangi bir şekilde millet kavramının olmadığını, buna rağmen bir devletin kurulduğunu belirtir:

Toprak, millet, egemenlik günümüzde devleti oluşturan üç temel unsurdur. Bunlardan birinin eksik olması, “devlet” kavramının olmaması demektir. Buna rağmen, ortak “millet” kavramının olmadığı Mançukuo nasıl bir yerdi? Bu sorunun cevabı basittir. Mançukuo'da vatandaşlık yasaları yoktu. Kimin bu ülke vatandaşı olarak kabul edileceğine dair, temel bir yasa bulunmamaktaydı. Bu nedenle, bu topraklarında yaşayanlar arasında vatandaşlık ayrımı yapılmıyordu. Bir diğer deyişle, “vatandaş” olarak görülen ve sayıları 30 milyon olarak ifade edilen yerleşimciler vardı. Mançukuo, Han Çinlileri, Mançular, Moğollar, Koreliler, Japonlar ve bunların dışında Ruslar, Tunguzlar gibi avcılık toplayıcılıkla geçinen kuzey kesimdeki az sayıda halkın yanı sıra, Yahudi ve Amerikalıların da olduğu yerleşimcileri barındırmaktaydı (2011: 5 – 6).

Mançukuo'da farklı etnik unsurların kendilerine özgü dilleri ve alışkanlıkları olduğundan, birbiriyle farklılık gösteren, çeşitli etnik unsurlar, siyasi olarak kontrol altında ve ortak bir toplum içinde olsalar da tamamen farklı konumlarda olmuşlardır. Ahlâki bir eğitim düzeni sağlanamadığı gibi, kültürlerin gelişmesini sağlayacak temeller tamamen zayıf kalmıştır. Geleneklerde ise çöküş ve gerileme olmuştur. Her bir etnik unsur ve ait oldukları kültürel yapının standartları oldukça düşük kalmıştır. Kültürel

benzerlik olmadığı için, etnik unsurlar arasında bir uzlaş ortamı da olmamıştır (In, 2010: 275).

1.1.6. Diğer Ülkelerin Mançukuo'nun Kuruluşuna Olan Tepkileri

Mançukuo Devleti'nin kuruluşu ile Japonya'da iki karşıt görüş ortaya çıkar. Japonya'da solcular, Çin Halk Cumhuriyetinde, tarihçilerin görüşlerinin yanı sıra, Çin'in kuzeydoğusunun işgal edilmesinin en basit tanımıyla bir “emperyalist işgali” olduğunu savunmuşlardır. Sağcı bazı yazarlar ise bu dönemi, geri kalmış ve kaos içindeki bölgelere Japonya'nın modernizmi ulaştırmak için uğraş verdiğini savunan açıklamalarla betimlemeye çalışmışlardır. Batı'da ise, ilk tanımlamaya destek veren bir eğilim söz konusudur (Mitter, 2003: 146). Tarih içinde diğer ülkelerin Japonya'nın Mançurya'daki hakimiyetine olan yaklaşımları kısaca anlatılacaktır.

1902'deki İngiliz – Japon ittifakı ile hem Japonya hem de Britanya karşılıklı olarak Çin'deki çıkarlarını tanırlar. Fransa ile de benzer bir mutabakata varılmıştır. Rusya ile de Mançurya'daki çıkarlar karşılıklı olarak tanınmıştır. Amerika Birleşik Devletleri 1917'de Japonların Mançurya'daki haklarını Ishii Kikujirō ve Amerika Birleşik Devletleri Sekreteri Robert Lansing adlı diplomatlar aracılığıyla tanıdığını belirtmiştir (Michael, 1937: 407 – 411; Wilson, 2002: 58).

Walter Young 1928'deki makalesinde, Nanking hükümetinin Japonların bölgede bağımsızlık arayışlarına ilişkin Mançurya bölgesinin Çin'in ayrılmaz bir parçası olduğunda ısrarcı olduğunu belirtir (1928: 19). Mançurya'daki Çin egemenliğinin Japonya tarafından kısıtlanmasının kabul edilemeyeceği, bölgede Çin nüfusunun fazla oluşunun önem taşıdığı gibi noktalara vurgu yapılır. Çin'in Mançurya ile doğrudan ilişkisinin bulunduğu, bölgede Japonlara tanınan imtiyazların Çin adına olumlu

gelişmeler getirmeyeceği gibi maddeler Nanking hükümetinin Mançurya politikasını özetlemektedir (1928: 19).

Amerika Birleşik Devletleri, Rus - Japon Savaşı'nın ardından, 1909 yılında Mançurya'daki demiryollarının uluslararası hale gelmesi teklifinde bulunur. Bu isteği yerine gelmeyince, Amerika Birleşik Devletleri - Britanya ortaklığı ile bölgede yeni bir demiryolu hattı inşa edilmesi girişiminde bulunsa da başarısız olur (Cullen, 2003: 240). Ishi - Lansing antlaşması ile 1917'de Amerika Birleşik Devletleri, Japonların Çin'deki imtiyazlarını tanımıştır. Bunun sebebi, Amerika Birleşik Devletleri'nin de Mançurya ticareti üzerinde bir garanti sağlamaya çalışmasıdır. Paris Barış Konferansında (1919 - 1920), Japonya iki önemli meseleyi gündeme getirir. Irksal eşitlik, diğeri Shantung'daki Japon işgalinin resmî olarak tanınmasıdır. Bu konferansta Çin, büyük güçler arasında yer almamış, Japonya ise beş önemli güç arasına adını yazdırmayı başarmıştır. Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri için Shantung'daki ticari emellerden vazgeçmek anlamına gelmiştir (Cullen, 2003: 240 - 242).

Rus - Japon savaşının ardından Rusya, Doğu Asya'daki güneye yayılma siyasetinden vazgeçmiş, Balkan Yarımadası yönüne ilgisini çevirmiştir. Japonya ile 1907, 1910, 1912, 1916 yıllarında dört defa Rusya ile anlaşma imzalanmış, Mançukuo ile ilgili çıkarlar üzerine 1912 yılındaki anlaşmada, İç Moğolistan ile ilgili karşılıklı olarak güç alanları belirlenmiştir (Gomi vd., 2000: 368). Japonya'nın güçlenmesi, özellikle Mançurya bölgesine doğru genişlemesi, büyük güçlerin Japonya'yı bir tehdit olarak görmelerine neden olmuştur. Bu dönemde, sarı ırk tehlikesi savları ortaya atılır olmuştur (Gomi vd., 2000: 368). Japonya ve Rusya arasındaki antlaşmanın iki defa düzeltilmesinde ve Japonya'nın Mançurya'daki haklarını uygulamaya geçirmede, Japonya'nın İngiltere ittifakının önemli bir etkisi olmuştur. Japonya, Mançurya'daki haklarını koruma konusunda, Rusya ile antlaşma konusuna ehemmiyet vermiştir. İkinci

defa İngiltere ile ortaklık antlaşmasının kurulmasıyla (1905), Japonya – İngiltere ittifakı ile Amerika Birleşik Devletleri’nin dışarıda bırakılmasının arka planında, Amerika Birleşik Devletleri genel sekreteri Philander Chase Knox’un Mançurya’daki demiryollarını tarafsız hale getirme düşüncesinden doğan Japonya – Amerika Birleşik Devletleri arasındaki gerilim dolu ilişkinin bir yansıması olmuştur (Inoue, 1993: 298). Amerika Birleşik Devletleri, Rusya - Çin - Japonya arasındaki demiryolları konusundaki meselelerde tarafsız bir ülke olarak yer almak istemiş, bu durum Rusya ve Japonya’nın ortak kararı ile reddedilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nin, Japonya’nın Mançurya siyaseti konusundaki tutumu ve Japon dış siyasetindeki Mançurya’nın yeri ile ilgili olarak Sadako Ogata’nın şu ifadeleri önemlidir:

Yarı özerk olan Güney Mançurya Demiryolu Şirketi, bölgede hem ekonomik hem de siyasi etkiyi genişletebilmek amacıyla kurulan tek yapıydı. Bu nedenle, Mançukuo Devleti ve bölgede hızla yayılan Kantō Ordusu arasındaki ihtilaf, bölgede Japonların baskın hale gelmesinde başlangıcı oluşturmuştur. Bu durum bölge ile ilişkisi olan diğer güçlerin de dikkatinden kaçmamıştır. Japonya, bölgede gelişmeye ve yeni kazançlar sağlamaya odaklandığından, Mançurya’nın uluslararası ekonomik yarış için kullanılmasına müsaade etmek istememiştir. Diğer taraftan, Amerika Birleşik Devletleri Mançurya’da ekonomik açıdan nüfuz etmeye çalışmıştır. Bunun en önemli örneklerini Harriman tarafından yapılan Güney Mançurya Demiryolu Şirketini satın alma teklifi, Knox’un tüm Mançurya demiryollarını tarafsız hale getirme planları ve Dörtlü Güçler Konsorsiyumu önerileri verilebilir. Bu teklifler Japonya’yı o derece tehdit etmiştir ki önceki düşmanı Rusya ile müttefik olma arayışı içerisine giren Japonya, Amerikan ekonomik gelişimi tehdidine karşı durmaya çalışmıştır. 1907’deki Rus - Japon antlaşması Kuzey ve Güney Mançurya’nın sırasıyla Rusya ve Japonya arasında bölünmesini sağlamıştır. Japonların Mançurya’ya yayılmalarının ardından dış güçlerin sürekli olarak baskısı ve gözetimi

devam etmiş ve Japonların Mançurya politikası tüm dış ilişkileri şekillendirmiştir (1964: 4 - 5).

Japonya'nın Mançukuo'nun kuruluşunu resmen tanınması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bu yaklaşıma olan bakışına ilişkin 1932'de *World Affairs*'ta çıkan makale durumu şöyle aktarmaktadır:

Japonya ve Çin arasındaki savaş, 15 Eylül'de Japonya'nın önceleri üç doğu ili Fengtien, Kirin, Heilongjiang olarak bilinen, Mançurya bölgesini de kapsayan Mançukuo adlı yeni bir devlet olarak tanınmasıyla, Japonya ve Mançukuo arasında Çin'e karşı bir müttefiklik kurulmuştur. Japonya'nın bu resmî hamlesi, dünyada ve aslında Amerika Birleşik Devletleri için de barış düzenini etkileyebilecek çeşitli sorunları arttırmıştır. Japonya, Milletler Cemiyeti üyesi ve Konseyin kalıcı üyesi. Cemiyet, devletlerin mevcut düzenini korumak üzere tasarlanmıştır. Çin'de yeni bir devlet kurulduğunu dünyaya deklare eden, Milletler Cemiyetinin bir üyesi olan Japonya'dır. Japonya uygulamada, bu durumu bölgedeki önemli hammaddeleri kendi ülkesi için korumak ve ürettiği mallar için bir piyasaya dönüştürmüştür. Bir yıl içinde bağlantılarını kullanarak, Mançurya bölgesinden Çin otoritesini bertaraf etmiştir. Bunu, sadece bölgedeki gıda teminatına olan ilgisinden değil, aynı zamanda Çin ve Rusya'ya yönelik bir savunma hareketi olarak gerçekleştirmektedir (1932: 73 – 74).

Makalede, hem Japonya hem de Amerika Birleşik Devletleri'nin Kellogg - Briand Paktına¹³¹ üye devletler olarak Çin'deki bölgesel ve yönetsel mevcudiyetin sorunsuz bir şekilde sürdürülmesi gerektiği konusunda iki ülkenin hemfikir (1932: 74) olduğuna vurgu yapılarak Japonya'nın kendi savunması odaklı hareket etmesinin Amerika Birleşik Devletleri açısından önemli bir soruna yol açtığı belirtilmektedir.

¹³¹ ABD Dışişleri Bakanı Frank B.Kellog ile Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın girişimleri sonucu hazırlanan Pakt Ağustos 1928'de Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, İtalya, Polonya, Belçika ve Çekoslovakya tarafından imzalanmıştır. Bu antlaşmanın iki ana maddesine göre taraflar: Uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde savaşa başvurmayı kınamış ve savaşı ulusal politikalarının aracı olarak kullanmayacaklarını ilan etmişlerdir https://www.turkcebilgi.com/briand-kellog_pakti. (Erişim Tarihi: 24.07.2018).

Diğer yandan Çin hükümeti, kuzeydoğusu için kullanılan Mançukuo adlandırmasını reddetmektedir (Tamanoi, 2000: 249). Elliott'a göre, Mançukuo Devleti, Çinliler için *Mançukuo* - *Mançurya* ismini kullanmak bile Japonların nefret uyandıran emperyalist sömürgeci davranışlarını ve Rusların bölgedeki sevimsiz ilişkilerini akla getirir (2000: 607). İsim ile ilgili yapılan bir diğer tartışma konusu ise bir yer adı olarak kullanılan Mançurya adlandırmasının, *Mançu* olarak adlandırılan bir etnik grubun adı olmasıdır. *Mançu* ifadesini karşılayan Çince ifade *Manzhou* olup *cürçen* kabilelerinin ismi olarak benimsenmiştir (Elliott, 2000: 607).

Japon emperyalizminin izlerini taşıyan bu bölge adlandırması, XX. yüzyılın başlarından itibaren bölgede oldukça tartışmalı durumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sorunların en başında gelen ise, Çin yönetimindeki Chiang Kai - Shek idaresindeki milliyetçi grubun¹³² Japonların bölgede etkin olmasından duydukları rahatsızlıktır. Çin'de sadece milliyetçiler değil, diğer gruplar da Mançukuo'nun kuruluşundan rahatsızlık duymuştur. Bu grupların içinde, Zhang Xueliang tarafında olan askerlerle daha önce onun yönetimindeki bölge yöneticilerinin büyük bir kısmı (Kobayashi, 2008: 103), Ma Zhanshan¹³³ ve Su Bingwen¹³⁴ gibi isimler (Kobayashi, 2008: 105) ve arazileri ellerinden alınan çiftçilerdir (Futamatsu, 2015: 35). Kantō ordusu tarafından Mançukuo Devleti'nin kurulmasına karşı 1932 yılı Mart ayında Çin Komünist Partisi, bu devleti tanımadığını açıkça beyan etmiştir. Milliyetçi hükümette de bu ülkeyi tanımadıklarına yönelik sesler yükselmiş ve Mançukuo Devletine katılan

¹³² Başındaki isim Chiang Kai Shek (1887 - 1975) Çinli asker ve siyasetçidir. 1928 - 1949 yılları arasında Çin'deki Milliyetçi hükümetin başkanıdır. 1949'dan sonra, Taiwan'a sürülmüştür <https://www.britannica.com/biography/Chiang-Kai-shek>.

¹³³ 馬占山 (1885 – 1950): Çin'in kuzey doğusunda bir devlet kurulmasına direniş gösteren askerlerden biridir.

¹³⁴ 蘇炳文 (1892 – 1975): Çin'in kuzeydoğusunun işgaline direniş gösteren bir askerdir.

Çinlilerin ülkelerine ihanet suçu ile yargılanacağı açıkça beyan edilmiştir (Kawamura, 2011: 72).

7 Ocak 1932’de Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, 11 Mart 1932’de Milletler Cemiyeti Olağanüstü Kurul’u Mançukuo’nun tanınmamasının¹³⁵ uluslararası ilişkiler açısından kesin etkilerinin neler olacağının belirlenmesinin gerektiğine karar verir (Middlebush, 1934: 677). Nisan 1932 yılı ayında, Milletler Cemiyeti, İngiltere’den Victor Alexander George Robert Bulwer Lytton’un başkanlığında kurulan Lytton Komisyonu adlı araştırma grubu kurulmasına karar verir. Mançukuo’ya bir araştırma ekibi gönderilerek Çin’den bağımsız, ayrı bir devlet olduğunu ilan eden bu ülkenin özellikleri ve durumuyla ilgili bir araştırma yapılır (Kawamura, 2011: 7; Mitter, 2000: 5). Japon kontrolündeki Mançukuo otoriteleri Komisyon’un ziyareti sırasında oldukça gergindir.¹³⁶Sonuç raporunda Lytton, Japonların şiddetle kınanmasını isterken, Fransız temsilci Claudel, Mançukuo’nun tanınması hususunda ısrar etmiş, varılan sonuç hiçbir tarafı memnun etmemiştir (Mitter, 2000: 5 – 6). Bu araştırma raporu temelinde, Milletler Cemiyetinde yapılan 24 Şubat 1933’teki toplantıda, “Mançurya Devleti’nin kurulmasının uygun görülmediğine ilişkin karar”, 42 ülkeye karşı 1 oy (Japonya) ve 1 geçersiz oy (Tayland) ile kabul edilmiştir. Bu karara karşı çıkan Japonya’nın temsilcisi

¹³⁵Bir yaptırım olarak ülkenin tanınmamasına ilişkin otorite sağlanması ve bu konuda olabildiğince baskıcı olunması gerektiği vurgulanmıştır. Bu tanınmayan devlet şartlar elverdiği ölçüde uluslar arası camiada yalnız bırakılmalı kararı alınmıştır. Böylesi bir sonucun oybirliği ile alınması gerekliliği ortaya konmuş, bu hamleyi tüm ülkelerin hükümetlerinin yapması istenmiştir (Middlebush, 1934: 677).

¹³⁶ Lytton başkanlığında yürütülen Araştırma Komisyonu Raporunun yayınlanmasından yaklaşık bir hafta önce, Doğu Asya Araştırma Merkezi, Milletler Cemiyeti müdahalesinin her ne pahasına olursa olsun reddedilmesine dair bir çözüm önerisi sunar. Lytton raporu yayınlanmadan önce, tüm ana akım dergi ve gazetelerde yazılan yazılar, Japonya’nın Milletler Cemiyeti’nden ayrılabilceğini öngörmektedir. Yalnızca *Jiji* gazetesi sürekli olarak bu fikre karşı çıkmıştır. *Asahi* gazetesi ise 1933’te bu fikre karşı olduğunu bildirir de daha sonraları bu düşünceyi değiştirmiştir. Lytton raporunu kınama ve Lytton’a yönelik bireysel saldırılar, ana akım gazetelerde 1932 sonlarında giderek artar. Bu durum ilerlemiş yaşlardaki Saionji Kinmochi ve kabinesini kızdırmıştır (Wilson, 2002: 47).

Matsuoka Yosuke¹³⁷, bu karar üzerine Japonya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrıldığını beyan etmiştir (Kawamura, 2011: 7). Lytton Komisyonu'nun raporu, Çin için de memnun edici sonuçlardan uzak kalmıştır. *Jiuguo Xunkan* (Ulusal Kurtuluş Dergisi) editörlerinden kendisini Yan Cheng (Açık Sözlü) olarak adlandıran yazar, tüm cemiyetin emperyalistlerden oluşan bir entrika alanı olduğunu ve kendilerinin ayarladığı uluslararası katılımlı bu manda hâkimiyetinin entrikaların bir parçası olduğunu yazmıştır. Lytton Komisyonunun Japonların kuzeydoğu bölgesindeki özel haklarının tanınması yönündeki kararına öfke duyan Cheng, eğer Japon ablukası Çin bölgesindeki hakları korumak için yeterli ise, Amerika Birleşik Devletleri'nin Batı Avrupa'da niçin özel hakları olmadığını sorgulayan bir yazı kaleme almıştır (Mitter, 2000: 166). Dubois, uluslararası kanunlara aykırı olarak kurulan Mançukuo'ya ilişkin araştırmayı yürüten Lytton Komisyonunun, 1933'te kararını açıklamasının ardından, Japonya'nın Milletler Cemiyeti üyeliğinden ayrılarak, bu yeni devletin bağımsız yapısını desteklemesini “savaş dönemi militarizmine doğru geri dönüşü olmayan bir yola girmesi” (2008: 285) olarak tanımlar.

Öte yandan, bölgede yaşananlar Türkiye Cumhuriyeti tarafından da büyük bir dikkatle takip edilmiştir. 1922 yılında, barışı koruma için imzalanan Kellog Paktı'na üyeliği çerçevesinde, Uzak Doğu'da yaşanan gelişmeleri bölge ülkelerinde bulunan elçilik ve konsoloslukları kanalıyla yakından takip etmiş ve bizzat kendi girişimleriyle

¹³⁷ 松岡 洋右 (1880 - 1946) Amerika Birleşik Devletlerine 13 yaşında iken gönderilmiş, Oregon Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 1900 yılında mezun olmuştur. Ardından Japonya'ya dönmüş ve dış ilişkilerde görev almıştır. 18 yıl diplomat olarak görev yaptıktan sonra, Güney Mançurya Demiryolunun yöneticisi olmuştur. Japonya temsilcisi olarak 1933 yılında, Lytton Komisyona katılmış, raporun Japonya'nın Mançurya'daki rolünü eleştirmesinin ardından, Japonya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrıldığını beyan etmiştir <https://spartacus-educational.com/2WWmatsuoka.htm>

hem Japonya'ya hem de Çin'e aralarındaki meseleyi barışçı yollardan halletmesi konusunda çağrıda bulunmuştur¹³⁸(Anzerlioğlu, 2008: 9).

1. 2. JAPONLARIN YURTDIŞINA ve MANÇUKUO'YA GÖÇÜ

1.2.1. Japonların Yurtdışı Göçleri (1885 - 1945)

Meiji Restorasyonu ile, Japonya yeni bir sosyal sistemi kabul etmiştir. Bu dönemde zengin ülke güçlü ordu (*fukoku kyōhei*)¹³⁹ Japon ruhu Batı aklı (*wakon yōsai*)¹⁴⁰ gibi ifadeler yaygınlık kazanırken, Edo Dönemi boyunca yaklaşık 250 sene dış dünya ile ilişkisini kesmiş Japonya için farklı coğrafyalara gitmek önem kazanmıştır (Komatsu, 2016: 6). Tokugawa'nın erken dönemlerinden, Meiji döneminin ortalarına kadar (1638-1885), Japon hükümeti vatandaşlarının yurtdışına göç etmesine izin vermemiştir. Ancak, iç güvenlik sorunlarını çözdükten ve gerekli prosedürleri hazırladıktan sonra, Japon hükümeti 1885'ten itibaren, işsiz insanları veya fakir köylüleri göç etmeye teşvik etmek için Japonya'nın göç politikasını değiştirmiştir (Onozawa, 2003: 117). Komatsu, Meiji döneminde yabancı ülkelere göç edilmesini, “Japon Rüyası” ifadesinin bir yansıması olarak görür¹⁴¹ (2016: 6).

¹³⁸ Çin'deki gelişmeler ile ilgili Türkiye'deki arşiv belgeleri ile ilgili çalışması için bkz. Dündar, 2009. Türkiye tarafında da olayları takip esnasında elçilikler ve maslahatgüzarlar tarafından hazırlanan raporlarda Milletler Cemiyeti'nin takındığı tavır ve etkisiz kalışı Türkiye Cumhuriyeti'nin Hariciye vekaleti yetkililerini cemiyetin fonksiyonu konusunda eleştirel yorumlara sevk ederken ve dünyanın genel durumu ile ilgili olarak “*cihan sulhunun geçirmekte olduğu tehlikenin bir başı da bu noktadadır*” yorumuyla bir savaşın yaklaşmakta olduğuna dikkat çekilmektedir (Anzerlioğlu, 2008: 9). Türkiye Cumhuriyeti'nin bu yaklaşımı Milletler Cemiyeti'nin bölgede huzuru sağlamada yetersiz gördüğü anlaşılmaktadır.

¹³⁹富国強兵 (ふこくきょうへい) Meiji dönemi Japonya'sı için ülkede ekonomik ilerlemenin yanı sıra dünya arenasında gücün bir diğer temsili olarak güçlü bir orduyu da gerekli kılmıştır. <https://kotobank.jp/word/富国強兵-170472>.

¹⁴⁰和魂洋才 (わこんよさい) bu ifade, Japonya'nın geleneklerinden gelen manevi değerlerini kaybetmeden Batı'daki akli bilimlere yönelerek ülkeye Batı'daki yenilikleri ve gelişmeleri taşımayı ifade etmektedir. <https://kotobank.jp/word/和魂洋才-665000>. (Erişim Tarihi: 22.07.2017)

¹⁴¹Komatsu, özellikle bu Japon rüyasını 国境に錦を飾る (*Kokkyō ni nishiki wo kazaru*): memleketi altının ihtişamıyla süslemek ve 威嚇千金 (*Ikaku Senkin*): çok çalışarak tonlarca altının sahibi olmak ifadesi de yine ülkenin zengin ülkeler arasına girmesi için hedeflenen amaçları gösteren sloganlar ile tasvir eder (2016: 6).

Meiji döneminden, II. Dünya Savaşının başlamasına dek, çok sayıda Japon yurtdışında çeşitli bölgelere göç ederek yerleşmiştir.¹⁴² 1885 yılından 1908 yılına kadar, Hawaii ile Kuzey Amerika'ya, 1909 - 1924 arası dönemde Hawaii, Kuzey Amerika ve Güney Amerika'ya Japon göçleri yaşanmıştır. 1925 - 1937 arasındaki dönemde bu göçler ağırlıklı olarak Güney Amerika merkezli olmuştur (Okabe, 2013: 22). Ağustos 1945'te, 3.2 milyon sivil Japon, 3.7 milyon Japon asker olmak üzere, toplam 6.9 milyon kişi Japon adalarının dışında yaşamaktadır. Bu rakam, o dönemde 72 milyon olan Japonya nüfusunun neredeyse %9'luk bir dilimini oluşturmaktadır (Ada, 1991: 304). Komatsu, ilk grup olarak Amerika Birleşik Devletleri göçünü 1868 yılında, doğrudan devletin himayesinde yapılan bir göç antlaşması ile Hawaii'ye yapıldığını (2016: 6) belirtmektedir. 1868'de Yokohama'da bulunan, Eugene Miller Van Reed¹⁴³ aracılığıyla 40 Japon işçi Hawaii adasına şeker pancarı ekimi yapmak üzere resmi olmayan bir istihdam ile getirilir. Bu kişilere, *gannen mono*¹⁴⁴ denmiştir. Hawaii'de ve Guam'da ilk Japon yerleşimcilere köle gibi davranılması nedeniyle Meiji hükümeti 20 yıllığına göçleri durdurur. Hawaii ile Japonya arasında, 1885 yılında anlaşma imzalanır ve 29 bin Japon üç yıllık kontrat imzalayarak Hawaii'ye gider. Aynı zamanda Thursday Adaları, Yeni Kaledonya, Avustralya, Fiji ve diğer güney Pasifik Adaları hükümetleri ile benzer anlaşmalar imzalanır. Göç eden birçok Japon, para kazanmak amacıyla yurtdışına göç eder (Komatsu, 2016: 6).

1885 ile 1894 yılları arasında, binlerce Japon Hawaii adasına göç etmiş, Hawaii, 1900 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlanmıştır. Japonlar için 1900 yılı öncesinde Amerika Birleşik Devletleri'ye bağlı olmamasına rağmen Amerika Birleşik

¹⁴² 1868 ile 1942 yılları arasında 776.000 Japon göçü yaşanır. Bu göçler öncelikli olarak Kuzey Amerika (%48) ve ardından Güney Amerika'ya (%31.6) yapılmıştır (Takenaka, 2004: 78).

¹⁴³ Eugene Miller Van Reed (1835 - 1873): Japonya'daki ilk Hawaii başkonsolosudur. 1866 - 1873 yılları arasında görev yapmıştır.

¹⁴⁴ 元年者

Devletleri yasalarıyla yönetilen Hawaii'den Amerika Birleşik Devletleri'ne geçiş rahat olmuştur (Ingram, 2005: 13). Japonların, şikâyet etmeksizin az paraya çok çalışmaları, ağır işleri reddetmeyişleri özellikle Amerikalı çalışanlar tarafından hem kıskanılmalarına hem de nefret edilmelerine sebep olur. Japonların kendilerini işlerinden edecekleri inancının yayılmaya başlamasıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli yerlerinde Japon halkına yönelik dışlama faaliyetlerini beraberinde getirir (Ingram, 2005: 36). Japon entelektüelleri, 1910 sonrası dönemde, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan Japon karşıtlığına yönelik olarak, Batı'nın idealist, hümanist sloganlarının ardında, ırk ayrımcılığının olduğunu ve söylemler ile eylemler arasındaki farklara dikkat çekerler (Yamamoto, 1920: 158). Amerika Birleşik Devletleri'nde 1924 yılında çıkarılan Göç Yasası ile, ülkeye yapılan tüm göçler durdurularak, hiçbir Asyalı göçmenin ülkeye girişine izin verilmez. Bu yasa ile Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan Japon göçleri, 30 yıla yakın süre boyunca engellenir¹⁴⁵ (Wakatsuki, 1991: 5; Ingram, 2005: 49). Amerika Birleşik Devletleri göçlerinin engellenmesi Japon politikacılar ve entelektüel kesim arasında yeni bölgelere göç arayışını da beraberinde getirmiştir. 1930'ların başında yaşanan ekonomik bunalımın doğurduğu kırsal kesimde yaşanan kriz, tarımsal faaliyetlerin çökmesi, çiftçilik yapan ailelerin borçlarının artmasını beraberinde getirmiş, kırsal alandaki ekonomik yapıda istikrarsızlaşma tehdidi oluşturmuştur¹⁴⁶ (Mori, 2015: 1). Kırsal alanda yaşanan krizle başa çıkabilmek için hükümet “Kırsal Ekonominin Yeniden Canlandırılması Kampanyası” ile çiftçilerin kendi çabaları ile ekonomik iyileşmenin olabileceğini vaat ederek çiftçileri

¹⁴⁵ Wakatsuki, bu göç yasağının sadece Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı kalmadığını belirtir. Amerika Birleşik Devletleri'nin aldığı bu karar Kanada, Avustralya gibi Batı kültürüne sahip ülkelerdeki Japon yerleşim bölgelerinin birçoğunda da etkisini göstermiş, bölgelere göre bazı yasalar uygulanmış, yasa olarak belirlenmemiş olan bazı bölgelerde bile yaşam seviyesi yüksek, mevsim şartlarının rahat olduğu, bir diğer ifadeyle Japonlar için yerleşim önceliğine uygun olacak bölgelerden birçok Japon ihraç edilmiştir (1991: 5 – 6).

¹⁴⁶ Mori 1930'ların başlarında yaşanan bu kriz ortamının Japonya için tarihsel bir dönüm noktası olduğunu beraberinde savaş ve faşizme yol açtığını belirtir (Mori, 2015: 1).

cesaretlendirir (Mori, 2015: 1). Mançukuo göç yerleşiminin 1930'lar itibariyle başlamasında, özellikle Japonya'daki aynı döneme denk gelen ekonomik bunalım büyük bir etki etmiştir. Özellikle tarım faaliyetleri ile uğraşan halk bu sorunu derinden yaşamıştır. Dolayısıyla fakirleşen çiftçi halkın Mançukuo'ya göç etmesindeki temel sebep, ülkedeki ekonomik kriz olarak görülebilir (Kobayashi, 2008: 3). İlk zamanlar çiftçi kesimden olan evin ikinci ya da üçüncü erkek çocukları, baskılar nedeniyle Japonya'da kalması mümkün olmayan komünist ve sosyalist görüşteki insanlar Mançukuo'ya göç etmiştir (Handō, 2004: 15). Japonya'daki iller içinde Mançukuo'ya en fazla yerleşimci gönderen yer Nagano ili olmuştur.¹⁴⁷

Amerika Birleşik Devletleri'nin Japon göçünü yasaklamasının ardından, özellikle Asya bölgelerine olan göçlerin teşvik edilmesi arasında önemli bağlantıların bulunduğu ilişkin birçok araştırma mevcuttur.¹⁴⁸ Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nin Japon göçlerine ciddi bir yasak getirmesiyle Japon hükümeti yeni göç bölgeleri üzerinde odaklanmıştır. Böylelikle, Japonya'nın kendi yayılmacılığını teşvik etmek üzere, Asya'da birlik ve Asya'nın ortak refahına ilişkin söylemler ortaya çıkmaya başlamıştır (Kojima, 1927: 12 - 13). Mançukuo'nun kuruluşuyla, Japonya'nın sömürgelerinin artmasına karşın, bu durum kırsal kesimde yaşayan halk için bir rahatlama sağlamamıştır. Sömürgelerde, daha ucuza üretilen malların Japonya'ya girmesi, Japonya'daki halkın ürettiği tarımsal ürünlerin fiyatının artmasına engel olmuştur (Steiner, 1938: 726 - 727). Bu durum, tarım ile uğraşan halkın, sömürge topraklarından gelen mallar ile mücadele edebilmesini zorlaştırmıştır.

¹⁴⁷ Bölgeye Nagano ilinden yapılan göçlere ilişkin ayrıntılı çalışma için bkz. Okabe, 2013.

¹⁴⁸ 1979'da Kimura Kenji Japonların yurtdışı göçlerini hem imparatorluk içinde hem de imparatorluk dışında olmak üzere yeniden kavramsallaştırmak gerektiğini vurgulamıştır (1979: 95-118). Dünyanın çeşitli yerlerine ve Asya ülkelerine yapılan Japon göçlerine ve sömürge yerleşimleri ile ilgili bkz. Kimura 1990, ayrıca Xu – Lu (2013) da Japonların Amerika göçünün Asya'da Japon yayılmacılığında önemli bir etkisi olduğunu doktora tezinde savunmaktadır.

Japon göçleri ile ilgili olarak özellikle belirtilmesi gereken husus, bu göçlerin terim olarak iki farklı adlandırmaya sahip olduklarıdır. Bu terimler *shokumin*¹⁴⁹ ve *imin*¹⁵⁰ terimleri olup, göç üzerine yapılan çalışmalarda da iki farklı kapsamda değerlendirilmektedir. Xu-Lu bu terimlerin ayrımını şöyle yapar:

Shokumin ve *imin* çalışmalarındaki ayrımda *shokumin* terimi, imparatorluğun resmî topraklarının içindeki alanlara ve Asya'daki nüfuz alanlarına yapılan Japon göçlerini temsil etmektedir. Diğer taraftan, *imin* terimi, imparatorluğun Hawaii, Kuzey ve Güney Amerika gibi Asya bölgelerinin dışındaki bölgelere yaptığı göçleri tanımlamaktadır (2013: 28).

Japon göçleri arasındaki görülen bu fark, Japonların izledikleri siyasi politikanın etkisini de ortaya koymaktadır.

1.2.2. Mançurya'nın Japonya İçin Önemi

Çin – Japon (1894 - 1895) Savaşı'nın ardından, Çin'in hem bölgesel hem de demografik anlamda sahip olduğu çeşitliliğin büyüleyiciliği, Japonya için gıpta edilen bir durum oluşturmuş, bu nedenle Çin, dünyanın zenginliklerle dolu evi (*sekai no hōko*)¹⁵¹ olarak adlandırılmış, aynı zamanda dünya pazarına sunulabilecek sınırsız kaynaklar ve ucuz işgücü ile bir dünya fabrikası (*sekai no seizōjo*)¹⁵² olarak da değerlendirilmiştir.¹⁵³ Özellikle, 1897'den sonra Japonya'nın ekonomik ilgisi Çin üzerinde yoğunlaşmıştır (Zachman 2009: 50). Diğer taraftan, Batılı güçler de Çin'e önem vermiştir. 1897 yılının sonlarına kadar Rusya ve Fransa, Çin'e “barış yoluyla nüfuz etme” politikasını aktif olarak sürdürürken amaçları, kendi belirledikleri

¹⁴⁹ 植民

¹⁵⁰ 移民

¹⁵¹ 世界の宝幸

¹⁵² 世界の製造所

¹⁵³ Bu değerlendirmeyi Okuma Shigenobu 1898 yılı Ekim ayındaki *Toho Kyokai* konuşmasında yapar (Zachman 2009: 180).

bölgelerde demiryolu kurmak ve maden işletmektir; Britanya ve Almanya ise Çin üzerinde ticarî anlamda yoğun ilgiye sahiptir (Zachman 2009: 56). I. Dünya Savaşı öncesinde, diğer Avrupalı devletler gibi Çin’de nüfuz sahibi olmaya çalışan Japonya, bu ülkede özellikle sahil ve deniz nakliyatı sektöründe etkili olmuştur. I. Dünya Savaşı dönemine gelindiğinde ise İngiltere’nin müttefiki durumundaki Japonya, gerek Pasifik Okyanusu’nda gerekse Hint Okyanusu’nda deniz savaşlarına katılmıştır. Bu şekilde müttefik donanmalarını koruma görevi üstlenen Japonya’nın asıl hedefini ise Çin oluşturmuştur (Anzerlioğlu, 2008: 4).

Mançurya’nın Japonya’nın etkisi altına girmesi, sadece çiftçilere mutluluk veren bir haber olmamıştır. Üniversite mezunu olan birçok genç, ülkede yaşanan ekonomik kriz sebebiyle iş bulma sıkıntısı yaşadıkları için, Mançukuo birçok eğitilmiş genç için de “mutluluk verici bir haber” olarak karşılanmıştır (Wakatsuki, 1991: 8). 1920’lerde Japonya’da bir ifade giderek yaygınlık kazanır: “Çin bir devlet değil, yalnızca bir medeniyettir.” Bu ifade, “yalnızca bir medeniyet, siyasi olarak açıkça belirlenmiş sınırları olmayan ülke” olarak düşünölmeye başlayan Çin’i, Japonların bölgesel olarak fethetmeleri ve bölgede yayılmalarını meşru hale getirmek için ortaya çıkan söylemlerden birini oluşturmuştur (Kimitada, 2007: 27). Hatırlamak gerekirse, modernleşme faaliyetlerinin ardından Japonya, ticaret alanında da giderek artan bir başarı yakalamış, 1913 ile 1929 yılları arasında ihracatını %133 arttırmıştır. Bu ihraç ürünlerinin temelini ipek ve pamuk oluşturmuş, 1920’lerin sonlarına kadar Japonya’nın ihracatının %40’lık kesimini ipek oluşturmuştur. En önemli pazar ise Amerika Birleşik Devletleri olup, 1929’a kadar ipek satışının %90’ı bu ülkeye yapılmıştır. İhraç ürünlerinin küçük bir gruba bağlı oluşu, Amerika Birleşik Devletleri’nin Japonya’nın en büyük pazarı olması, 1929 sonrası tarım ürünleri ve ihraç ürünlerinin dünya çapında düşüşe geçmesi, Japonya’yı savunmasız bırakmıştır. Yaşanan bu ekonomik krizin

başlangıç noktasının, Amerika Birleşik Devletleri olması ise Japon üreticiler için en büyük talihsizliği oluşturur (Wilson, 2002: 125 – 126). Yaşanan ekonomik sıkıntıya çözüm arayışları içindeki Japonya için Mançurya, sahip olduğu doğal kaynaklar, ekilebilir geniş düzlükler ile en cazip bölgeyi oluşturmuştur.

Göçmen konusu, ilk göçlerden beri Dışişleri Bakanlığı'nın kontrolü altında bir konu olmuştur. Ancak, Mançurya göçünün merkezinde Kantō Ordusu bulunmaktadır. (Yoshida, 2009: 133). Mançurya göçü, diğer ülkelere yapılan göçlerden farklı olarak sadece çalışmak ve para kazanmak amaçlı bir göç değildir. Bu göçler, bölgedeki Kantō Ordusu'na askerî bir destek gücü olarak düşünüülerek organize edilmiş “silahlı göçmenler”in göçüdür (Yoshida, 2009: 134).

Japonya'nın, Mançukuo Devleti kurulmadan önce bölgeden elde ettiği hammaddelerin ilk sırasını fasulye keki almaktadır. Soya fasulyesinden imal edilen bu ürün, Japonya'ya ihraç edilen en temel üründür (W. Young, 1928: 8 – 9; Spinks: 1943: 262). Ayrıca, Mançurya'daki kömür madenleri de oldukça fazla olup devlet kurulmadan önce bölgedeki kömür madenlerinin büyük bir kısmı da Japonların kontrolü altına girmiştir. Mukden yakınlarındaki sadece Fushun madeninden 50 milyon ton kömür çıkarılmıştır (W. Young, 1928: 9). Mançurya'da benzinden kerosen, fuel oil, parafin ve alüminyum sülfat elde edilerek, geniş petrol yatakları Fushun yakınlarındaki kömür katmanlarının üzerinde bulunmaktaydı. Ayrıca önemli ölçüdeki benzer kaynaklar Lotzekow, Fengning ve diğer bölgelerde de keşfedilmişti. Bu kaynaklar, Japonlar için iyi geliştirilmiş bir kimya endüstrisinde hammadde olarak kullanılabilecek değerdedi (Grajdanzev, 1945: 325).

1.2.3. Mançukuo Göçünün Fikir Adamları ve Mançukuo'nun İşgali

Mançukuo göçünün fikrî arka planının yanı sıra, propagandistleri de önemlidir. Mitsukawa Kametarō¹⁵⁴, Büyük – Asyacılığın öncülerinden kabul edilmektedir. Büyük – Asyacılık üzerine yazdığı çeşitli kitapların yanı sıra, Japonların yurtdışı göçüne ilişkin olarak 1919'daki yazısında “Japonya kendine uygun sömürge ya da göç politikasına sahip olmadığından Japonya için yayılmak ya da yok olmaktan başka seçenek yok” ifadelerini, 1924'te “Japonya'nın yurtdışına her ne pahasına olursa olsun açılması gerektiği” (Szpilman, 2011: 85 – 92) ifadeleri ile Japonların yurtdışı göçünün önemini vurgulamaktadır.

Japonların Mançurya'ya göçü ile ilgili tartışmalar, Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin 1924'te Japonya'dan gelen göçmenler için ülkeyi kapatmasından sonra ciddi bir şekilde artar. Ertesi yıl, Japon gençlerinin tarımcılık ya da tarıma dayalı bir sistemi savunması gerektiği (*nōhonshugi*)¹⁵⁵ düşüncesine sahip olan Katō Kanji¹⁵⁶, kuzeydoğu Çin'e göç etmenin, Japonya'nın kırsal alanda yaşadığı ekonomik sorunlarına tek çözüm kaynağı olduğunu savunmaya başlar (Scherer, 2006: 28). Kantō Ordusu liderlerinden Tōmiya Kaneo¹⁵⁷ teşviki ile Katō Kanji'nin düşüncesi doğrultusunda ilk göçler 1932 yılında başlar (Yoshida, 2009: 92; Futamatsu, 2015: 31). Kyoto Üniversitesi Ziraat Bölümü Profesörlerinden olan Hashimoto Denzaemon¹⁵⁸, Katō Kanji'nin göç fikrini desteklediği gibi 1932 tarihinde, Japon hükümetine başarılı bir göçün ön koşullarını belirtmiştir (Guelcher, 1999: 42). Tōmiya Kaneo ve Katō Kanji,

¹⁵⁴ 満川亀太郎 (1888 – 1936): Milliyetçi bir gazeteci ve akademisyendir. <https://kotobank.jp/word/満川亀太郎-1112720> (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹⁵⁵ 農本主義

¹⁵⁶ 加藤寛治 (1870 - 1939): Donanma komutanıdır.

¹⁵⁷ 東宮 鐵男 (1892 - 1937)

¹⁵⁸ 橋本伝左衛門

Hokkaidō'daki tarımla uğraşan silahlı askerleri (*tonden*)¹⁵⁹ model olarak hem askerî bir görev hem de bölgeyi tarıma açma ikili görevini üstlenen “silahlı yerleşimciler” düşüncesini somutlaştırmışlardır. Bir elinde silah, bir elinde orak taşıyan bu yerleşimciler, eşkıyalar ile mücadele ederek bölgeyi koruyan muhafız şeklinde organize edilmişlerdir (Futamatsu, 2015: 31).

Ishiguro Tadaotsu¹⁶⁰ ve Kodaira Gen'ichi¹⁶¹ gibi üst düzey görevliler, Katō'nun ülkede yaşanan tarım sıkıntısının giderilmesi için bazı yerleşimcilerin yurtdışına gönderilmelerini ve serbest kalan toprakların topraksız çiftçiler arasında dağıtılması ile faaliyet alanlarının geliştirilebileceğine yönelik düşüncesini desteklemişlerdir (Mori, 2015: 2). Japon hükümeti, göç meselesini ele alırken, gündemdeki sorun olan nüfus probleminin en derin yaşandığı bölgelerde, özellikle tarım köylerindeki nüfusu rahatlatmayı hedeflemiştir. Buna bağlı olarak, çeşitli bölgelerde yerleşim alanları ele geçirdikten sonra, buralara Japon sömürge yerleşimcileri göndererek bölgeyi Japonlaştırma planı uygulanmak istenmiştir. Ancak, ilk göç eden grupların birçoğu, gittikleri yerlerden geri dönmüş, Sahalin'de ve Japonya'nın güney batısındaki çeşitli yerlerde Japon çiftçiler yerleşebilmiş olsa da özellikle önem verilen Kore, Tayvan gibi bölgelerde başarılı sonuç alınamamıştır. Bunun sebebi, bölgede oldukça düşük ücretli çalışan yerli halk ile Japon yerleşimcilerinin rekabet edememesidir (Wakatsuki, 1991: 9).

Mançukuo Devleti'nin inşa edilmesinde Kantō Ordusunun büyük bir etkisi olduğunu belirtmiştik. İlk olarak, demiryolları ve bölgede yaşayan halkı korumak için yerleştirilen asker sayısı 10 bin iken, bu sayı 1941 yılında, 700 bin askere çıkmıştır.

¹⁵⁹ 屯田兵

¹⁶⁰ 石黒唯乙

¹⁶¹ 小平元一

Özellikle, Lüshun (*Jp.* Ryojun) ve Dairen¹⁶² bölgesinde ordunun konuşlandırılmasının ardından, bu ordu 1919 yılından itibaren Kantō Ordusu olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Handō, 2004: 13). Mukden yakınlarında 18 Eylül 1931 yılında Güney Mançurya Demiryolu hattı üzerinde meydana gelen patlama (Mallory, 1932: 221; Hotta, 2007: 86; Wilson 2002: 1; Tsutsui, 2018: 140) Mançurya olayı olarak bilinen (*Manshū Jihen*) Kantō ordusunun Mançurya'daki Japonların varlığını sağlamlaştırmak amacıyla düzenlediği bir olaydır. Bu patlamadan ise Çin'deki siyasi parti Kuomintang ve liderleri suçlanır (Kono, 2010: 127). Japonların o tarihe kadar bölge üzerinde amaçladıkları planların ortaya konulmaya başladığı tarihi gösterir. Bu tarihten itibaren Japonların bölgedeki stratejik konumu tamamen kendi avantajlarına çevirdikleri bir yöne doğru evrilir. 1932'de Walter H. Mallory bu süreci şöyle aktarır:

18 Eylül 1932'den sonra gelişen olaylar silsilesi şöyle devam etti: Mukden yakınlarındaki Güney Mançurya Demiryolu hattının bir bölümünde Çinli askerler tarafından bir patlama olduğuna ilişkin Japon yetkililer Çin hükümetini suçladı. Japonların anlaşma şartlarına göre bu alandaki ayrıcalıklar ve bu hattı koruma görevi Japonlara aitti. Bu nedenle Japon askerler ile Çinli askerler arasında meydana gelen savaşta can kayıplarının yaşandığı bilinmekte. Diğer taraftan Çinliler bu saldırı ile hiçbir bağlantılarının olmadığını açıkladılar. (...) 19 Eylül sabahının erken saatlerinde Çin'deki Mukden kenti Japonlar tarafından işgal edildi. Çin birlikleri dağıtıldı ve birçok asker silahsızlandırıldı (1932: 221).

¹⁶² Önceleri Ruslar tarafından düzenlenen ve adı Dalny olan bu kentte, Rusların ardından, 1905 yılında bölgede Japonların etkin hale gelmeleriyle birlikte, yeni bir yapılanma başlamıştır. Güney Mançurya Demiryolu Şirketi bünyesinde görev yapan Japon mimar ve mühendisler şehrin yeniden inşa edilmesinde etkin olmuşlardır. Mançukuo Devleti'nin kuruluşunun ardından şehrin ismi Japonlar tarafından Dairen olarak kullanılır olmuştur (Perrins, 1997: 28 - 29; 33). Tezimizde Japonların kullandığı isim tercih edilmiştir.

Tokyo hükümetinden bağımsız gerçekleştirilen olayın liderleri Itagaki Seishirō¹⁶³ ve Ishiwara Kanji¹⁶⁴ dir. Japon karşıtlığının bir göstergesi olarak bu patlamadan Çinli askerlerin sorumlu olduklarını dünyaya ilan ederler.¹⁶⁵ Esasında, demiryolu üzerindeki hasar hafiftir ve bu patlama Çinli askerler tarafından değil, bizzat Japon askerleri tarafından gerçekleştirilmiştir (Wilson, 2002: 1). Mançurya olayının nedeni, yalnızca Çin milliyetçiliğine yönelik maddeler temelinde güney Mançurya'daki haklarını korumak için aldığı bir önlem değildir. Rus - Japon Savaşı'ndan itibaren Mançurya bölgesinde bulunan Japonya'nın, bölgedeki siyasi kontrolünü tamamen sağlamak üzere düzenlenmiş dolaylı bir saldırıdır. Ayrıca bu durum, Meiji döneminin son yıllarından itibaren, uzun yıllar ordunun içinde şekillenen bir düşüncenin ürünüdür. Bunun doğrudan örneği, Mançurya Olayı'ndan üç yıl üç ay önce meydana gelen, bombalı saldırı sonucu Zhang Zuolin'nin hayatını kaybetmesi olayında görülmektedir (Mitani, 2001: 179). O dönem, bu patlamanın sorumlu ismi Kawamoto Daisaku¹⁶⁶'nın planı,

¹⁶³ 板垣 征四郎 (1885 - 1948): 1904 yılında Japon Ordusu Akademisi'nden mezun olmuş ve kısa bir süre sonra Rus-Japon Savaşı'na katılmıştır. 1924 ve 1926 arasında, Çin'deki Japon Büyükelçiliğinde askerî ataşelik görevi yapmıştır. 1927'de Çin merkezli 10. Bölüğün 33. Piyade Tugay Komutanlığı'na seçilmiştir. 1928-1929 yılları arasında Çin'deki Kantō Ordusu'nun 33. Piyade Alayı'nda görev yapmıştır. 1931 yılında, Kantō Ordusu'nun İstihbarat Bölüm Şefi olarak seçilmiştir. Aynı yıl, Çin ile olan çatışmayı tırmandıran Mukden Olayı'nın planlanmasına yardım etmiş ve kısa süre sonra kuzeydoğu Çin'deki Japonya destekli bir kukla Devleti'nin kurulmasında etkili isimlerden biri olmuştur. 1932-1934 arasında, Mançukuo Devleti'nde askerî danışman olarak görev yapmıştır. Kantō Ordusu Genelkurmay Başkanı görevine 1936 yılında getirilmiştir https://ww2db.com/person_bio.php?person_id=648 . (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹⁶⁴ 石原莞爾 (1889 - 1949): Kıta Ordusu komutanlarından. Kantō Ordusu'nda kurmay subay olarak görev yaptığı sırada, Mukden Olayı'nın planlayıcısı, Mançurya'nın işgal edilmesi ve Mançukuo Devleti'nin kurulmasında etkili olan komutan olarak bilinmektedir. 1919 yılında Harp Akademisi'nden mezun olmuştur. Almanya'da bulunmuş, 1928 yılında, Kantō Ordusu Kurmay Subaylığı'na atanmıştır. 1937 yılındaki Çin - Japon Savaşı'nda Genel Kurmay Strateji Daire Başkanlığı ve ardından Kantō Ordusu Korgeneralliğe atanmıştır <https://kotobank.jp/word/石原莞爾-30613>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹⁶⁵ Bu patlamanın Çinli askerler tarafından hat üzerindeki Japonlara ait olan trene zarar vermek amacıyla gerçekleştirildiğini açıklayan isimler Kantō ordu garnizonundan iki genç resmi yetkili Ishiwara Kanji ve Itagaki Seishirō'dur (Mitter, 2000: 4).

¹⁶⁶ 河本大作 (1882 - 1955): 1904 yılında Rus - Japon Savaşı'nda görev almıştır. 1918 yılında sibirya Seferi'nde Kurmaylık yapmıştır. 1926 yılında, Kantō Ordusu'na Kurmay Albay olarak görevlendirilmiştir. 1928 yılında, Zhang Zuolin'in bombalı saldırıda öldürülmesi olayının planlayıcısı ve yürütücüsü olmuştur. Bu saldırı sonrasında, Tokyo'daki Tanaka Giichi Kabine'si toplu olarak istifa etmiştir <https://kotobank.jp/word/河本%20大作-1644615>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

Zuolin'i ortadan kaldırıp Japonya'nın belirlediği önemli kişilerin kritik pozisyonlara gelebilmesi için uygun ortamı yaratmaktır. Bu olay ile Japonya'nın Mançurya ve Moğolistan'ı kontrolüne yönelik attığı ilk adım olmuştur (Mitani, 2001: 180). 1920'lerde Japonya, Mançurya ve Moğolistan ile ilgili özel ilgisini ifade ettiğinde, Çin'de yükselen milliyetçilik ile karşı karşıya kalmış, Mançurya - Moğolistan sorunun çözümü Japonya için bir ölüm - kalım savaşı olarak görülmüştür. Zhang Zuolin'in öldürülmesinin etkisi silinmemişken Ekim 1928'de Ishiwara Kanji, Kantō Ordusu'nun operasyonlarından sorumlu yetkili ismi olarak Mançurya - Moğolistan bölgesine gönderilmiştir (Yamamuro, 2006: 9). Genelkurmay Başkanı Seishiro Itagaki ve bombalı saldırı olayının ardından göreve gelen Korgeneral Ishiwara Kanji, Japonya'nın Mançurya - Moğolistan'da doğrudan etkili olmasını sağlayacak gerekli koşulları kıta ordusuna ısrarla savunmuşlardır. Zuolin'in öldürülmesi olayının ardından, 1929 yılı Temmuz ayında Ishiwara, "Mançurya - Moğolistan sorununun çözüm planı" nı sunarak, "Mançurya - Moğolistan sorununun çözümünün, Japonya'nın bu toprakları elde etmesine bağlı olduğu" savını ortaya atmıştır¹⁶⁷ (Mitani, 2001: 180). Ishiwara'nın yükselişi ile birlikte, Japonya'nın Mançurya ve Moğolistan'a olan bakışı yayılmacılık politikasının parçası haline gelmiş ve bu durum Japonya'nın siyasetinde radikal değişikliklere yol açmıştır. Mançurya - Moğolistan bölgesel meselesinin çözülmesi başarıya ulaşamamışsa da, bu bölgenin niçin Japonya için önemli ve gerekli olduğuna ilişkin fikirler yeniden biçimlenmiştir (Yamamuro, 2006: 9). Sadako'ya göre, 1931'deki

¹⁶⁷ Mançurya - Moğolistan topraklarını elde etmeye yönelik düşünce, yalnızca bu toprakları sömürge yerleşimi haline getirmek ile sınırlı kalmamıştır. Japonya için Mançurya - Moğolistan topraklarını elde etmek Çin'in yanı sıra Avrupa - Amerika Birleşik Devletleri gibi çeşitli Batılı ülkeler ile savaş haline gelme olasılığının büyük olduğu, buna bağlı olarak Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya gibi ülkeler ile savaşa hazırlık planlarının da yapılması olarak görülmüştür. Ishiwara olması muhtemel büyük bir savaşın, Amerika Birleşik Devletleri ile yaşanabileceğini ifade etmiştir. Itagaki de Ishiwara ile benzer noktaya vurgu yapmıştır (Mitani, 2001: 181). Dolayısıyla Mançurya - Moğolistan topraklarını elde etmeye yönelik stratejide çözüm önerisi olarak sunulan raporlarda, Sovyetler ve Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelere karşı olası bir savaş ihtimali üzerinde durulmuştur. Her bir ülke ile yapılacak olası savaşların, uzun dönemlere yayılacak bir savaş halini beraberinde getireceği Ishiwara tarafından öngörülmüştür (Mitani, 2001: 181 - 182).

Mançurya Meselesi, “modern dönemde Japonya’nın gerçekleştirdiği Asya kıtasındaki bir dizi askerî seferlerden biri olmuştur. Bu mesele, birçoklarının aklında kalmıştır çünkü Mançurya, militarizmin yükselişi ile doğrudan ilişkili bir meseledir. Japonya’nın tüm Asya’da yayılmacı maceralarının başlangıcının 1931’deki Mançurya Olayı olduğu düşünülmektedir” ifadeleriyle Japonya’nın Asya’daki yayılmacılığında militarist yapısının en belirgin biçimde bu olay ile ortaya çıktığını (1964: xiii) belirtir.

Mukden’deki patlamanın ardından, Japon birlikleri Mukden’de yaşayan Japon nüfusunu koruma altına alma bahanesi ile bölgeye yerleşir. Yerleşik Japonların hayatını koruma altına alıp, bölgede refahı sağladıktan sonra çekileceklerini garanti etmelerine karşın, tüm uyarılara rağmen bölgeden çekilmezler. Sonunda, Güney Mançurya Demiryolu hattı Japon kontrolü altına girer. Mart 1932’de Japon askerleri, Mançu imparatoru olarak Pu Yi’yi atamışsa da, o tahtta sadece sembolik olarak bulunmuştur (Kono, 2010: 127). 1934 yılında, Timperley Mançukuo’nun bağımsızlık aldatmacasına ilişkin şu satırları yazmaktadır:

Mançukuo’nun övülen bağımsızlığı, yalnızca Japon propagandacıların hayal dünyasında bulunuyor. Kurulan Mançukuo hükümeti, Japonya’nın önemli ölçüde emperyalizme adım attığı gerçeğini örtmek için icat edilen nazik bir kurgudan fazlasını barındırmakta. Japon yetkililer, Mançukuo yönetiminde anahtar pozisyonları işgal etmiş durumdalar ve Kanto Ordusu denetiminde çalışıyorlar. Pu Yi ve onun yanındaki Mançu ve Çinli bakanlar için söylenen ise, “hayali bir kabine” oldukları. Ülkenin gerçek otoritesini tamamen ellerinde bulunduran Japonların gölgesinde, yanlarındaki “danışmanlar” tarafından yönetildikleri yaygın olarak konuşuluyor (1934: 295).

Mançukuo Devleti’nin kuruluşunu ilân etmesinin ardından, altı ay sonra 15 Eylül 1932’de Japonya Büyükelçiliğinden Kantō Ordusu Komutanlarından Nobuyoshi

Mutō¹⁶⁸ ile Mançukuo'nun başbakanı olan Zheng Xiaoxu (*Jp.* Tei Kō Sho)¹⁶⁹ arasında Japonya ve Mançukuo Protokolü¹⁷⁰ imzalanır, Japon hükümeti Mançukuo Devletini resmen tanır¹⁷¹(Futamatsu, 2015: 27).

1.2.4. Japonların Mançukuo Göç Süreci

Kitlesel olarak, Mançurya'ya yapılan ilk göçler Rus - Japon Savaşı'nın öncesinde başlamıştır (Tapies, 2002: 5). Bununla ilgili Tapies'in ifadeleri şöyledir:

Japonların Mançurya'daki ilerleyişleri, Sibiryaya üzerinden başlamıştır. Buna bağlı olarak, Rus - Japon savaşı öncesinde, özellikle Kuzey Mançurya'da kalan Japonlar, Sibiryaya hattını kullanan Japonları örnek almışlardır. Çin - Japon savaşı (1894 - 1895) sonrası, Ruslar tarafından Mançurya'daki işletmelerin sürdürülmesine bağlı olarak Sibiryaya'da bulunan Japonlar, Harbin'den başlayarak, bölgede çeşitli yerlere yayıldılar. Japonların Sibiryaya'da ilerleyişleri Meiji Restorasyonu'nun hemen ardından 1874 - 1905 dönemlerinde başlamıştır. Buna vesile olan mesele ise, Rusya'nın doğudaki donanmasının Nagazaki limanında kışı geçirmesidir. Bu nedenle ilk

¹⁶⁸ 武藤信義 (1868 - 1933): Japon İmparatorluk Ordu Akademisi'nden mezun olduktan sonra, ilk Çin - Japon Savaşı'nda Teğmen olarak görev yapmıştır. Savaşın ardından, askerî ataşe olarak görev yapmıştır. Akıcı Rusçası, Rus - Japon Savaşı'nda etkili bir komutan olmasını sağlamış, bu savaşın ardından Albay mertebesine yükselmiştir. 1926'da Kantō Ordusu başkomutanlığına getirilmiş, Mançukuo Devleti'nin kuruluşunda etkili komutanlardan biri olmuştur <https://www.revolvy.com/page/Nobuyoshi-Mutō>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹⁶⁹ 鄭 孝胥 (1860 - 1938): Çinli siyasetçidir. Mançukuo Devleti'nin kurulmasının ardından, Başbakanlığa getirilmiştir. Hattatlık ve şairlik yönü ile de bilinmektedir <https://kotobank.jp/word/鄭孝胥-18899>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹⁷⁰ Bu Protokol ile, Japonya, özgür ve bağımsız bir Mançukuo Devleti'nin, bölge sakinlerinin serbest iradesine uygun olarak kurulmasını kabul etmektedir. Mançukuo, Çin Cumhuriyeti tarafından taahhüt edilen tüm uluslararası anlaşmalara uyma niyetinde olduğunu belirtmiştir. Dostluk çerçevesinde bir komşuluk ilişkisi, karşılıklı olarak birbirlerinin egemenlik hakkını garanti etmiştir. Doğu Asya'nın barışı için:

1. Mançukuo, gelecekteki Japonya-Mançukuo'nun aksine bir anlaşma yapmadığı sürece, Japon hükümeti, hükümet yetkilileri ve Mançukuo sınırları içindeki özel vatandaşların haklarına saygı duyacak,
2. Japonya ve Mançukuo dış tehditlere yönelik karşılıklı barışçıl bir ortamın sürdürülmesinde işbirliği yapma sözü verir. Japon askerî güçleri bu amaçla Mançukuo'da konuşlandırılacaktır.

Bu Protokol imzalandıktan hemen sonra, yürürlüğe girmiştir. Japonca ve Çince dilinde yazılmıştır, çeviri sorunları nedeniyle iki belge arasında herhangi bir fark olması durumunda, Japonca dilinde yazılmış belge orijinal kabul edilecektir <https://ww2db.com/doc.php?q=420>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹⁷¹ Japonya'nın resmen Mançukuo'nun kuruluşunu tanıması oldukça doğal olmasına rağmen hükümet ile askerîye arasındaki uyumsuzluk belirgindir. Japonya - Çin ilişkilerinin kötüleşmesinden endişe eden Japon hükümeti, askerî kanatların Mançukuo Devletini tanımasına pasif kalmıştır (Futamatsu, 2015: 27 - 28).

dönemde, Sibirya'ya ilerleyenlerin çoğu Nagazaki'nin yakın çevrelerindendi ve Rus gemilerine binerek Naghodka yönüne doğru gittikleri düşünülmektedir. Sibirya Demiryolu'nun inşasına bağlı olarak Japonların Sibirya'da ilerleyişleri artmış, 1891 yılı Aralık ayında Sibirya'nın çeşitli bölgelerinde kalan Japon sayısı 4326'ya ulaşmıştı (2002: 5).

O dönemden itibaren Japon siyasetine yön verenler, California'ya yapılan Japon göçleri nedeniyle kısmen kötüleşen Amerika Birleşik Devletleri – Japonya ilişkileri nedeniyle, göç hareketlerinin Mançurya'ya çevrilmesi yönünde teşviklerde bulunmaktaydılar. 1900'lerin ilk yıllarında yaklaşık 240 bin Japon, Güney Mançurya Demiryolu tarafından yerleşime açılan bölgelere göç etmiş (Toraji, 1981: 457), yer değiştirme hareketleri, Mançukuo'da da sık rastlanan bir durum haline gelmiştir. İç ve dış göçler, Mançukuo'nun tarım imkânlarından faydalanmak için yeni ekonomik fırsatlar yaratmış, özellikle yabancı yatırım artış kaydetmiştir. Bu topluca yapılan, uluslararası ve kentsel – kırsal nüfus hareketleri, Mançukuo'nun yapısal değişiminde önemli bir etken olmuştur. Ancak, Rusya ve Japonya'nın kendi demiryolları hatları üzerinde ve ticari faaliyetlerine göre bir yerleşim planlamış olmalarından dolayı ekonomik ve malî dağılım bölgelere göre düzensizlik göstermiştir (Taipes, 2016: 41). Dolayısıyla bölgedeki yerleşim, ortaya çıkan sömürge ekonomileri ile yakından bağlantılı olmuştur. 1906 yılında kurulan Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'nin (Mantetsu) ilk başkanı olan ve 1898 yılından itibaren Tayvan'ın sivil valisi olarak görev yapmış olan bürokrat ve politikacı Gotō Shinpei¹⁷² (1857 - 1929), Mançurya'ya göçler ile yerleşim sağlanması hakkındaki görüşünü şöyle söylemiştir: Mançurya'ya yapılacak

¹⁷² 後藤 新平 (1857 - 1929): Meiji Dönemi'nin ilk doktorlarından. Almanya'da eğitim almıştır. Godama Gentarō (1852 - 1906) ile birlikte Taiwan yönetiminde etkili olan isimlerdendir. Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'nin 1906 yılında başkanı olmuştur. 1918 yılında Dışişleri Başkanlığı yapmıştır. 1920 - 1923 yılları arasında, Tokyo Valisi olmuştur <https://kotobank.jp/word/後藤新平-65502>. (Erişim Tarihi: 18.10.2018)

Japon yerleşimi, Japonya'nın bölgedeki rolünü arttırmak için hayati öneme sahiptir. Japonya'nın “bölgeye Japonları yerleştirerek Mançurya meselesini çözebileceğini” ve bunun için on yıl içinde “Mançurya'ya beş yüz bin Japonun göçünün teşvik edilmesi gerekir” (Fogel 1988: 9). Bölgede etki alanını 1905'ten sonra güçlendiren Japonya, bu güç mekanizmasını özellikle Güney Mançurya Demiryolu Şirketini kurarak kuvvetlendirmiştir.

I. Dünya Savaşı, Japonlar için o zamana kadar görülmemiş bir ekonomik canlanma getirir ve bu durum, Mançurya için de kârlı bir ortam oluşturur. Özellikle, Mançurya Demiryolu işletmesi, Anshan Demiryolu işletme merkezi hızla büyür. Fakat bu canlanma beraberinde ekonomik bunalım, işsizlik ve emekli olmak zorunda bırakılan askerleri ortaya çıkarır (Yoshida, 2009: 120 – 121). Taishō Dönemi'nin (1912 - 1926) son yarısından, Shōwa Dönemi (1926 - 1989) başlarına kadar, Japonya'nın üzerinde kara bulutlar vardır. Emek tartışmaları, çiftçilerin artan problemleri, 1923 yılındaki büyük Kantō depreminin ardından, 1924 yılında Amerika'da çıkan “Japon göç yasağı” ve “Japon karşıtlığı” olayları ardı ardına gelir (Yoshida, 2009: 121). Japonya'da 1920'lerden itibaren nüfus problemine bir çözüm olarak, kırsal kesimde yaşayanların özellikle Brezilya'ya göç etmesine ilişkin teşvikler, bir devlet politikası haline gelir. 1915'lerden itibaren Mançurya'ya göç mümkün olmasına rağmen çiftçilerin Japonya'dan ayrılmaya istekli olmayışları ve Mançurya'daki yerlilerin tacizleri, göç rakamlarının düşük kalmasına sebep olur (Wilson, 1998: 128). O dönemde, bölgede ciddi oranda bir Çinli nüfus yaşamaktadır. Kuzey Çin'in özellikle, Shandong ve Hebei illerinden Kuzeydoğu Çin'e (Mançurya bölgesi) yapılan Çinli göçleri XX. yüzyılın ilk

dönemlerinde dünya çapında yapılan göçler içinde en büyük göç hareketlerinden birini oluşturmaktadır¹⁷³ (Gottschang, 1987: 461).

Japonya'nın uluslararası arenadaki politik gücünü artırmadaki başarısı, ırksal ayrımcılık sorunlarını beraberinde getirir. Amerika Birleşik Devletleri'nde uzun süre devam eden Japon karşıtı kampanyalarla, Japonların göçünü yasaklayan Göç Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle ırkçılığa ilişkin tartışmalar artar. Bu yasa, Japon kamuoyunda ve politikacılar arasında,ulusal aşağılanmanın bir anısı olarak kabul edilmiştir (Stalker, 2006: 153 - 170). Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılacak Japon göçünün önünde büyük bir engel oluşturan 1924 yasasının Japonya'nın Asya yayılmacılığında önemli bir faktör olduğuna ilişkin tezler oldukça fazladır.¹⁷⁴

Asada, Mançukuo yerleşimi aşamalarını üç ana döneme ayırır. İlk dönem, 1932 – 1936 yılları arası dönem olup Mançukuo'da Japon yerleşiminin olup olamayacağına ilişkin karar verilen dönemdir. İkinci dönem, 1939 – 1941 yılları arasında Japon çiftçilerin Japon hükümetinin stratejisi doğrultusunda toplu şekilde Mançukuo'ya göç ettikleri dönemdir. Üçüncü dönem ise, 1942 – 1945 yıllarını kapsayan ve yerleşimin yıkıldığı, Japon çiftçi yerleşiminin Mançukuo'ya gidişlerinin durdurulduğu, dönemdir (Asada, 1993: 80). Mançukuo'ya göç edenlerin merkezinde, çiftçi yerleşimcilerin ana unsur olduğu ve bu grubun, Japon emperyalizminin bölgeyi sömürge haline getirmede faaliyetlerinin bir aracı olduğuna dikkat çeken Asada, “Japon çiftçi yerleşimcilerin, Mançukuo'yu işgal ederek Japonya'daki tarım alanlarını genişletme amaçlı politikalara araçlık ettiklerine vurgu yapar. Bir diğer ifadeyle, Mançukuo çiftçi yerleşimcileri, Japon

¹⁷³ Thomas Gottschang'ın Çinlilerin Mançurya bölgesine yaptıkları göçlere ilişkin çalışmasında, o dönemde Çin'den Mançurya bölgesine yapılan göçlerin daha çok ailevi geliri artırmak amacıyla olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın bu sonuca varmasında üç temel noktaya dikkat çeker: (1) bölgeye göç edenlerin yaklaşık %85'lik dilimini erkeklerin oluşturması ve bölgede 1 ila 4 yıl kalıp yaşadıkları şehirlere geri dönmeleri, (2) gelirlerini artırma istekleri, (3) işçi – işveren arasındaki dengedir (1987: 461 - 470).

¹⁷⁴ Bu çalışmalardan bazıları için bkz., Calichman (2008); (ed.), Sakai ve Isomae (2010)

faşizminin işgalcilik, yabancı düşmanlığını temsil eden grubunu oluşturmaktadır (1993: 78). Böylelikle, Japonya’da küçük çaplı tarım ile uğraşan fakir çiftçiliği, Mançukuo’da orta halli çiftçiliğe dönüştürmeye bağlı olarak, kendi toplumsal yapılarını ve kontrol gücünü destekleyerek genişletme amacı taşımışlardır (Asada, 1993: 78).

Kantō Ordusu, göçmen yerleşimi deneme sürecinde, “Manshū Dairyō Imin Keikakuan¹⁷⁵” (Büyük Çaplı Mançurya Yerleşimi Planı) düzenlenmiş, bu planın uygulanması için Japon hükümetine sürekli talepte bulunulmuştur. 1936 yılında “26 Şubat Olayı”¹⁷⁶nın patlak vermesiyle askerîyenin siyasetteki gücü ani bir sıçrama yaparak artmıştır. Bu durum Kantō Ordusu ve Kıta Ordu Bakanlığı (Rikugunshō)¹⁷⁷ tarafından büyük çaplı Mançurya göçü planının gerçekleşmesinde önemli bir fırsat yaratmıştır (Asada, 1993: 82). Malî sebeplerden ötürü tüm büyük ölçekli planlara şiddetle karşı çıkan Maliye Bakanı Takahashi Korekiyo¹⁷⁸ 26 Şubat 1936 tarihinde darbe girişimi sırasında suikaste kurban gider. Bu olay, 1936 ilkbahar ve yaz aylarında “Mançurya Planının” faaliyete geçirilmesinin önünü açmış ve 20 yıl boyunca Japonya'dan bir milyon haneyi veya beş milyon kişiyi Mançukuo'ya yerleştirme politikası¹⁷⁹ uygulanmaya başlamıştır (Scherer, 2006: 34). 26 Şubat Meselesi’nin ardından, bu olayın baskısı neticesinde Okada Keisuke¹⁸⁰ kabinesi toplu olarak istifa

¹⁷⁵ 満洲大量移民計画案

¹⁷⁶ 二二六事件 (ににろくじけん) 26 Şubat günü yapılan darbe girişimidir.

¹⁷⁷ 陸軍省

¹⁷⁸ 高橋是清 (1854 - 1936): Amerika Birleşik Devletleri’nde ye burslu öğrenci olarak eğitim aldıktan sonra, kamu sektöründe çalışmıştır. Japonya Bankası Müdürü, Maliye Bakanı, Ticaret Bakanı, Tarım ve Orman Bakanı, Başbakanlık görevlerinde bulunmuştur. 26 Şubat Darbe girişimi sırasında öldürülmüştür <https://kotobank.jp/word/高橋是清-18871>. (Erişim Tarihi: 18.09.2018)

¹⁷⁹ 二十間年百万戸送出計画 (にじゅうかんねんひゃくまんこそうしゅつけいかく)

¹⁸⁰ 岡田啓介 (1868 - 1952): Deniz Kuvvetleri Komutanlığından mezun olmuş, Çin - Japon Savaşı ve Rus - Japon Savaşlarında bulunmuştur. 1924 yılında Amiralliğe yükseltilmiş, 1927 yılında Donanma Bakanı olmuştur. Başbakanlığa 1934 yılında getirilmiştir (Henshall, 2014: 307).

etmiştir. İmparator tarafından hükümete kabine kurulması yönündeki beklenti iletilmiş, Mart 1936'da askerî kesimden kişilerin girişimine yönelik beklenti oluşmuştur. Sonunda diplomat kökenli Kōki Hirota'nın¹⁸¹ başkanlığında kabine kurulmuş, 26 Şubat Meselesi ile ilgisi olan askerlerin cezalandırılması ve 3 bin kişinin görev yerinin değiştirilmesinin yanı sıra askerî harcamaların büyük oranda arttırılması onaylanmıştır (Futamatsu, 2015: 40). Ayrıca, donanma ile uzlaşya gidilmesi gerekliliği doğmuştur. Hirota kabinesinin kurulmasıyla birlikte, Çin'deki politika aktif bir hale dönüşmüştür. O dönemde, çeşitli milletlerden oluşan Mançukuo'daki nüfus 34 milyon olup, 20 yıl sonunda yani 1956'da, 50 milyon nüfusa ulaşacağı hesaplanarak, Mançukuo'daki nüfusun %10'ununa denk gelen 5 milyon Japon nüfusun gerekli olduğu düşünülmüştür (Futamatsu 2015: 41; Asada, 1993: 83). 1937 – 56 yıllarını kapsayan yirmi yıllık sürenin ilk döneminde, yüz bin hane, ikinci dönemde iki yüz bin hane, üçüncü dönemde üç yüz bin hane ve dördüncü dönemde dört yüz bin hanenin bölgeye gönderilmesi planlanmıştır. Bir hanede 5 kişinin olacağı düşünülmüş, Kantō Ordusu böylece, Mançukuo nüfusunun % 10'luk kesimini Japon halkı ile doldurabilirse Mançukuo'daki Yamato (*Yamato Minzoku*)¹⁸²halkının liderlik mekanizmasını oluşturabileceklerini planlamışlardır (Asada, 1993: 83).

Tokyo'nun batısında yer alan Nagano ili Mançukuo'ya en fazla çiftçi-yerleşimci gönderen il olma özelliğine sahiptir. Toplam iki yüz yetmiş bin çiftçi-yerleşimciden

¹⁸¹ 広田弘毅 (1878 – 1948): Kōki Hirota, Tokyo İmparatorluk Üniversitesi Hukuk bölümünden mezun olduktan sonra, Dışişleri Bakanlığı'na diplomat olarak için girmiş ve 1933 yılına kadar Sovyetler Birliği'nde elçi olarak görev yapmıştır. Ardından, Hirota 1936'da Başbakan olarak göreve gelmiştir. 2 Şubat 1937'ye kadar görevinde kalmıştır. Hirota kabinesi, Çin'e karşı savaşın sürdürülmesinin yanı sıra Güneydoğu Asya ve Pasifik adalarının işgalini planlamada liderlik etmiştir. Bu dönemde, Almanya ile ilk ittifak anlaşmasını imzalanmıştır. Kabine değişse de Hirota, 1938'de emekli olana kadar Dışişleri Bakanı olarak kalmıştır <https://trialinternational.org/latest-post/koki-hirota/>. (Erişim Tarihi: 24.08.2018) 1936 yılında, Hirota Kōki Kabinesinin yirmi yıllık zaman diliminde bir milyon hanenin göç etmesi planını uygulamak üzere Mançukuo Devletine göç hareketleri devlet tarafından ve çeşitli yayın kuruluşları tarafından teşvik edilmiştir (Handō, 2004: 14 - 15).

¹⁸² 大和民族

(Gençlik Gönüllüleri Kolordusu¹⁸³ üyeleri dâhil), 33.741 yerleşimci (%12,5) Nagano ilinden gitmiştir. Bu sayı, ikinci sırada yer alan Yamagata vilayetinden gönderilen kişilerin yaklaşık 2.5 katından fazladır (Itoh, 2010: 38).¹⁸⁴

1932’de başlayan göçler 1945’te Japonya’nın yenilgisine dek devam etmiş, bu sürede 78 bin aile Japonya’dan Mançukuo’ya göç etmiştir. Bu göçlerin içinde 3 bin aile ‘göç denemeleri’ süresinde yani 1932 – 1936 yılları arasında Mançukuo’ya göç edenlerdir¹⁸⁵ (Wilson, 2002: 146). Mançurya Olayı’nın ardından, Japonya’nın bölgede topraklarını genişletmesi ve bölgeyi geliştirme politikası temelinde, bölgeye gidenlerin sayısında hızlı bir artış olmuştur. Bu dikkate değer artış, 1936 – 37 yılında bir dönemliğine azalarak Japonya’ya geri dönenlerde artış yaşansa da 1938 yılından itibaren 5 Yıllık Endüstriyel Gelişim Planının¹⁸⁶ uygulanmasına bağlı olarak Mançukuo’ya gidenlerin sayısında yeniden artış yaşanır. 1940 yılında bu rakamlar zirveye ulaşmış, 1941 yılı Aralık ayında Pasifik Savaşı’nın başlamasının ardından bölgeye göç edenlerin sayısında hızlı bir düşüş olmuştur (Tapies, 2002: 10).

¹⁸³ 満州開拓青少年義勇軍

¹⁸⁴ Mançukuo’ya giden Japon yerleşimcilerinin toplam sayısı konusunda farklı rakamlar mevcuttur. Okabe Makio, bu sayıyı Ağustos 1945’te yaklaşık 270.000’i hala Mançurya’da olan toplam 321.873 Japon göçmen (Okabe 1978: 179) olarak belirtmektedir. Asada, 1932 yılı Ekim ayından 1945 yılı Ağustos ayında Japonya’nın yenilgisine kadar geçen süre zarfında, Mançukuo’ya gönderilen Japon yerleşimci halk 102.739 hane, 220.968 kişi (1993: 77) olduğunu belirtmektedir. Araragi, Japonya’nın dört bir yanından toplam 320.972 göçmen (1998: 96) olduğunu yazarken, Tamanoi, bölgeye giden çiftçi sayısı 322.000 (2009: 8) olarak vermektedir.

¹⁸⁵ Grajdanzev, Mançurya bölgesinin sadece Japonlar için değil Mukden Olayı öncesinde Çinliler için de Çinli ekonomistler ve resmi yetkilier tarafından özellikle tarımsal bölgelerde artış gösteren nüfus yoğunluğuna bir çözüm olarak düşünülmüş bir bölge olduğunu belirtir. Dolayısıyla bölge Çinlilerin nüfus yoğunluğunu rahatlatmada önemli görülen bölgelerden biridir (1946: 5). Taipese de işçi sıkıntısı ve bölgedeki ekonomik gelişmeler nedeniyle bölgeye Çinlilerden oldukça fazla göç yaşandığını belirtir. Özellikle, Shantung ve Heipei’den en yakın il olan Jehol’a ve Güney Mançurya’ya yapılan çok sayıda Han Çinli göçünü modern dönemde yapılan en büyük göç hareketliliği (2016: 42) olarak belirtir. Bölgeye Korelilerin göç hareketlerinin de olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle Japon hükümeti tarafından Koreli göçü desteklenmiştir. Korelilerin özellikle iyi pirinç yetiştiricileri olmaları ve pirincin Japon yerleşimciler için en fazla tüketilen gıda ürünü olması önem taşımaktadır. (Tapies, 2016: 42)

¹⁸⁶ 満州産業開発五カ年計画

Bir ülke politikası olarak planlanmış ve uygulamaya geçirilmiş olan Japon göçü, diğer ülkelere yapılan göçlerden farklı olarak iş amacıyla gerçekleştirilmiş kitlesel bir yer değiştirme hareketi değildir. Kantō Ordusu'na destek gücü olarak bölgeye ilk göç edenler “silahlı göçmenler” idiler (Yoshida, 2009: 134 – 135). 1932 yılında Kantō Ordusu komutanlarından Tōmiya Kaneo ile Tarım Ormancılık ve Su İşleri Bakanı Katō Kanji'nin¹⁸⁷ fikri ile “ilk göç denemesi” olarak 20 - 35 yaş arasındaki askerlerden 493 kişi¹⁸⁸ Jiamusi'ye¹⁸⁹ gönderilir. Bu göç ile, Mançukuo'daki ilk öncü Japon köyü olan “Yasaka Köyü” kurulmuş olur (Kawamura, 2011: 82; Yoshida, 2009: 138). Ardından, ikinci göç denemesi için, 455 kişi bölgeye göç etmiş, Chiburi Köyü kurulmuştur.¹⁹⁰ Daha sonrasında 200.000 Japon çiftçi Mançukuo'nun çeşitli yerlerine göç ettirilir. Beşinci göçün ardından göçlere ilişkin “deneme göçmenler”¹⁹¹ ifadesi kaldırılarak “grup göçmenler”¹⁹² ifadesi kullanılmaya başlanır (Futamatsu, 2015: 35; Kawamura, 2011: 82 – 83). Kantō bölgesindeki üç liman üzerinden deniz yoluyla Mançukuo'ya geçen Japonların nüfusu, 1906 – 1942 yılları arasında 2.8 milyondur. Bunlardan, sadece

¹⁸⁷加藤 寛治 (1879 - 1939): Donanma Komutanı'dır. 1891 yılında Deniz Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. 1927 yılında Amiral olmuştur <https://kotobank.jp/word/加藤寛治-45576>. (Erişim Tarihi: 23.08.2018)

¹⁸⁸Yoshida, ilk göç grubunun sayısını dört yüz doksan iki kişi olarak verir (2009: 138).

¹⁸⁹ Günümüzde, Çin'in kuzeydoğusunda bulunan, Rusya sınırına yakın olan yerdir.

¹⁹⁰İkinci göçün ardından, Japon sömürge yerleşimcilerinin bulunduğu bölgenin kötü olan güvenliği giderek daha kötü hale gelir. Kantō ordusunun bölge topraklarının geniş bir kısmını ele geçirmesine bağlı olarak, bölgedeki soruna bir anda çözüm bulmak için eşkiyaların yaygın olduğu bölgelerden Çinlilerin temizlenmesi yoluna gidilmiştir. 1934 yılında, Arazi Edinimi Konferansı Jiamusi'de gerçekleşir. Arazi alım ücretleri oldukça adaletsiz şekilde oldukça ucuz olmuştur. Arazileri ellerinden alınan çiftçiler, varlıklı bir çiftçi olan ve kendi savunma ordusunun başında bulunan Xie Wendong'dan (1887 – 1946) yardım talebinde bulunurlar. Kantō ordusunun da kendisinden destek istediği Xie, Japon karşıtı ve Mançukuo'nun kurulmasına karşı çıkmış, ayaklanma gerçekleştirmede karar kılmıştır. Ekibini Tandong Dağında topladıktan sonra, bu ekibe “ Kuzey Doğu Halkı Savunma Ordusu” adını vermiştir. Savunma ordusu sayısı binlerce kişiye ulaşmış, 9 Mart günü Tonglong Polis Teşkilatı'na saldırmışlardır. Bu durum Tonglong (Dōryūsan jiken) Olayını başlatmıştır. “Japon Sömürge Yerleşimini ortadan kaldıralım” diye naralar atan Savunma Ordusunun sayısının çiftçileri de yanına katarak 10.000'den fazla sayıya ulaştığı aktarılır. Japon yerleşimciler bu ayaklanan askerler tarafından kuşatılmış, 75 gün süren bir kovalamaca yaşanmıştır. Mayıs ayında Kantō ordusu isyanı bastırmıştır (Futamatsu, 2015: 35 -36).

¹⁹¹ 試験移民

¹⁹² 集団移民

568.230 kişi kalmıştır. Bu sayı, ülkeye gelenlerin % 20.3'n oluşturmakta olup Mançukuo'ya geçen Japonların % 79.7'lik bir kısmının, tüm dönem boyunca geri döndüğünü göstermektedir (Tapies, 2002: 10). Mançukuo'ya gitmek, ulusun çıkarlarına hizmet etmek ve bölgeye barışın gelmesi adına bir katkıydı: göçmenler Japonya'da yaşanan nüfus baskısını rahatlatabilirdi. Burada rn yetiştirerek, geride bıraktıkları ülkelerine ihraç edebilir, Japonya'nın Mançurya'daki haklarını, çıkarlarını korumada önemli bir rol oynayabilir ve orada bulunarak bölgeye düzen getirebilirlerdi (Wilson, 1995: 264).

Mançukuo'da Japonların yoğun olarak yaşadığı yerler, Mukden, Fushun, Anshan, Hsinking, Kirin, Chinshien ve Antung ile Kuzey Mançurya'daki Harbin, Mutankiang, Mishan ve Tsitsihar gibi büyük şehirlerdir. Japonlar bu bölgede çoğunlukla taşımacılık, ticaret, zanaat, sağık hizmetleri, eğıence (bunların içinde seks ticareti de bulunmaktadır) gibi çeşitli alanlarda faaliyette bulunmuşlardır. Bir diğerk önemli planlama da Mançukuo'nun kuzeydoğusu¹⁹³ ve kuzeybatıda¹⁹⁴ Japon tarım yerleşimcileri için sömürge yerleşimi kurmak ve sonrası için eğıitim kampları oluşturmaaktır (Taipes, 2016b: 51).

Japon göçmenlerin yerleştirilmesi amacıyla birçok Çinli ve Koreli topraklarından kovularak, gruplar halinde, ekilmemiş yeni arazilere gitmek zorunda kalırlar. Kalanlar ise, Japon nc yerleşimcilerin altında toprağı kiralayan çiftçiler ve hizmetçiler haline dnşrlar. Japon iftilere hükümet tarafından maddi destek, araç – gereç ve birçok imkn sunulmasına rağmen, farklı iklim koşulları ve tarım üretimindeki yöntem farklılıkları, ürün yetişmesi için gereken sürenin kısa olmasına rağmen, beklentinin

¹⁹³ Mutankiang, Tungan, Sankinag'ın güneyi ve Peian illerini kapsamaktadır.

¹⁹⁴Peian'ın kuzeyi ve Hsingan'ın kuzeyi'dir.

yüksek oluşu Japon çiftçilerin Çinli ve Korelilerin desteğine ihtiyaç duymalarına sebep olmuştur (Wilson, 1995: 267).

1935 – 1938 yılları arasında savaş programı için finansal ihtiyaca daha çok talep olduğundan, Japon otoriteler Mançurya tarımının dış ticaret kaynağı için arz ettiği önemi fark ederler. Fakat, 1939’da Avrupa’daki savaş, Mançurya’da yetişen ürünlerin o zamana kadar kazanç getiren marketlerini kapatmış, bu gelişme Japonların Mançurya tarımına olan ilgisini azaltmıştır (Grajdanzev, 1946: 8).

Mançukuo Devleti’nin yıkılmasının ardından, birçok Japon yerleşimci köyü Çinli çiftçiler tarafından baskına uğrayarak, yağmalanmıştır. Mançurya Göçmen Yerleşimciler Birliği ¹⁹⁵tarzındaki organizasyonlara karşı bölgede yaşayan çiftçiler tepkilerini açıkça ortaya koyarak, şiddet eylemleri sergilemişlerdir. Japon göçmenlerin yerleştirildikleri araziler, Kantō Ordusu’nun bölgede yaşayan Çinli ve Korelilerden zorla alarak göç eden Japonlara tahsis ettiği yerler olduğundan, bölge sakinleri Japonya’nın yenilgisi ile Japon yerleşimcilere saldırmışlardır (Kawamura, 2011: 87).

II. Dünya Savaşı sırasında, Kantō ordusuna ait birliklerin güneydeki savaş hattına hareket ettirilmesiyle birlikte Japon çiftçi yerleşimciler büyük bir iş yükü altında kalmışlar, askerlere ve Japonya’ya gıda temini sağlamak (Asada, 1993: 88) üzere büyük uğraş vermişlerdir. 1945 yılı itibariyle, Mançukuo’ya çiftçi yerleşimi için Japonların gönderilmesi resmî kararla durdurulmuştur. Asada, bu durumu “Japon emperyalizminin Mançukuo’ya Japon göndererek bölgede Japon yerleşimini artırma planının tamamen yıkılışı” (1993: 89) olarak tanımlamaktadır.

Kawamura Minato, Mançukuo’da yaşam kurmaya çalışan Japon halkı için “kökleri olmadan bu topraklarda zorla tutunmaya çalışan sömürge

¹⁹⁵ 満州拓殖公社

yerleşimcileri” (1998: 5) tanımını kullanır. Bu tanım, öncelikle coğrafi koşullara uyum sağlamaya çalışan ve Japon kültürüne ait unsurların bulunmadığı bu coğrafyada yeni bir hayatı yaşamak zorunda kalan bir halkı anlatır. Eisenstadt’ın, göçü sadece bir coğrafi değişiklik olmayıp, göçü bir toplumun başka bir topluma entegre olması, toplumlar arasında bir değişim (1954:1) olarak ifade ettiğini göz önüne alırsak, göçün coğrafi, beşeri ya da ekonomik tanımlarının üstünde, hepsini kapsayan bir sosyolojik tanıma dönüştüğünü söyleyebiliriz. Japonların Mançukuo göçü de, dünyanın çeşitli yerlerine yapılan Japon göçlerinden biri olmakla birlikte, diğer göçlerden önemli bir farkı bulunur: Japonların Mançukuo göçü aracılığıyla, farklı kültürler ve etnik gruplar ile bir arada yaşaması hedeflenmiştir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi ile, hem Japonya’nın sosyo - politik konumu bölgede güçlendirilecek, hem de beşeri ve ekonomik sıkıntılar içindeki Japonya’nın kırsal nüfusu rahatlayacaktı. Mançukuo’ya yapılan Japon göçü, bir ülke politikası olarak planlansa da on yıldan kısa bir süre sonra binlerce insanı mağdur eden savaşın yıkımına da zemin hazırlamıştır (Yoshida, 2009: 3).

Sovyetler Birliği 8 Ağustos 1945’te Japonya’ya karşı savaşa girdiğini ilân etmesinin ardından, 9 Ağustos 1945’te Mançukuo’yu işgal etmeye başlamasıyla, sınır bölgelerinde yaşayan birçok Japon vatandaşı mağdur edilir.

Sovyet askerleri 1946 yılı baharında, Mançukuo’dan ayrılrsa da Kore’nin kuzeyinde, Dairen, Lüshun ve Harbin’de bir süre daha kalmışlardır. Bu sırada Chiang Kai - Shek’in Milliyetçi Ordusu, Mançukuo’daki önemli şehirleri işgal etmiş ancak Lin Biao’nun¹⁹⁶ kuvvetleri (Komünist Ordu) ülkenin birçok yerini kontrol altında tutmaya devam etmiştir (Watt, 2009: 51). Amerika Birleşik Devletleri ordusunun girişimleriyle ilk olarak Milliyetçi Ordu bölgede kalan Japonların geri gönderilmesine destek

¹⁹⁶ 林彪 (1907-1971): Kızıl Ordu’nun halefi olan Halk Kurtuluş Ordusu’nun önemli kişilerinden biri olarak kabul edilmiştir. Lin, 1925 yılında Komünistlere ait Gençlik Kolları’na katılmıştır <https://chinese posters.net/themes/linbiao.php>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

olacaklarını belirtmişlerdir. Komünist Ordu'nun yönetimi daha da güçlenirken, Amerika Birleşik Devletleri askerî kanadının girişimleriyle Ağustos ayında Chiang Kai - Shek ve Mao Zedong arasında yapılan görüşme sonucunda, Komünist yönetimi altında olan bölgelerde kalan Japon halkın geri gönderilmesi onaylanır. Bu anlaşmada, Sovyet askerlerinin ülkedeki etki gücünün ortadan kalması da etkili olmuştur. Mao Zedong'un Komünist Partisi Japonların ülkelerine gönderilmesinde yardımcı olacağını belirtmiştir (T. Inoue, 2015 : 239 - 242).

Mayıs ve Ekim 1946 arası dönemde, bir milyon on bin Japon vatandaşı Japonya'ya gitmek üzere Mançukuo'dan ayrılır. Komünist Ordu kontrolü altında kalan ya da Milliyetçi Ordu bünyesinde çalıştırılan 4300 Japon, kasım 1946'ya kadar bölgede kalmış, ardından Japonya'ya dönmüştür. 1947 yılı yaz döneminde, dağılan askerlerden otuz bin kişi Japonya'ya ulaşmıştır. Çin'de yaşanan iç savaş döneminde, tüm ülkede taşımacılığın aksaması ve buna bağlı olarak, geri dönüşlerin zorlaşması nedeniyle Japonya'ya dönüşleri zaman almıştır (Kōseishō Engokyoku, 1977: 92 - 93).

İKİNCİ BÖLÜM

2. JAPON ROMANINDA MANÇUKUO KONUSUNUN DOĞUŞU, YAZARLAR VE ESERLER

Kyoto Üniversitesi Sanat ve Tasarım Bölümünde (Kyoto Zōkei Geijutsu Dai)¹⁹⁷

24 Eylül 2018 tarihinde, Heisei döneminde (1989 - 2019) doğmuş üniversite öğrencilerinin hazırladıkları çizgi roman (manga) sergisi düzenlenmiştir. Bu sergi, Chiba Tetsuya¹⁹⁸ ve Akatsuka Fujio¹⁹⁹ gibi Mançukuo’da yaşamış ve geri dönüş deneyimi olan karikatüristlerin, orijinal resimlerine de ev sahipliği yapmıştır. Çin anakarası ve Sibiryas esareti sonrası, bölgede yaşananların tarihini günümüze ulaştıran, Tokyo’daki Heiwa Kinen Tenji Shiryōkan²⁰⁰ (Barış Sergisi Müzesi) ile ortaklaşa düzenlenen bu sergide emeği geçen öğrencilerin, “özellikle günlük hayatın huzurunu altüst eden savaş hakkında düşünülmesini istiyoruz” (*nichijō, heisei wo kowasu sensō ni tsuite kangaete hoshii*) ifadeleri, o dönemin savaş ortamını hiç yaşamamış gençlerin verdiği mesaj olmuştur. Huzur ve barış ortamı içinde yaşayan Japon gençleri, barış dolu bir ülkede yaşıyor olsalar da, savaşa dair birçok hatıraya sahip bir neslin yaşadıklarının unutulmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu mesaj, aynı zamanda Mançukuo temasına odaklanmış, otobiyografi (*jidenteki*) tarzında kaleme alınan romanların yazarlarının da “ortak fikri” olmuştur. On dört öğrenci arasında, Hiroshima doğumlu iki

¹⁹⁷ 京都造形芸術大

¹⁹⁸ ちばてつや (d. 1939): Tokyo doğumludur. Ancak, kısa bir süre sonra Mançukuo’ya taşınmış, 6 yaşına kadar Hōten’de yaşamıştır. Kışların oldukça soğuk geçtiği Mançukuo’da, dışarıda oynama imkânı olmayan bir çocuk olarak sürekli resimler çizerek, kitap okuyarak zaman geçirmiştir. Japonya’ya döndükten sonra maddi sıkıntılar çektiği dönemlerde, birçok işe başvurmuşsa da geri çevrilmiştir. En sonunda çizdiği karikatürler onu ünlü bir manga yazarı yapmıştır <https://www.shogakukan.co.jp/news/170310>. 17 yaşındayken çizgi roman dünyasına adım atmıştır. Japonya Manga Birliği başkanı Manga sanatçısı ve Bunsei Sanat Üniversitesi’nde profesördür <https://www.ebookjapan.jp/ejb/special/legend/chibatetsuya.asp>. (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

¹⁹⁹ 赤塚 不二夫 (1935 - 2008): Mançukuo doğumludur. 1946 yılında Japonya’ya geri çekilenlerdendir. Manga yazarıdır <http://www.koredejinoda.net/category/profile>. (23.10.2019)

²⁰⁰ 平和祈念展示資料館

öğrenciden biri olan Araki Haruka'nın ifadeleri, Japon halkının o döneme ilişkin durumunu özetlemektedir: “Atom bombası felaketini yaşamıştık ama geri çekilme ile ilgili hiçbir şey bilmiyorduk. 15 Ağustos günü “savaş bitti” diye düşünmüştük. Savaş bittikten sonra *hikiagesha* grubu için zor günler yeni başlıyordu.”²⁰¹

Japon halkının büyük bir kesimi, atom bombasının ardında bıraktıkları ile yaşarken, *gaichi*²⁰² olarak adlandırılan sömürge bölgeleri, savaşın başka bir sahnesine şahit olmuştur. Mançukuo'da kalan Japon halk, kendi anavatanlarında yaşananlardan habersiz, Japonya'ya geri dönebilmeyi beklemişlerdir. Japonya'ya geri çekilme ve sonrasındaki dönemde *hikiagesha* grubu, yaşadıkları savaş deneyimi ve geri dönüş konusunda genellikle sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Sawachi Hisae bu sessizliğin nedenini kendisiyle yaptığımız röportajda şöyle açıklamaktadır:

Geri dönenler yalnız kalmışlardı. Japonya'daki nüfus oldukça yoğun olduğu gibi herkes kendi hayatı ile meşgul olduğundan, geri dönenler fazlalık olmuşlardı. Bu nedenle, geri döndüğümüz anda, hoş geldiniz diye karşılandık ama nihayetinde fazlalıktık. Üç gün geçtikten sonra, işe yaramaz oluverdik. Bu nedenle, ülkeye dönüşümüzü pek dillendiremedik. Mançukuo'dan dönenler, genelde kendilerini izole ederler. Çünkü, o dönemde yaklaşık yüz milyon olan bir ülkeye bir milyon civarında bir nüfus eklemlendi. Dönenlerin hepsi, miraslarını orada bırakıp gelmişlerdi. Bu sebeplerle, burada pek de iyi gözle bakıldığımız söylenemez.²⁰³

Mançukuo, büyük umutlar ile başlanan süreçlerin, büyük yıkımlar ile son bulduğu bir ülke olmasının yanı sıra, Japonya'nın işgalci ve sömürgeci sisteminin en çok

²⁰¹ <https://mainichi.jp/articles/20180925/k00/00m/040/064000c?fm=mm> Erişim Tarihi: 27. 09. 2018

²⁰² 外地

²⁰³ Yazar Sawachi Hisae ile 5 Temmuz 2018 tarihinde Shinjuku'da yapılan röportaj.

hissedildiği yerlerden biri olmuştur. Shan, Carol Gluck²⁰⁴, savaş sonrası süreçte Japonyayı beş döneme ayırarak incelediğine atıf yaparken, altıncı bir dönem olarak da savaş sonrası döneme “sömürge sonrası” dönemin de eklenmesi gerektiğini belirtir (2007: 6 - 7). Sömürge dönemi yaşantılarını kaleme alan yazarların Japonya’da savaş sonrası dönemde, “sömürge dönemi yaşantılarının somut örnekleri” oldukları ifade edilebilir. Savaş sonrasında, Mançukuo temasının romanlarda nasıl yer bulduğuna geçmeden önce, Mançukuo’da Japonlar tarafından oluşturulmaya çalışılan edebiyat ortamına değinilecektir.

2.1. Mançukuo’da Japon Edebiyat Çevresinin Oluşumu

Mançukuo Devleti kurulduktan sonra, Mançukuo temasına ilişkin yazılanlar için Han’ın, “Mançukuo topraklarında köklenen edebiyat türü o dönemde henüz doğmamıştır” (2013: 182) ifadesi Mançukuo’nun kendi doğasına özgü bir yazın ortamının ilk dönemlerde bulunmadığını belirtir. Mançukuo’ya ilişkin kaleme alınan ilk edebi ürünler, Japonya’da yazılan *Manshūmono*²⁰⁵ (Mançurya Üzerine Yazılar), *daisansha*²⁰⁶ olarak ifade edilen üçüncü şahıslardan bölgeye seyahat edenler tarafından yazılmıştır. Bu edebi ürünler, Japonya’dan seyahat eden yazarların, bölgede gördükleri yerlere ilişkin tasvirlerin yer aldığı edebi ürünlerdir. Bu ifade bir anlamda, bölgeye ilişkin “gözlem” ve “deneyim” arasındaki farkı da ortaya koymaktadır.

Bu konuda yazılan edebi ürünlerin, savaş öncesi dönem, savaş dönemleri ve ardından savaş sonrası dönemler esas alınarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yazılanlar

²⁰⁴ Carol Gluck tarafından yapılan savaş sonrası dönem, beş döneme ayrılarak incelenir. İlki “yeni başlangıç” sürecidir. İkincisi, savaş öncesi dönemi “tersine çevirme” olarak algılanabilir. Üçüncü dönem, Soğuk Savaş’tır. Dördüncü dönem, Japonya’nın “ilerlemeci” dönemi olarak geçmekte, beşinci dönem ise “savaş sonrası süreçte “kişiye özel” yaşamdır (Shan, 2007: 6).

²⁰⁵ 満洲物

²⁰⁶ 第三者, Mançukuo yaşantısını doğrudan yaşayıp gözlemleyen yazarlar değil, Japonya’da yaşayıp Mançukuo’ya birkaç günlük seyahat amacıyla gelen Japon yazarları temsil eden bir ifadedir. Bu anlamda, Mançukuo’daki yaşantıya dair Mançukuo ile ilgili yazılanlar, bölgedeki sosyal, beşeri meselelerde sığ kalacak, yalnızca gözlemlenenlerle sınırlı olacaktır.

türlerine, mekâna, okur kitlesi ve yazarların hangi ülkeye mensup olduklarına göre çeşitlilik göstermekte olup, bu konuda Japonca, Çince, Korece, Rusça yazılan eserler bulunmaktadır (Kleeman, 2005: 51).²⁰⁷

Mançukuo’da yaşayan Japonların ortaya çıkardığı edebiyat çevresi içinde, özellikle farklı etnik unsurları Mançukuo edebiyatının malzemesi yapmak sıkça görülen bir durum olmuştur. In, Mançukuo’daki edebiyat ortamı ile ilgili olarak “siyasi sistemin etkisi” ve “bu etki altında diğer etnik unsurların ilişkisi” olarak iki yönlü bir edebiyat ortamının bulunduğu (2010: 10 - 11) dikkat çekmektedir. Mançukuo’nun kendine özgü sömürge sistemi içinde, o dönemde verilen edebi ürünlerin arka planında, çeşitli etnik unsurların ilişkilerini okura sunan bir yapı görülmektedir. Genel olarak, sömürge topraklarında siyasetin müdahalesi ve baskısı ile kendiliğinden gelişen bir edebiyat ortamı oluşması pek mümkün olmamıştır.²⁰⁸ Ancak, Mançukuo Devleti’nde bu durum, diğer sömürge devletlerine göre biraz farklılık göstermektedir. Bu farklılık, Mançukuo’nun görünüşte bağımsız bir devlet olması durumudur. Bağımsız bir devlet görünümü altında, bir sömürge devleti olan Mançukuo’da belirli bir ölçüde siyasi etki ve baskı, edebiyat ortamına yansımışsa da diğer sömürge devletlerinden farklıdır (In, 2010: 12). Bu dönemde, Japon yazarlar Mançukuo Devleti’nin kuruluşunda farklı etnik kimliklerin ön plana çıkarılmasını göz ardı etmemişlerdir.

Japonların Mançukuo edebiyatı temel olarak üç türe ayrılabilir. İlki, gezi anlatıları tarzında, bölgeye seyahat edenler tarafından kaleme alınanlardır. Bunların içinde en

²⁰⁷ Tezimiz sadece Japonca dilinde yazılan ve Mançukuo deneyimini roman biçimine getirerek kendi hayatlarını, yaşadıklarını -çoğunlukla acı dolu tecrübelerini- edebiyat dünyasının içinde aktaran *jidenteki* (otobiyografik) özellikteki romanlar odaklı olmuştur. Çin, Kore, Rusya gibi farklı ülkelere mensup kişilerin bu döneme ilişkin yaşamışlıklarını incelemek şüphesiz o döneme farklı perspektiflerden bakılmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

²⁰⁸ Örneğin Kore yarımadasında, Japonlar tarafından uygulanan asimilasyon politikasının giderek güçlenmesiyle, Japonca’nın günlük hayatta kullanılması, Korece eğitiminin durdurulması gibi baskıcı uygulamaların hayata geçirilmesiyle birçok yazar Kore içindeki edebi alandaki faaliyetlerine ara vererek Mançukuo’ya göç etmeye başlamıştır (In, 2010: 7).

ünlüleri, Natsume Sōseki'nin²⁰⁹ *Mankan Tokoro Dokoro*²¹⁰(*Mançurya ve Kore'deki Yerler*) ve Shimaki Kensaku'nun *Manshū Kikō*²¹¹(*Mançurya Seyahatnamesi*) adlı eserleridir.²¹² İkinci tür, bölgede yaşayan kişiler tarafından kaleme alınan edebi ürünlerdir (Kawamura, 1998: 23 – 25; Kleeman, 2005: 51). Bu kategoridekilerin *Sakubun*, *Manshū Rōman* ve *A*²¹³ dergileri olduğunu söylemek mümkündür. Bu dergiler, tankalardan²¹⁴ oluşan dergilerdir (Kleeman, 2005: 51). Mançukuo Devleti kurulduğu dönemde, bu topraklarda Çince, Korece, Rusça gibi farklı dillerde edebiyat faaliyetleri yayılmış olup, bu edebi faaliyetlerin tümüne genel olarak *Manshū Bungaku*²¹⁵ (*Mançukuo Edebiyatı*) denilmiştir. Her bir farklı dilde yazılan edebi ürünlere ise *Nikkei Bungaku*, *Mankei Bungaku*, *Hakkei Roshiajin Bungaku*²¹⁶ gibi adlandırmalar yapılmıştır (In, 2010: 36).

Culver, Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'nin kurulmasının ardından, Japonların tarihsel ve kültürel etkilerinin bölgede ilk oluşmaya başladığı dönemden itibaren bu süreci araştırır. Bu durum, öncelikle bölgede siyasi ortamın yaratılması ile başlamış, ardından Japon yazarlar ve sanatçılar bölgeye geçici olarak ziyaretlerde

²⁰⁹ 夏目漱石 (1867 - 1916): Meiji döneminin ünlü yazar ve entelektüellerindendir. 1900 - 1902 yılları arasında, devlet bursu ile İngiltere'de eğitim almıştır.

²¹⁰ 夏目漱石、満韓ところどころ、版漱石全集第7巻、ちくま文庫、東京、1988.

²¹¹ 島木 健作、満州紀行、創元社、東京、1940.

²¹² Mançurya'ya seyahat eden ünlü Japon yazarlar sadece Natsume Sōseki, Yosano Akiko ve Shimaki Kensaku değildir. Bu yazarlar dışında birçok ünlü Japon edebiyatçısı Mançurya'ya seyahat yapmıştır. Bu isimler arasında, Muramatsu Shōfu (1889 – 1961), Hasegawa Nyozekean (1875 – 1969), Satomi Ton (1888 – 1983), Arishima Takeo (1878 – 1923) ve Shiga Naoya ve Ōmachi Keigetsu (1869 – 1925) gibi yazar ve şairler de Mançurya seyahatinde bulunmuşlardır. Bu seyahatlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. (Fogel, 1988: 575 – 602).

²¹³ 作文, 満州浪漫, 亜

²¹⁴ 短歌, beş dizeden oluşan, 5-7-5-7-7 hece ölçüsüyle yazılan Japon şiir türüdür.

²¹⁵ 満州文学

²¹⁶ 日経文学: Japon halkın edebiyatı、満系文学: Mançu halkın edebiyatı、白系ロシア人文学: Rus halkın edebiyatı. Burada 鮮系文学 (senkei bungaku) Kore halkın edebiyatı tarzında bir kullanıma pek de rastlanmadığı ifade edilmektedir. In, bu durumun nedenini o dönemin Mançukuo edebiyat camiasında Koreliler tarafından yazılanların görmezden gelinmesi olabileceğini ifade etmektedir (2010: 36).

bulunmuşlardır (2013: 12). Mançukuo Devleti henüz kurulmadan önce Akutagawa Ryūnosuke²¹⁷ 1921 yılında nisan ve temmuz ayları arasında gazete muhabiri olarak Çin anakarasında çeşitli seyahatler düzenlemiş, gezdiği yerlerde röportajlar yapmıştır. Çin'deki manzaraları gözlemleyen, tarihi kalıntıları ziyaret eden yazar, tüm bu ziyaretlerini 1925 yılında yayımlanan *Shina Yūki*²¹⁸ adlı kitabında anlatmıştır (Handō, 2004: 19). Mançukuo Devleti'nin kurulmasının ardından, kimi yazarlar, kaleme aldıkları eserleri sömürge politikasını desteklemek amacıyla yazarken, diğerleri sömürge yaşantısına ilişkin gündelik hayatın portresini yansıtmaya çalışmışlardır.²¹⁹

Nakamura Zekō²²⁰, özellikle sanat - edebiyat dünyasından oluşan üst düzey Japon entelektüellerini Mançurya'ya davet ederek bölgede Japonların gerçekleştirdiği geliştirme faaliyetlerine yakından tanık olmalarını sağlamıştır (Culver, 2013:16). Bu dönemde, Natsume Sōseki'nin Mançurya ve Kore'ye yaptığı seyahat önemlidir. Sōseki, bu seyahati teşvik eden kişinin bizzat Nakamura Zekō olduğunu *Mankan Tokoro*

²¹⁷ 芥川龍之介 (1892 - 1927): Asıl adı Ryunosuke Sasakawa'dır. Taishō döneminde önde gelen Japon yazardan biridir. "Japon kısa öykünün babası" olarak adlandırılmıştır. Japonya'nın önde gelen edebiyat ödülü Akutagawa Ödülü onun ölümünden sonra verilmeye başlanmıştır..35 yaşında intihar etmiştir https://librivox.org/author/3091?primary_key=3091&search_category=author&search_page=1&search_form=get_results Erişim Tarihi: (23.10.2019).

²¹⁸ 支那遊記

²¹⁹ Nishimura Shin'ichirō, Mançurya'nın sömürge döneminde Japonlar tarafından kurulmaya çalışılan Mançurya edebiyatı için üç ana akım tespit eder. Bu akımlar: Ana akım (主流 shuryū), Yorumcular (関節派 kansetsu-ha) ve Realistler'dir (現実派 genjitsu - ha). Ana akım grubuna Jō Ōsu ve Ōtani Takeo'yu koyarak bu yazarların Mançurya Edebiyatını temsil ettiklerini belirtir. Ana akım grubu güncel konular ile ilgili yazan Japon yazarlardan oluşur. İkinci kategori ise, Yorumcular (*Kansetsu - ha*) 'dır. Yorumcular, Mançurya edebiyatını Japon edebiyatından bağımsız olarak görürler ancak Japon edebiyatının ana meselelerinin Mançurya edebiyatıyla ilgili olabileceğini savunurlar. Mançurya edebiyatının Mançukuo'nun yapısını oluşturan edebiyat olması gerektiğini, Japonya'nın edebiyatı olmadığını savunurlar. Bu grubun içinde Nishimura Shin'ichirō ve Kizaki Ryū bulunmaktadır. Üçüncü kategori olan Realistler (*genjitsu - ha*) ise Japon edebiyatının Mançurya'daki etkisini büyük oranda reddetmişlerdir. Bu gruba girenler Mançurya'da yaşanan gündelik hayatı gerçekliğine uygun biçimde tasvir etmeye odaklanırlar. Aoki Minoru ve Kanō Saburō bu gruba girmektedir (akt., Kono 2010: 131).

²²⁰ 中村是公 (1867 - 1927): Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'nin ikinci başkanıdır (Culver, 2013: 16).

Dokoro (Natsume, 1988) adlı seyahatnamesinde belirtmektedir. Yosano Akiko'nun²²¹ Mançurya ve Moğolistan'a yaptığı seyahat de önemlidir. Bu bölgelere seyahatlerin, özellikle Mançukuo Devleti'nin kuruluş yıllarında bazı yazarlar tarafından yapılması, bölgeye dikkat çekmek için önemli bir vasıta olmuştur. Yazar kimliğine sahip kişilerin bölgeye dair gözlemlerinden oluşan edebi ürünler, bölgeye ilişkin Japonlar tarafından kaleme alınan ilk edebi ürünleri oluşturur.

Japonya'da komünizmi desteklediğinden şüphelenilen kişilerin 1928 yılı Mart ayında toplu olarak tutuklanmasının ardından, Japon hükümetinin Marksist ve Sosyalistler eğilimi olanlara takibatı, artan sansür yoluyla yoğunlaşarak devam etmiştir. Japon basınında ulusal birliğe yapılan vurgu artmış, bu insanlar “muhalif” olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle, Mançukuo, Japon aydınların siyasi ideallerini Japonya'nın dışında, farklı bir şekilde, daha özgür bir ortamda uygulamalarını ortaya koyabilecekleri bir yer haline gelmiştir (Culver, 2013: 32). Milliyetçi dürtülerin yanı sıra, modernizmin kozmopolit versiyonlarını içeren “boş bir sayfa” olarak gösterilen bu bölge, aşırı sağ yanlıları ve Japonya'daki siyasi zulümden kaçanlar da dâhil olmak üzere tüm siyasi çizgilerin taraftarlarını çekmiştir (Culver, 2013: 34). Bölgede yaşayan Shimaki Kensaku²²² ve Muramatsu Shōfu²²³ gibi yazarlar Mançukuo düzlüklerinin, verimli ovalara dönüştüğüne ve insanları buraya davet etmek için elverişli koşullar sunduğuna ilişkin imgeler oluşturmuşlardır. Mançurya'nın gelişmemiş, boş doğası ve burada yaşayan yerlileri tasvir etmek yerine, 1930'larda Mançurya'da yeni bir düzenin

²²¹ 与謝野 晶子 (1878 - 1942): Klasik Japonca'dan yaptığı çevirilerle ve yazdığı şiirlerle tanınan Yosano, Japonya'nın ilk feminist dergisi olan *Seitō*'da birçok yazı yayınlamıştır. Japonya'da kadın haklarının ciddi bir savunucusu olmuştur. Kadınların eğitimi ve oy kullanma hakkının gerekliliğine vurgu yapmış, eşi ve arkadaşlarıyla birlikte kurduğu ücretsiz meslek okulu olan Bunka Gakuin'de profesör olmuştur. Kariyerinin zirvesindeyken, eşi ile birlikte Güney Mançurya Demiryolu Şirketi'nden aldıkları teklif ile Kuzeydoğu Asya'da bir seyahate çıkmaları istenmiştir. Bunun üzerine Mançurya'ya seyahat etmişlerdir. O dönemde, Çin'de Japon karşıtlığının artması ve Zhang Zuolin cinayeti gibi meseleler nedeniyle, Mançurya'daki seyahat rotalarını yer yer değiştirmeleri gerekmiştir (Yosano, 2001: 1- 3).

²²² Eserlerinde 島木 健作 (1903 - 1945) adını kullanan yazarın asıl adı Asakura Kikuo'dur.

²²³ Eserlerinde 村松梢風 (1889 - 1961) adını kullanır. Esas adı Muramatsu Giichi'dir.

kurulması, edebiyat için de çeşitli imkânlar sunmuştur (Kono, 2010: 127). 1930'ların sonunda, Yamada Seizaburō'nun²²⁴ girişimleri ile proleter edebiyat, Japon İmparatorluğu'nun taraftarı olma iddiası gütmüş ve Mançukuo'da bu yolu başkalarının da izlemesi için bir örnek oluşturmuştur. Yazar, Mançukuo projesini destekleyerek sol kanada yakın Japon entelektüellerinin bölgeye dair kültürel anlatılar üretmeye yönelmesi için, birçok cazip neden sunmuştur (Culver, 2013: 34). Bu dönem, Japon yönetiminde yeni bir siyasi düzenin oluşmasının yanı sıra, Japon edebiyatının Mançukuo edebiyatına olan etkisinin de ortaya çıktığı dönem olmuştur. *Manshū Bunwakai*²²⁵ (Mançurya Edebiyatı Derneği) (1937) tarafından çıkartılan edebiyat dergisi *Manshū Bunwakai Tsūshin*²²⁶ (Mançurya Edebiyatından Haberler), bir diğer edebiyat dergisi *Manshū Bungei Nenkan*²²⁷ (Mançurya Edebiyatı Yıllığı) ve bu dergiye bağlı olan *Kōryō* (1932 – 1935) dergisinde *tanka*, *haiku*, *senryū*²²⁸ ve çocuk edebiyatına ilişkin birçok yayın yapılmıştır (Kono 2010: 127 – 128).

²²⁴ 山田清三郎 (1896 - 1987): Japonya'da Taisho Dönemi ve ardından gelen Showa Dönemi'nin romancısı ve eleştirmenidir. Proleter edebiyat hareketinde aktif olmasına rağmen daha sonraları bu çizgiden ayrılmıştır. Mançukuo'ya göç ettikten sonra, gazeteye girmiş ve Japonya'nın yenilgisinin ardından, Sovyetler Birliği'nde esir hayatı yaşamıştır. Japonya'ya döndükten sonra, Yeni Japonya Edebiyatı Derneği'ne 新日本文学会 (*Shin Nihon Bungaku Kai*) mensup olmuştur. 30 Eylül 1987'de hayatını kaybetmiştir <https://kotobank.jp/word/山田清三郎-1117870> (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

²²⁵ 満洲文和会: Bu dernek, 1937 yılında kurulmuştur. Amacı, Mançukuo'daki kültürel faaliyetleri aktif olarak desteklemektir. İlk kurulduğunda, 433 üyeden oluşmaktadır (Kono, 2010: 127 - 128).

²²⁶ 満洲文和会通信

²²⁷ 満洲文藝年間

²²⁸ Haiku (俳句): Japon şiirinin üç mısradan oluşan ve 5-7-5 hece ölçüsüyle yazılan türüdür. Dünyanın en kısa şiir türleri arasında yer alan *haiku* ile, genellikle belirli bir an ya da mevsimler anlatılmaktadır. Senryū (川柳): 5-7-5 hece ölçüsünde yazılan ve üç mısradan oluşan bir diğer Japon şiir formudur. Ancak bu şiir türünde genellikle insan ve insan ilişkilerine dair alay, hiciv, mizah gibi unsurlar bulunmaktadır.

Mançukuo'daki Japonca edebiyat dünyasının başlangıcı, Anzai Fuyue²²⁹, Kitagawa Fuyuhiko²³⁰ tarafından çıkarılan *A*²³¹ (*Asya*) dergisi ile olmuştur. *A* dergisi, 1924 yılında Dairen'de kurulmuştur. Modernizm düşüncesini temel alan kişilerin kurduğu dergidir. O dönemde, Dairen'de 20 - 30 civarında da Japon şair yaşamaktadır (In, 2010: 38). Mançukuo'da önemli edebiyat dergilerinden bir diğeri, 1932 yılında yayımlanmaya başlayan *Sakubun*²³² (*Kompozisyonlar*) dergisidir. Birçok yazar ve entelektüelin dikkatini çeken bu dergi de Dairen'de yayın hayatına başlamıştır. 1932 – 1940 yılları arasında yayınlanan bu dergi rakipleri ile yarışabilecek düzeyde ulaşmıştır (Ying, 2014: 24). Edebiyat faaliyetleri ile uğraşan küçük çaplı gruplar bir araya gelerek, 1932 yılının Ekim ayında *Bungaku*²³³ (*Edebiyat*) adını taşıyan bir dergi yayınlarlar. Grup üyelerinin ikinci toplantısında derginin ismi *Sakubun* (*Kompozisyonlar*) olarak değiştirilmiştir. Bu Dergi 1942 yılı sonuna dek yayın hayatına devam etmiştir. *Geibun*²³⁴ (*Sanat ve Edebiyat*) adlı dergi yayınlanana kadar *Sakubun* dergisi Mançukuo'daki Japonların en önemli dergilerinden biri olmuştur (Ozaki, 1971: 101). *Sakubun* dergisinde özellikle hikâyeler yer almıştır. Daha sonraları bu derginin editörlük birimi Harbin, Hōten (günümüzde Shinyō) gibi çeşitli şehirlere taşınmıştır. Dergi toplam 55 sayı yayınlamıştır. Dergide yazan yazarların büyük bir çoğunluğu realizm düşüncesini benimsemişler, soğukkanlılıkla Mançukuo'nun gerçeklerini yansıtmışlardır.

²²⁹ 安西冬衛 (1898 - 1965): Şairdir. Şiir alanında avant-garde bir eğilim benimsemiş, çağdaş şiirin gelişimine katkıda bulunmuştur. Mançurya'da edebiyat faaliyetleri ile yakından ilgilenmiştir <https://kotobank.jp/word/安西冬衛-29155>. Anzai, *Shi To Shiron* 詩と詩論 (Şiir ve Şiirler Teorisi) dergisinin kurucularından biridir. Gunkan Mari 軍艦マリ (Savaş Gemisi Mari) ve Ajia no Kanko アジアの観光 (Asya'dan Manzaralar) gibi birçok antoloji yayımlamıştır <https://prabook.com/web/fuyue.anzai/2453351> (Erişim Tarihi: 20.10.2019)

²³⁰ 北川 冬彦 (1900 - 1990): Film eleştirmeni ve modernist şairlerdendir. *Tsujibashi* adlı bir şiir kitabı vardır. 1930'lu yıllarda sol kanada yakınlaşmıştır (Ueda vd., 2017: 285).

²³¹ 亜

²³² 作文

²³³ 文学

²³⁴ 芸文

Mançukuo'daki toplumsal sorunları, farklı etnik unsurlar arasındaki çatışmaları, çelişkileri yansıtmışlardır (In, 2010: 38). In, özellikle bu derginin Mançukuo'da Japonların kurduğu edebiyat dünyasına olan etkisinin azımsanmayacak ölçüde olduğunu (2010: 38) ifade etmektedir.

O dönemde Mançukuo'da yaşayan Japon yazarların en önemli temsilcisi Kitamura Kenjirō'dur.²³⁵ 1904 yılında Tokyo'da doğan Kitamura Kenjirō, çocukluk yıllarını Dairen'de geçirmiştir. 1923'te Tokyo'ya eğitim için dönen yazar, 1937'de Mançukuo'nun başkenti Shinkyō'ya geri dönerek *Man'ei*²³⁶ (Mançurya Filmleri) film şirketinde çalıştıktan sonra, bu şirketten ayrılarak edebiyat camiasında yer edinmiştir. *Manshū Kōsei*²³⁷ (Mançurya Siyaseti), *Shintenchī*²³⁸ (Yeni Dünya), *Manmō*²³⁹(Mançurya - Moğolistan), *Kyōwa*²⁴⁰ (Uyum), *Kankō Tōa*²⁴¹ (Doğu Asya'ya Seyahat) gibi çok çeşitli dergilerde yazmıştır. *Tsuru*, *Shuren*, *Kinuta*²⁴² gibi çok sayıda eser bırakmıştır (Han, 2013: 179).

Mançukuo'da yaşadığı dönemde edebiyat ve sanat ile ilgili yazıların sentezini oluşturan *Manshū Rōman*²⁴³ dergisi Kitamura Kenjirō tarafından yayımlamaya başlar. Bu dergi ile Kenjirō, *Manshū Rōman* başlığını taşıyan düşüncesini ortaya koyar. Bu

²³⁵ 北村 謙次郎 (1904 - 1982): Mançukuo'da yeni bir edebiyat camiasının oluşumunda önemli etkileri olan bir Japon yazardır. Kitamura, Kuzeydoğu Çin'in Japon askerleri tarafından işgaline taraftar olmuş ve savaşı desteklemiş, işgal döneminde de yazmayı sürdürmek gerektiğini düşünmüştür. Kitamura tarafından çıkarılan *Manshū Rōman* dergisi aracılığıyla, kendini ifade etmeyi, tanıklıkları açıkça kaydetmeyi amaç edinmiştir (Han, 2014: 105).

²³⁶ 満映

²³⁷ 満洲行制

²³⁸ 新天地

²³⁹ 満蒙

²⁴⁰ 共和

²⁴¹ 観光東亜

²⁴² 鶴、春聯、砧

²⁴³ 満洲浪漫

düşünce, onun Mançukuo'da sürdürmek istediği edebiyatın çekirdeğini gösteren, edebiyat anlayışını açıkça ortaya döken önemli bir anahtar olur (Han, 2014: 100). Japonya'da Proleter edebiyatın çöküşe uğramasının etkisiyle 1935 yılında *Nihon Rōmanha*²⁴⁴ (*Japonya Romantikler Grubu*) adlı edebiyat dergisi yayınlamaya başlamış, klasik dönem edebiyatına geri dönüş ile Japon ruhundan ilham alan düşünce yapısı, edebiyat ve sanat alanına yansımıştır. Kitamura Kenjirō, *Nihon Rōmanha* dergisinin yazarlarıyla birlikte Mançukuo'ya giderek burada *Manshū Rōman* (*Mançukuo Romantikleri*) dergisini yayınlamaya başlamıştır. *Manshū Rōman* dergisinin ilk sayısında, “Mançu Kültürü Hakkında (Manshū Bunka ni Tsuite) başlıklı bir sütun yer almış, bu sütunda çeşitli yazarların yazıları yayımlanmıştır. Bu yazılar içinde Mançurya ile Japonya'nın tarihsel ilişkileri, ülkenin kuruluşu ve Japon edebiyatı ile ilgili konularda yazılar yer almıştır (Ikari, 2017: 3). Bu dergide yazan diğer isimler Midorikawa Mitsugu, Henmi Yūkichi, Yokota Fumiko, Hasegawa Shun, Dan Kazuo, Ushijima Haruko'dur. Dergi 1940 yılının Kasım ayına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. 1941 yılı Mart ayında, Mançukuo Enformasyon Bakanlığı'nca Edebiyat ve Sanat Rehberliği Taslağı (*Geibun Shidō Yōkō*)²⁴⁵ yayınlanır. Bu karar Mançukuo'daki edebiyat dünyasını önemli ölçüde etkilemiştir. Ardından birçok dergi arka arkaya yayın hayatına son vermiştir. Yayın hayatına son veren bu dergiler arasında, *Sakubun*, *Manshū Rōman*, *Kasasagi*²⁴⁶ gibi önemli dergiler de yer almıştır. Yayın hayatını sürdüren az sayıda dergi kalmıştır. *Geibun* ve *Manshū Shijin*²⁴⁷ gibi dergiler ise yayın hayatına devam edebilen iki önemli dergi olmuştur (In, 2010: 41 - 42).

²⁴⁴ 日本浪漫派

²⁴⁵ 芸文指導要項

²⁴⁶ 作文、満洲浪漫、カササギ

²⁴⁷ 芸文、満洲詩人

1936 yılında “Sömürge Toprakları Edebiyat Tartışması” (Shokuminchi Bungaku Ronsō)²⁴⁸ve sonraki yıl başlayan “Mançukuo’nun Kendine Özgü Edebiyatı Tartışması” (Manshū Dokujibungaku Ronsō)²⁴⁹ (In, 2010: 39) Mançukuo edebiyat dünyası için önemli kabul edilmektedir. Mançukuo'nun kendine özgü bir edebiyat dünyasının olması gerekliliğine ilişkin bu tartışma 1937 yılında başlamış, bu durum 1939 yılında Japonya’da Mançukuo'ya olan ilgiyi arttırmıştır. Mançukuo edebiyat camiası ve Japon edebiyat camiası arasında yeniden yeni eserler verme mücadelesi de bu dönemde yayılmıştır (In, 2010: 39). In, Mançukuo edebiyatına ilişkin tartışmayı “sömürge toprağı edebiyatı tartışması” ve “Mançukuo bağımsız edebiyat tartışması” olarak ikiye ayırarak incelemektedir. Sömürge toprağı edebiyatı tartışması 1936 yılında ortaya çıkarken, Mançukuo’nun kendine özgü bağımsız bir edebiyatının olmasına dair tartışma 1937 yılından 1939 yılına dek süren yaklaşık 3 yıllık bir tartışma olarak devam etmiştir. Fakat 1939 yılında da tartışmanın sona ermediğı (2010: 64) ifade edilmektedir.

Diğer taraftan, 1937 yılında Mançukuo'daki edebiyat camiası için önemli olan Mançukuo Edebiyat Sohbetleri Derneğı (Manshū Bunwakai)²⁵⁰ kurulmuştur. Eylül ayından itibaren bu dernek tarafından Mançukuo Edebiyat Sohbetleri Derneğinden Haberler (Manshū Bunwakai Tsūshin)²⁵¹ adını taşıyan dergi yayımlanmaya başlar. Oldukça küçük ve 24 sayfayı geçmeyen bu dergi, Mançukuo'daki yazın dünyası ile ilgili yazılardan oluşmaktadır. Bu dernek, kültür, edebiyat, sanat ile ilgili kişileri bir araya getiren bir ortam oluşturmuştur. Mançukuo'daki tüm kültürel faaliyetlere doğrudan destek vermek amacı taşımıştır. Ayrıca, Mançukuo Edebiyat Sohbetleri Derneğı Ödülü düzenlenmesi, Mançukuo kültür yıllığının basılması, Mançukuo edebiyat - sanat eserleri

²⁴⁸ 植民地文学論争

²⁴⁹ 満洲独自文学論争

²⁵⁰ 満洲文和会

²⁵¹ 満洲文和会通信

sekisinin basılması, Japon kültürel dünyası, kültürel organizasyonlar ile olan bağlantılar, Japonya ve Mançukuo kültürünün karşılıklı olarak etkileşim içinde olması (Ozaki, 1971: 102) gibi birçok görevi yerine getirmiştir.

Mançukuo edebiyatı tartişmalarının genel durumuna bakıldığında, öncelikle Mançukuo'nun bağımsız bir devlet olarak görülüp görülmeyeceği ile ilgili olarak ikiye bölünen düşünce ortamı içinde srmştir. Mançukuo edebiyatının bağımsız olmasını vurgulayan kesim Mançukuo'nun da bağımsız olduğunu vurgulamışlardır. Bir diğer kesim ise Mançukuo'nun sömürge toprağı olduğu ve bu durumun doğal bir sonucu olarak da Mançukuo'daki edebiyatın da Japon edebiyatının bir uzantısı olduğu ve sömürge toprağı edebiyatının ötesine gidemeyeceği yönündeki grştir. Bu iki çatışan düşünceyi In, bu noktada Romantizm ve Realizm arasındaki tartişmanın Mançukuo edebiyatında da kendini göstermesi (2010: 102) biçiminde ifade etmektedir. “Mançukuo Romantikler Grubu” (Mansh Rmanha)²⁵² Mayıs 1940'ta Mançukuo Edebiyatı Araştırmaları (Mansh Bungaku Kenky)²⁵³ adlı bir özel eleştirisi sayısı çıkarmıştır. Bu sayının ilk bölümünde, Mançukuo edebiyatına ilişkin genel düşünceler, ikinci bölümde, Romantikler cephesindeki araştırmalar, üçüncü bölümde, yazarların eserlerine dair savlar, dördüncü bölümde özel araştırmalara yer verilmiş, beşinci bölümde ise resim ve müzik gibi alanlarla, eleştiriler yer almıştır (Ozaki, 1971: 105 - 106). Ozaki, “Mançukuo edebiyatına ilişkin araştırmaların toplandığı, yirmi kitap içinde yer alan birbirinden farklı eleştiriler okunduğunda, Mançukuo edebiyatının tekdüze bir edebiyat olmadığı anlaşılmaktadır” (1971: 106) ifadesiyle o dönemdeki edebiyat ortamının çeşitliliğine vurgu yapmaktadır.

²⁵² 満洲浪漫派

²⁵³ 満洲文学研究

2.2. Mançukuo'dan Japonya'ya Taşınan Yazın Faaliyetleri

Mançukuo Devleti'nde edebiyat ile ilgili tartışmalar ve yeni bir Mançukuo edebiyatı oluşturma süreci çalışmaları, savaş sürecinin etkisini hissetmiştir. Mançukuo yıkıldıktan sonra, II. Dünya Savaşı sonrasında ülkelerine geri çekilen/dönen Japon göçmenler konusu, uzun bir dönem gözlerden uzak kalmıştır. Park Yuha'ya göre, Japonya'ya geri çekilen göçmenler, “sömürge toprakları”ndaki (*gaichi*)²⁵⁴ insanlar olduğundan “ülke içindeki” (*naichi*)²⁵⁵ Japonlardan farklı bir kimliğe sahip olarak algılanmışlar ve halkın “ortak bilinç” duygularından uzak kalmışlardır (2016: 24). Örneğin, 1990'lı yıllardan itibaren Japon siyaseti ve güncel tartışmalar içinde özellikle sömürge dönemindeki hayat kadınları (*ianfu*)²⁵⁶ meselesi önemli bir yer işgal etmiş olup, günümüzde de bu mesele üzerindeki tartışmalar hâlâ sürmektedir. Ancak, sömürge ve işgal topraklarında çeşitli zulümlere uğramış halkın geri dönüşü ya da geçmişte yaşadıkları, Japon halkı tarafından pek de dillendirilmiş değildir.

Hikiagesha olarak adlandırılan bir grup olan, sömürge hayatına tanıklık etmiş ve savaş sonrası Japonya'ya geri gelen bu kişilerin, Japon olmalarına rağmen sömürgelerdeki yaşantıları nedeniyle, anavatanlarında yaşayan Japonlar ile ortak bilince sahip olmadıkları düşünülmüştür (Park, 2013). Kendi ülkelerindeki halk ile ortak bir belleğe sahip olmadıklarından, *hikiagesha* tanımlaması ile Japon halkından ayrı tutulmuş, bir diğer ifadeyle “ötekileştirilen” kimlikler ile yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Park'a göre,

II. Dünya Savaşı sonrası, atom bombası anlatılarından farklı olarak, sömürge göçmenlerine dair anlatılar, Japon halkının hafızalarında fazla bir

²⁵⁴ 外地

²⁵⁵ 内地

²⁵⁶ 慰安婦

yer bulmamıştır. Bir diğer ifadeyle, “saldırgan bir Japonya”nın anlatıldığı hikâyeler, savaş öncesi dönemden farklılık gösterecekti ve savaş sonrası Japonyasında kabul göremezdi (Park, 2013: 115).

Park, bu kişilerin sömürge dönemini hatırlatan kimlikler olduklarına vurgu yaparken, Japon toplumunun yeni sistemi içinde onlara olan bakışı da kısaca özetler. 1960’ların ikinci yarısından, 70’lerin ikinci yarısına kadarki süre zarfında, sömürge toprakları ve işgal edilen bölgelerde doğan kişilerin ardı ardına edebiyat sahnesine çıkmaya başladığına dikkat çeker (2013: 121). 1970’ler, Asya’nın çeşitli yönleriyle barış ve adalet perspektiflerinden Pasifik Savaşı’nın, Japonya’da marjinalleşmiş grupların savaşa bakışlarının değerlendirildiği, Asya’nın diğer bölgelerinde sömürgeleştirilerek mağdur edilmiş halkları inceleyen yeni araştırmaların gündeme geldiği dönem olmuştur (Nozaki, 2008: 70). Burada Japonya’nın sömürge dönemine tanıklık eden kişilerin yazarak seslerini duyurmaları, o döneme ilişkin meselelerin açıklığa kavuşmasında önemli bir rol oynamıştır. Park Yuha, geri dönen Japonların yaşadıklarına ilişkin toplumsal belleğe dair şu saptamada bulunur:

Nesillere ve yaşlara bağlı olarak çeşitli farklılıklar olsa da geri dönen Japonlar “Mançukuo’da yaşamış” ya da “Kore’de yaşamış” olarak kabul edildiklerinden, bu dönemlere ilişkin yaşantılarında önemli bir yarayı kalplerinin derinliklerinde hissetmiş kişilerdi. Fakat bu durumun, savaşın ardından Japon halkında “ortak bellek” olarak kalmadığını da belirtmek gerekmektedir (2016: 10).

Bu mesele genel olarak Japon halkı tarafından “kabul edilmesi güç” bir mesele olduğu kadar, atom bombası meselesinden farklı olarak, Japonların tümünün yaşadığı bir “toplumsal bellek” sürecine dâhil edilmemektedir. Bir diğer ifadeyle, işgal ve sömürge topraklarına gitmeden önceki “İmparatorluk Japonyası” ile döndükten sonraki “savaş sonrası Japonyası” tamamen farklı ortamlardır (Park, 2016: 24 - 25). Geri

çekilenler, Japonya'nın her iki yönünü de yaşamışlardır. Mançukuo'nun methedildiği dönemlerde Mançukuo'ya gitmek, bir anlamda ülkeye hizmet etmek iken, savaşın ardından Mançukuo'nun yok oluşu ile Japonya'ya geri çekilmelerinin ardından, “sömürgelerden dönenler” haline dönüşmüşlerdir. Dolayısıyla Park Yuha, savaş sonrası Japonya'sında *hikiagesha* yani *geri çekilenlerin* deneyiminin unutulmasındaki temel sebebi, Japonya'nın savaş öncesi - savaş sonrası siyasetindeki değişimin bir sonucu olarak yorumlamaktadır.

Japon toplumunda, Mançukuo ya da Kore sömürge hayatının “ortak bellek” olarak kalmamış olması, o bölgelere ilişkin ortak yaşantıya sahip olmama durumu ile doğrudan alâkalıdır. Japon toplumunun hafızasında yer edinen sömürge dönemi, Mançukuo ya da Kore yaşantısı, bir anlamda “konuşulması zor” konulardan biri olarak kabul edilmiştir. Savaş sonrasında Japon toplumuna yeniden dâhil olan Japonların, savaş deneyimleri üzerine araştırmalar yapan Narita Ryūichi, geri çekilmeye ilişkin anlatıları üç döneme ayırarak değerlendirir: 1945'ten 1965'e kadar olan dönem, 1965'ten 1970'lere kadar olan dönem ve 1990 sonrası dönemdir. Savaşa tanıklık edenlerin tarihî kayıtları ve hatıralarını ise yine üç aşamaya ayırarak değerlendirir: “bir deneyim olarak savaş”, “tanıklık edilen savaş” ve “hatıra olarak savaş” tır. Toplu olarak Japonya'ya geri çekilme sürecinde tanık olunanlara ilişkin yazılanlar ise genellikle 1970'lerde ortaya çıkmaya başlamıştır (Narita, 2005; Park, 2014: 47).

Bir başka deyişle, Japonya'nın, II. Dünya Savaşı'nın üzerinden yaklaşık otuz sene geçtikten sonra, sömürge topraklarında yaşayan halkta bıraktığı olumsuz etkiler ile 1970'lerden itibaren yüzleşmeye başladığını ifade etmek mümkündür.

2.3. Geri Çekilmenin Ardından Romanlarda Mançukuo

Yamamuro Shin'ichi, Mançukuo tarihine ilişkin yazılanların özellikle o döneme ilişkin hatıratlar ve anılara dayalı olduğunu belirtir (2006: 8). Bunun nedeni, bu konuya ilişkin resmi devlet kayıtlarının oldukça kısıtlı olmasıdır. O dönem ile ilgili resmi kayıtlar, savaş sırasında ve sonrasında ya ortadan kaldırılmış ya da yakılarak yok edilmiştir. Bu döneme tanıklık eden kişiler ise, özellikle şahit oldukları Mançukuo yaşantısını bireysel gözlem ve deneyimlerini temel alarak okura sunmuşlardır.

1950'lerin ortalarından itibaren olayların kökenine inerek bireysel deneyimlerin kaydedilmesi hareketi, kurgu - dışı romanların popüler hale gelmesi ve televizyonlarda tarihsel dökümanlara yer verilmesi özellikle bireysel deneyimlerin ortaya çıkmasında önemli faktörlerden biri olmuştur (Takahashi, 1988: 74).

Meiji döneminin 100. yılı (1968) vesilesiyle çeşitli yayınevleri ülkenin tarihine dair kitaplar yayınlanmaya başlamıştır. Bu döneme ilişkin yazılan kitapların özelliği, savaş deneyimi olan kişilerin tanık oldukları savaştır. Bu deneyimler toplanarak yeniden düzenlenmiş ve basılmıştır (Takahashi, 1988: 74).

Kawamura ve diğerleri, özellikle savaş anlatılarının tarihi aydınlatma konusundaki işlevine dikkat çekmektedirler. Onlara göre, savaşa ilişkin tanıklıklar önemli birer tarihsel veridir. Bu konuda, Morimura Seiichi tarafından kaleme alınan *Akuma no Hōshoku*²⁵⁷ romanını örnek göstererek bu romanın tarihçiler tarafından önemli bir kaynak olarak görüldüğüne dikkat çekerler:

Tarih araştırmalarında, bütünü açık bir hale getirme amacı olduğu için edebiyattan farklı bir yapı belirlenmiştir. Kurgusal öğeler taşıyan edebiyat alanına kıyasla tarih araştırmaları, gerçekleri anlatmaktadır. Ayrıca tarihin, yazılı kaynakları temel almak zorunda olduğuna dair bir kabul olduğu için,

²⁵⁷ 森村 誠一、悪魔の飽食、東京、光文社、1981.

yazılı kaynağın olmaması sorununa pek değinilmez. Savaş ile ilgili emsaller verilecek olursa, örneğin Birim 731 ile ilgili - sonrasında yazılı kaynaklar ortaya çıkmış olsa da - buradaki sorun, yalnızca yazılı kaynaklar ile sınırlandırılmayacak kısımların bulunmasıdır. Bu sorunlar ile ilgilenen az sayıda tarihçi vardır. Birim 731 sorunu ile en çok ilgilenen ise, Morimura Seiichi'dir. Morimura'nın kaleme aldığı, *Akuma no Hōshoku* adlı roman yayınlandığı zaman, tarihçiler bir roman olmasına rağmen, bu konuya ilişkin araştırmalarında bu romanı temel almışlardır (1999: 43).

Savaşa ilişkin anlatılar içinde, Okinawa Savaşı'nı temel alan kurgusal ya da kurgu - dışı romanların gerçeklere dayanarak yazıldığı, aynı şekilde atom bombasına ilişkin anlatıların çoğunluğunun da gerçekleri anlattığı ifade edilmektedir. Yine savaş döneminin önemli sorunlarından biri olan *ianfu* (hayat kadınları) meselesine dair kaleme alınan romanların da gerçeği yansıttığı (Kawamura vd. 1999: 44) belirtilmektedir. Burada, özellikle savaş deneyimi yaşamış kişilerin büyük bir çoğunluğunun, kendi yaşantılarını temel alarak gerçekleri anlatan romanlar kaleme alma gayretleri dikkati çekmektedir. Mançukuo'daki tanıklıklara göre yazılan romanların birçoğu, tarihsel bir travmanın izlerini taşır. Burada yaşananlar, birçok filmin ve belgeselin konusu olduğu gibi, daha önce yazar kimliğine sahip olmayan birçok Japon bu deneyimi gerek kurgusal gerek kurgu - dışı, gerçekçi unsurlar ile birleştirerek okurlara sunmuştur. Mançukuo yaşantısının anlatıldığı romanların büyük bir çoğunluğu, bu deneyimi gerçekçi öğeler aracılığıyla okura sunmaktadır. Yazarların birçoğu, Mançukuo Devleti'nin varlığını sürdürdüğü dönemde, çoğunlukla iş sebebiyle bölgeye yerleşmek zorunda kalan kişilerdir. Ya eş ya da ailevi bağlar ile Mançukuo yaşantısına bir şekilde bağlanmış olan bu yazarlar, sömürge dönemi tanıklığı ve anıları temelinde romanlar kaleme almışlardır. Bu romanlar, arka planda Japon İmparatorluğu'nun savaş dönemini hatırlatan, o dönemi yaşamış kimlikler olarak edebiyat alanına katkı

sağlamaktadır. Sawachi Hisae bu dönemin tarihi şahitliğini yapan bir yazar olarak şu ifadelerde bulunur:

Ne zaman savaş dönemine ilişkin bir konu açılrsa, “yine mi” dercesine bakan yüzlerle karşılaşıyorum. O zamanlarda, henüz doğmamıştım diyen yaşlılar da var. Savaş dönemini yaşayan insanların sayısı giderek azalsa da, bilmemiz gereken birşey var. “Bu tecrübeyi sürdüremeyiz. Biz aynı deneyimleri yaşamadık” diye söyleyenler olabilir. Evet, söylediklerinde haklılar. Fakat, o günleri yaşamış diğer insanların tecrübelerinden ders çıkarılabilir. Bilmedikleri dönemleri ve toplum yapısını anlamak için kaynaklık edebilecek insanlardan önemli bilgileri öğrenmemiz gereklidir (Sawachi, 2008: 8).

Mançukuo, iki gerçeklik arasında kalmış bir bölgeyi temsil eder. Bir tarafta sıklıkla ifade edilen “beş etnik milletin bir arada yaşaması” ve “adaletle yönetilen huzurlu topraklar” sloganları, diğer tarafta ise savaştaki yenilginin ardından anavatana geri çekilen Japonların kaçış hikâyeleri bu romanlarda anlatılmıştır (Tetsuo, 2015: 1). Bu açıdan, Mançukuo'nun kurulması ve bölgeye yapılan Japon yatırımları, Mançukuo'nun kuruluş süresince Japonlar için Kleeman'ın (2005) ifadesiyle bir “ütopya” iken, savaş hezimet ve ardından gelen Sovyet işgali, Çinlilerin Japonlara olan saldırıları ile tam anlamıyla bir “distopya” ya dönüşmüştür.

Savaş sonrası Japonya, Japon halkının “homojenliği mitini” ulusal olarak topluma yayma projeleri için girişimlerde bulunur. Sömürgelerde yaşayanların Japonya'ya “geri çekilme” süreci, sadece sömürgelerden ülkeye Japonların getirilmesini kapsamamış, aynı zamanda Japonya'da ikamet eden yabancıları ülkelerine geri gönderme amacı da taşımıştır (Park Y. J., 2014: 45). Bu durum, savaş sonrasında Japonya'nın tekrar güçlenebilmesi için ortak dil - ortak kültür kavramını yaratmada etkili olmuştur. Park Yi Jin, ülkeye Japon vatandaşlarının getirilmesinin “savaş sonrası

milliyetçilik” düşüncelerine hizmet ettiğini (2014: 44 - 46) savunur. Özellikle, savaş kurbanlarının çileli hikâyeleri ile geri dönüş hikâyelerini konu alan yazıların artması ile birlikte, Japon toplumuna yeniden dâhil olabilme çabalarını ifade eder.

Japon kimliğine sahip olmalarına karşın, sömürge topraklarında doğan ya da gençlik yılları Japonya’dan farklı topraklarda geçen Japonlar, “kimlik” ve “aidiyet” duygularında bir ikilemin içine düşmüşlerdir.²⁵⁸ Romanlarda, yazarların resmettikleri karakterler ile kendileri arasında analogi kurdukları görülmektedir. Bu analogi, çoğunlukla romanların sonunda yazarlara ilişkin açıklama yoluyla verilmiştir. Örneğin, Miki Taku ve Fujiwara Tei, romanlarında kendi isimlerini kullanmışlardır. Sawachi Hisae, 14 yaşındaki dönemlerini anlatırken romandaki başat karakteri “genç kız” olarak belirtmeyi tercih etmiştir. Inake Yukiko da romanında “ben” olarak bahsettiği birinci tekil şahıs anlatısı ile kendi hayatını okura sunduğunu ifade etmiştir.

2.3.1. Sömürge Dönemi ve Savaş Anlatıları: Otobiyografik Romanlarda Mançukuo

II. Dünya Savaşı’na kadar geçen süreçte, Japon yazarlar arasında Mançukuo edebiyatının şekillenmesine dair tartışmalar sürmüştür, bu süre zarfında birçok edebiyat dergisi okurla buluşmuştur. Savaş sürecinde ve ardından, 1945 yılı 9 Ağustos günü Sovyet işgali ile karşılaşan Japonlar için Mançukuo, o döneme kadar yazılanların tümünün değişeceği yer olmuştur. 9 Ağustos’tan itibaren romanlarda anlatılacaklar Sovyet askerlerinin, Mançu ve Çinli halkın Japonlara saldırıları, açlık/besin yetersizliğinin sebep olduğu ölüm vakaları, toplu intiharlar, çocuk ölümleri, salgın hastalıklar, Japon halkının yaşadıkları bölgelerin yakılması, kaçış gibi durumlar olmuştur.

²⁵⁸ 15 Ağustos 1945 günü Miki Taku 10, Miyao Tomiko 19, Kōichirō Uno 11 yaşında, Katsusuke Miyauchi 1 yaşında, Fujiwara Sakuya 8 yaşında, Sawachi Hisae ise 15 yaşındadır (Kawamura, 1998: 181 – 182).

Yamamuro Shin'ichi, Mançukuo Devletini “Manzhouguo” olarak adlandırmayı tercih ederken, bu devletin yıkılışının bazı başlangıçları beraberinde getirdiğini belirtir.

Bu devletin geride bıraktıklarını ise şöyle ifade eder:

Orada yaşam sürmüş Japonlara göre, bu ülkenin sonu, kendilerinin “sadece gerçek bir Manzhouguo deneyiminin başlangıcıydı”. Manzhouguo neydi ve onlarla nasıl bir ilişkisi vardı? Manzhouguo ile ilgili çeşitli görüntüler yeniden biçimlenirken, tekrar tekrar kendilerine bu soruları sormuş olmalıydılar. Devletin yıkılmasının ardından bu Japonlar, korkunç deneyimler yaşadılar. Bu deneyimlerin büyük bir çoğunluğu, yaşam ve ölüm arasındaki çizgideydi: Sovyet ordusunun işgali, tahliye edilişleri ve belki de Sibirya'daki kamplara hapsedilişleri gibi yaşanan acı dolu günleri anlatabilmek, son derece zor olmalıydı. Onların hafızalarında yaşayan sayısız notlar ve hatıraları dolduran Manzhouguo'nun bu görüntülerini oluşturan sayısız parçayı, şimdi bizim görebilmemiz mümkün mü? (Yamamuro, 2006: 1)

Mançukuo'nun kuruluşunun, Japonya için önemini belirten en güçlü ifade, bu ülkenin *seimeisen*²⁵⁹ olarak adlandırılması olmuştur. Bu terim, Mançukuo'nun Japonya için “can damarı” veya “hayat çizgisi” olduğu anlamına gelmektedir. O dönemlerde Mançukuo, siyasi, coğrafi, kültürel özellikleri ile Japonya'nın birçok sorununa potansiyel çözüm olarak düşünülmüş, geniş düzlüklere sahip bir bölge olarak özellikle dikkatleri üzerine çekmiştir. Ülkenin yıkılışının ardından ise, Japonya'nın elinde Çin'de bırakılan Japon çocukları sorunu (*zanryū koji mondai*)²⁶⁰, hayat kadınları (*ianfu*)²⁶¹, Kantō Ordusu üst düzey mensuplarının yargılanmaları meseleleri gibi önemli tartışma konuları kalmıştır. Amerikan İşgali sonrası, ülkenin sürekli bir değişimin ortasında kalan yapısı ve Japonya'nın Asya'daki barışçıl politikasının daha somut hale gelmesiyle

²⁵⁹ 生命線

²⁶⁰ 残留孤兒問題

²⁶¹ 慰安婦

birlikte, bu değişim, edebiyat cephesinde de yeni bir ortamın yaratılmasına olanak sağlamıştır.

Japonya'nın koşulsuz teslim olduğunu ilan etmesinin ardından, Japonya'nın sömürgesi olan Mançukuo'dan *hikiage* (geri çekilme) süreci başlar. Uzun süre yabancı topraklarında yaşayan sömürge yerleşimcisi bu grup birkaç kişi dışında sesini edebiyat cephesinde duyurmaktan çekinmiştir. Savaşın bitişinin hemen ardından yayımlanan Mançukuo temalı ilk romanlar Abe Kōbō'nun *Owarishi Michi no Shirube ni* (1948) romanı ve Fujiwara Tei tarafından kaleme alınan *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* (1949) romanlarıdır.

Japonya'da 1950'li yıllarda savaş hatıralarına ilişkin kaleme alınan romanlar ve savaş hatıralarının yazılması yaygın hale gelmiştir. 1955 yılı en çok artışın yaşandığı yıl olmuştur. Bu dönemde aynı zamanda savaşa ilişkin hatıraların çeşitli yayın evlerinde yayınlanır hale gelmiş olması da önemli bir gelişmedir (Takahashi S., 1988: 48 - 49). 1945 ile 1955 arasındaki dönem savaşa ilişkin kayıtların Masushobō Yayınevi tarafından yayınlanmaya başlayan *Kiyō no Wadai Senkihan*²⁶² (Bugünün Konusu Savaş Hatıratları) savaş hatıratlarına ilişkin yayınlanan dergilerden biridir. Bu dönemde yayımlanan savaş hatıratlarının özelliği, savaş alanındaki mücadeleye ilişkin deneyimler ve askerî yaşantının doğrudan yazıldığı edebi ürünler olmasıdır (Takahashi, 1988: 39 - 40).

1960'ların sonu ve 1970'lerin başında, Amerika Birleşik Devletleri-Japonya Güvenlik Antlaşması ve Amerika Birleşik Devletleri - Vietnam Savaşı'na karşı tepkiler yükselir. Japonya'nın Vietnam Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri'nin yanında yer almasına ve özellikle hava saldırılarında (çoğu bombardıman uçağının Okinawa'dan havalandırılması) halk tepki göstermiştir. Bu olay, birçok Japon için geçmişteki ve o

²⁶² 今日の話題戦記版

günkü savaş koşullarını idrak etmede başlangıç noktası olmuştur. Vietnam savaşı, Japonlara Asya – Pasifik Savaşı’nda yaşadıkları deneyimleri hatırlatmış, saldıran ve kurban edilen ayrımının hissedilmesinde etkisi olan önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir (Nozaki, 2008: 51).

Takahashi, 1970 sonrasında, sömürgelerden anavatanına çekilen Japonların Mançukuo yaşantısı ve geri çekilmelerine ilişkin kaleme aldıkları edebi ürünlerde artış olduğunu ifade eder. Japonya’daki savaş anıları ve hatıralarına benzer bir yazım türü Alman edebiyatında karşımıza çıkar. Almanya’da II. Dünya Savaşı’nın beraberinde getirdiği, *Yıkıntı Edebiyatı (Trümmerliteratur)*, “gençliği savaş meydanlarında, esarette, açlık sefalet içinde ziyan olmuş bir kuşağın sözcülüğünü yüklenen yazar ve şairlerin yarattıkları edebiyat” içerdiği otobiyografik anlatılar ve gözleme dayalı analizler ile yeni realist edebiyatın başlangıç noktasını oluşturur (Aytaç, 2005: 364). Savaş felaketini yaşayanlar, özellikle bu yaşantıları gerçeklikle resmederek, geçmiş ile yüzleşmişlerdir. Alman literatüründe otobiyografi, anı ve mektup gibi yazın türlerini barındıran yazın türü “anımsama edebiyatı” (Kışmir, 2017) genel başlığı altında incelenir. Bu yazın türü ile toplumun ya da bireylerin kolektif belleğinde yer edinen özellikle savaşa ilişkin gerçek anılar ve yaşanmış gerçek hikâyeler sunulur. Japonya’da savaş hatıraları üzerine yazılanlar ise *Senkimono*²⁶³ (*Tarihi Savaş Hikayeleri*) (Takahashi: 1988) başlığı altında karşımıza çıkmaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrası Japonya’da *senkimono* (tarihi savaş hikâyeleri) benzeri edebi ürünlere, I. Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da savaş deneyimi yaşayanların yazdıkları günlükler, Nazi baskısı altında kalan kişilerin II. Dünya Savaşı sonrası yazdıkları günlükler, Amerika’da ise Vietnam savaşı sonrası askerlerin yaşadıklarına dair kaleme aldıkları savaşa ilişkin hatıraların tümü (Takahashi, 1988: 16) dâhil

²⁶³ 戦記物

edilmektedir. Bu tarz savaş deneyimine ilişkin kayıtlar, sadece yaşadıkları bu tecrübenin baskısı ya da şoku ile ilgili değildir. Savaşın o toplumdaki etkisi, özellikle savaş sonrası toplumun geçmişte yaşanan savaş deneyimine dair nasıl bir algısı olduğunu ve nasıl bir anlam yüklediğini göstermektedir. Ayrıca savaşın yarattığı şok ve şiddet ortamı, her toplumun yapısına bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Takahashi'ye göre (1988) savaş, bu deneyimi yaşamış toplumların “tarihi mirası”nı oluşturur. Sawachi Hisae, yedi bölümden oluşan savaş sonrasındaki düşünceleri ve hayatına ilişkin hatıralarını, *Kibō to Yūki Kono Hitotsu no Mono: Watashi no Tadotta Sengo*²⁶⁴ (*Umut ve Cesaret: Savaşın Ardından*) adlı kitabın *Yūki to Chikara*²⁶⁵ (Cesaret ve Güç) bölümünde aktarırken, Almanya'ya gittiğinde oradaki savaşa ilişkin konulara dair anlatılanlara yer verir. Berlin duvarı yıkılmadan önce Doğu Berlin'de gittiği evde, duvarda gördüğü “hayal kurmaya cesareti olmayanların savaşmaya gücü yoktur” (Sawachi, 2008: 2) yazısından etkilenir.

II. Dünya Savaşı Japonya, Almanya, İtalya'nın birlikte hareket ettiği ve yenildiği savaştı. Hitler'in intiharı, Almanya'daki üçüncü imparatorluğun koşulsuz teslim olması (Mayıs 1945) sonrasında, Japonya sadece tek ülke olarak dünyayı eline alıp savaşmak istedi. Hitler, Mussolini, Goebbels öldü. Bu insanların ölümü savaşta acı çeken insanlar için mutluluk oldu. Her biri birer canavardı (Sawachi, 2008: 5).

Almanya'nın yaşadığı savaşın ardından, yakınlarını kaybeden ya da savaş dönemini yaşayan tanıkların, “memleketin yıkıntılarına şahit olma, yeniden yaşanabilecek bir memleket kurma” süreçlerini yansıtan ifadeleri ile hem Almanya hem de Japonya'da bu dönemi yaşayanların notlarına yer verdiği *Yūki to Chikara* adlı bölüm, savaşın geride bıraktıklarına ilişkin küçük somut örnekler sunmaktadır.

²⁶⁴ 澤地久枝、希望と勇気このひとつもの：私の辿った戦後、東京、岩波ブックレット、2008.

²⁶⁵ 勇気と力

Yazın dünyasında Japon sömürgelerinden geri dönen Japon vatandaşlarının savaşa dair kaleme aldıkları romanlar, *hikiage bungaku*²⁶⁶ sınıfına edilmiştir.²⁶⁷ *Hikiage bungaku* ifadesi, genel anlamda II. Dünya Savaşı'nın ardından Japonya'ya geri çekilen kişilerin savaş öncesi ve savaş süresince gönderildikleri Japon sömürgelerindeki yaşantılara ilişkin genel anlatıları kapsadığını ifade edebiliriz. Dolayısıyla tezimizde incelediğimiz Mançukuo temasını işleyen romanların, *hikiage bungaku* (geri çekilme edebiyatı) genel tanımı altında, Post - Kolonyal edebiyat alanına dâhil edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Mançukuo yaşantısı ve savaş hatıralarına dair yazılı eserlerin içinde tezimizin kapsamına dâhil edilen romanların büyük bir çoğunluğunu, *jidenteki* olarak adlandırılan otobiyografik romanlar oluşturmaktadır. Bu romanlarda, özellikle yazarların kendi yaşantılarını temel aldıkları, savaşa dair öz yaşam hikâyelerini okurlara ulaştırmak istedikleri görülmektedir. Bundaki esas amaçları, “sömürge yaşantısı anılarına savaş dönemi tanıklığı” da eklenmiş olduğundan, sömürge dönemi - sömürge yaşantısı içinde tanık oldukları yaşamları, bu dönemleri tanık olmamış sonraki nesillere aktarmaktır. Her yazarın aktarma biçimi, kendi edebi kimliğini de ortaya koymaktadır. Nakanishi Rei, Mançukuo deneyimini kurgusal bir yapıya dönüştürerek okura sunarken, romanında verilen tarihî bilgiler, tarihî kaynaklara dayanarak verilmiştir. Burada yazarın esas yapmak istediği, Japonya'da pek de bahsi geçmeyen ya da geçirilmeyen Mançukuo yaşantısını, edebiyatın herkesi birleştiren yapısı aracılığıyla daha geniş okur kitlesine ulaştırabilmektir.²⁶⁸ Sawachi Hisae ise, Mançukuo'ya ilişkin 14 yaşındaki zamanlarını

²⁶⁶ 引揚げ文学

²⁶⁷ Bu konuda özellikle Park Yuha ve Park Yi-Jin'in çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Mançukuo konulu geri dönüş temalı romanlar da dâhil olmak üzere Kore, Tayvan, Çin gibi bölgelerden geri dönen yazarlara yer verilir. bkz. Park Yuha, 2013; Park Yi Jin, 2014; Park Yuha, 2016.

²⁶⁸ Nakanishi Rei ile 06.07.2018 tarihinde yapılan röportajda yazar *Akai Tsuki* romanı kaleme almasındaki esas noktanın “daha çok okur ile buluşabilmek isteği” olduğunu belirtmiştir. Bu romanda Mançukuo ile ilgili verilen tüm bilgiler yazarın gerçek yaşantısı temelinde okura sunulmuştur. Mançukuo tarihine ilişkin verilen bilgiler de tamamen gerçeklere dayanmaktadır. 6 Temmuz 2018 tarihinde Nakanishi Rei ile Karuizawa'da yapılan röportaj.

kurgu - dışı (non-fiction) bir yapı ile okura anlatma yolunu seçmiştir. Inake Yukiko da, kurgu - dışı yazım biçimini kullanarak, Mançukuo yaşantısını resmeder. Bu yaşantıya dair anıları esas alarak romanlar kaleme alan tüm yazarlar öz yaşam öykülerinden esinlenerek kendi yaşantılarından izlenimleri, hafızalarında kalanları, bölgeye ilişkin tarihsel verilerle birlikte aktarmışlardır. Bu durum, sömürge dönemi - savaş dönemi hatıralarına ilişkin otobiyografik bellekte kalanların edebiyat alanına yansımaları olarak ifade edilebilir.

Bilişsel psikoloji alanının içinde, “otobiyografik bellek” ve “ben üzerine yazılanlar” öz – bellek sistemi (Conway ve Peydell-Pearce, 2000) olarak adlandırılan yaklaşımı oluşturan iki önemli bileşen olarak kabul edilirler (Conway, 2008: 893). Conway, bu iki bileşen, hatırlama eylemi ile bütünleştğinde, kişinin kendine ait olan otobiyografik hafızasını şekillendirdiğini savunmaktadır. Öznel anlatılar ait oldukları toplumdan, benzer yaşantılara tanıklık eden ve ortak belleğe sahip uluslara dek geniş bir yelpazeye ulaşır.

Martin Conway ve David Rubin’in (1993) otobiyografik bellek türüne dair araştırmalarında birçok otobiyografik bilgi ile ilgili veriler sunarken, üç temel sınıflandırma yaparlar. Bu üç sınıflandırma, birbiriyle ilişkili bir düzen içinde olup, en üst tabakasında uzun döneme yayılan yaşama dair bilgiler veren dönemler bulunmaktadır. Orta kısmında ise, uzun döneme yayılan yaşam süresi içindeki olaylar yer almaktadır. Bu sınıflandırmanın en altında ise, tek bir olay ve ona bağlı daha küçük çaplı olaylar silsilesi gelmektedir. Kişisel bellek içinde sakladığımız yaşanmış olaylar ve onlara ilişkin hatıralar, beyin depomuzda rastgele oluşmuş izlenimler olmaktan çok, önemli anılar arasından seçilir (Solso, Maclin K., Maclin O., 2011: 231). Özellikle otobiyografik bellek içinde *flaş bellek sisteminde (flashbulb memory)* yaşanan olayların ne zaman, nerede ya da nasıl gerçekleştiği oldukça net biçimde hatırlanır. Aradan uzun

seneler geçmiş olsa da, bazı olayların diğer olaylardan daha net hatırlanması bu bellek sisteminin özelliğidir (Hirst; Phelps, 2016: 36 - 37).

Geçmiş bir savaşı ya da savaşları hatırlamak, millî, ulusal anlatılar ve kimlikler inşa etmenin belirgin bir yoludur (Nozaki, 2008: xiv). Ulusal kimliğin inşasında, bireysel hayatı etkileyen kolektif yaşantılar da önemli bir yer tutar. II. Dünya Savaşı, büyük kayıplar ve beraberinde gelen atom bombası, Mac Arthur yönetiminde Amerikan işgali süreci, Sovyet İşgali ve sömürgeler de dâhil olmak üzere çeşitli ülkelerden geri dönüşler, Japonya’da toplumsal hafızanın da çeşitlenmesine sebep olmuştur.

2.4. Kadın Yazarların Gözüyle Mançukuo

Mançukuo Devleti’nin kurulmasıyla birlikte, tarım ile uğraşan ailelerin yanı sıra, Mançukuo’nun hızla sanayileşen ve teknoloji ile tanışan yapısı içinde birçok Japon erkeği, Japonlar tarafından kurulan şirketlerde çalışmak üzere Mançukuo’ya gitmiştir. Bu durum, birçok kadının da eşlerinin işi nedeniyle Mançukuo’ya gitmek durumunda kalmasına sebep olmuştur.

Tezimizde incelediğimiz yazarlar içinde, Sawachi Hisae dışındaki üç yazar da, eşlerinin iş durumu dolayısıyla Mançukuo’ya gitmişlerdir. Sawachi Hisae, babasının Mançukuo’da iş bulması nedeniyle 3 yaşında bölgeye göç etmiş, orada eğitim almış, uzun bir dönem Mançukuo hayatını gözlemleme imkânı bulmuştur. Fujiwara Tei, Miyao Tomiko ve Inake Yukiko ise eşlerinin iş durumları nedeniyle Mançukuo’ya göç etmiş olup, Sawachi Hisae ile kıyaslandığında, nispeten daha kısa süre bölgede yaşamışlardır.

Savaşa dair bireysel deneyimlerde çeşitlilikler olabildiği için, kadınların savaş tanıklıklarına ilişkin anları ve anlatıları ile erkeklerin deneyimleri ve kaleme aldıkları romanlar farklılık göstermektedir. “Kadınların kendilerini anlatmaları”, erkeklerin anlatılarını örnek almak ya da onlara karşı çıkmak amacı taşımaz. Bağımsız bir şekilde

yaşadıklarını gündeme taşımak, “kendini anlatma” isteği, düşünce gücünü ortaya koymanın bir biçimidir (Nakagawa, 1999: 14). Kadın yazarların, savaşın ardından toplumda, konuşarak anlatamadıkları durumları, sessizlik içinde kaleme dökerek anlatma biçimine dönüşmüştür. Kadın ya da erkek yazarlar, çevrelerinde yaşanan olayları okura sunarken kendi öz yaşam öykülerinden esinlenmişlerdir.

2.4.1. Fujiwara Tei (1918 – 2016)

Fujiwara Tei’nin *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* (*Kayan Yıldız Yaşıyor*) romanı, savaşın hemen ardından yayımlandıktan sonra en çok satanlar listesinde yer bulmuştur. Ancak, savaş sonrası dönemde bu eser dışında *hikiage* mevzusuna yönelik, Japon halkının ilgisi atom bombasına ilişkin kaleme alınanlar ile kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır (Park, 2016: 23 - 24). Mançukuo’da sığınma kampı hayatı²⁶⁹ ve kaçış hikâyesine odaklanan *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanının, Mançukuo’ya ilişkin kaleme alınan savaş sonrası dönemdeki ilk *jidenteki* özelliğindeki roman olduğu ifade edilebilir.

Fujiwara Tei, 1918 yılında Nagano ilinde doğar. 1938 yılında daha sonraları yazar olmasına vesile olacak olan Fujiwara Hiroto (yazar kimliği ile Nitta Jirō olarak bilinmektedir) ile evlenir. 1943 yılında, Shinkyō’daki (günümüzde Çin’in Changchun ili) havacılık dairesinde çalışmak üzere görevlendirilen eşi ile birlikte Mançukuo’ya göç eder.

Japonya’nın II. Dünya Savaşı’ndaki yenilgisinin ardından, 1946 yılında, Shinkyō’dan üç çocuğu ile birlikte Japonya’ya geri dönüşü sırasında yaşadığı birçok zorluğu arkada bırakarak memleketine dönmeyi başarır.²⁷⁰ 1945 yılında, Sovyet saldırısı

²⁶⁹ Sovyet İşgali’nin başlamasının ardından, Japon halkı kendileri için güvenli bölge arayışına girmişlerdir. Bunun için güneydeki Kore sınırına yakın olan bölgelerdeki okullar, hastaneler, spor salonları gibi geniş binalar Japonların sığınma kampı olarak kullanılmıştır.

²⁷⁰ Fujiwara Tei’nin *Nagareru Hoshi wa Ikite iru* adını taşıyan bu romanının ilk basımı 1949 yılıdır. Tezimizde 2006 yılı Chūō Kōron yayınevinden çıkan 10. Basım kullanılmıştır.

başladığında, Fujiwara Tei, o sırada biri iki, diğeri beş yaşında olan iki oğlu ve henüz bebek olan kızını yanına alarak Kore'deki 38. paralel çizgisi olarak bilinen yeri geçmiş, 1946 yılı Eylül ayında Japonya'ya ulaşmıştır. Eşi Fujiwara Hiroto (Nitta Jirō), Sovyet askerleri tarafından esir alınan birçok sivilden biri olarak, Enkichi'deki esir kampına gönderilmiştir. Burada yaklaşık bir yıl kaldıktan sonra, 1946 yılının Ekim ayında Japonya'da Nagano kentine, daha önce yaşadıkları yer olan Suwa'ya dönmeyi başarır (Fujiwara, 2005: 13). Eşinin yokluğu sırasında Fujiwara Tei, Mançukuo'dan güneye doğru ilerleyerek, sonunda üç çocuğunu çeşitli zorluklar ile Japonya'ya getirebilmiştir. En küçük kızı, annesi ile birlikte Japonya'ya döndüğü sırada henüz küçük bir bebek olmasına rağmen bu süreçte yaşanan olağandışı ortamı hatırladığını belirtir. Japonya'ya geri döndükten sonra, akciğer tüberkülozuna yakalanan Fujiwara Tei'ye, hastane camının arkasından bakmak zorunda kalan küçük kızı Sakiko, annesinin iyileşmesini beklediğini, annesinin sağlığına kavuşmasından sonra ise anne sıcaklığı ve şefkatini hiçbir zaman annesinin kendisine göstermediğini ifade etmiştir. Niçin sürekli kendisine kızdığını annesine sorduğunda ise, geri dönüş sırasında çektiği sıkıntılar nedeniyle kendine olan inancını kaybettiği cevabını almıştır. Uzun süre annesinin yazdığı *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanını okuyamadığını, ortaokul yıllarında okumaya karar verdiğinde, sıkıntılar içinde Japonya'ya dönen annesinin, birini feda etmesi gerekirse, en küçük kızını feda edeceğini yazdığı satırları okuyunca, sonraki 50 sene annesine isyan etmiştir. Evdeki kitapları düzenlerken 2003 yılında tesadüfen bulduğu annesi tarafından yazılmış yazılmış notu okuduğunda, 50 yıl boyunca annesine hissettiği kırgınlığı son bulmuştur.²⁷¹

²⁷¹ “作家藤原てい氏の娘、エッセイスト藤原咲子氏が綴る親との葛藤とは”<https://ameblo.jp/makworld/entry-11582096282.html>; Erişim Tarihi: 12. 24. 2016

Fujiwara Tei *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanında, Mançukuo'dan Japonya'ya geri dönüş yolunda kamplarda yaşadığı zorlukları, sırtında küçük kızı ve yanında küçük oğulları ile kapı kapı sabun satarak para kazanmaya çalışmasını, çocuklarını hayatta tutabilmek için verdiği mücadeleyi ayrıntılarıyla anlatır. Bu romanı niye yazdığını son sözünde şöyle anlatıyor:

Japonya'ya döndükten sonra uzun süre yatakta hasta yattım. O günler ölüme yaklaştığımı hissettiğim günlerdi. O zaman, üç çocuğuma bir vasiyet yazmışım. Dile döküp söyleyemediklerimi ben öldükten sonra, uzun hayat yolunda yol ayrımına geldiklerinde, derin bir üzüntü içinde kaldıklarında, annelerinin böylesi zorluklar içinde nasıl yaşama tutunduğunu anlatmak istedim. Ve dua edercesine yazdım. Ancak, bu yazdıklarım bir vasiyete dönüşmedi. Yaşam gücünü elde ettiğim için dönüşmedi. O yazdıklarım (şimdi) bu kitabı ortaya çıkardı (Fujiwara: 2006: 321).

Yazarın hayatını anlattığı bir başka romanı *Tabiji*²⁷² (Yolculuk) adını taşımaktadır. Bu romanın ilk kısmı, yazarın eğitim hayatına ilişkin bilgilere ayrılmıştır. Lisede okuduğu yıllarda, öğretmen olma isteği ile doludur. Pestalozzi'nin eğitime dair kitaplarını büyük bir merakla okusa da, lise son sınıfı bitirmesine kısa bir zaman kalmış olmasına rağmen babası yüzünden okulu bırakmak zorunda kalır. Anne ve babası ayrı olan Fujiwara Tei, bir süre babasıyla kaldıktan sonra annesinin yanına döner. Annesi ile yaşamaya başlamasından kısa bir süre sonra evlenir. Amerika Birleşik Devletleri ile Japonya arasında savaş başladığında, ilk oğlu henüz bir yaşındadır. Romanda, Mançukuo'ya gidişlerini, eşinin askere çağrılmasını, çocukları ile geri dönüş mücadelesini, *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanının ortaya çıkış sürecini, çocuklarını anlatır. Kitabın sonunda eşinin hayata veda edişine yer verir. Yazar, Kuzey Kore'deki

²⁷² 藤原てい、旅路、読売新聞社、東京、1981.

sığınma kampı, geri dönüş süreci ve sefalet dolu günleri *Tabiji* romanında şöyle anlatmaktadır:

Savaş yenilgisi sonrası uzun, acılı ve üzüntü dolu Kuzey Kore'deki günler.
Geri dönüş sonrası, fakirlik içinde birbiri ardına büyüyen çocuklarım.
Yaşadığımız mutluluk bir anda silinivermiş, acılar yüreğime ağır gelmişti.
Tüm bunlara rağmen, bütün gayretimle yaşadığımı düşünüyorum. Ya da hayat denen şey buydu belki de (Fujiwara, 2006: 241).

Yazarın, *Haiiro no Oka*²⁷³ (*Gri Tepe*) adlı öykü kitabı, *Waga Otto Nitta Jirō*²⁷⁴ (*Kocam Nitta Jirō*), *Hateshinaki Nagare no Naka ni*²⁷⁵ (*Bitmeyen Akışın İçinde*) romanları dışında, *Kizuna*²⁷⁶ (*İlişkiler*), *Unmei*²⁷⁷ (*Kader*), *Kazoku*²⁷⁸ (*Ailem*), *Anata Tsuyoku Ikinasai*²⁷⁹ (*Tüm Gücünle Yaşama Tutun*) gibi romanları da bulunmaktadır. Yazar 15 Kasım 2016 tarihinde 98 yaşında hayatını kaybetmiştir.²⁸⁰

2.4.1.1 Nagareru Hoshi wa Ikite Iru²⁸¹ (1949)

Fujiwara Tei'nin ünlü romanı *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* (*Kayan Yıldız Yaşıyor*) ilk olarak 1949 Mayıs ayında Hibiya Yayınevi tarafından yayınlanır. Daha sonra birçok yayınevi tarafından romanın sonraki baskıları yapılmıştır.²⁸² Kitap

²⁷³ 藤原てい、灰色の丘、東京、法文社、1950.

²⁷⁴ 藤原てい、我が夫新田次郎、東京、新潮社、1981.

²⁷⁵ 藤原てい、果てしなき流れの中に、東京、中公文庫、1989.

²⁷⁶ 藤原てい、絆、東京、読売新聞、1993.

²⁷⁷ 藤原てい、運命、東京、読売新聞社、1989.

²⁷⁸ 藤原てい、家族、東京、読売新聞社、1987.

²⁷⁹ 藤原てい、あなた強く生きなさい、東京、講談社、1993.

²⁸⁰ Yazarın hayatını kaybettiğine ilişkin haber için bkz. <https://www.sankei.com/life/news/161118/lif1611180030-n1.html> (Erişim Tarihi, 28. 09. 2017)

²⁸¹ 流れる星は生きている.

²⁸² İlk olarak 1949 yılında Hibiya Yayınevi tarafından yayınlanmasına rağmen bir süre sonra yayınevi iflas ettiğinden, kitabın baskısı tükenir. Ardından, Fuji yayınevi tarafından 1954 yılında tekrar basılır. 1971'de Seishun yayınevi tarafından yayınlanır. 1976 yılında, Chūō Bunko, 1977'de Shōnen Bunko tarafından yayınlanır. 2015 yılında, Kaiseisha Bunko tarafından yayımlanır.

yayınlanmasından çok kısa bir süre sonra, Eylül 1949'da filme dönüştürülmüş, 1982 yılında ise dizi film olarak televizyon izleyicisiyle buluşmuştur. Ülkeye geri dönüş sürecini tasvir eden ilk otobiyografik roman olmasının yanı sıra, bu roman “geri dönüş anlatıları” için bir örnek temsil etmiştir (Park, 2014: 48). Eser, Fujiwara Tei ailesinin yaşadıklarını resmettiğinden, ailenin tüm fertlerinin ismi hiç değişmeden romana aktarılmıştır. Ancak, romandaki diğer karakterlerin isimleri yazar tarafından değiştirilmiştir.

Üçüncü defa fırçayı elime aldığımda, kendi ismim ve çocuklarımla gerçek isimlerini kullandım. (Romandaki) diğer karakterlerin ise tümünün adı kurgusaldır. Kendi bedenimde gördüğüm insan, diğer bedenlerde gördüğüm karakter özellikleri, duyduğum konuşmalar, birçok örnek topladım ve kendi hayatım merkezinde acılarla dolu bir yaşamı yazdım (Fujiwara, 1949: 316).

Romanda yazarın, Japonya'nın yenilgisinin ardından Mançukuo'da yaşadıklarına ilişkin manzaralar yer alır. Romanda üç temel bölüm ve bu bölümlere bağlı alt bölümler bulunur. İlk Bölüm, *Namida no Oka* (Gözyaşı Tepesi), İkinci Bölüm *Kyōkai no Aru Machi* (Kilisenin Olduğu Şehir) ve üçüncü bölüm de *Maō no Koe*²⁸³ (Şeytanın Sesi) başlıklarından oluşmaktadır. İlk Bölüm *Namida no Oka* ve İkinci bölüm *Kyōkai no Aru Machi* 19 alt başlıktan oluşur. Üçüncü bölüm *Maō no Koe* ise 26 alt başlığa ayrılmıştır.

Romanda anlatılanlar özetle şu şekildedir: 1943 yılında, eşinin işi dolayısıyla Fujiwara ailesi Mançukuo'ya taşınır. Fujiwara Tei'nin eşi, Shinkyō'nun güney sınırındaki ücra bir köşede bulunan havacılık biriminde görevlidir. Roman, 1945 yılı 9 Ağustos'unda gece vakti kapılarının çalınması ile başlar. Silahlı iki genç, Bay Fujiwara'yı askere götürmek üzere gelmişlerdir. Kantō Ordusu mensupları, ailelerin kaçmak zorunda olduklarını bildirmişlerdir. Eşi, Bayan Fujiwara'ya Shinkyō tren

²⁸³ Romanda yer alan bölümlerin Japoncaları şöyledir: 涙の丘 sf. 11、教会のある町 sf. 95、魔の声 sf. 194.

istasyonuna gitmesi gerektiğini söyler. Tren istasyonunda bekleyenler, Bayan Fujiwara gibi eşlerinden ayrılmak zorunda kalan kadınlardır ve birçoğunun çocukları vardır. Üstü açık yük vagonları ile Kuzey Kore sınırında olan Sensen'e (Sonchon'a) götürülürler. Yaklaşık üç yüz kadın ve çocuk Sonchon Tarım Okulu Binasına yerleştirilir. Bayan Fujiwara'nın bu şehre dair ilk düşüncesi "güzel bir şehir" olduğudur. 15 Ağustos günü, Tarım Okulu bahçesinde toplanmaları emredilen yaklaşık beş yüz kişilik bu gruba, savaşın bittiği ve Japonya'nın savaşı kaybettiği bilgisi verilir. 16 Ağustos'ta, Bay Fujiwara ve yanında birkaç erkek Sonchon Tarım Okulu'na varır. Gruptan bazıları güneye gitseler de, Kuzey Kore ile Güney Kore'nin arasında bulunan 38. enleme sınır çekildiğinden, Mançukuo'da düzen yeniden sağlanmıştır düşüncesi ile kuzeye yönelmişlerdir. Eylül'de Tarım Okulundan çıkmaları ve sığınmak üzere şehirden uzak bir tepeye gitmeleri emredilir. Gittikleri yer, Sonchon Tapınağı Ofisi binasıdır. Savaşta yanan tapınaktan kalan iskeletin yanında, yangından etkilenmeyen bir bölümdeki beş odalı yere *tatami* serilmiş olup bu bölüme Fujiwara ailesi ile beraber kırk dokuz kişilik on yedi aile yerleştirilir. Kısa bir süre sonra on sekiz ile kırk yaş arasındaki erkeklerin askere çağırıldığına ilişkin haber gelir. Bay Fujiwara bu haberin ardından üstü açık trene binerek gider. Daha sonra gelen bir diğer haber kırk beş yaşına kadar erkeklerin askere alınacağını bildirir.

Roman, adını bölgeye kontrole gelen Kin isminde bir askerî söylediği şarkının son mısrasından alır. Fakat, aralık ayından sonra kampı kontrole gelen bu asker bir daha uğramaz. Yazar, gördüğü kayan yıldızların, başka bir yerlerde farklı biçimde yaşadıklarına inanmaktadır. Bunu eşinin hâlâ yaşadığı düşüncesi ile bağlantılandırmak ister. Şubat ayına gelindiğinde, grupta bulunanların eşlerinin ordudan terhis ettirildikleri haberi alınır. Erkekler, Pyongyang toplama kampından Kuzey Mançurya'daki Yanji'ye gönderilmişler, aralık ayının sonlarında da serbest kalmışlardır. Ancak geri dönenler

sağlığını yitirmiş olduğundan, birçoğu döndükten sonra hayatını kaybeder. Bay Fujiwara da serbest bırakıldıktan sonra, Hachirō Ordusu'nun çeşitli işlerini yapmak üzere askere alınmış, tifo hastalığına yakalanınca bir süre Hachirō Ordusu'nun hastanesinde yatmıştır. Eşi henüz dönmeyen Bayan Fujiwara bu haberi, kampa dönebilmeyi başaran bay Mizushima'dan öğrenir. Bir süre sonra Japonların ülkelerine geri dönebileceklerine ilişkin Japon Derneği'nden haber gelir ve 30 temmuza kadar hareket etmeleri gerektiği bildirilir. Bayan Fujiwara, Heijō (Pyongyang) istasyonunun o gün çok kalabalık olması nedeniyle o gün trene binmez. Üç gün tren bekledikten sonra nihayet birçok Japon üstü açık yük vagonuna binerler. Shibemri'ye (Sibyeonri) ulaştıktan sonra, bir çiftçi ailesinin ineklerinin kaldığı kulübede kaldıktan sonra tekrar yola düşerler. Üç çocuğu ile zorlu yollar ve nehirlerden geçerek sonunda 38. enleme ulaşırlar. Burada bir Sovyet askerî kendisine geçiş izni verir. Kaishō'ya (Kaesong) vardıklarında Amerikan askerlerinin kamyonlarına binerek kurtarılırlar. Tarih 11 Ağustos 1946'dır. Burada yetmiş kişilik çadırlarda kalırlar. Bu çadırlarda DDT mikrop öldürücü ilaçlaması, aşılanma gibi tıbbi önlemler alınır, çocuklarının gereken tedavileri yapılır.

Japonya'dan kendilerini almak üzere gemilerin geldiği haberi duyulur. Japonya'ya gitmek için gidilecek yer Pusan limanıdır. Bu limana ulaşp, gemiye binen Bayan Fujiwara, Japonya'daki Hakata Limanına varana dek yanındaki üç çocuğundan dolayı çevredeki insanların şikâyetleri, küçümseyici davranışları ve hakaretlerine maruz kalır. Kendisine “kirli” denilmesinin gurur kırıcılığını anlatır. Gemi, Hakata Limanına ulaştıktan sonra yirmi gün bekletilir. Bu bekletilme sağlık koşulları ve dezenfeksiyon gibi sebeplerle yapılır. 12 Eylül 1946, yazar için dünyaya ikinci geliş tarihidir. Romanın sonunda, Fujiwara Tei, Nagano'daki Suwa'da yaşayan ailesine kavuşur. Eşine kavuşmanın hasreti ve hüznü içinde roman son bulur.

Yazar romanın son sözünde, eşinin de üç ay sonra Japonya'ya ulaştığı bilgisini verir. Eşinin Kuzey Mançurya'da geçirdiği ıstırap dolu esaret yaşantısını aktarır. Mançukuo, Fujiwara ailesi arasında geçmişi asla hatırlamak ve konuşmak istemedikleri bir anı olarak kalmıştır.

2.4.2. Inake Yukiko²⁸⁴ (d. 1923)

Tokyo'da 1 Ocak 1923'te doğan Inake Yukiko'nun ailesi, o yıl yaşanan büyük Tokyo depremi nedeniyle, memleketleri olan Yamagata iline taşınır. Beş yaşına geldiğinde ise ailesinin işi nedeniyle Sendai iline taşınırlar. Inake, 19 yaşında iken, kendisinden 10 yaş büyük olan eşi ile evlenir. Ardından, eşinin Mançukuo Ormancılık Şirketi'ndeki işi nedeniyle Japonya'dan Mançukuo'ya göç eder.²⁸⁵ Yazarın hayatına ilişkin yazılı tek kaynak *Kamikaze yo Izuko ni (Tanrı Rüzgarı Nereye)* romanı olmuştur. Mançukuo'dan geri dönüşün ardından, 65 yıldan fazla zaman geçtikten sonra, 88 yaşında romanı yayımlanır. Yazar, bu süre zarfında Mançukuo'daki yaşantısını ve Sovyet işgalini sürekli olarak yazmak istemişse de Meiji geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan eşi, oradaki yaşantıyı yazmasına müsaade etmemiştir. Mançukuo hayatını yazmak demek, o dönemin Japonyasının militarist yönünü, savaş deneyimlerini ve dönemin olumsuz yönlerini gözler önüne sermek anlamı da taşımaktadır. Yazar, eşini kaybettikten sonra yalnız kalışının etkisi ile hiç unutmadığı ve hayatında önemli bir dönemi oluşturan, Mançukuo geçmişini kaleme almaya karar verir. Eşinin vefatının ardından, Mançukuo deneyimlerini yazmaya başlar.²⁸⁶

²⁸⁴稲毛幸子

²⁸⁵Haato yayınevi tarafından yazara ilişkin verilen bilgiler için bkz. <http://www.810.co.jp/author/inage-yukiko.html> Erişim tarihi: 10. 02. 2018

²⁸⁶ Inake Yukiko ile Ichikawa'da yapılan 07.07.2018 tarihli, Tokyo'nun Ichikawa semtinde yapılan röportaj. Yazarın Mançukuo yaşantısı romanında resmedilmiştir. Burada anlatılanlar dışında, yazarın Mançukuo hayatına ilişkin diğer bilgiler röportaj sırasında edinilmiş bilgilerdir.

Inake Yukiko ve eşi, bölgeye gittiklerinde Beian'da sadece Japonlar için inşa edilmiş meskende yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Mançukuo'daki çeşitli gelişmeleri eşi vasıtası ile öğrenmiştir. Bölgede, diğer milletlere göre Japonların üst pozisyonda olduklarını anlatan yazar, Japonlar ile diğer milletlerin iş hayatına ilişkin bilgileri de eşinin anlattıklarından öğrenmiştir. Mançukuo hayatına ilişkin olarak en fazla şaşırdığı durum, afyon kullanımının bölgede yaşayan Çinli ve Mançu halk arasındaki yaygınlığı olmuştur. Japonlar tarafından üretilen, Asya Treni'nde de uzun ağızlık ile afyon içenleri gördüğünde bir hayli şaşırdığını belirtmiştir.

Diğer Japonlar ile birlikte bir hayat sürdürdüklerinden yerlilerden hiç kimse ile karşılaşmadığını anlatan yazar, bölge halkından Çinli, Mançu ya da diğer etnik unsurların Japonların toplu olarak yaşadıkları yerlere yakın olmadıklarını belirtmiştir. O dönemde henüz su arıtma sistemleri yaygınlaşmadığından, içme suyu sıkıntısı sıklıkla yaşanmıştır. Diğer yandan yazarla yaptığımız görüşmede, Japonya'da yaşanan ekonomik sıkıntıların beraberinde getirdiği iş bulma sorunu ya da gıda sorunlarının o dönemde Mançukuo'da yaşanmadığı, Japonya ile kıyaslandığında Japon vatandaşları için Mançukuo yaşantısının Japonya'ya göre nispeten refahın olduğu bir ortam sağladığı belirtilmiştir.²⁸⁷

Sıradan hayatın akışı içinde, askerî kesimlerce konuşulan konular, sıradan Japon halk arasında duyulmamıştır. Mançukuo Dönemi'ndeki yaşantısına ilişkin olarak, *Kamikaze yo Izuko ni* adlı romanının ilk sayfalarında yer alan fotoğraflar dışında, Inake Yukiko hiçbir fotoğrafını Japonya'ya getirememiştir. Bunun nedeni Mançukuo'dan Japonya'ya dönüş sürecinin sıkı denetime tabi tutulması ve Japon hükümeti tarafından belirtilenler dışında hiçbir eşyanın ülkeye getirilmesine izin verilmemiş olmasıdır. Inake

²⁸⁷ Inake Yukiko ile 7 Temmuz 2018 tarihinde Ichikawa'da yapılan röportaj.

Yukiko'nun romanında yer alan fotoğraflar, Mançukuo'da yaşadığı dönemde önceden akrabasına gönderdiği fotoğraflar olduğu için ulaşılme imkânı olmuştur.

2.4.2.1 Kamikaze yo Izuko ni²⁸⁸ (2015)

2015 yılında yayınlanan eser, yazarın Mançukuo'da yaşamını anlatmasının yanı sıra, kurgu-dışı bir roman olma özelliği de göstermektedir. Romanın girişi “1945 yılı 15 Ağustos günü Mançurya'nın Beian şehrinde savaşa karşılaştım” ifadeleriyle başlar. Şehre ait açıklamaların ardından, Japon hükümetinin Mançukuo Devleti'nin kuruluşuyla ilgili muazzam beklentilerinin oluşu eleştirel bir bakış açısıyla yansıtılır. Romanın özeti aşağıdaki gibidir:

Yazar, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan eşi ile evlendikten üç ay sonra eşinin Orman Bakanlığındaki işi nedeniyle Mançukuo'ya taşınmak durumunda kalmıştır. Mançurya'nın kuzeyinde kalan, kışları ısıнын – 30 °C ve daha da altına düştüğü şiddetli soğukların olduğu bir bölgede yaşamının getirdiği zorluklar, 1945 yılında Japonya'nın yenilgisinin ardından Sovyet işgali ile daha da artar. Roman'da evlerine birkaç defa zorla giren Rus askerlerine dair birçok bilgi verilir. Özellikle bu askerlerin sürekli olarak evin çeşitli yerlerinde arama yapmaları ve buldukları değerli sayılabilecek eşyaları çalıp götürmeleri, kadınların kaçıırılması, genç kızlara tecavüz olayları, Sovyet askerlerinin okuma – yazma bilmeyişleri, aralarında kadın askerlerin de bulunması gibi birçok bilgiye yer verilir. Rusların, Japonların bulunduğu köylere sık gelişlerinin yarattığı huzursuzluk ortamı romanda şöyle tasvir edilir:

...İlk Sovyet istilasından bu yana 5. gün. Günler birbirini kovalarken, insanların yaşadığı sıkıntılar ile ilgili söylentiler ardı ardına gelmeye başladı. Şimdiye kadar sadece eşyaların yağmalandığını duymuştuk fakat, iş bu kadarla kalmamaya başladı. Şimdiye kadar sadece eşya ve para çalmaya gelirlerdi. Ama bu defa erkeklik içgüdüleri ile et – kemikten yaratılmış

²⁸⁸ 神風よ何処に

kadınlar için geliyorlardı. Sonunda en korktuğumuz şey, kadınların kaçırılması ve tecavüz olayları da duyulmaya başladı. Amaçları genç kızlardı. Şimdiye kadar birçok eve giren bu askerler, genç kızların bulunduğu evleri fark etmişlerdi (Inake, 2015: 35 – 36).

Rus askerlerinin tacizlerinin yarattığı huzursuzluk artmaya başlayınca, bölgedeki Japon halkı kaçmak zorunda kalır. Shinkyō (günümüzdeki ismi Changchun) iline doğru hareket eden trene bindikleri anda, eşyaları çevrede yaşayanlar tarafından çalınır. Shinkyō'ya vardıklarında iki katlı ahşap bir binaya yerleşirler. Binaya ilişkin tasvirlerde banyonun kullanılamaz oluşu, mutfakta kullanılabilecek gerekli malzemelerin bulunmayışı, koridorda bir çeşmenin bile olmaması ile ilgili anlatıların yanı sıra, önceden bu evde yaşayan kişilerin Kantō ordusu mensupları oldukları ve savaş başlamadan önce, Kore üzerinden bölgeyi terk ederek Japonya'ya kaçtıkları aktarılır. Roman'da eve, birkaç aile ile birlikte yerleştikleri ve orada kalan ailelerin yaşadıkları dramlardan bahsedilir. Örneğin, Suzuki ailesinde evin hanımı, iki kızı ile birlikte dir. Aile reisi ise, Okinawa'daki savaşa gönderilmiş ve orada hayatını kaybetmiştir. Bir süre sonra, yazarın bir buçuk yaşındaki kızı Noriko, Mançukuo'daki zor hayat şartlarına dayanamayarak hayatını kaybeder. Ardından kısa bir süre sonra, ikinci çocukları da ölür. Ölen iki çocuğunu da birlikte yakmak için Noriko'yu gömdükleri yerden çıkarırlar. Bunu yapmalarının bir diğer sebebi ise, küçük bedenlerinin bölgede dolaşan aç köpeklere yem olmasına engel olmaktır.

Roman'da, Çin geleneklerinden de bahsedilmekte olup, bunlardan en dikkat çeken, lotus ayak olarak bilinen “ayak bağlama” geleneğidir. Bir diğeri ise, Çinlilerin “afyon bağımlılığı”dır. Çin'de görünen manzaraların yanı sıra, Japonya'nın yenilgisi ile değişen hayatlara da yer verilir. Rus istilasının ve savaş yenilgisinin, bölgedeki Japon halka olan etkilerinin birçok olay ve durum ile tasvir edildiği romanda, dönemin

hükümet politikasına yönelik ciddi eleştiriler mevcuttur. Bazı Kantō Ordusu komutanlarının ve bazı askerlerin kaçarak kendi halklarına ihanet edişlerine yer verilir. Kantō Ordusu mensubu üst düzey subaylar savaşın gidişatına ilişkin istihbaratı önceden almışlar ve bölgeyi erkenden terk etmişlerdir. Başat kahraman, 1946 yılı Eylül ayında Japonya'ya geri döner.

2.4.3. Miyao Tomiko²⁸⁹ (1926 - 2014)

Miyao Tomiko, 1926 yılında, Japonya'nın güneyinde bulunan Kōchi kentinde doğar. Anne ve babasının boşanmasından kısa bir süre sonra eğitimi nedeniyle annesinin yanından ayrılarak 13 - 14 yaşlarında iken babası ile yaşamaya başlar. Kōchi kentinde bulunan, Takasaka Kız Lisesi'nden mezun olur. Ancak, babası ile yaşadığı sürekli anlaşmazlık, onu babasının evinden uzaklaşmaya zorlayınca, bir okulda yedek öğretmen olarak çalışmaya başlar. Orada tanıştığı eşi, Maeda Kaoru ile 17 yaşında evlenir.²⁹⁰ Babasının erken yaşta evlenmesine karşı çıkmasına rağmen, savaş dönemi olmasını da önemsemeyerek, babasından uzaklaşmak istediği için evlenmiştir.

Evlendikten kısa bir süre sonra, eşinin işi dolayısıyla Mançukuo'ya göç ederler. Eylül 1946'da Japonya'ya geri döner. Mançukuo'daki işgal yıllarında ve sığınma kampı yaşantısından hiçbir hastalığa yakalanmadan kurtularak Japonya'ya geri dönebilmiştir. Geri dönüşün ertesi yılında, akciğer tüberkülozu teşhisi konya da, bir süre sonra hastalıktan kurtulur. Ardından yedi yıl süresince, Shakai Fukushi Kyōgikai'de²⁹¹ (Toplum Refahı Divanı) görev yapmıştır (Kawasaki, 2009: 8 - 9). 1962 yılında Kōchi kentinde yazarlığa başladıktan sonra, 1963 yılında eşinden boşanır. Kōchi gazetesi muhabiri olan Miyao Masao ile evlenir ve 1966 yılında Tokyo'ya taşınır. Yazma

²⁸⁹ 宮尾登美子

²⁹⁰ <http://www.wikiwand.com/ja/宮尾登美子> (Erişim Tarihi: 28.07.2018)

²⁹¹ 社会福祉協議会: Toplum Refahı Divanı

uğraşlarında kendine destek olan eşini 2007 yılında kaybeder. 2008 yılında *Nishiki*²⁹² romanını yayınladıktan sonra yazma faaliyetlerinden uzaklaşır.²⁹³

1962 yılında yayımlanan *Ren*²⁹⁴ adlı romanıyla, 1963’de yılında *Joryū Shinjin shō*²⁹⁵ ödülü kazanır. 1972 yılında yayımlanan *Kai*²⁹⁶ romanı ile, Osamu Dazai Ödülü’nü alır. 1978’te yayımlanan *Ichigen no Koto*²⁹⁷ romanı ile Naoki Edebiyat Ödülü kazanır.²⁹⁸ Babasının hayat kadını ticareti ile meşgul olmasından duyduğu rahatsızlığı ve bu işle para kazanan babasının yanından kaçmak için evlenerek Mançukuo’ya gidişini, *Shuka*²⁹⁹ adlı romanında anlatır.

Miyao Tomiko’nun tüm eserleri, genel olarak beş türe ayrılmaktadır: Otobiyografik özellik taşıyan romanları *Kai*, *Shuntō*, *Shuka*, *Niyodogawa* ve *Iwago Oboesho*³⁰⁰ bu kategoriye girmektedir. İkinci tür olarak geleneksel sanat ve geleneksel güzellik algısı ile ilgili yazdığı: *Ichigen no Koto*, *Kyara no Kaori*, *Jo no Mai*, *Matsukaze*

²⁹² 錦

²⁹³ 宮尾登美子さん 晩年“人付き合い絶つ”手紙を書いていた <https://dot.asahi.com/wa/2015011400079.html?page=1> (Erişim Tarihi: 25. 05.2017)

²⁹⁴ 連. Maeda Tomiko adı ile yayınlanmıştır. 1963 yılında bu eser aynı zamanda Naoki Ödülüne aday olmuştur.

²⁹⁵ 女流新人賞: Kadın Yeni Yazar Ödülü

²⁹⁶ 宮尾登美子、櫛、東京、新潮文庫、1972

²⁹⁷ 宮尾登美子、一絃の琴、講談社文庫、2008

²⁹⁸ Yazarın eserleri ile ilgili Shinchōsha yayınevinin tanıtım yazısı için bkz. <https://www.shinchosha.co.jp/book/129308/> (Erişim Tarihi: 24.05.2017)

²⁹⁹ 宮尾登美子、朱夏、東京、集英社、1985.

³⁰⁰ 宮尾登美子、春燈、東京、新潮文庫、1988

宮尾登美子、朱夏、東京、新潮文庫、1985

宮尾登美子、仁淀川、東京、新潮文庫、2000

宮尾登美子、岩佐寛え書、東京、新潮文庫、1977

no Ie, Kinone, Kikuteiyaozen no Hitobito, Nishiki.³⁰¹ Üçüncü türdeki romanları ise tarihsel figürler üzerine yaptığı çalışmalardır: *Kureopatora, Heikemonogatari, Tōfukumon'in Masako no Namida, Tenshōin Atsume*³⁰². Bir diğer tür ise, fantastik kahramanların yer aldığı romanıdır: *Tengai no Hana* ve *Kura*³⁰³. Yazarın kaleme aldığı diğer yazılar ve denemeler ise son tür olarak sınıflandırılmıştır (Kōchi Kenritsu Bungakukan, 2017: 18).

Miyao Tomiko tarafından kaleme alınan yedi roman 1982 - 1995 yılları arasında filme uyarlanmıştır. 1980 yılında Bungei Shunju yayınevi tarafından yayınlanan *Kiryūin Hanako no Shōgai*³⁰⁴, yazarın işiyle ilgili yazdığı günlüklerden derleyerek ve babasının yazdığı on dört günlükten faydalanan yazdığı romandır. Bu romandan aynı isimle uyarlanan film 1982 yılında beyaz perdeye aktarılmıştır. Miyao Tomiko'nun eserinden film haline getirilen bir diğer eseri olan *Yōkirō*³⁰⁵, 1983 yılı Eylül ayında Japonya'da

³⁰¹ 宮尾 登美子、一絃の琴、東京、中公文庫、1968

宮尾 登美子、伽羅の香、東京、中公文庫、1981

宮尾 登美子、序の舞、東京、小学館、1982

宮尾 登美子、松風の家、東京、小学館、1989

宮尾 登美子、柝の音、東京、朝日新聞社、1990

宮尾 登美子、菊亭八百善の人びと、東京、朝日新聞社、1991

宮尾 登美子、錦、東京、中公文庫、2008

³⁰² 宮尾 登美子、クレオパトラ、東京、1996

宮尾 登美子、平家物語、東京、文春文庫、2001 - 2004

宮尾 登美子、東福門院和子の涙、東京、講談社、1993

宮尾 登美子、天璋院篤姫、東京、講談社、1984

³⁰³ 宮尾登美子、天涯の花、東京、集英社、1998

宮尾登美子、藏、東京、小学館、1993

Kura adlı eser, içki yapımı fabrikasında geçtiği için 1996 yılında Nihonshu Daishō ödülüne layık görülmüştür. (Kawasaki, 2009: 23)

³⁰⁴ 鬼龍院花子の生涯

³⁰⁵ 宮尾登美子、ようきろう、東京、筑摩書房、1983

seyirci ile buluşmuştur. Filmin yönetmeni Gosha Hideyo'dur³⁰⁶. *Jo no Mai*³⁰⁷ ve *Kai* romanları 1984 yılında gösterime girer.³⁰⁸ *Iwago Oboegaki* romanından esinlenerek çekilen *Yogisha*³⁰⁹ adlı film 1987 yılında vizyona girmiştir. Bu roman, yaşanan durumları yazarın babasının gözünden anlatmaktadır. 1992 yılında *Kantsubaki* 1995 yılında *Kura* film olarak seyirciye ulaşmıştır.³¹⁰ Yazarın kendi hayatını resmettiği *jidenteki* (otobiyografi) biçimindeki *Kai*³¹¹ romanı, Shuntō, Shuka, Niyodogawa dörtlümesinden ilkidir. *Kai* romanının başat kahramanı yazarın annesidir. Yazar *Kai* romanında 13 yaşına kadar anne ve babası ile olan yaşantısına ilişkin hatırlarını anlatmıştır. Miyao Tomiko'nun yaşam öyküsünün başlangıcını anlattığı da ifade edilebilecek bu romanda, Miyao Tomiko'nun annesi Yoshikazu ve ailesinde yaşanan olaylar anlatılır. Bu romanda, hayat kadını ticareti ile uğraşan babasının mesleği ve aile içinde yaşanan zorluklar resmedilir. Yazar, bu romanı babası ile ayrıldıktan sonra, kızını yetiştirmek için uğraş veren annesini anımsayarak yazmıştır:

Bir kadın olarak, kendi hayatımı resmetmeye karar verdiğimde, hayatıma dair ilk olarak yazacağım kişi hiç şüphesiz annem olacaktı. Babam ile ayrıldıklarında, annem herşeyini kaybetmiş gibiydi. Ancak, o zamanlarda aldığı tazminat parası ile bir *udon* dükkanı satın almış, hiç alışkın olmadığı bir işe başlamıştı. [...] Annem sayesinde işler gelişmiş, az miktarda biriktirdiği parayla Japonya'ya bir *hikiagesha* olarak geri döndüğümde ikinci defa evlilik hazırlıkları için harcamasına hâlâ içimde derin bir şükran

³⁰⁶ 五社英雄 (1929 - 1992): Tokyo doğumlu olan film yönetmeninin asıl ismi Gosha Eiyū'dur. Sanbiki no Samurai 三匹の侍 adlı televizyon dizi ile başarı yakalamıştır <https://kotobank.jp/word/五社英雄-501335/> Erişim Tarihi: 25.10.2019.

³⁰⁷ 序の舞 (1984)

³⁰⁸ Miyao Tomiko'nun film haline getirilen eserleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. 宮尾登美子(ミヤオトミコ)の映画作品 <https://movie.walkerplus.com/person/83862/> Erişim Tarihi: 23.05. 2017

³⁰⁹ 容疑者(1987)

³¹⁰ <https://movie.walkerplus.com/person/83862/> Erişim Tarihi: 23.05. 2017

³¹¹ 宮尾登美子、權、東京、新潮社、1996

hissederim. Annemin hayat yolunu, kendime model alıyorum. Ben, bu anneyi çok severdim. Hâlâ zaman zaman rüyalarımda görürüm (Kawashima, 2009: 10).

Kai romanının ardından, *Shuntō* yayımlanır. Bu romanda, Kız Okulu sınavına girdikten sonra babasının yanında kalmak zorunda kaldığı yıllar anlatılır. Yazar, bu roman için “içimi acı ile dolduranları nihayet yazabildim” (Kawasaki, 2009: 13) diyecektir. Babası ile yaşarken geçirdiği eziyet dolu günler, Miyao Tomiko’yu genç yaşta evlenmeye zorlamıştır. Evlendiği eşinin ailesi, yazarın önceki hayatından çok farklı bir hayat sürmektedir. Evliliği ve kısa bir süre sonra Mançukuo’ya gidişine evrilen süreci, yazar kısaca şöyle anlatır:

Eşim ilkokul öğretmeniydi. Ailesi ise çiftçilik ile uğraşıyordu. Benim yetişme tarzımdan tamamen farklı olan birini kendime eş olarak seçmiştim. Ve kısa bir süre sonra, eşime sömürge toprakları olan Mançukuo’ya gitme emri gelmişti. On sekiz yaşımda anne olan ben, elli günlük büyük kızımı sırtıma alarak savaşın tam ortasında, eşimin ardından Japonya’yı arkamda bırakıyordum (Kawasaki, 2009: 8).

Üçüncü kitabı olan *Shuka* adlı romanını yazmak için henüz erken olduğuna dair içindeki pişmanlık duygularını hissederek tamamlamıştır.

Japon edebiyat ve sinema dünyasına birçok eser kazandıran, üretken yazarlardan biri olan Miyao Tomiko, 2014 yılında 88 yaşında hayatını kaybetmiştir.

2.4.3.1. Shuka (1985)

Kai, *Shuntō*, *Shuka* ve *Niyodogawa* dörtlümesinin üçüncüsü olan *Shuka*, Subaru Dergisi’nde 1980 yılının mayıs sayısından, 1985 yılının nisan sayısına dek beş yıl boyunca yayınlanmıştır. Eser, iki cilt olarak 1985 yılı haziran ayında Shūeisha yayınevi tarafından basılmıştır. Romanın kısa özeti şöyledir:

Shuka, bir bahar sabahı, başat kahraman Ayako'nun, eşi Kaname ve kucağında elli günlük bebeği ile Mançukuo'ya gitmek üzere, ailesi tarafından uğurlanma sahnesi ile başlar. Tarih 30 Mart 1945'tir. Eser'de, "tarım işinin yoğun olduğu bir bahar sabahı" ifadelerinden eşinin ailesinin yaşadığı yerin, tarım ile uğraşılan bir köy olduğu anlaşılmaktadır. Ayako'nun eşi Kaname'nin babası, akciğer tüberkülozundan hayatını kaybetmiştir. Kardeşini de, aynı hastalıktan kaybeden Kaname, bir yıl sonra Ayako ile evlenir. Ayako'nun ailesi Fukuda ailesinin yaptığı iş, içkili ortamlardaki kadınları erkeklerle tanıştırmak ve kadın ticaretidir. Roman'da bu iş, "çiftçilikle uzaktan yakından alakası olmayan utanç verici bir meslek" (1985: 11) olarak tanımlanır. Bu nedenle, kız lisesinde eğitim gördüğü dönemlerde ailesinin yaptığı işi çevresinden gizleyen Ayako, babasından uzaklaşmak istemiştir. Bu uzaklaşmanın en iyi yolunu ise eğitimde görmüş, ancak bu isteğini yerine getiremeyince, evlenmekten başka çare bulamamıştır. Ayako'nun babası Iwago'nun iş bağlantılarının, Japonya'dan Asya kıtasına doğru yayılması, 1937 yılına denk gelmektedir. Japon askerlerinin kıtayı işgal etmesiyle birlikte, hayat kadını talebi hızla artmıştır. Kaname'nin Mançukuo'ya gidişi, yeni yerleşim yeri haline getirilen, Daidosa bölgesine yerleştirilen Japon yerleşimcilerin çocuklarına eğitim verilmesi amacıyla, öğretmen sayısını arttırmak üzere Okamoto Tokuo'nun daveti ile olmuştur. O dönemde, gazetelerde savaşa ilişkin doğru bilgilerin verilmesi yasaklanmıştır. Fakat düşman askerinin yaklaştığı haberleri duyulmaktadır. Ayako, Japonya'nın çeşitli yerlerinde hava saldırıları olduğu dönemde, Mançukuo'da bu saldırıların olmadığını düşünmüştür. Mançukuo'yu, Japonya'nın savaş ortamından kurtularak rahat bir yaşam sürebileceği bir yer olarak hayal eder. Japonya'da, II. Dünya Savaşı'nın etkileri çeşitli şehirlerde yaşanmaktadır. Kaname'nin Ayako'yu Mançukuo'ya götürdüğü 1945 yılı, Mançukuo'ya Japon sömürge yerleşimi için gidişlerin son yılıdır.

Romanın ikinci bölümünde, Inbahō sömürge yerleşimi geliştirme köyü ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilir. Mançukuo'daki çiftçi yerleşimleri, yemek kültürleri, yaşam biçimlerine ilişkin birçok tasvir bulunur. Ayako için Mançukuo yaşantısı, Japonya'dakinden oldukça farklıdır. Binalarda lavabo bulunmayışı önemli bir sorun olarak anlatılır. Mançukuo topraklarının verimliliği, iklim ve coğrafi özelliklerinden bahsedilmesinin yanı sıra Kantō Ordusu, Sovyet işgali, Mançukuo'da hastane ücretlerindeki pahalılık, askere çağırılma gibi durumlardan da bahsedilir.

Romanın üçüncü bölümünde, 'Kaçış' başlığı ile öğretmen grubunun içinde bulunan Ayako'nun yaşadığı Inbahō'nun, Rus askerleri tarafından işgale uğraması sonucunda kaçmak zorunda kalışı anlatılır. Bu bölümde, Rus askerleri ile Japon ailelerin karşılaşmaları, Japonya'nın yenilgisine ilişkin hüsrân, Japonya'da kalan ailelerin hayatta olup olmadıklarına ilişkin endişe hâkimdir. Rus askerlerinin saldırısından korkan kızların, erkek kılığına girerek tecavüzlerden korunmaya çalışmalarından da bahsedilir. Sovyet sınırına yakın olan bölgelerde ölenler ve öldürülenler, çocuk ölümleri, düşman askerînin gelmesi ile kendi evlerini yakarak kaçan Japonlar, çocukların yarı yolda bırakılmaları, bireysel ve toplu intiharlar gibi çeşitli anlatılar da bu bölümün önemli konuları arasındadır.

"Eijōshi Madeni" dördüncü bölümün başlığıdır. Daha önce, Japon hükümetinin denetiminde olan ve Mançularla Korelilerin çalıştığı maden ocağında savaş sonrasında durum tersine döner. Ayako'nun eşi Kaname ve oda arkadaşı Ikawa maden ocağında çalışmaya başlar. Çin'de ise, iç savaş başlamış ve Komünist ordu ile Milliyetçi ordu savaş halindedir. Bu iç savaş ortamı içinde, Japonların da öldürülebileceği korkusu tüm Japonlarda endişe ve kaygı yaratmıştır. Ölülerin kıyafetlerinin çalınması, yol kenarlarında afyon kullanımından dolayı hayatını kaybeden insan manzaraları, salgın

hastalıkların artması ise romanda Rus istilasının beraberinde getirdiği sonuçlardan bazılarını oluşturur.

Son bölüm, Ayako'nun Japonya'ya geri alınma sürecini resmetmektedir. Geri dönüşler, genellikle kış bittikten sonra yapılmaktadır. Geri dönüş rotası ise Eijōshi'de olanlar için buradan Kyūtai'ye (Jiutai) ve Korotō'dan (Huludao) gemiler ile Kyūshū'ya hareket şeklinde olmaktadır. Fakat, Japonya'ya dönmek üzere kullanılan gemiler savaş sırasında kullanılan Amerikan tekneleri olduğu için bir hayli harap durumdadır. Dönüş yolunda denizde batan gemiler çoktur. Ayrıca Japonların dönmelerine ilişkin bazı engeller de bulunmaktadır. Erkeklerin Komünist ordu ya da Milliyetçi Ordu'ya alınmak istenmesi, Japon çocuklarının Mançular tarafından çalınarak ağır işlerde çalıştırılmak üzere satılmak istenmesi gibi karşılaşılan zor durumlar da anlatılmaktadır. Geri dönmek üzere gemilere binmeden önce, pire ve bitlerin ölmesi için, DDT isimli bir ilaca maruz kalan Japonlar 5 – 6 gün karantina altında tutulur. Hiroshima'ya ayak bastıklarında ise onları karşılayan manzara atom bombasının bıraktığı izler olur. Tarih ise 21 Eylül 1946'yı göstermektedir.

2.4.4. Sawachi Hisae³¹² (d. 1930)

1970'li yılların ortalarından itibaren, kurgu - dışı yazarlar arasına kadın yazarlar da katılmaya başlar. Sawachi Hisae, Midway Savaşında (1942) mücadele veren Japon askerleri ve Amerikan askerlerini iki farklı açıdan değerlendirerek, savaşta hayatta kalanlar ve onların hayatta kalan aileleri ile görüşmeler yapmıştır. Midway Savaşı üzerine oldukça ayrıntılı bilgiler veren bu kurgu-dışı edebi kaynaklar, *Sōkai yo Nemure*

³¹² 澤地久枝、14歳 フォティーン、東京、集英社、2015.

³¹³(1985), *Kiroku no Middowe- Kaisen*³¹⁴ (1986) gibi romanlardır (Takahashi, 1988: 127 - 128).

Sawachi Hisae, Eylül 1930'da Tokyo'da doğar. Babası dört yaşında anne babasını kaybetmiş, dolayısıyla iyi bir eğitim alamamıştır. Evlendikten kısa bir süre sonra, Sawachi henüz bir yaşında iken, halasının evinde iki aile birlikte yaşamaya başlarlar. Halası da, henüz üç yıllık evlidir. Babasının iş durumu iyi gitmediğinden Sawachi Hisae dört yaşında iken, ailesi ile birlikte Mançukuo'ya göç eder. 1937'de Shinkyō'da ilkokula başlar. Japonların eğitim aldığı okula giderken sınıflarında bir ya da iki Tayvanlı ya da Koreli öğrenci vardır. Çinlilerin gittiği okullar ise Japonlardan ayrıdır.³¹⁵ Yazar on dört yaşında Sovyet saldırısı ile karşı karşıya kalır. Kendisi ile yaptığımız röportajda Sovyet saldırısını ve o günleri şöyle anlatmıştır:

Japonya'nın koşulsuz teslim oluşu ve Postdam deklarasyonu tamamen ani bir gelişme olmuştu. Neler olduğundan tamamen habersizdik. Öncesinde 9 Ağustos günü Sovyetler savaşa katılmış, o gece yatarken uykumuzdan bomba sesiyle kalkmıştık. Gece saat 00:00 biraz geçiyordu. Şaşkınlık içinde dışarıda ne olduğuna baktığımızda, bombalardan dolayı dışarısının öğlen aydınlığından daha da aydınlık olduğunu gördüm. Hâlâ hiçbir şey bilmiyorduk. Televizyon yoktu, radyolar ise ele geçirildiğinden radyoda da hiçbir şey duyurulmamıştı. Ertesi gün, Sovyet askerlerinin işgalinden haberimiz olmuştu. Ertesi gün radyolarda duyduk. 1938 yılından itibaren Japonya'da seferberlik ilân edilmişti. Eğer savaş şiddetlenirse erkekler ve kadınların askerîyenin ihtiyaçlarına bağlı olarak yapacakları işlere karar verilecekti. 1945 yılında ben de ocak ayından itibaren ilk defa okulda yemek dağıtma işi yapmaya başladım. Ardından, son olarak geliştirme grupları denilen yerlere gittim. Bu geliştirme gruplarında tarım işlerine yardım ettim. Okuldaki sınıf arkadaşları ile iki kişilik grup olarak gitmiştik. Fakat,

³¹³ 澤地久枝、滄海よ眠れ、文春文庫、東京、1985.

³¹⁴ 澤地久枝、記録のミッドウェー海戦、東京、文藝春秋、1986.

³¹⁵ Sawachi Hisae ile 5 Temmuz 2018 tarihinde yapılan röportaj.

geliştirme ekibinin ne olduğunu o zamana kadar bilmiyordum. Japonya'dan sürekli gönderilen insanlar vardı.³¹⁶

Mainichi gazetesine verdiği röportajda, bölgede yaşayan sivil Japonların bir anda nasıl yapayalnız bırakıldıklarını ve saldırı sonrasında yaşanan günleri yazar şu ifadelerle anlatır:

O dönemlerde, ülke yoksa insanların yaşayabileceği bir yer de olmaz, diyen siyasetçiler vardı. Savaşı kaybettiğimiz zaman ülkemiz bir gecede yok oluverdi. İnsanlar olmayınca ülke de olmaz gerçeği bir anda yok oluvermişti. Komutanlar güneye gitmişler, Mançukuo'da yaşayan Japonlar bir kenara atılmıştı. Bizi öylece bırakıveren askerler esir düştü. Bazılarımız tek başına bazılarımız ise aile olarak bu durumu yaşamak zorunda bırakılmıştık. Hiçbir güvenliğimiz yoktu. Ülkemiz ve askerlerimiz hiçbir sorumluluk almamıştı.³¹⁷

1946 yılı sonbahar zamanında, geri dönüş gemisinden indiğim Hakata Limanı'nda hava saldırılarının izlerine şahit oldum. Toprak yanmıştı.[...] Hava saldırısına hiç şahit olmamıştım. İlk kez verilen zararın tamamen bir yıkım olduğunu farketmiştim. (Sawachi, 2008: 18) Savaşın ardından bir sene kadar okula gidemeyen Sawachi, daha önce savaşa ilişkin seferberlik faaliyetleri ile okula gitmediğinden, okula başladığı ilk sene de derslerine uyum sağlayamaz. Özellikle savaş süresince, düşman ülkenin dili olması sebebiyle İngilizce'nin oldukça zorlayıcı olduğunu ifade eder.

³¹⁶Sawachi Hisae ile 5 Temmuz 2018 tarihinde yapılan röportaj.

³¹⁷ Mainichi Shinbun, "Sawachi Hisae san wa Konna Hito", <http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html> 12.27.2005 Sawachi Hisae Intabyū, (Erişim Tarihi, 27.06.2018)

Chūō Kōron Yayınevinde çalışmaya başlayan Sawachi, aynı zamanda Waseda Üniversitesinde eğitimine devam eder. Gomikawa Junpei'nin³¹⁸ *Sensō to Ningen*³¹⁹ (Savaş ve İnsanlar) adlı romanına, 1963 yılında kaynak temininde bulunmuştur.³²⁰ Hayatında önemli bir dönüm noktası olarak, Gomikawa Junpei ile karşılaşması olduğunu ifade eden yazar, Gomikawa Junpei'ye mektup yazarak kendisi ile görüşmek istediğini belirtir. O sıralarda Chūō Kōron Yayınevinde editör olarak görev yapmakta olan Sawachi, Gomikawa Junpei'nin romanın editörlüğünü yapmak ister. Yazarın o döneme ve Gomikawa Junpei'ye dair ifadeleri şöyledir:

Kalp rahatsızlığım devam ederken editörlük hayatımı sürdürmeye çalışıyordum. Ancak, 1963 yılında geçirdiğim astım, kalp krizine neden oldu. Bilincimi yitirmiş, hastaneye kaldırılmışım. Hastaneden taburcu edildikten sonra aynı yerde çalışmamın mümkün olmadığı söylendiği anda dünyam kararmıştı. İşimden edildiğim o günlerde bana yardım eli uzatan Gomikawa Junpei olmuştu. “Romanın editörlüğü için hazırlık yapıyordum. Yardım edebilecek misin?” demişti. Ayrıca *Ningen no Jōken*³²¹, edebiyat camiasından ciddi eleştiriler aldı, eser görmezden geliniyor. Bana yardım edersen sen de bu durumlardan etkilenebilirsin. Bunun farkında mısın? diye sorduğunda çekinmeden kabul etmiştim. *Sensō to Ningen* kitabında da ardından geçen on yıl boyunca çalıştık. O zamanlarda attığım adımın benim yazarlık hayatım ile bağlantılı olduğunu düşünüyorum.³²²

³¹⁸ 五味川純平 (1916 - 1995): Asıl adı Kurita Shigeru'dur (栗田茂). Mançukuo doğumlu yazardır. Tokyo Yabancı Diller Fakültesi'nden mezun olmuştur. Ünlü romanı *Ningen no Jōken* (人間の条件) (İnsanların Halleri) 1956 yılında 6 cilt olarak yayınlanır. Bu roman oldukça olumlu eleştiriler almış, ardından film haline getirilmiştir <http://www.asahi-net.or.jp/~pb5h-ootk/pages/SAKKA/go/gomikawajyunpei.html>. (Erişim Tarihi: 20. 10. 2019)

³¹⁹ 戦争と人間

³²⁰ Mainichi Shinbun, “Sawachi Hisae san wa Konna Hito”, <http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html> 12.27.2005 Sawachi Hisae Intabyū, (Erişim Tarihi, 27.06.2018)

³²¹ 人間の条件

³²² “Non - Fikushon Sakka no Sawachi Hisae San ni Kiku, *Ikikata wo Kimeta Issatsu*” <http://croissant-online.jp/news/56847/4/> (02.09. 2017)

Yazarlık hayatına başlamasında önemli süreçlerden birini de istirahat döneminde çeşitli okumalar yapması ve tarihe ilişkin bilgi sahibi olması oluşturmaktadır.

1959 yılında, geçirdiğim kalp ameliyatı sonrasında beş ay izin almıştım. İlk defa rahatlıkla kitap okuyabilme fırsatı yakalamıştım. [...] Hayatımın metinleri diyebileceğim iki kitapla karşılaştım. Kendi zayıf noktamı yakalamış, akademik kitaplar okumaya gayret etmeye odaklanmıştım. [...] Siyaset bilimi derslerini dinliyormuş gibi Maruyama Masao'nun *Gendai Seiji no Shisō to Kōdō*³²³ adlı çalışmasını okudum. Bilmediğim *katagana* ifadeler karşıma çıktıkça İngilizce - Japonca sözlüğe baktım. Bu sözcükleri iyice belleğime yerleştirdim. [...] Bir diğer kitap John Saville'nin *Shiren no Gendai Bunmei: Kysanshugisha no Saiban to Amerika no Dentō*³²⁴. Bu kitaplar bilmek istediklerimi bir tür siyasi dizi olarak karşıma döken metinlerdi. [...] Harita olmadan karanlık bir denizde ilerliyormuş gibi bir hayatın içinde, gerekli olan kılavuzlar sayesinde önümdeki yollar aydınlandı. O zaman 28 yaşımın yaz zamanlarıydı (Sawachi, 2008: 40 - 41; 43).

Yazar, Midway Savaşı'na ilişkin araştırmalar yaptığı dönemden itibaren, Shōwa Dönemi ile ilgili yoğun çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalar sırasında, o dönemin siyasetinde, sıradan halkın bir kenara atıldığını ve o dönemde unutilan bir kesimin olduğunu fark eder. Özellikle, “unutilmuş” bu kesim ile ilgili yazmaya başlar.³²⁵ Yazar, bu araştırmalara yoğunlaşmasını şöyle aktarmaktadır:

O dönem siyaseti tarafından terk edilen halkın çoğunluğu, savaşa ilişkin acı tecrübelerle sahip kişilerdi. Bu insanlar ile aynı tecrübelerle sahip olduğum gibi, uzun zamandır mühürlenmiş sohbetlere kulak vermeye başladım ve yazdıklarımda bu konuşmaları da aktardım. Her ailede savaşın acı sohbeti

³²³丸山真男、現代政治の思想と行動 (Günümüz Siyasetinde Düşünce ve Davranış)

³²⁴ 試練の現代文明：共產主義者の裁判とアメリカの伝統 (Çağdaş Sıkıntılar Medeniyeti: Komünist Duruşma ve Amerikan Geleneği)

³²⁵Mainichi Shinbun, “Sawachi Hisae san wa Konna Hito”, <http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html>, 12.27.2005 Sawachi Hisae Intabyū, (Erişim Tarihi, 27.06.2018)

olmasına rağmen, ne zamana kadar savaş muhabbeti yapacaksın, denmesinden çekinmiştim. Ama aktarmak zorundaydım.³²⁶

Sawachi 2016 yılında, “yazmayı sürdürürken, siyasete itiraz etmeye ve toplumu *“Kujyō no Kai”*³²⁷ takipçilerinden biri olarak barış ortamını teşvik etmeye devam eden bir kurgu - dışı roman türünün (non-fiktif) yazarı”³²⁸ olarak tanımlar. Dört defa ameliyat geçiren ve ileri yaşına rağmen siyaset, edebiyat ve çeşitli kültürel aktivitelere katılan yazar, Mançukuo yaşantısının hayatında bıraktığı izleri şöyle anlatmaktadır:

Genç yaşlardan itibaren savaşın sonuna kadar Mançukuo'da bulundum. O günlerde daima, “Savaşta (ülkem adına) daha fazla şey yapabilir miyim” diye düşündüm. Kazanıncaya kadar savaşan, gönüllü bir kadın asker olarak “ne kadar zor olursa olsun tek bir tabaktan fazlasını yememeye çalışacağım” diye kendi kendime aldığım kararı sürdürmüştüm. Bunun üstüne, devlet tarafından gıda dağıtım sistemi başladı ve çocuklar giderek yetersiz beslenir hale geldiler. Ağabeyim, omurilik menenjitisi hastalığına yakalanmıştı. Kız kardeşim ve ben kızıl humma hastalığına yakalanmış, ölümün kıyısından dönmüştük. Hastalık tüm vücudumuzda deriye yayılmıştı. Acı içindeydim. Besin yetersizliğinden ölen onlarca insan görmüştüm. Özellikle, Mançukuo'dan Japonya'ya dönene kadar, mülteci yaşantısı süresince ölen kaç çocuk gördüğümü hatırlamıyorum bile. Bir mezar yapabilecek vaktimiz bile olmadığından, kurumuş dallar gibi ölü bedenleri dağın arkasındaki çukurlara atıyorduk.³²⁹

³²⁶Mainichi Shinbun, “Sawachi Hisae san wa Konna Hito”, <http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html> 12.27.2005 Sawachi Hisae Intabyū, (Erişim Tarihi, 27.06.2018)

³²⁷ 九条の会 (Anayasanın 9. maddesi toplantısı)

³²⁸病と共に生きるロング・インタビュー 澤地久枝 命はもろくて強いもの (Byō totomo ni İkiru Rongu-Intabyū: Sawachi Hisae Inochi wa Morokute Tsuyoi Mono) (Hastalık ile Yaşamak Uzun Röportaj: Sawachi Hisae Hayat kırılgan Olduğu Kadar Güçlüdür) <http://kangaeruhito.jp/articles/-/287> 21 Ocak 2016, (Erişim Tarihi:15.02. 2018)

³²⁹ ソ連将校のレイプ、満州での飢餓 澤地久枝「全てを話しましょう」(Soren Shōkō no Reipu, Manshū de no Kiga: Sawachi Hisae “Subete wo Hanashimashō”) (Sovyet Askerlerinin Tecavüzleri, Mançukuo'da Açlıktan Ölmek: Sawachi Hisae “Herşeyi Konuşalım”) <http://gendai.ismedia.jp/articles/-/44659> 11.08. 2015.(Erişim Tarihi: 18. 05. 2017)

Yazar, uzun süre genç yaşlarda yaşadığı Mançukuo deneyimini hafızasından silememişse de, bu yaşantıyı kaleme almayı da tercih etmemiştir. Bunun nedenini şöyle açıklamaktadır:

On dört yaşında, savaşın yenilgisini yaşamıştım. O zamana kadar, Japonya'nın kazanacağına hiçbir şüphe duymadan başaracağına inandığım için ordudaki genç kız askerlerden biriydim. Bundan utandığım için, şimdiye kadar sürekli savaşa ilişkin tecrübelerimi sakladım. Şimdi, bundan büyük bir pişmanlık duyuyorum. Japonya'nın bir kez daha bir savaş başlatmasından ya da bir savaşa girmesinden korku duyuyorum. Barışı seven bir ülke, niçin tekrar tehlikeli bir yöne doğru ilerliyor ki? Bunu düşündüğüm vakit, bizim kuşağımızın soyut kelimeler, örneğin “savaş acı vericiydi”, “sıkıntılıydı” gibi kelimeler dışında savaşı anlatamadıklarını farkettim. Soyut kelimeler artık genç nesle ulaşmıyor. Bu nedenle bizler, olabildiğince somut ifadelerle savaş deneyimlerimizi anlatmak zorundayız. Bu, acı dolu hatırayı gündeme getirmek, her ne kadar zor bir uğraş olsa da...”Bizler savaş tecrübelerimizi anlatmadık değil, anlatamadık. Günümüz insanları, hayal edemeyeceklerdir ancak savaşın hemen ardından Japonya’da, “savaş dönemine ilişkin konuşulamaz” atmosferi yaşanmaktaydı. O dönemlerde gerçekten “savaş dönemine ilişkin en ufak bir konudan bahsedilse Amerikan İşgal Kuvvetleri Komutanlığı tarafından tutuklanıp Okinawa’da esir olarak çalıştırılırsınız” söylentisi yayılmıştı. Bu nedenle, korkuya kapılmıştık ve hiç kimse konuşamıyordu. Çok iyi hatırladığımız bir konu var. Savaş bittikten sonra, Tokyo’daki kız okuluna girmiştım. Ders sırasında içinde küçük bir taş olan güzel bir kutu gelmişti. Öğretmenden gizleyerek arkamdaki arkadaşım bana uzatmıştı. Ne olduğunu sorduğumda, taşın Hiroshima’dan gelen bir taş olduğu yanıtını almıştım. Atom bombasının ardından birisinin getirdiği bir moloz idi. Bunu duyduğumda, içimde kelimelerle ifade edemeyeceğim garip bir his oluştu. Büyük olasılıkla, başkaları da aynı duyguyu hissedirdi diye düşünüyorum. Teneffüs esnasında bile hiç kimse bu moloz parçasına dokunamamıştı. Özellikle Hiroshima’dan bahsedildiğinde Amerikan İşgal Kuvvetleri Komutanlığı tarafından gerçekten götürüleceğimizi düşünüyorduk çünkü o derece işgal ordusundan korkuyorduk. Bu korku, içimize işlediği için bu

ülkede savaşa ilişkin hatıraları nesilden nesile aktaramadık diye düşünüyorum. Fakat, sonraki nesillere aktaramamamız sonucunda, bugünkü durumları yarattık. Ailemde 14 yaşında bir erkek çocuk var. O, savaşa dair hiçbir şey bilmiyor. Ona savaşın nasıl bir şey olduğunu anlatmak için 14 yaşındaki zamanları bahsetmem gerektiğini düşündüm. O sıkıntılı günler ve orduda genç bir kız asker olduğumun utancını yaşıyorum. Tüm bunları şimdi olabildiğince somut şekliyle yazmam gerekiyordu. Bu kitap, gençler için yazılmıştır.³³⁰

Mançukuo yaşantısı, Sawachi için “cahillik dönemi”dir. Savaş yıllarında hiçbir şey bilmeyen insanlardan biridir ve kendilerine savaşın doğru olduğu söylendiği için bu durumu kabullenmiş ve doğru olduğuna inanmıştır. Daha önce hiç görmediği Amerikalılar ve İngilizlerden nefret ederek yaşamıştır. 1950 yılında, Kore Savaşı başladığı zaman, yazarın yaşadığı eve yakın olan Yamate Tren hattında sürekli savaş malzemelerinin taşındığını gördüğünde, “memleketimiz savaşa suç ortaklığı yapıyor diye düşünmüştüm”³³¹ der. Ardından Vietnam savaşında da Japonya’nın tutumunu eleştirir.

Sawachi Hisae yazar kimliğinin yanı sıra, siyasi meselelere olan yaklaşımları ile de tanınmaktadır. Başbakan Shinzō Abe’nin, Japon Anayasası’nın 9. maddesindeki, Japon Öz Savunma Kuvvetleri’nin yetkisinin değiştirilmesine yönelik talebine olan tepkisini Sawachi Hisae, 2018 yılı nisan ayında protesto gösterisi ile göstermiştir. Yasanın 9. maddesinin yeniden düzenlenmesi talebini ve Başbakan Abe’nin siyasetini onaylamadıklarını³³² açıklamıştır. Başbakan Shinzō Abe’nin 9. Madde’nin yeniden gözden geçirilmesine ilişkin kararına karşı ülke çağında protesto gösterileri sürmüştür.

³³⁰ <http://gendai.ismedia.jp/articles/-/44659> 11.08. 2015 (Erişim Tarihi: 07.06.2018)

³³¹ Mainichi Shinbun, “Sawachi Hisae san wa Konna Hito”, <http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html> 12.27.2005 Sawachi Hisae Intabyū, (Erişim Tarihi, 27.06.2018)

³³² “Kaiken Kōgi no Kyandoru Demo: Abe Seiji wo Yurusanai te ni”, <http://www.asahi.com/articles/ASL4G5HPFL4GUTIL02.html> (Erişim Tarihi, 01. 06.2018)

Mainichi gazetesinde yayınlanan röportajda yazar, dönemin siyasetini şu ifadelerde eleştirir:

Genel seçim sonuçlarını hayretle karşıladım. Ülkem yok olmamalı, diye düşündüm. Ne yapabileceğimi düşündüm ve bu noktadan yeni bir düşünce ortaya çıktı. Burada bir son değil, tam tersine bir başlangıç vardı. (...) Günümüz yasası sayesinde halk, özgür iradesiyle seçime gidiyor. Böyle bir ortam içinde böylesi bir siyaset yapılıyor. Demokrasinin en temelinde, bireylerin tek tek oy bilincine sahip olmaları, düşünceleriyle siyasi karar mekanizmasını kullanmaları gerekiyor. Bireyselliğin ortaya çıkması konusunda zayıf kalıyoruz.³³³

Ülkenin siyasetinin savaş döneminden bile kötü olduğunu bu ifadelerle açıklayan yazar, halkın seçim hakkını doğru kullanması gerektiğini belirtir. 9. maddenin yeniden düzenlenmesine ilişkin yorumu şöyledir:

Herkes savaşın kötü olduğunu söylüyor. Fakat, savaşmayı bırakmıyor. Dünyayı en fazla kirleten şey savaştır. Üzerinde düşünüp savaşmayı bir kenara bırakarak, silahsızlanmaya karar veren Japonya’da o dönem yasanın değerlendirilmesi oldukça iyi bir durumdu. O dönem, ikinci defa savaş istemiyorum diye düşünürken bu duruma uyan bir yasa bulunmamaktaydı. 9. madde işte bu durum için uygun bir yasaydı. İnsan hakları, düşünce özgürlüğü ve diğerleri 9. madde olmadan darmadağın hale gelir. Biz bu nedenle 9. madde için toplandık.

Savaş anıları ve sorgulamalar, memleket siyasetine olan merakını hiç bırakmayan Sawachi, *kyūjō no kai* (Anayasanın 9. Maddesi Toplantısı) gereğini hissetmiş ve Shinzō Abe’nin uyguladığı siyasetin karşısında olmuştur. 1947 yılında uygulamaya konan Japon anayasasının³³⁴ 9. maddesine göre devletin hiçbir koşulda “taaruz hakkı

³³³ Mainichi Shinbun, “Sawachi Hisae san wa Konna Hito”, <http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html> 12.27.2005 Sawachi Hisae Intabyū, (Erişim Tarihi, 27.06.2018)

³³⁴ 2001 yılında Mainichi shimbun tarafından yapılan kamuoyu yoklamasında, ankete katılanların% 43’ü anayasanın gözden geçirilmesini desteklemiş, ancak sadece% 13’ü Japonya’nın öz savunma haklarını icra etmesi gerektiğini istediğini belirtmiştir. Yaşlı insanlar bir değişim için daha az destek verirken, genç nüfus değişimin gözden geçirilmesi gerektiği düşüncesini savunmuştur. Bir diğer ifadeyle, II. Dünya Savaşına bir şekilde şahit olan insanlar hiç bir değişiklik istememişlerdir. (Ahr, 2014: 25)

tanınmayacaktır” bölümü dikkat çeker. Bu madde, Japonya’nın savaşa girmesi durumunu ortadan kaldıran önemli bir maddedir. Anayasanın 9. maddesinin içeriği şöyledir:

Adalet ve düzene dayalı bir uluslararası barışa içtenlikle yaklaşan Japon halkı, ulusun egemenlik hakkı ve uluslararası anlaşmazlıkların çözümü için güç kullanımı ya da tehdidine neden olan savaşı sonsuza kadar reddetmiştir. Bir önceki maddenin amacını tanımak üzere kara, deniz ve hava kuvvetlerinin yanı sıra diğer savaş potansiyelleri hiçbir zaman korunmayacaktır. Devletin taaruz hakkı hiçbir şekilde tanınmayacaktır.”³³⁵

Japon hükümetinin, savaş döneminin hemen ardından aldığı bu karar ve maddenin yeniden gözden geçirilmesine duyulan tepkinin, özellikle savaşa şahit olan kesimlerden gelmiş olduğu, bu kararın savaş sonrası dönem siyaseti ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Sawachi Hisae'nin, yazar kimliğinin yanı sıra bir Japon vatandaşı olarak siyasi otoritelerin doğru adımlar atmasını sağlamak konusunda uğraş verdiğini ifade etmek mümkündür.

2.4.4.1. 14 Sai³³⁶ (2015)

Roman, 2015 yılında yayınlanmıştır. Kurgu-dışı olarak kaleme alınan bu roman, genç yaşlarda Mançukuo deneyimini yaşayan bir kızın gözünden, savaş dönemine ilişkin kendi yaşantısını resmetmektedir. Sawachi Hisae’nin hayatında, hafızasından hiç çıkaramadığı Mançukuo hayatı, bu romanda tüm gerçekliği ile okura sunulmuştur. *14 Sai*, 14 yaşında bir genç kızın savaş yenilgisinden, 16 yaşının ilk yıllarına denk gelen, Mançukuo’dan Japonya’ya geri dönme sürecine kadar geçen iki yıllık zaman diliminin anlatıldığı bir romandır. Mançukuo’daki yaşantıya ilişkin geri çekilme belgesi dışında

³³⁵ Japon anayasasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (Erişim Tarihi: 29.08.2018)

³³⁶ 澤地 久枝、14歳：フォティーン、東京、集英社、2015.

kayıt olarak kabul edilebilecek hiçbir belgenin olmadığını, sadece hafızasında kalan hatıralarını yazdığını belirten Sawachi, romanın resmettiği iki yıllık zaman dilimini de “benim savaşım” olarak tanımlamaktadır.

Roman, 12 bölümden oluşmaktadır. Ayrıca romanın giriş kısmında, başat karakter genç kızın, Mançukuo haritası üzerinde Japonya’ya gitmek için takip ettiği rota ve diğer sayfada, Sawachi ailesine ilişkin soy ağacı bulunmaktadır. Roman’da genç kızın doğumu ile Sawachi Hisae’nin doğumu Shōwa 5 yılı (1930) aynı yıldır. Giriş kısmında yazar, bu romanı niçin kaleme aldığını şöyle açıklamaktadır:

Erkek kardeşimin torunu, 14 yaşına girdi. Ona, eskiden Japonya’nın nasıl bir ülke olduğunu anlatmak istedim. Toplumda yaşanan gelgitleri düşünen bir insan olmasını istiyorum. Savaş, nasıl bir olaydı onu bilmesini istiyorum. Bu amaçla, ne yapabilirim diye düşündüm. Gençlerle iletişim kurabilmenin ve onlara yaşadıklarını aktarmanın önemli olacağını düşündüm. 14 yaş... Gençlikle dolu zamanlar. Geçmişe dair anlatılanları dinleseler de hiçbir şeyin farkına varmadıkları yaşlar. Benim anlatacaklarım, Shōwa Dönemi’nin ilk yıllarında yaşandı. Ve neden savaş yanlısı bir kız çocuğuydum, bunu şimdiye kadar utanarak söylemekten çekinmiş, gizlemiştim. Savaşın üzerinden 70 yıl geçti. Fakat bugüne kadar cahilliğimden dolayı utanarak yaşadım (Sawachi, 2015: 10 - 11).

Mançukuo’da yaşam süren, başat kahraman genç kız için, Japonya’nın savaşta yenilgisi, ülkesinin militarist yapılanmasının güçlü olduğuna inancını oldukça derinden etkiler.

Üçüncü tekil şahıs anlatısının kullanıldığı *14 Sai*, kurgu-dışı yapıda olup realist özellikte bir romandır. Genç kızın yaşadığı şehir, Mançukuo’daki Jilin (Kitsurin) kentidir. Babası, Güney Mançurya Demiryolu Şirketinde çalışmaktadır. Japon hükümeti, bu demiryolu hattı için lojmanlar inşa etmiştir. Mançukuo’daki okullarda belirli dönemlerde öğrencilere tarım işçiliği yaptırılmaktadır. Bu durum aileler tarafından

onaylanan bir durum değildir. Gittiği okulda, gerek Japonya gerekse Mançukuo ve Çin ile ilgili güncel haberler ismi “M” olarak geçen öğretmen tarafından öğrencilere her gün aktarılır. Bu bilgiler, genellikle Japonya’nın savaştağı durumuna ilişkin bilgilerdir. Bir gün, Atto Adasında ölen askerin haberini okuyan öğretmenin döktüğü gözyaşları, küçük kızı derinden etkiler. Savaş için ülkesine daha fazla destek olması gerektiğini düşünür. Bunun için ülkede yiyecek sıkıntısı olduğundan, bir tabaktan fazla pirinç yememe kararı alır. Yazarın *14 Sai* romanında da geçen Atto Adasında askerlerin ölümleri yazarın başka bir kitabı olan *Kibō to Yūki, Kono Hitotsu no Mono: Watashi no Tadotta Sengo*³³⁷ adlı eserinde şöyle anlatılır:

29 Mayıs 1943’te, garnizondaki yüzbinlerce asker, askerî merkez tarafından terk edilmiş, ardından ölmüşlerdi. Bir diğer ifadeyle hepsi yok edilmişti”. Niçin o kadar uzak bir adada mücadele vermişlerdi, diye sorarsanız, bunun sebebine ilişkin bir cevap yoktu. Savaş planları ile ne kadar da üzücü bir şekilde hayata veda etmişlerdi. Bunu, gençlerin de anlayabileceğı gibi anlatıp, açıklığa kavuşturacak özgüven bende yok. O dönem Kız Okulu birinci sınıftaydım. Atto Adasında, hayatını kaybedenler anlatılırken “ bizim vatandaşlık mücadelemiz yetmediğı için” diye ağlayan genç öğretmenin duyguları bana da bulaşmıştı. Ölenlere karşı bu savaşta mücadele verip ölmezsem, onlara çok ayıp olur diye ciddi olarak düşünmüştüm. Militarist eğitimin etkisinde olduğumdan, o günden itibaren düşüncelerimde daha da “militarist” bir genç kız olmuştum. Atto Adası, unutamadığım bir ada olmuştu (Sawachi, 2008: 57).

Genç kız Pearl Harbor saldırısının ardından hayatını feda eden askerlere ilişkin birçok kitap okur. 1944 yılı itibarıyla, ülkede yayınlanan gazeteler akşam baskısını durdurur. Gazete kâğıdı için yapılan bu tasarruf, askerî ihtiyaçlara ayrılacaktır. Bir süre sonra, posta hizmeti de kaldırılır. Okullarda, ilkokul dördüncü sınıftan itibaren ders

³³⁷ 希望と勇氣この一つのもの：私の辿った戦後

müfredatında düzenli olarak Çince dersleri verilmektedir. Bunun nedeninin kentte alışveriş, ulaşımda kullanılan *jinrikisha*³³⁸ ve at arabaları olan yerlerde Çince'nin kullanılması nedeniyle olduğu anlatılmaktadır.

19 Ağustos 1944'te, “öğrencilerin çalıştırılması yönetmeliği” çıkar. Devlet okullarında, lise dengindeki öğrenciler, ortaokul öğrencileri, kız öğrenciler fabrikalarda ve tarlalarda çalıştırılmaya başlanır. Bu yönetmeliğin ardından, okullarda derslerin durdurulması kararı alınır. Ardından çıkarılan yönetmelik “gönüllü askerlik”tir. 15 yaş üstü 60 yaşın altındaki erkekler ve 17 yaş üstü 40 yaş altındaki kadınlar, devlet adına gönüllü olarak orduya katılabilecektir. Genç kız da, çalışan öğrencilerden biri olur. Kısa bir süre sonra savaş başlar. Genç kıza yapılması emredilen görev, hastanede yemek pişirmek ve dağıtmaktır. Sovyetler Birliği'nin savaşa girmesiyle Mançurya Demiryolu hattı üzerinde yaşayan ailelerin, Mançukuo'nun güneyine tahliyeleri başlar. Sovyetlerin 9 Ağustos'ta savaş ilan etmesiyle orada yaşayan Japon halkı savunmasız kalmıştır. Güçlü olduğu düşünülen ve bölge halkını koruması beklenen Kantō Ordusu ise, güneydeki savaş hattına kaydırılmıştır. 16 Ağustos tarihinde, şehirde ayaklanma çıkar. Çinliler, gruplar halinde Japonların evlerine saldırır, eşyaları talan ederler. Karşı çıkanlar arasında hayatını kaybedenler olur. Ardından, Kantō Ordusu'na silahları bırakmaları emredilir. Komuta altındaki tüm askerler, silahlarını Sovyetler Birliği askerlerine teslim ederler. Genç kız, tüm yaşananlara kendine göre çözümler bulmaya çalışır. Saçlarını keserek erkek gibi giyinmeye karar verir. Bu, Ruslar tarafından işgal edilen bölgelerde, kızların karşılaştıkları durumları yaşamamak için bir savunmadır. II. Dünya Savaşı sırasında Mançukuo'da yaşayanların hayatına dair kısa bir kesit romanda şöyle aktarılır:

³³⁸ 人力車 insan gücüyle hareket ettirilen, “çekçek” olarak da bilinen taşıma aracıdır.

Japonya'ya ikinci atom bombasının atıldığını, Japonya'nın teslim olduğunu ve 14 – 15 Ağustos 1945'te yaşananların gazete sayfalarında nasıl yer aldığını genç kız hiç bilmiyordu. Yetişkinler de, çocuklar gibi Japonya'ya geri alınacakları günün müjdeli haberini beklerken, yaşadıkları hayattan iyice bitkin düşmüşlerdi. Ellerine geçen yiyeceklerle yetiniyorlar, ailelerini koruma zorunluluğu hissetmekle birlikte, kendilerini nasıl bir hayatın beklediğini bilmiyorlardı. Ellerindekiler ise günden güne azalıyordu (2015: 128).

*Kyūrikugun Heisha*³³⁹ (Eski Ordu Kışlası) adlı bölümde ise genç kızın, Japon ordusunun bulunduğu kışlada sığınmacı hayatı yaşadığı zamana ait hatırası aktarılır. Sovyet işgali ve Çin iç savaşı sırasında kışladan birçok şey çalınmıştır. Genç kız, mülteci yaşantısının ilk bu kışlada başladığını tahmin eder. Oldukça zor şartlar altında uzun günler geçiren genç kız, yüz günden fazla kaldığı bu yerde, sadece bir defa banyo yapabildiğini hatırlar. 1946 yılı baharında, Rus askerleri Mançukuo'dan çekilir. Jilin şehri, Çin'deki Komünist ordu yönetimi altına girer. Savaşın zor şartlarını atlatan Japonlar ufak ticari faaliyetlerle geçimlerini sağlamaya yeniden başlarlar. O dönemde, çocuklar da sokaklarda *nattō*³⁴⁰ satmaktadır. Genç kız, para kazanmak için uğraş verirken babası Sovyetler Birliği elçiliğinde günlük işçi olarak çalışmaya başlar. Çin'deki iç savaş, Komünist Parti'nin zaferini getirmiştir.

Roman'da, Japon halkının Mançukuo'ya taşınmasında en önemli etkinin Katō Kanji'ye ait olduğu belirtilirken, Japon halkından birçok kişinin hayatını kaybetmesi ve yaşananların sorumluluğunun da özellikle Katō Kanji'ye ait olduğu ifade edilmektedir. Romanın son bölümünü ise, *Nihon e*³⁴¹ başlığı ile Japonya'ya geri dönüş süreci

³³⁹ 旧陸軍兵舎

³⁴⁰ 納豆: Fermente edilmiş soya fasulyesinden yapılan bir tür Japon yemeğidir.

³⁴¹ 日本へ

oluşturmaktadır. Japonya'ya geri dönüş öncesinde, *Taikyo Shōmeisho*³⁴² (Tahliye Belgesi) olarak adlandırılan ve Çin'den ayrıldıklarına ilişkin bir belge ile Japonya'ya dönüş yaparlar. Bu belge, genellikle *Hikiage Shōmeisho*³⁴³ (Ülkeye Geri Çekilme Belgesi) olarak da adlandırılmaktadır. Yazar, geri dönüş süreci ile ilgili olarak Çin tarafının kararını şu ifadelerle anlatmaktadır:

Çin'de savaş yenilgisi ile karşılaşan yüz binlerce Japon'un, niçin Japonya'ya geri döndüğünü soranlar var. Çin tarafına göre, Japonlar, “gereksiz” varlıklar olduklarından, ülkeyi terk etmeleri istenmişti. Gidecekleri adres, daha önce kaldıkları adres, ailenin tüm bireylerinin isimleri ve yaşları yazılarak, “Nihon ni kikoku suru mono nari³⁴⁴” (Japonya'ya ülkelerine geri dönecek kişiler) yazıldıktan sonra “migi shōmei su³⁴⁵” (sağdaki bunun belgesidir) olarak büyük harflerle yazılmıştı (2015: 170 - 171).

Savaşın ardından Çin, ülkede hiçbir Japon'un kalmayacağı kararını kesin olarak belirtmiştir. Sonunda, genç kız ve ailesinin Çin'den ayrılma tarihleri kesinleşir. 13 Ağustos 1946 tarihinde, Yamaguchi ili, Sawa ilçesinin, Migita köyüne yerleşecekleri kesinleşir. Bölgedeki, Japonların büyük bir kesimi, Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanan gemiler ile ülkelerine geri dönmüşlerdir.

2.5. Erkek Yazarların Gözünden Mançukuo

Mançukuo yaşantısından kalan izleri, otobiyografik tarzda yazan erkek yazarlar da, Mançukuo deneyimi temelinde bireysel gözlem ve tecrübelerini romanlar aracılığıyla okurla paylaşmışlardır. Erkek yazarlar arasında Mançukuo'nun daha farklı perspektiflerinin sunulduğunu ifade etmemiz mümkündür. Babası, bölgede üst düzey

³⁴² 退去証明書

³⁴³ 引揚げ証明書

³⁴⁴ 日本に帰国する物なり

³⁴⁵ 右証明す

komutanlardan olan ve kendisi de savaşa katılan Masuda Shōichi³⁴⁶, savaş, sığınma kampları, Hachirō Ordusu'nda askerî doktor olarak görev yapmak gibi Mançukuo'nun askerî konularına tanıklık etmiştir. Romanlarında ise çoğunlukla sığınma kamplarındaki çocukların hayatını resmetmeyi tercih etmiştir. Nakanishi Rei, Mançukuo'da doğmuş, varlıklı bir ailenin en küçük oğlu olarak çocuk yaşta Sovyet işgali ve savaş dönemini yaşamıştır. Nakanishi ailesinin, bölgede ticari bir misyonu da olmuştur. Miki Taku da Mançukuo'da çocukluk yıllarını geçiren bir diğer yazar olduğundan, bölgedeki hayatı çocuk gözü ile resmeden romanlar kaleme almıştır. Bu yazarlardan farklı olarak, bölgeye yazar kimliği ile giden Kiyama Shōhei ise Mançukuo'nun zorlu iklimi ve yaşam koşullarına alışmaya çalışırken askere alınmış, bu süreçte yaşadığı durumları resmetmiştir. Mançukuo'da egemen olan askerî yapının, hayatın birçok noktasına nüfuz etmesi, erkek yazarların gözlem ve deneyimlerini de etkilemiştir.

2.5.1. Masuda Shōichi (d. 1928)

Japonya'da, günümüzün çocuk edebiyatı 1950'li yılların ikinci yarısında başladığı dönemden sonra, 1960'lı yıllarda verimli dönemlerini yaşamıştır. 1967 yılında, *Nihon Kodomo no Hon Kenkyūkai*³⁴⁷ (Japonya'da Çocuk Kitapları Araştırma Kurumu), 1970 yılında *Oyako Dokusho: Chiiki Bunko Zenkoku Renrakukai*³⁴⁸ (Aile - Çocuk Okumaları: Bölge Kütüphanelerinden Tüm Japonya'ya Entegrasyon Organizasyonu) kurulmuştur. Çocuk edebiyatı çocuk okurlar aracılığı ile yetişkin okura da yayılmıştır (Torigoe, Hasegawa, 2012: 115). Çocuk edebiyatının ülke çapında yayılmaya başladığı bu dönemlerde, *Sensō Jidō Bungaku*³⁴⁹ (Savaş ve Çocuk Edebiyatı) anlatıları sıklıkla okunur ve yazılır hale gelmiştir. Toplumsal değişim, o dönemin çocuk edebiyatına da

³⁴⁶ 増田昭一

³⁴⁷ 日本子供の本研究会

³⁴⁸ 親子読書：地域文庫全国連絡会

³⁴⁹ 戦争児童文学

yansımıştır. Asya’da Pasifik Savaşı deneyimi yaşamış yazarlar, savaş deneyimini çocuk edebiyatı alanında eserler vererek paylaşmışlardır. *Sensō Jidō Bungaku* adlandırmasının isim babası ilkokul öğretmenlerinin edebiyat ve barış temalı derslerinden yola çıkarak bu adlandırmayı yapan Ishigami Masao³⁵⁰ olmuştur (Torigoe, Hasegawa, 2012: 116).

Çocuk edebiyatında, savaş temasına dâhil edilebilecek Mançukuo deneyimi içinde çeşitli eserler kazandıran önemli isimler vardır.³⁵¹ Mançukuo’da gençlik dönemini geçiren ve çocuk edebiyatında savaşa ilişkin olarak Mançukuo yaşantısında çocukları resmeden en önemli yazarlardan biri Masuda Shōichi’dir. Kendi savaş deneyimi aracılığıyla bölgede hayatını kaybeden çocuklara ilişkin birçok roman kaleme almış, bu romanlarında o döneme dair gözünde canlanan hatıraları kendi çizdiği resimler ile çeşitlendirmiştir. Masuda Shōichi, sığınma kampında yaşadıklarını, orada kendisiyle birlikte yaşayan ve ardından orada hayatını kaybeden bir çocuğun ricası üzerine yazmaya karar verdiğini belirtmiştir. Yazarın, özellikle Mançukuo’da yaşamını kaybeden çocukları romanlarının esas konusu yapmasının nedenini yazar şöyle açıklamaktadır:

20 sene önceydi. Çocuk yaşlarda orada bırakılan Japon çocukları Japonya’daki anneleri ile buluşmak için geliyorlardı. Fakat buluşamayanlar da olmuştu tabi. Ama birşeyi fark ettim. Bahsettiğim Mançukuo’da hayatını kaybeden çocuklara dair kimse birşey anlatmamıştı. Japonlar bilmiyordu. Fakat böyle bir gerçek vardı. Japonya’ya dönmek isteseler de dönememişlerdi. Sayıları ise çok fazlaydı.³⁵²

³⁵⁰ 石上正夫 (1924 -) : Akademisyen ve yazardır.

³⁵¹ Bu alanda romanlar kaleme alan her bir yazarın savaşa ilişkin deneyimleri olmuştur. Bu isimler arasında, Nagasaki Gen’nosuke 長崎源之助 (1924 - 2011), Imanishi Sukeyuki 今西祐行 (1923 - 2004), Maekawa Yasuo 前川康夫 (1921 - 2002) gibi yazarlar da yaşadıkları çeşitli savaş deneyimlerini yansıtmışlardır. Her bir yazarın savaş deneyimi elbette şartlara ve durumlara göre farklılık göstermektedir (Torigoe, Hasegawa, 2012: 118).

³⁵² Masuda Shōichi ile 4 Temmuz 2018 tarihli Odawara’da yapılan röportaj.

Masuda Shoichi, 1928 yılında, Odawara kentinde doğar. 1945 yılı nisan ayında Tıp okumak üzere Mançukuo'ya gider.³⁵³ Babası, Mançukuo'da görev yapan 4000'den fazla askeri komuta eden bir subaydır. 1945 yılının ağustos ayında Sovyet işgali sırasında babası, Sovyet askerleri ile çatışmış, Sibirya'ya esir olarak gönderilmiştir. Sibirya'da dört yıl geçirdikten sonra, Japonya'ya döner. Ablası, o sıralarda evlidir ve yaşanan savaş ortamında hayatını kaybeder. Masuda Shōichi, annesi ile birlikte sığınma kampına gönderilir.³⁵⁴ Savaşın ardından geçen beş ay boyunca bölgedeki Japonların kaldığı sığınma kamplarında hayatını geçirir. Annesini 1946 yılı ekim ayında tifüs hastalığından kaybeder. Kampta geçirdiği dönem boyunca 60'tan fazla çocuğun hayatını kaybetmesine şahitlik eder. Japonya'ya döndükten sonra 1947 - 1985 dönemi boyunca ilkökul öğretmenliği yapar.³⁵⁵

Mançukuo'da savaş deneyimi yaşadığı yıllarda 17 yaşındadır. Soğuk, açlık, hastalık ile uzun dönem boyunca yaşamak zorunda kalan çocukların hayatına şahitlik etmiştir. İlkokul öğretmenliği mesleğinden emekli olduktan sonra, tanıklık ettiği Mançukuo yaşantısını yazdığı kağıtların, gözyaşlarıyla ıslandığını anlatır. Yazdıkları ülke çapında okunur hale geldikten sonra, çeşitli konferanslar vermiş, toplantılar yapmıştır. Yazarın kaleme aldığı kitaplar, 25 Ağustos 2014 tarihinde televizyon dizisi haline getirilmiştir³⁵⁶. Yazarın romanlarında resmettiği çocuklar, bizzat kendisi tarafından Eylül 1945 yılından 1946 yılına kadar beş ay boyunca Shinkyō'daki

³⁵³ “語り付く戦争の記憶：シリーズ終戦70年” <http://www.townnews.co.jp/0607/2015/07/18/292214.html> (Erişim Tarihi: 06.20.2018)

³⁵⁴ “戦争の現実知って：小田原減、元教諭著書テレビドラマ化” <http://www.kanaloco.jp/article/77053> (Erişim Tarihi: 19.10.2019)

³⁵⁵ Tokyo Shinbun, 戦後70年神奈川平和って(8) 孤児達を語り継ぐ満洲の日本人難民収容所体験者 09.01. 2015.

³⁵⁶ “遠い約束：星になったこどもたち” adı ile televizyon dizisi haline getirilen yazarın üç ciltten oluşan romanı 増田昭一の戦争孤児の物語'dir. www.yumekoubou-t.com/raiburari/masudasyoutinohonn.html (Erişim Tarihi: 26.06.2018)

Shikishima Sığınma Kampında birlikte yaşadığı, orada hayatını kaybeden çocuklardır.³⁵⁷ Yazarın notlarından oluşan *Manshū no Hoshikuzu to Chitta Kodomotachi no Isho*³⁵⁸ adlı romanı, 1998 yılında yayımlanır. *Yakusoku (Verilen Söz)* adlı romanı da önceki romanının devamıdır.³⁵⁹ Yazarın kaleme aldığı romanlar, özellikle “Mançukuo’da çocuk olmak” teması üzerine odaklanırken, Japonya’ya dönüş hayalini gerçekleştiremeyen, Mançukuo topraklarında hayatını kaybeden çocuklara sıklıkla yer verilir.

Kantō Ordusu, Sovyet Ordusu’nun sınırı geçmesi ile güneye doğru kaçmaya başlar. Kantō Ordusu’nun kaçıışı sırasında ise sıradan halk savunmasız halde bırakılır. Saldırıların artmasıyla, Japon halkı da kaçmaya çalışırken, çocukları hayatını kaybeder korkusu ile bazıları çocuklarını Çinli ailelere bırakmak zorunda kalır. Bu sebeple bölgede çok sayıda “terkedilen Japon çocuk problemi” ortaya çıkmıştır.

Yazarın romanlarında resmettiği çocuklar ise, Çinlilere bırakılan çocuklar değil, aileleri savaş ortamında hayatını kaybeden kimsesiz kalmış, öksüz - yetim çocuklar ile birlikte sığınma kampında yaşam savaşı veren çocuklardır. ³⁶⁰Masuda Shōichi’nin asker olan babası, savaşmak üzere cepheye giderken oğlunu geride Sovyet askerlerinin eline bırakmak istemediği için onun da askere gitmesini ister. Yazar bu durumu şu ifadelerle anlatır:

Sovyetlerin savaşa katılmasıyla ülkenin kuzeyi kaybedilmişti. Ailesinin askerler tarafından tutuklanarak zor günler geçirmesine engel olmak için (sahip olduğumuz) silah fabrikasının yakılması emrini vermek zorunda

³⁵⁷ “戦争の現実知って：小田原減、元教諭著書テレビドラマ化” kanaloco.jp/article/77053 (Erişim Tarihi: 20.10.2019).

³⁵⁸ 満洲の星屑と散った子供達の遺書 (Mançukuo’da Hayatını Kaybeden Çocukların Vasiyetleri)

³⁵⁹ Yazarın *Yakusoku* adlı romanı şarkı olarak da bestelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. 旧満洲で亡くなった個人たちの思いを朗読と歌で綴る「約束」をこうえんへ, 04.05.2010.

³⁶⁰ “戦争孤児の実話に基づいた一冊の絵本が苦ける「国民を守る」ことの意味”, <http://yoshiko-sakurai.jp/2004/08/14/311>, 14-21. 2004 Ağustos sayısı (Erişim Tarihi, 20. 06. 2018).

kalan babamı anlayabiliyordum. Oğlunu savaş hattına göndermek ise en azından bir asker olan babam için en zor görevlerden biriydi.³⁶¹

2.5.1.1. Senba no Sabu chan to Gon: Matōseki wo Ikite Futatsu no Inochi³⁶² (2009)

Bu roman, “Savaş Alanındaki Küçük Sabu ve Gon: Matōseki Savaşını Yaşayan İki Hayat” olarak Türkçeye çevrilebilir. Roman, Sabu adlı başat kahramanın Mançukuo’daki Botankō’dan (Mudangjiang) başlayan ve Tokyo’ya uzanan hikâyesi olup genel olarak küçük yaştaki erkek çocuğu Sabu’nun çevresindeki olaylar resmedilir. Eserde 15 başlık bulunmaktadır. Bunlar, *Sabu chan to Gon* (Sabu ve Gon), *Tōchan to Sabu Chan* (Baba ve Sabu), *Okaachan to Sabu Chan* (Anne ve Sabu), *Manshū Chōhikō* (Mançukuo’dan Kaçış), *Furusato* (Memleket), *Totsugeki* (Saldırı), *Arasoi Zenya no Heitaitachi* (Çatışma Öncesi Gecede Askerler), *Matōseki no Tatakai* (Matōseki Muharebesi), *Haisen* (Kaybedilen Savaş), *Senba Seiri to Sabu chan* (Savaş Alanının Düzenlenmesi ve Sabu), *Nanmin Daiidō to Saikai - Betsuri* (Mültecilerin Yer Değişimi ve Yeniden Toplanma, Ayrılık), *Junko Oneesan to Sabu chan* (Junko Abla ve Sabu), *Sabu chan Hitoritabi* (Sabu’nun Tek Başına Seyahati), *Shikyō Nanmin Shūyōjo Gon to no Saikai* (Shinkyō Sığınma Kampı Gon ile Yeniden Buluşma), *Tenkoku he Itta Sabu chan to Gon* (Cennete Giden Senba ve Gon)³⁶³ başlıklarıdır.

Romanın ilk bölümlerinde Sabu ve Gon, Babası ve Sabu, Annesi ve Sabu başlıklarında, küçük oğlan Sabu’nun aile ilişkileri resmedilmiştir. Ardından “Mançurya’dan Kaçış” başlığı altında, Sovyet işgali ile başlayan kaçışa yer verilmiştir.

³⁶¹ “語り付く戦争の記憶：シリーズ終戦70年”，<http://www.townnews.co.jp/0607/2015/07/18/292214.html> (Erişim Tarihi: 06.20.2018)

³⁶² 増田昭一、戦場のサブちゃんとゴン：磨刀石を生きて二つの命、東京、夢公房、2009.

³⁶³ サブちゃんとゴン、父ちゃんとサブちゃん、満洲逃飛行、ふるさと、突撃、争い前夜の兵隊達、磨刀石の戦い、敗戦、戦場整理とサブちゃん、難民の大移動と再会・別離、順子お姉さんとサブちゃん、サブちゃん一人旅、新京難民収容所ゴンとの再会、天国へ逝ったサブちゃんとゴン.

Masuda, II. Dünya Savaşı'nın etkisini yaşamış bir yazar olarak o döneme ilişkin yaşadığı anıları resmetmiştir. Romanın girişinde yazar şu ifadelerle duygularını anlatır:

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından 64 yıl geçti. Önceleri savaşı anlatan insanlar çok azdı. Savaşı gerçek anlamda deneyimlemiş o dönemin gençleri, şimdi 80 yaşını geçtiler. Yaşananları anlatmak biraz zaman aldı. Ancak, savaşı anlayabilmek için yaşları küçük de olsa günümüz gençlerine bu yaşananları aktarmak istedim. Japonlar, artık barış şarkıları söylüyorlar. Sıkıntı dolu savaş yıllarını şimdiki gençler bilmiyorlar. Yaklaşık 60 yıl önce, savaş meydanlarında ölen o dönemin gençleri, asker olabilmek için nasıl eğitimlerden geçip nasıl mücadeleler vererek öldüler bilinmiyor. Sonrasında (yaşananlara dair) hiçbir şey söylenmedi. Shōwa dönemindeki savaşa ilişkin bilgiler, ders kitaplarında birkaç sayfayı geçmiyor (Masuda, 2009: 1).

Japonya'nın yaşadığı savaş günlerini günümüzün gençleri bilmediğinden, o dönemde yaşadıklarını gençlere aktarmak istediğini belirten yazar, “Bu romanda Mançurya'daki Kantō Ordusu'nun Sovyet Ordusu ile son toprak savaşı olan Matōseki savaşına katılmış biri olarak, askerlerin yaşadığı sıkıntıları temel alarak yazdım. Bizzat savaşa katılmış biri olarak, gözümün önünde yaşanan olaylardı” (Masuda, 2009: 2) ifadeleriyle romanda resmettiklerinin gerçek hayatta yaşanan olaylara dayalı olarak yazıldığını belirtir. Savaşta en çok zarar görenler çocuklar, kadınlar ve yaşlılardır. İşe yaramayan silahlar verilerek askere gönderilen gençlere, “ülkeniz için savaşın” denilmiştir³⁶⁴.

Roman başat kahraman Sabu'nun savaşa ilişkin izlenimlerinden oluşmaktadır. Sabu'nun babasına askere çağırılma belgesi gelmiş, onun askere gidişinin ardından kısa bir süre sonra ise ölüm haberini almışlardır. 1944 yılında (Shōwa 19) mayıs – ağustos arası dönemde cephe hatlarını güçlendirmek amacıyla yaşları yirmi ile kırk arasında değişen erkeklerin tümüne askere çağırılma belgesi gelir. Sabu'nun annesi ise,

³⁶⁴ Masuda Shōichi ile 4 Temmuz 2018 tarihli Odawara'da yapılan röportaj.

tüberküloz teşhisi ile hastaneye yatırılır. Kısa bir süre sonra evine dönme isteği duyan Sabu'nun annesi, hemşire eşliğinde evine istirahat etmesi için gönderilir. Sovyet Ordusu'nun işgali duyulduğunda, olabildiğince az eşya ile sömürge yerleşiminin ana merkezinde toplanmaları için kendilerine Aoki tarafından bilgilendirme yapılır. Toplanılacak yer ise Sovyet – Mançurya sınırına 50 km uzaklıkta bir bölgedir. Yetkililer, iyileşme umudu olmayan yatalak hastalar ve yaşlıların ölüme terk edilmesi gerektiğini belirtirler. Ayrıca, gerektiğinde kendini zehirleyerek intihar etmek için bölge halkına potasyum siyanür dağıtılmasına karar verilmiş, hazırlıklar için sağlık ekibinin sayısı arttırılmıştır. Satake ailesinden, geriye kalan tek kişi Sabu olmuştur. Sovyet Ordusu'nun işgalini haber veren Aoki'nin annesi de verilen bu zehiri içmeye cesaret edememiş, kısa süre sonra Mançu eşkiyalar tarafından öldürülmüştür. Küçük yaşta kimsesi kalmayan Sabu, Kantō ordusuna katılır. Bir akşam birlik komutanı ile askerlerin bir araya geldiklerinde komutanın Sabu'ya dönerek yaptığı konuşma şöyledir:

Sabu, kesinlikle ölmemelisin! Savaşta ölmek değil, hayatta kalmak zordur. Bu imkânsız bir rica olabilir ama biz askerlerin nasıl öldüğümüzü aklından çıkarma. Halk, işçiler, üreticiler, patronlar, şirket çalışanları herkes bir buçuk *sen* değerinde kartpostallarla askere çağrıldık. Savaşmak üzere eğitim aldık. Tüm zorluklara katlanarak, mücadele edip hayata veda ettik. Japonya'ya dönersen tüm çaban çok çalışarak yaşadıklarımızı herkese anlatabilecek bir mertebeye gelmen ve bizim yaşadıklarımızı kaleme dökmendir (2009: 79 – 80).

Bu satırlar, romanın neden yazıldığını açık bir biçimde aktarmaktadır.

2.5.2. Miki Taku³⁶⁵ (d. 1935 -)

Yazar ve aynı zamanda şair olan Miki Taku, 13 Mayıs 1935 yılında, Tōkyō'nun Yokohama ilçesinde doğar. Asıl adı Tomita Miki'dir. 1937 yılında, Çin - Japon savaşı başladığında, Miki Taku iki yaşındayken ailesiyle birlikte Mançukuo'ya taşınır. Çocukluğunda, kara humma, çocuk felci, septisemi (kan zehirlenmesi), difteri gibi birçok hastalığa yakalanmıştır. 1939 yılında geçirdiği çocuk felci sonraları sol ayağında izini bırakmıştır. Babası 1942 yılında Manshū Nichinichi Shinbun³⁶⁶'da (Mançukuo Günlük Gazetesi) çalışmaya başlar. O sene, difteri hastalığına yakalanır (Miki, 1974: 252). Çeşitli şehirlerde yaşamak durumunda kalan yazar, ilkokulda iki defa okul değiştirmiştir (Kawamura 1998: 20). Miki Taku, on yaşında iken Shinkyō'da bomboş bir evde yaşam sürerken şehirde sigara satarak geçimini sağlamaya çalışmıştır (Park Yuha, 2016: 39). Japonya savaşı kaybettiğinde, onbir yaşında olan Miki Taku, 1946 yılında, tifo hastalığından dolayı babasını, kısa bir süre sonra da büyükannesini kaybeder. Ekim 1946'da annesi, büyükbabası ve ağabeyi ile birlikte Shizuoka'ya geri dönmüştür (Shan, 2007: 188). Miki Taku'nun babası ile aralarında geçen diyalog Kawamura Minato tarafından şöyle aktarılır:

Mançukuo yıkıldı. Zaten artık zamanıydı! Böylesi bir ülke, daha önce yıkılmalıydı. Fakat burada doğup, burada yaşayan halk, bu yıkılıştan dolayı sıkıntılı günler geçirecekler. Bu halktan artık bir kişi bile mutlu olamayacak. Aslında herkes daha mutlu bir hayat sürmek için buradaydı... Şimdi sormak istiyorum. Ve şunu düşünüyorum: Şimdiye kadar çeşitli dönemlerden geçtik. Herkesin düşüncesinin farklı olduğunu bilen yetişkinler, oldukça mutluydu. Birçok konuya dair kararlar almışlardı. Peki ama çocuklar! Çocuklar ne olacaktı" (Kawamura, 1998: 25).

³⁶⁵ 三木卓

³⁶⁶ 満洲日日新聞

Mançukuo'da gençlik yıllarını geçiren yazar, eserlerinde de Mançukuo'da çocuk karakterleri resmetmiştir. Savaş dönemini, Rus işgali ile yaşayan, Mançukuo'nun yıkılışına tanıklık eden yazar, bu dönemlerin çocukların hayatını nasıl etkilediğine ilişkin sitemini aktarırken, yazın hayatında da kurgusal anlatılar ile döneme olan eleştirilerini okurlara sunmuştur.

Waseda Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünden 1959'da mezun olur. O yıllarda modern tarzda şiirler yazar. Üniversite yılları boyunca proleter ve sosyalist edebiyattan etkilenmiştir. Üniversiteden mezun olduktan sonra, *Nihon Dokusho Shinbun*³⁶⁷ (Japonca Okur - Yazar Gazetesi) editörlüğünü yapmıştır (Miki, 1971: 131).

Miki Taku 1967 yılında, *Tokyo Gozen Sanji*³⁶⁸ (Öğleden Önce Tokyo'da Saat Üç) adlı şiir derlemelerinden oluşan eseri ile ödül alır. *Horobita kuni no Tabi*³⁶⁹ romanını 1965 yılında yazmaya başlayan Miki, üç yıl boyunca romanı yazmış ve 1969 yılında yayımlamıştır. *Hōgeki no Ato de*³⁷⁰ (bombardıman Sonrasında) adlı kitabı, 14 farklı öyküden oluşan *Hiwa*³⁷¹ (Serçe) adlı öyküsü 1973 yılında Akutagawa Ödülü almıştır. Yazarın bir diğer romanı *Gozenchū no shōnen: 1939 - 1945*³⁷² (Sabah'ın Çocukları) Mançukuo ile ilgili romanlarından bir diğeridir. Bu romanlar, Mançukuo'nun çocuk gözüyle aktarıldığı romanlardandır. Mançurya'daki Japon çocuklarıyla ilgili yazıları sadece genç okuyucular için değildir. Şair ve edebiyat eleştirmenliği yönü de olan Miki Taku, roman yazarlığının yanı sıra çocuk edebiyatına dair çeşitli masallar da kaleme almıştır.

³⁶⁷ 日本読書新聞

³⁶⁸ 三木卓、東京午前三時、東京、思潮社、1966.

³⁶⁹ 三木卓、滅びた国の旅、東京、盛光社、1969.

³⁷⁰ 三木卓、砲撃の後で、東京、集英社文庫、1969.

³⁷¹ 鶺鴒

³⁷² 三木卓、午前中の少年：1939-1945、東京、新日本出版社、1985.

Miki Taku, savaş dönemine dair yaşıntıyı bir çocuğun gözünden aktarır. Onların bireysel kimlikleri, tıpkı yetişkinlerinki gibi zamanlarının politik ideolojisi tarafından belirlenmiştir. Yazar, çocukların Mançukuo'daki savaş deneyimlerini sadece mağduriyet yönüyle betimlemez. Aynı zamanda, emperyal ideolojinin çocukların gündelik hayatlarına nasıl nüfuz ettiğini ve onları nasıl sadık emperyal öznelere haline getirdiğini ortaya koymaktadır (Seigo, 1995: 28 - 30). *Horobita Kuni no Tabi*, Mançukuo'daki çocukların, bir arada barış ve kardeşlik ortamı içinde bir lunaparkta eğlendiklerini resmederken, aynı zamanda Japon çocuklarının nasıl ayrı bir konumda tutulduklarını resmeder. Roman boyunca, Japon çocuklar işlenirken arka planda Japon emperyalizmi ve Japon militarizminin etkisi sürekli hissedilir. Emperyal ideolojinin savunmasız çocuklar üzerindeki etkilerinin aktarıldığı bu romanlarda Miki Taku, iki uç kavram olan savaş ve masumiyet öğelerini çocukların dünyasına indirgeyerek işler. Çocuklar, savaşın masum tanıklarındır ve masum araçları olabilirler. Miki Taku'nun *Horobita Kuni no Tabi* romanında bu durumun birçok örneğine rastlanır.

Miki Taku romanını şu ifadelerle anlatmaktadır: “Romanıma kaynaklık eden, çocukluk dönemindeki deneyimlerdir. Ayrıca, (bu romanda) o dönemin tarihi, yaşanan olaylar da yer aldığından, benim için yazması pek de kolay olmadı. Mançukuo yaşıntısının daha sonraları iş hayatıma da birçok etkisi oldu” (Miki, 1974: 248).

2.5.2.1. Horobita Kuni no Tabi (1969)

Roman, 1965 yılı aralık ayında yazılmaya başlanmış bir süre ara verildikten sonra 1968 yılında yazımına devam edilmiş ve 1969'da yayımlanmıştır. Toplam 16 bölümden oluşmakta olan romanın ilk bölümü *Fushigina Kippu*³⁷³ (*Garip Bilet*) başlığını taşımaktadır. Ben anlatısıyla kaleme alınan romanda, “ben” olarak geçen başat

³⁷³ 不思議な切符

kahraman Miki Taku'nun, 1954 yılında girdiği üniversite sınavında başarısız olması ve kitap alacak parası olmadığı için sıklıkla kütüphaneye gidişini anlatmasıyla başlar. O yıl, Kore Savaşı'na ara verilmesine ilişkin müzakereler yapılmaktadır. Bir gün kütüphaneye gittiğinde, garip olayların olacağını hisseder. O gün, kütüphane çalışanı genç kızın yerinde olmadığını onun yerine uzun boylu bir gencin çalıştığını fark eder. Başat kahraman hissettiği garipliğin her zamanki kütüphane çalışanı ile karşılaşmaması nedeniyle olabileceğini düşünür. Kendi kendine gence bakarak güler. Kendine gülündüğünü hisseden genç, başat karaktere bakmaya başlar. Bu gencin eskiden tanıdığı birisi olduğu hissine kapılır. Sonrasında bu kütüphane çalışanının kendisine daha önceden “Etki varsa tepki de vardır. Bu bir fizik kanunudur” (Miki, 1974: 11) cümlesini öğreten Yamagata olduğunu hatırlar. Bu cümleyi ilkokul üçüncü sınıfta öğrenmiştir. O dönemlerde Mançukuo'da, Hōten'de yaşamaktadırlar. Yamagata, matbaa fabrikasında çalışmaktadır. Kendi akranlarıyla pek de geçinemeyen Yamagata, pek zeki olmasa da kibar biridir ve her zaman kendisinden küçük olan çocuklarla zaman geçirmektedir. Yıllar sonra Taku ve “abi” dediği Yamagata Japonya'ya dönmüşler, Tokyo'da karşılaşmışlardır. Daha önce ödünç aldığı kitabı iade etme fırsatını değerlendirerek Yamagata ile konuşmaya başlar. Kendisine savaş döneminde Hōten'de matbaa fabrikasında çalışan Yamagata olup olmadığını sorar. Yamagata hayret ederek söylediklerini doğrular ancak Miki Taku'yu hatırlayamaz ve bu durumdan oldukça utanç duyar. Miki Taku da onu utandırdığı için mahcup olur. Özür dileyerek ayrılacağı sırada, Yamagata'nın masasının üzerinde bir kart görür. Kartın üzerinde Mantetsu (Mançurya Demiryolu) işareti bulunmaktadır. Mançurya Demiryolu Şirketine ait olan bir pulu gören Taku, o dönemde Japonlar tarafından yaptırılan demiryoluna ilişkin hatıralarını anımsar. Bu pul, Yamagata için oldukça önemlidir. Taku, bu pula bakmak istediğini söyler. Yamagata pula bakmasına izin vermez. Taku pula bakmak için elinden

almak istediği sırada pul yırtılır. Yamagata sinirlenir. Bu olayın üzerine aralarında çıkan kavga sonucunda iki genç bayırlılar. Kendilerine geldiklerinde ise artık geçmişe dönmüşlerdir. Bu iki genç samimi iki arkadaşlardır ve Dairen’de yaşamaktadırlar. Sene 1943’tür.

Ancak bu kaçış, kahramanın beyninde kurguladığı bir kaçıştır. Her ne kadar Mançukuo’ya geri dönüş, hayal gücünün bir ürünü olsa da romanda o dönem için sık rastlanan bir durum olduğu belirtilir.

Roman, yazarın geçmiş hayatına ilişkin geri dönüşler (flash-back) ile o dönemde yaşananları gözler önüne serer. Yazarın çocukluğuna ilişkin hatıralarında, Çinli, Koreli, Mançu, Rus gibi farklı etnik kimliğe sahip birçok çocuk bir arada yaşamaktadır. Kahraman, karşılaştığı çeşitli milletlerin, Japonlara ilişkin düşünceleri ve izlenimleri hakkında bilgi sahibi olur. Örneğin, karşılaştığı bir ortaokul öğrencisi, Japon hâkimiyetinde yaşayan Korelilerin bağımsızlıklarını kazanmak için Japonlarla mücadele edip, öldürüldüklerini anlatır. Romanda geçen bir diğer isim Anji’dir. Anji’nin babası İngiliz, annesi Japon’dur. Japon çocuklar tarafından sürekli kendisiyle alay edilen Anji bu duruma alışmıştır. Diğer taraftan Anji tam anlamıyla bir Japon vatanseverdir. Taku ile bir sohbetinde, savaşta Japon imparatorluğu için canını feda etmekten çekinmeyeceğini söyler. Taku ise Anji’nin hem Japonlar tarafından dışlanması hem de Japon imparatorluğu için kendini feda etme isteği arasındaki çelişkiye şaşırır. Japonların herkesin eşit olması gerektiği sloganlarının altında, sürekli olarak bölgede yaşayan diğer milletleri aşağılayarak düşük seviyede gördüklerini düşünen Taku, bu duruma ilişkin birçok olay yaşar. Japonların kendilerini kandırdığına ve yazılanların gerçeği yansıtmadığına inanmaya başlar. Bir başka Mançu çocuk ise ihtişamlı Asya Treni’nin Mançular tarafından değil de Japonlar tarafından yapılmış olmasının halkı için bir utanç kaynağı olduğunu düşünür.

Roman, 1954 tarihiyle başlar ve yavaş yavaş geçmişe giderek, nihayet II. Dünya Savaşı'nda Japonya'ya atılan atom bombasının ardından yıkılan Mançukuo'ya ilişkin ifadeler ile son bulur. Eserin sonunda Asya Treni'nde yolculuk yapan Taku ve Yamagata, trenin raydan çıkarak kaza yapışına tanık olurlar. Tarih, Ağustos 1945'i göstermektedir. Sovyet Ordusu'nun yakınlarında gerçekleşen bu kazanın yanı sıra Japonya'ya atom bombasının atılması, ardından Kantō Ordusu'nun Mançukuo'daki çiftçi halkı terk ederek kaçışlarından bahsedilir. Romanın son sözünde yazar, kendi çocukluğuna ilişkin hatırlardan hafızasında kalan tecrübeleri aktardığını belirtir. Romanın 16. ve son bölümünü oluşturan *Hayashi no Naka no Ichiya*³⁷⁴ (*Koruluktaki Gece*) Mançukuo'nun geniş düzlüklerinde hayatını kaybeden çocukları resmeder. Tren kaza yapar ve Yamagata yaralanır. Kazanın ardından bir anda Shōwa 20 (1945) yılında olduklarının farkına varırlar. Romanın sonuç bölümünde Miki Taku rüyasından uyanır. Romanın ilk kısmında geçen biletin üzerinde esasında “Indo Ongaku Yūbe: Gakusei Yūtaiken”³⁷⁵ (Hindistan Müzik Gecesi: Öğrencilerin Akşamı) yazmakta olduğunu fark eder. Karşısında duran kişi ise Yamagata değil, ona çok benzeyen biridir. Dışarı çıktığında Tokyo'dadır ve yıl 1954'tür.

Yazar, bu romanda Mançukuo'daki çocukluk anılarını, Japonya'nın sömürge dönemini çocukların çevresinde geçen durumlar ve olaylar aracılığıyla okura sunar. Taku, özellikle *Horobita Kuni no Tabi* romanı ile kendi benliği ile yaşadığı geçmişe dönmeyi tercih etmiştir. Mançukuo'daki *gozoku kyōwa*³⁷⁶ (beş milletin barış ve dayanışma içinde yaşaması) ideolojisi, Japonların övünç duyduğu Büyük Asya treni, ülkede yaşayan diğer çocuklar ve onları küçümseyen/alay eden Japonlar, Kantō

³⁷⁴ 林の中の一夜

³⁷⁵ インド音楽昨夜：学生優待券

³⁷⁶ 五族共和

Ordusu'nun askerleri, savaş, samimiyetsizlik, çocukların beynine işlenen militarist öğeler o döneme geri dönen Miki Taku tarafından eleştirilir.

2.4.3. Nakanishi Rei³⁷⁷ (d. 1938 -)

Yazar kimliği kazanmadan önce, uzun bir dönem şiirler yazan ve şarkı sözü yazarlığı ile Japonya'da sanat camiasının ünlü isimlerinden biri olan Nakanishi Rei, 2 Eylül 1938 tarihinde, Mançukuo'nun Botankō ilinde doğar. Ailesi, Hokkaidō'nun Otaru kentinden Mançukuo'ya 1933 yılında göç etmiştir. Ailesinin, sake üretimi alanında oldukça başarılı olduğu dönemde, ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelen Nakanishi, yedi yaşında Sovyet Ordusu'nun Mançukuo'yu işgal etmesi ile yaşanan savaş ortamına tanıklık etmiştir.³⁷⁸ Sovyet işgalinin başladığı gün, yazar tarafından şöyle anlatılmaktadır:

11 Ağustos günü sabah saatleriydi. Evimizin bahçesinde olduğumuz sırada, Sovyet Ordusu'nun bombardıman uçakları müthiş bir sesle uçarak geçtiler. Gözümün önünde, uçakların gövdesinden bombalar düşmeye başladı. Bir yol mesafesi yakınlığında büyük bir bombardıman yaşanmıştı. Bombanın etkisi ile olduğum yerden uzağa düşmüştüm, evimiz ise bombanın etkisiyle sallanmıştı.³⁷⁹

Babası, Sovyet işgali başladığı sırada Shinkyō'da içki fabrikasında toplantıdadır. Sovyet saldırısının yaşandığı savaş ortamında hayatta kalmaları mümkün olmadığı için anneleri sayesinde evlerinden ayrılırlar. Kantō Ordusu mensubu iki askerin yol göstericiliğinde askerler ve ailelerinin kaçmaları için özel tahsis edilen trene bindirilirler. Ancak, Sovyet savaş uçağının bombardıman ateşi bindikleri trene de isabet

³⁷⁷ なかにし礼

³⁷⁸ Tokyo Shinbun, 過去を忘れるのが早すぎないデスカ：なかにし礼さんインタビュー 15. 08. 2017 <http://www.tokyo-np.co.jp/article/national/list/201708/CK201> (Erişim Tarihi: 06. 10. 2018)

³⁷⁹ Tokyo Shinbun, 過去を忘れるのが早すぎないデスカ：なかにし礼さんインタビュー 15. 08. 2017 <http://www.tokyo-np.co.jp/article/national/list/201708/CK201> (Erişim Tarihi: 06. 10. 2018)

eder. Bu sırada hayatını kaybeden birçok insan olduğunu görür. Ardından, üstü açık trene bindirildikten sonra Harbin'e ulaşırlar. Burada, Japonya'nın yenildiği haberini, Mançu Ordusu'ndan öğrenirler. Burada gördükleri, Japon askerlerinin, sessizce silah bırakışları olur. Harbin'de Hanazono İlkokulu'na sığınmacı olarak yerleştirilirler. Burada babası ile tekrar buluşurlar. Ancak, iki gün sonra Sovyet askerlerinin 45 yaş altındaki erkeklerin hepsinin toplanması gerektiğine ilişkin emir üzerine, babaları Nakashi Seitarō 46 yaşında olmasına rağmen gider (Nakanishi, 1989: 14 - 43). Nakanishi Rei'nin 1989 yılında yayımlanan ve hayatını anlattığı *Tobe! Waga Omoi yo*³⁸⁰ (*Uçun! Düşüncelerim*) başlığını taşıyan kitabı, yedi yaşında hava saldırısının şokunu yaşadığı 11 Haziran 1945 tarihi ile başlar. ³⁸¹Mançukuo'da tanık olduğu savaş yaşantısından, ailesinin nasıl Mançukuo'ya gittiği, *hikiage* deneyimi ve Japonya'daki başarı öyküsüne evrilen sürecin her adımı, bu kitapta ayrıntılarıyla resmedilmektedir. 1946 yılı eylül ayında annesi ve ablası ile birlikte Japonya'ya döner. Dönüş sürecinde babasını Mançukuo topraklarında bırakarak bir Amerikan feribotu ile başlayan *hikiage* süreci sonunda Japonya'ya geri dönmüştür. Yazar bu süreci sonraları şöyle aktaracaktır:

Nihayet, anavatanımız Japonya'ya ulaşmıştık. Shōwa 20 yılı (1945) 11 ağustos günü Sovyet saldırısına uğramış, o olayın üzerinden tam 1 yıl 2 ay

³⁸⁰ なかにし礼、翔べ！わが想いよ、東京、東京新聞出版局、1989.

³⁸¹ 81 bölüm ve son söz kısmından oluşan *Tobe! Waga Omoi yo* yazarın hayat hikayesini anlattığı kitabıdır. Yaşadıkları Botankō (günümüzde Mudanjiang) ili sabah saatlerinde Sovyet uçaklarının bombalandığı günün tasviri ile başlar. Babalarının iş nedeniyle Shinkyō'da (Changchun) olduğu o gün düşman saldırısına tanık olduklarından, annesi ailesini korumak için bir an evvel Harbin'e kaçmak üzere trene binebilme belgesi alır. O dönemde kaçış için bölgedeki trenler sadece askerler ve ailelerinin kaçması için gönderilmiş trenlerdir. Mücadele ruhuna sahip annesi çeşitli bağlantılar kurarak trene binebilmeyi başarmıştır. Ancak, Sovyet saldırısı bindikleri treni de vurmuştur. Devam eden bombardımanlar sırasında trende vurulan insanlar olduğuna şahit olur. Yazar ölenlerin tren camlarından dışarı atıldığını görür. Ardından saatlerce bekledikten sonra başka bir trene nakledilirler. Buharlı lokomotifler de bozulduğundan *mugaisha* olarak adlandırılan üstü açık yük vagonlarına nakledilirler ve Harbin'e giderler. Harbin'de önce Ruslar tarafından inşa edilen National otelde kalırlar ancak orası da Ruslar tarafından basılır. Sovyet askerlerinin saldırısı öncesinde ablası hem Sovyet askerlerinden kendini korumak hem de bit nedeniyle saçlarını kesmiştir. Oteldeki saldırıda hayatta kalmayı başaran Nakanishi ailesi oradan da ayrılarak sığınma kampı haline getirilen Hanazono İlkokuluna yerleşirler. Kamp yaşantısı, ailesine ilişkin bilgiler, babasını kaybedişleri ve yakamadıkları için gömmek zorunda kalmalarının verdiği acı, annesi ve ablasının geçim parası kazanma mücadeleleri anlatılır. Geri dönüş sonra Japonya hayatı, şiir kitabının aldığı ödül, evliliği, annesini kaybedişi gibi kalbine dokunan birçok önemli gelişmeyi okurlarıyla paylaşmaktadır.

geçmişti. Sadece 1 yıl 2 ay. Fakat, benim için bu 1 yıl 2 ay uzun mu uzun bir yol olmuştu. Tamamen sessizliğe bürünmüş, yaşlanmıştım. Bu dünyaya geldiğimden beri görmem gereken herşeyi yaşamış olduğumdan olsa gerek tüm gücümü yitirdiğimi hissettiren bir duyguya kapılmıştım. Yedi yaşında Botankō'dan ayrılmış, sekiz yaşında Harbin'de yaşamıştım. Dokuz yaşında Japonya topraklarına ayak bastığımdan beri kırk sene geçti. Ancak, o 1 yıl 2 ayda yaşadığım korku kadar hiç korkuya kapılmadım. Oradaki 1 yıl 2 ay kadar hiç hayal kırıklığı ve umutsuzluk yaşamadım (Nakanishi, 1989: 95).

İlkokul eğitimine ilk olarak Botankō'daki Enmei İlkokulunda başlayan Nakanishi, Mançukuo yaşantısı ve Japonya'nın yenilgisinin ardından anavatana geri dönmüş, Hokkaidō'daki Otaru'da bulunan Temiyanishi İlkokulunda eğitim hayatını sürdürmüştür. Japonya'ya döndükten sonra, daha önce babasının yaşadığı evde yaşarlar. Babası hayatını kaybetmiş olduğundan, annesi, babaannesi ve ablası ile yaşarken, o dönemlerde *tokkōtai* pilotu olan ve savaşın ardından geri dönen ağabeyi de onlarla birlikte yaşamaya başlar. Ancak, ağabeyi savaşın etkisinden kurtulamamış, Otaru'da kaldıkları ev ağabeyi nedeniyle kaybedilmiştir. Ağabeyinin işi nedeniyle Otaru'dan ayrılan aile Tokyo'ya gider. Burada bir süre kaldıktan sonra Aomori'ye taşınır, yedi yıl burada kalırlar. Ardından tekrar Tokyo'ya taşınırlar. Aomori'deki ilkokul eğitimi süresince, sınıf arkadaşlarının Nakanishi'ye yaptıkları alaycı davranışlar ile karşılaşır. Ortaokul eğitimi sırasında da sınıf arkadaşlarının benzer davranışları devam etmiştir. Nakanishi, sınıf arkadaşlarının kendisine yönelik bu davranışlarında Mançukuo geçmişi olan bir öğrenci olmasının önemli bir etkisi olduğunu ifade eder. Nakanishi'ye göre, o dönemlerde sınıfta Mançukuo'dan gelen biri olarak olumsuz bakışları üzerine çekmiş, sınıflarında fazlalık bir öğrenci olarak görülmüştür (Kokusai Zeirin Kyōkai Hikiage Rokujūnen Kinen Jigyō Iinkai, 2007: 66 - 68). Nakanishi Rei, ilkokul döneminde altı

kez, ortaokul dönemine geldiğinde de iki defa okul değiştirmiştir. Mançukuo'da önce Botankō, ardından Harbin'de Terakoya benzeri bir dershanede eğitim gördükten sonra Japonya'ya geri dönmüşler, Otaru'da bir süre ilkokula devam ettikten sonra Tokyo'da eğitim hayatı sürmüş, daha sonra ise Aomori'ye taşınmışlardır. İlkokul eğitimini Aomori'de tamamlayıp ortaokul eğitimine Aomori'deki Furukawa Ortaokuluna başlayan Nakanishi, ardından Tokyo'daki Ichikawa kentindeki Ebaradaisan Ortaokulunda eğitimini sürdürmüştür (Nakanishi, 1989: 96).

Yazara göre Mançukuo, onun memleketidir (1989: 80). Japonya'da ise ikinci memleketi olarak Aomori'yi (1989: 104) gösterir. Aomori'deki kışları kar yağışını özlemle hatırlar. Çatılara kar birikmesini, karla kaplanan yolları, kayak yaptıkları zamanları, yazın düzenlenen Nebuta Festivalini unutamaz. İlkokul dördüncü sınıfta, daha önce okuduğu macera kitaplarını çizgi romanları bir kenara bırakarak ünlü yazar Natsume Sōseki'yi okumaya başladığında edebiyata olan ilgisi başlamıştır. İlk okuduğu edebi eser Natsume Sōseki'nin *Wagahai wa Neko de Aru*³⁸²(*Ben Bir Kediye*) adlı eseridir (Nakanishi, 1989: 100).

Lise yıllarında, Tokyo'da yaşarken, bir yandan yarı zamanlı çalışmaya başlar. O dönemlerde Fransa'ya ait olan Chanson türü müziğin çalındığı bir kahvecide çalıştığı sırada, bu müzik türü ile tanışır. Ardından bu türe ait olan şiirleri çevirmeye başlar. Çevirdiği şiirlerden para kazanıp para biriktirir. Dört yıl gecikmeli olarak Rikkyō Üniversitesinde Fransız Dili ve Edebiyatı eğitimi alır. Buradaki eğitiminin ardından, *Shiritaku Nai no*³⁸³ adlı şarkının en çok dinlenen şarkılar arasında yer almasının ardından şarkı sözü yazarlığı hayatı başlar. Nakanishi Rei, yaklaşık 3000 şarkı sözü

³⁸² 夏目漱石、吾輩は猫である、東京、大倉書店・服部書店、1906.

³⁸³ 知りたくないの

yazmıştır. *Kaze no Bonkoi Uta*³⁸⁴ Nakanishi Rei tarafından yazılan son şarkı sözü olur. Ardından hayatından hiç bir zaman silinmemiş hatırası canlı kalan Mançukuo hayatını yazmaya başlar (Kokusai Zeirin Kyōkai Hikiage Rokujūnen Kinen Jigyō Inkai, 2007: 68 - 69). Şarkı sözü yazarlığından yazarlık sürecine evrilen hayatına ilişkin geçiş dönemini Nakanishi Rei şöyle anlatmaktadır:

Shōwa dönemi sonunda, İmparatorun son yolculuğa uğurlanışının saygı törenini televizyonda izlerken, ne için bu kadar şarkı yazmış olabileceğimi düşündüm. Japonya'ya geri döndüğümde, bu ülkede hiç sevilmemiştim. Alayların yanı sıra, yanıımızdaki komşulara ve buraya alışmak da zor olmuştu. Japonya denilen bu memlekette, neden bu kadar sevilmemiştim acaba? Ben çok severken... Bu düşüncelerin, bana aşk şarkıları yazdırmış olabileceği gibi doğduğum ve yetiştiğim, evimizin bulunduğu, babamı, mirasımızı ve birçok şeyi kaybedip geldiğimiz, kesin dediğimiz, garanti ettiklerimizden kopma düşüncesinin verdiği üzüntü ile ayrılık şarkıları yazdığım Shōwa dönemi. [...] Diğer insanlardan beni farklı kılan bir tecrübe yaşamıştım. Bu tecrübe doğduğum, büyüdüğüm büyük kıtadaki Mançukuo'nun gözümün önünde batıp gidişi, Japonya'nın 1945'te büyük bir dönüm noktasından geçişi sırasında 7 - 8 yaşlarında küçük bir çocuktum ama bu yaşananları görmüştüm. Hiçbir yara almadan ve hayatımı kaybetmeden bu deneyimi sürekli içimde saklayarak bir ömür yaşamıştım. Öyle düşününce, böylesi bir mutluluk olmayacağı gibi, böylesi önemli bir deneyimi yaşamışken bu anıları mezara götürmenin çok yazık olacağını düşünerek, bu romanı yazmaya başladım (Kokusai Zeirin Kyōkai Hikiage Rokujūnen Kinen Jigyō Inkai, 2007: 69 - 70).

Shōwa döneminde yaşadığı en önemli tecrübelerden biri olan Mançukuo yaşantısı, yazarın hep yazmak istediği önemli bir hayat tecrübesi olmuş, bu tecrübeyi *Akai Tsuki*³⁸⁵ (*Kırmızı Ay*) romanı ile edebiyat camiasına kazandırmıştır. Akai Tsuki

³⁸⁴ 風の本恋歌

³⁸⁵ なかにし礼、赤い月、東京、新潮社、2001.

roman haline gelmeden önce, Shūkan Shinchō³⁸⁶ dergisinde 1999 - 2000 yılları arasında yayınlanmış, 2001 yılında Shinchōsha yayınevi tarafından basılmıştır. Yasuo Furuhashi'nin yönetmenliğinde 7 Şubat 2004 tarihinde aynı isimle film olarak gösterime girmiştir.

Nakanishi Rei ile 6 Temmuz 2018 tarihinde Karuizawa'daki malikanesinde yaptığımız röportajda, farklı ülkede yaşanan deneyimleri pek fazla insanın yazmadığını, yazılsa da Japonya'da kabul görmesinin zor olduğunu belirtirken, daha fazla insan ile ortak duyguları kucaklayan aynı zamanda Mançukuo deneyimi yaşayan Nakanishi ailesinin deneyimlerinden yola çıkarak, romanını kaleme aldığını belirtmiştir. Bu roman, bir tarafta Mançukuo hayatının gerçek yönlerini resmederken, diğer tarafta kurgusundaki orijinallik ile gerçek hayat deneyimlerine bağlı kalınarak yazılmış kurgusal bir eserdir. Yazar, ailesi ile Mançukuo'da yaşadığı olayları temel almış, tarihsel verilere, tarihi kaynaklar kullanarak yer vermiştir. Romanın kaynakça bölümünde yararlandığı kaynaklar yer almaktadır. Mançukuo teması söz konusu olduğunda, Japonya'da yaşanan bazı tartışmalı durumlardan ise uzak kalmayı tercih ettiğini belirten yazar, bu eseri herkesin keyifle okuması için kaleme aldığını belirtmiştir.

1997 yılı Haziran ayından 1997 Aralık ayına kadar yılında *Ōru Yomimono*³⁸⁷ öykü dergisinde yayımlandıktan sonra, 1998 yılında Bungei Shunju tarafından *Kyōdai*³⁸⁸ (*Kardeş*) adlı romanı yayınlanmıştır. Ardından *Nagasaki Burabura*³⁸⁹ (*Nagasakiyi Dolaşırken*) romanı 1999 yılında yayınlanır. Bu roman Naoki Edebiyat Ödülü almıştır. *Akai Tsuki* romanının ardından 2002 yılında *Teruteru Bōzu Teruko San*³⁹⁰, 2003 yılında

³⁸⁶ 週刊新潮

³⁸⁷ おおる読み物

³⁸⁸ なかにし礼、兄弟、東京、文藝春秋、1998.

³⁸⁹ なかにし礼、長崎ぶらぶら、東京、文藝春秋、1999.

³⁹⁰ なかにし礼、てるてる坊主てる子さん、東京、新潮社、2002.

*Yatō*³⁹¹ romanı, 2004 yılında *Sakura Densetsu*³⁹² (*Kiraz Çiçeği Efsanesi*) romanı yayınlanır. 2005 yılında, *Tasogare ni Utae*³⁹³ (*Alacakaranlığın Şarkısını Söyle*) ve *Gikyoku Akai Tsuki*³⁹⁴ (*Kırmızı Ay Dramı*) romanları yayınlanır. Ardından 2007 yılında, *Senba no Niina*³⁹⁵ (*Savaş Alanındaki Nina*) romanı yayınlanmıştır. Nakanishi Rei birçok şarkı sözünün yanı sıra deneme, öykü gibi çeşitli türlerde eserler kazandırmıştır. Yazarın 2013 yılında Kōdansha tarafından yayınlanan ve çeşitli denemelerden oluşan *Ikiru Chikara*³⁹⁶ (*Yaşam Gücü*) kitabı, yazarın kansere karşı verdiği savaş ve bu hastalığı atlatarak iyileşme sürecini okuralar ile paylaşır. 2014 yılında *Tennō to Nihonkoku Kenpō: Hansen to Teikō no tame no Bunkaron*³⁹⁷ (*İmparator ve Japonya'nın Anayasası: Savaş Karşıtlığı ve Direniş için Kültürel Teori*) kitabı ise yazarın savaş karşıtlığını ortaya koymaktadır. Japon anayasasından övgü ile bahsederken barışı koruma sürecinin bir parçası olmanın önemi anlatılır. Yazar kendisi ile yapılan röportajda da, savaş karşıtı olduğunu vurgulamıştır.

2.5.3.1. Akai Tsuki (2001)

Yazarın, kendi hayat öyküsü temelinde kaleme alınan bu roman, Mançukuo deneyimini resmeden kurgusal bir roman olup toplam iki ciltten oluşmaktadır. Bu romanda yazarın başat kahraman olarak seçtiği karakterler anne kimliğindeki Namiko hanım ve baba kimliğindeki bay Yūtarō, yazarın anne ve babasını temsil etmektedir.

³⁹¹ なかにし礼、夜盗、東京、新潮社、2003.

³⁹² なかにし礼、さくら伝説、東京、新潮社、2004.

³⁹³ なかにし礼、黄昏に歌え、東京、朝日新聞社、2005.

³⁹⁴ なかにし礼、戯曲 赤い月、東京、河出書房新社、2005.

³⁹⁵ なかにし礼、戦場のニーナ、東京、講談社、2007.

³⁹⁶ なかにし礼、生きる力、東京、講談社、2013.

³⁹⁷ なかにし礼、天皇と日本国憲法 反戦と抵抗のための文化論、東京、毎日新聞社、2014

Yazar özellikle kurgusal bir eser yazmayı tercih etmesindeki nedeni daha fazla kitleye ulaşabilmek³⁹⁸olarak açıklar.

Romanın birinci cildi, *Erena (Elena) Harbin e (Harbin'e) ve Otaru*³⁹⁹ başlıklarından oluşmaktadır. İkinci cilt ise, *Doro no Hana (Bataklıkta Çiçek)*, *Romanofuka Mura*⁴⁰⁰ (*Romanofka Köyü*), *Kaigō (Tedadüf)*, *Namiko* ve son bölüm ise *Yobanashi (Namiko ve Akşam Çayı)*⁴⁰¹ başlıklarından oluşmaktadır. İlk cildin birinci bölümü Showa 20 (1945) yılının 9 ağustos günü öğleden sonra Botankō (Mudanjiang) polis merkezine gelen ihbar ile başlar. Bu ihbarda, Morita Yūtarō'nun evinde kalan Rus öğretmen Elena'nın Sovyet Ordusu'na hizmet eden ajan olduğuna dair kuvvetli şüphe olduğu belirtilmekte, bu ihbarın doğru olup olmadığının araştırılması talep edilmektedir. Mektup bir süre polis merkezinde incelendikten sonra Botankō Bölge Koruma - Güvenlik Merkezine ulaştırılır. Birim şefi Makita Shōichi, mektubu kısık sesle okur. Nagamuro Keisuke için, bu mektup zor durumların başlangıcıdır. O mektubun ellerine ulaşmasına dek, Elena Patrovna Ivanov adlı Rus kadının ajan olabileceği akıllarına bile gelmemiştir. Bölge Koruma Güvenlik Merkezi'nde araştırma biriminin şefi olarak çalışan Nagamuro'nun, düşman ajanı Elena ile aşk ilişkisi bulunmaktadır. Botankō Bölge Koruma - Güvenlik Merkezi, sadece Mançukuo'da bulunan gizli bir kurumdur. Bu kurum askerî polis ya da polis merkezine bağlı yetkilere sahip görüntüsü altında istihbarat ve düşman tarafından gelecek casusluk faaliyetleri konusunda araştırma yapılmak üzere Kantō Ordusu tarafından kurulmuş, karanlık bir organizasyondur.

³⁹⁸ Nakanishi Rei ile Karuzawa'da yapılan röportaj.

³⁹⁹ エレナ、ハルビンへ、小樽

⁴⁰⁰ Kawamura Minato'nun 満洲鉄道まぼろし旅行 (Mançurya Demiryoluna Hayali Yolculuk) (1998) kitabında, Romanofuka Köyü yer almaktadır. Botankō kentine araba ile 1 saat uzaklıkta olan bu köy, Rusların yerleşim yeridir(1998: 220) tanımlaması ile Akai Tsuki romanında geçen Romanofuka Köyü benzerlik göstermektedir.

⁴⁰¹ 泥の花、ロマノフカ村、会合、浪子、夜咄

Gelecekte Kantō Ordusu'nun askerî kanadının işlerini yüklenerek, istihbarat alma ve istihbarat önlemek üzere kurulmuştur. Nagamuro, uzun zamandır görüştüğü Elena'nın ajan olduğunu öğrendikten sonra, sevdiği kadını kendi bıçağı ile öldürür. Sovyet işgalinin korkusu ile Namiko hanım, evlerinde çalışan Elena'nın öldürüldüğü günün ertesi günü, sığınma treni ile Harbin'e kaçmaya karar verir. Bu sırada Morita İçki Fabrikasının sahibi olan eşi Yūtarō, iş görüşmesi yapmak üzere Shinkyō'ya gitmiştir. Namiko hanım, çocuklarını da alarak Botankō'yu terk etmek ister. Asker aileleri ve Mantetsu şirketinde çalışan kişilerin aileleri trene binebilmek için özel *hinan kyōkasho*⁴⁰² (sığınma izin belgesi) ile trene binme hakkına sahiptir. Savaş mağduru olan sıradan halkın ise, bu belgeye sahip olma imkânı yoktur. Namiko hanım ve beraberindekiler hızla trene yetişmek üzere giderken Nagamuro, Namiko'nun arkasında bıraktığı evini ve sığınağı incelemeye gider. Namiko hanımın evinde çalışan, Mançu halkından olan Wan'ın orada kalan Japonları balta ile öldürdüğünü ve evde kalan diğer eşyaları çalmak üzere olduğunu görür. Wan'ın ailesi Japonlar tarafından öldürülmüş, evi yakılmıştır. Nagamuro, Wan'ı öldürür. Ardından çevredeki Mançu halk gelmeden hızla oradan uzaklaşır. Yanına da, ileride gerekli olabileceğini düşünerek öldürülen Muranaka'nın kimliğini alır. Ardından Elena'nın daha önce kaldığı eve gider. Ev Rus halkının yaşadığı küçük bir köy olan Romanofuka köyüdür. Botankō istasyonundan çok da uzak olmayan bu köyde yaşayan halk, çiftliklerinde hayvan beslemekte, arpa, buğday ekip biçmektedir. Elena'nın evine giren Nagamuro, öldürdüğü Rus sevgilisinin hamile olduğunun yazıldığı Rusça bir not bulur. Elena hamiledir ancak bunu gizlemiştir. Profesyonel bir ajanın hamile kalmak gibi bir hataya düştüğünü öğrenen Nagamuro şaşırır. Romanın ikinci bölümünde, Harbin'e yapılan tren yolculuğu ve kaçış resmedilir.

Trenle geçtikleri yerlerde üzerinde hiçbir kıyafet bırakılmamış ölü bedenler, *seppuku*⁴⁰³ ile kendini öldüren askerler, çocuklar ve kadınlar görürler. Bu manzaraların yanı sıra trende sefalet dolu günler geçirirler. Tren Harbin istasyonuna Ağustos ayının 15. gününde ulaşır. İndiklerine sevinecekleri sırada tekrar silah sesleri duyarlar. Bu silah sesleri bir Mançu askerinin silahından çıkmıştır. Mançu askerleri ve Kantō Ordusu'nun kıyafetleri aynı olmasına rağmen, bindikleri atlar tür olarak farklıdır. Onları silah sesi ile karşılayan bir Mançu askerî Japonya'nın yenilgisini haber verir. Kısa bir süre sonra erkekleri götürürler, kadınlar, yaşlılar ve çocukları serbest bırakırlar. Namiko hanım geceyi geçirmek üzere çocukları ile birlikte National Otel'e gider. Burada, Namiko hanım ve çocuklarının farketdiği en önemli şey, Japonya'nın kaybetmiş olmasına rağmen Harbin'de yaşayan Japon halkın henüz savaşın etkilerine maruz kalmayıdır. Ardından, Rus askerleri tarafından otel basılır. Fakat, Namiko hanım kızının erkek kılığına girmesini istediği için Misaku'nun hayatı kurtulmuştur. Namiko ve çocukları Momoyama İlkokuluna yerleştirilirler. Rus binalarına benzeyen yapısına karşın, önceleri burası Japonlara ait bir ilkokuldur. Buraya yaklaşık 2000 sığınmacı yerleştirilmiştir. Sığınmacıların büyük bir çoğunluğu kadınlar, çocuklar ve yaşlılardır. Dokuzuncu gün, babaları Yūtarō ile kaldıkları sığınma kampında karşılaşırlar. Shinkyo'da birlikte iş yaptığı iki şirketin patronları sayesinde Yūtarō hayatta kalabilmeyi başarmıştır. Sovyet askerleri, saldırıya geçtiğinde birlikte olduğu iki patron arkadaşı ona Çinli kıyafetleri getirmişler, Yūtarō bu sayede hayatta kalabilmiştir. Sovyet askerleri Çinlilere dokunmamıştır. Kaldıkları sığınma kampına da onlar sayesinde gelmiştir.

Romanın ilk cildinin üçüncü bölümü *Otaru* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Namiko ve Yūtarō'nun Hokkaido'nun Otaru kentindeki ilk karşılaşmaları resmedilir.

⁴⁰³ 切腹, bir diğer anlamı *harakiri* dir.

Namiko, Yūtarō ile tanışmadan önce Ōsugi adında bir asker ile arkadaşlık yapmaktadır. Ōsugi, Namiko'ya evlenme teklif etmiştir. Osugi, o dönemin Japonyasının Çin ile ilgili siyasi görüşünü yansıtmaması bakımından önemlidir. Namiko'ya göre Ōsugi ideal bir eş profiline sahip biri olarak düşünülmez. Bunun nedeni hayatının sürekli savaş ve askerî meselelerle dolu olmasıdır. Bu sırada Yūtarō karşısına çıkar. Kısa bir süre sonra evlenirler. 1929 yılında Japonya'da ekonomik kriz patlak verdiğinde Yūtarō ve ailesi de ekonomik sıkıntıya girer. Aile, Mançukuo'ya gitmeye karar verdikleri sırada, Mançurya Olayı patlak verir. Yeni doğan kızlarının biraz büyümesini beklerler. 1932 yılının Mart ayında *ōdōrakudo*⁴⁰⁴ (*imparatorlar yolunun cenneti*), *gozoku kyowa*⁴⁰⁵ (*beş milletin barış ve dayanışması*) sloganları ile Mançukuo Devleti kurulur. Japonya 1933 yılı Mart ayında Nekkasho'yu işgal eder. Ayrıca, Japonya Milletler Cemiyetinden ayrılır. Namiko'nun önceki sevgilisi Ōsugi'nin söylediği tüm gelişmeler gerçekleşmektedir. Ōsugi'ye Mançukuo'ya gideceğine ilişkin mektup yazan Namiko'ya Ōsugi'den gelen mektupta Mançukuo'ya göç etmek için uygun zaman olduğu belirtilmektedir.

Birinci cilt, *Daichi (Büyük Kıta)* bölümü ile sona erer. Yūtarō, iş koşullarının Botankō'da yükselmek için elverişli olması sebebiyle bu şehre gitmeyi seçer. Bu sırada Ōsugi ile zaman zaman yazışmaları sürmektedir. Botankō, Sovyet sınırına yaklaşık 200 km mesafededir. O dönemlerde Minetarō Yamanaka⁴⁰⁶'nın tarihsel olaylara bağlı kalarak yazdığı Mançukuo ile ilgili romanları da bulunmaktadır. Küçük bir ülke olan Japonya'dan çıkıp, geniş düzlüklere sahip olan Mançukuo'da yaşama hayali, birçok genç için o dönem popüler olan hayallerinden biridir. Romanın bu bölümü,

⁴⁰⁴ 王道楽土

⁴⁰⁵ 五族共和

⁴⁰⁶ 山中峯太郎 (1885 - 1966): Çin'deki devrimin ardından Japonya'ya dönmüş, Taisho döneminin sonunda popüler romanlar yazmaya başlamıştır. Özellikle çocuk edebiyatı ile ilgili yazılarıyla birçok okurla buluşmuştur <https://kotobank.jp/word/山中峯太郎-144248> (Erişim Tarihi: 29.10. 2019).

Mançukuo'ya ilişkin gerçek bilgilerin aktarıldığı bölüm olma özelliği göstermesi bakımından önemlidir. Mançukuo'nun o dönem nüfusu, Mançu halkının etnik kimliği, Çin ve Mançurya topraklarına ilişkin tarihi bilgiler, *gozoku kyōwa* ve *ōdōrakudō* sloganlarına ilişkin açıklamalar, Mançukuo'nun iklim özellikleri, bölgede yaşayan eşkiyalar, Mançukuo'ya yapılan Japon göçlerine ilişkin bilgiler verilmektedir.

Romanın ikinci cildinin ilk bölümü *Doro no Hana (Bataklıktaki Çiçek)* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Namiko hanım ve Ōsugi arasındaki ilişki, Elena, Nagamuro ile ilk karşılaşmalar, Yūtarō'nun iş hayatında başarısının artışı anlatılır. Namiko'ya eski sevgilisi Ōsugi'den gelen mektup ile başlayan bu bölümde, Namiko ile Ōsugi buluşurlar. Esasında Ōsugi'nin mektubu bir anlamda Mançukuo'nun üzerindeki kara bulutları haber veren bir mektup olur. Namiko eski sevgilisi Ōsugi ile buluşmak üzere Yamato Otel'e gider. Yolda giderken ilk Botankō'ya geldikleri zaman ile altı yıl sonrasındaki değişimi düşünür. Batı tarzında yeni yapılmış binalar Japon tarzı gibi görünmese de Japonlar tarafından yapılmıştır. Özellikle, 1935 yılından itibaren, Botankō oldukça yeni bir görünüm almaya başlamıştır. Fakat, bu buluşma Yūtarō'yu rahatsız eder. Kendisinin Mançukuo'da başarılı bir iş sahibi olmasının nedeninin Kantō Ordusu olduğunu ve ordu mensubu Ōsugi ile bağlantılı olduğunu düşünür. Birilerine ihtiyaç duymaksızın kendi çabasıyla başarılı olmak istemektedir. Botankō istasyonunun hemen yakınlarında Morita İçki Firması bulunduğundan, Kantō askerlerine içki hizmeti sunulmuştur. Böylece Yūtarō'nun Kantō Ordusu'na mensup askerler ile ilişkisi derinleşmiştir. Namiko, her ne kadar Yūtarō ile evlilik yapmış olsa da, Mançukuo'ya taşınmaları, Yūtarō'nun kurduğu içki fabrikasının giderek büyümesi gibi gelişmeler hep Kantō Ordusu sayesinde olmuştur. Yūtarō'ya göre, yaşanan tüm gelişmelerin arka planında hep Ōsugi vardır. Bu düşünceler ile eşini Ōsugi ile buluşmaya gönderen Yūtarō, Namiko'ya gece yarısından önce eve dönmesini söyler. Eğer eve o saatten sonra

dönerse intihar edecektir. Geçmişe dair hatıralar onu derinden etkilemektedir. Ōsugi kısa bir süre sonra Sovyetlerin saldırıya geçeceğini bildiğinden Namiko'ya bir an önce Japonya'ya kaçmasını söylemek için gelmiştir. Fakat Namiko için 11 yıl boyunca huzur ve refah içinde yaşadığı Mançukuo'yu bırakıp gitmek imkânsızdır.

Bu bölümde ayrıca, Yūtarō'nun Mançukuo'daki ticari alandaki başarısı ve Elena ile karşılaşmalarına yer verilir. Yūtarō, içki firmasının yanı sıra içki ile bağlantılı olarak sirke fabrikası kurmuş, ardından cam fabrikası kurarak burada kendi içki ve sirke imalatında kullanılmak üzere şişe imalatına başlamıştır. Yūtarō'nun o dönemlerde işleri oldukça başarılı gittiğinden bir hayli zengin hale gelmiştir. Botankō, 1937'de şehir olmuştur. Tüm bunlar olurken, Namiko ve Yūtarō bir eğlence yemeğinde Elena ve kendisini Kyōwa Bussan'da çalışan eleman olarak tanıtan Nagamuro ile tanışırlar. Bayan Namiko, çocuklarına Rusça dersi verdirmek üzere Elena ile karşılaşmış olmaktan büyük bir mutluluk duymuştur.

Romanın diğer bölümü Romanofu Mura (Romanof Köyü) başlığını taşımaktadır. Bu bölüm, Nagamuro'nun esasında Botankō Bölge Güvenlik ve Koruma biriminde çalıştığının anlatıldığı kısım ile başlamaktadır. Bu birim sadece Mançukuo'da bulunan gizli polis örgütüdür. Mançukuo'daki gizli servis, bilgi sızdırılmasının önlenmesi gibi Kantō Ordusu Enformasyon Birimi ve Kantō Ordusu Askerî Polis biriminde yer alan bu birim, Sovyetler ile istihbarat faaliyetleri konusunda yarışmaktadır. 1937 yılının Kasım ayında “Mançukuo Güvenlik ve Asayiş Koruma Kurumunun Kuralları” hazırlanır. Bu görevler, sınır bölgelerde güveliği koruma, soruşturma, emniyet görevleri, bilgi sızdırılmasını engelleme, dış istihbarat bilgileri gibi görevlerdir. Bu organizasyon, Kantō Ordusu'nun ülke sınırlarındaki asayiş biriminin emrine bağlı bir anlamda “gölge askerleri”dir. Bu organizasyona başvuru yapılabilme olanağı olmadığı gibi bünyesinde çalışanların kimliklerini dışarı bildirmeleri de

yasaktır. Bir gün, Romanofu köyünde eşkiya saldırısı nedeniyle bir ailenin tüm üyeleri öldürülür. Bu meseleyi araştırmak üzere Romanofu Köyüne giden Nagamuro, Rusların yaşadığı bu bölgenin doğal güzelliğine hayran kalır. Kendi ekip biçtikleri ortamda hayat süren, birbirleri ile yakın ilişki içindeki bu köy, akraba evliliği yapan Ruslardan oluşmaktadır. Böylelikle kendi dini inançlarını ve geleneklerini korurken köyün Rus köyü olma geleneğini de devam ettirebilmektedirler. Nagamuro'nun gittiği ev Elena'nın ailesinin bulunduğu evdir. Babası Pyodor Ivanov, annesi Anna ve kızları Elena kendilerini tanıtır. Elena'nın babası, Sovyet için çalışan bir ajan olmasına rağmen kendisini dindar biri olarak gösterir. Ayrıca Elena'nın, Morita ailesinin içine Rusça öğretmeni olarak girmesi de güzel bir gelişmedir. Bu arada Nagamuro ile yakınlaşmasını ve bu sayede Japonlar hakkında daha derin bilgi sahibi olmasını ister. Tüm yaptıkları Rusya'ya olan bağlılığı içindir. Elena da, babasının ajan olması dolayısıyla hem babasının ricası nedeniyle hem de ülkesi için her türlü fedakarlığı yapmak istediğini söyler. Bu görüşmenin ardından, Elena ve Nagamuro sık sık buluşmaya başlarlar. Namiko, evinde çalışan Elena'nın bazı davranışlarından şüphe duymaya başlar. Eve polisler geldiğinde ne konuşulduğunu dinlemesi ya da Nagamuro ile olan ilişkisini gizlemeye çalışması ve evdeki bazı garip davranışları onun ajan olabileceği düşüncesine kapılmasına neden olur. Eşi, iş nedeniyle evde olmadığından Elena ile ilgili şüphelerini polislerin geldiği gün onlara anlatmak üzere içinde saklı tutar.

Bir diğer bölüm ise *Kaigō* (Şans Eseri Karşılaşma) başlığını taşımaktadır. Bu bölüm, Nagamuro'nun Elena'nın başını kestiği anın, Namiko tarafından hatırlanması ile başlar. Tarih, 9 Ağustos'tur. Sovyet ordusu Mançukuo sınırını geçerek ülkeyi işgal etmeye başlamıştır. Sabah uyandığında, henüz yeni doğan güneş ışığının aydınlığında evinin penceresinden ölü insan bedenlerini görür. Kaldığı yer ise Harbin'deki sığınma kampıdır. Oğlu Kazuo *tokkōtai* pilotu olmuştur. Namiko hanım ve ailesi, 21 Ağustos'ta

sığınma kampına geçmişlerdir. Fakat Namiko hanım eşinin yanlarında olmadığı o günlerde sığınma kampında çaresiz bir hayatı devam ettirmek yerine Harbin’de bir ev kiralayarak, sokaklarda satıcılık yapıp kazandığı para ile çocukları için mücadele etmeye karar verir. Bu kararı, aynı sığınma kampında kalan diğer Japonların olumsuz tepkilerine neden olsa da, Namiko hanım iki çocuğunu da alarak sığınma kampı hayatından ayrılır. Diğer taraftan Yūtarō, Sovyet askerleri tarafından esir alınır. Savaş alanının tam ortasında, hayatını kaybeden birçok Japon askerî görür. Mançukuo’nun çeşitli yerlerinden gelen askerler ya da sivil Japonlar Botankō’da toplanmışlardır. Sivil ve askerlerden oluşan Japon esir grubu, üstü açık yük vagonlarına bindirilerek Botankō yönüne doğru giderler. Beş gün kadar yapılan yolculuğun ardından, Shuka civarlarında trenden indirilirler. Birkaç gün ağaç kesip toplamaları emredilir. Bu iş zor ve tehlikeli bir iştir. Ardından Botankō’ya varırlar. Burada Yūtarō evini görür. 11 yıllık emek ile yaptığı ev şimdi Çinli birilerinin mekanı haline gelmiştir. Evinin önünde çaresizce ağlayan Yūtarō’nun yanına Nagamuro gelir. Sovyet saldırısının olduğu gün Yūtarō’nun evinde yaşananları anlatır. O evin yanındaki sığınakta Mançu genç tarafından öldürülen Japonlar arasında bulunan Muranaka’nın kimliğini aldığını, artık onun kimliğini kullandığını anlatır. Esas mesleğini açıklar. Çevreye kendisinin Kyōwa Bussan adlı şirkette çalıştığına ilişkin sahte bilgi vermiştir. Bu nedenle Yūtarō’ya kimliğini ifşa etmemesini rica eder. Yūtarō, Nagamuro sayesinde Sovyet askerlerinin ağır işlerinden kurtulur. Nagamuro da Muranaka’nın ayağındaki sakatlığını kullanarak ve Rusçayı akıcı konuşabilmesi sayesinde orduda çevirmenlik yapar. Yūtarō tümgeneral Ōsugi’nin durumunu da merak etmiştir. 9 Ağustos günü Ōsugi genelkurmay başkanı olarak Murin’de bulunmaktadır. Mareşal Aleksandr Vasilevski liderliğinde Sovyetler Birliği Mançukuo’nun batısı, kuzeyi ve doğusu olmak üzere üç yönden işgale başlamıştır. Japon Ordusu’nun komutanlığını yapan Ōsugi, tüm gayreti ile yaptığı mücadelenin

ardından, kaybedilen savaşta kendi silahı ile intihar eder. Silahların bırakılarak teslim olunması ise 15 Ağustos gününden üç gün sonra, 18 Ağustos tarihi olarak verilir. Bu bilgileri de Nagamuro'dan öğrenir. Yūtarō, esir kampında başka bir yaşam mücadelesi verir. Kamp hayatının ardından, bir yerlere götürüleceklerini duyduğunda Japonya'ya dönmeyi düşünse de Nagamuro gidecekleri yerin Japonya değil Sibiryaya olacağını söyler. Fakat bu durum askerler için geçerlidir. Sivil halk, ekim ayının ortalarında serbest bırakılır. Nagamuro da, Muranaka'nın kimliği sayesinde serbest bırakılır. Ardından Harbin'e giderek Elena'nın ailesine gidip onlardan özür dilemeyi düşünür. Ekim ayında Harbin'e ulaşırlar. Namiko hanım ve ailesi de Harbin'dedir. Kaldıkları eve Namiko hanımın eşi Yūtarō gelir. Ailesini görmek için geri dönmesinin ölmeden önce yapması gereken son görev olduğunu düşünmüştür. Nagamuro'dan aldığı bilgileri eşi ile paylaşır. Ardından kısa bir süre sonra hayatını kaybeder.

Romanın sonraki bölümü Namiko başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, Nagamuro'nun Harbin'de Elena'nın babasının yanına gidişi ve onun tarafından silahla ayağından vurulmasının ardından yaşananlar anlatılır. Nagamuro vurulduktan sonra daha önce tanıdığı Sūrin Shō'nun yanına gider. Sūrin, Nagamuro'nun acısını hafifletmek için ona afyon verir. Nagamuro bu sayede yaşadıklarını unutabilmektedir. Afyon nedeniyle gündelik işlerini bile kendisi yapamaz hale gelir. Namiko hanımın, savaşı Japon ordusunun kaybetmesinin ardından, Mançu Ordusu tarafından alıkonulan sırt çantası ve içindeki değerli eşyalar, Sūrin Shō adlı bu Çinli tarafından kendisine iade edilir. Bu eşyaların Namiko hanıma ulaştırılmasında Nagamuro'nun yardımı da etkili olmuştur. Sūrin Shō, Daikan'en olarak adlandırılan mekanın sahibidir. Bu mekanda yıllarca afyon kullanımı devam etmiş, afyon nedeniyle oldukça fazla para toplanmıştır. Namiko hanım Daikan'en adlı mekana sırt çantasını almaya gittiğinde orada Nagamuro'nun afyon nedeniyle düştüğü vaziyeti görür ve onu oradan çıkarıp,

Harbin'deki evine götürür. Kızı Misaku ise, annesinin Nagamuro'yu eve getirmesinden rahatsızlık duyar. Nagamuro afyon bağımlılığının getirdiği krizler sırasında hissettiği acılardan dolayı Japonya ile ilgili konuşmaya başlar. Kendi zavallılığını, Japonya'nın zavallı durumuna benzetir. Nagamuro kendine geldiği anlarda Sovyet işgali ile Japonya'nın kaderinin düşman bir ülke tarafından değiştirilmesini eleştirir. Japonya'nın düşman bir ülke ile yaptığı antlaşmaya güvenmesini bir aptallık olarak tanımlar. Nihayetinde, iki düşman ülke arasındaki anlaşma öncelikle düşmanlık ilişkisi olduğundan, güven oluşmasının mümkün olamayacağını söyler. Zaman zaman aklına Elena gelir.

Misaku, şüpheli olarak yakalanan Japonların askerler tarafından götürüldüğünü görür. Şüpheli olarak damgalanan bu insanlar özel polisler, gizli askerî kurumlara bağlı olanlar, polis ile ilişkili olan kişilerdir. Bu kişilerin suçları okunduktan sonra haklarında ölüm emri verilmektedir. Kyōwa Bussan Şirketinin sahibi, Tsukamoto da bu suçlular arasında bulunmaktadır. Tsukamoto'nun ölüm cezası almasının sebebi, Japonya'nın Çin'de uyguladığı afyon politikasına destek vermesidir. Kyōwa Bussan Şirketi afyon ticareti ile bağlantısı olan bir şirket olduğundan, Tsukamoto da suçlular arasında yer almıştır. Nagamuro iyileştikten sonra Namiko hanım ile ikisi arasında aşk duygusu oluşur. Ancak, kısa bir süre sonra Japonya'ya gitmek üzere Namiko hanım ve çocukları Mançukuo'dan ayrılırlar. Nagamuro ise bir süre daha orada kalır. Bu bölümde Japonya'nın Mançukuo'daki afyon ticaretine nasıl destek verdiği anlatılır. Japonya'ya geri dönüş yolculuğu için binecekleri Korotō (günümüzde Çin'in Huludao kenti) liman kentine giderler. Geri dönmek için düşündükleri yer eşi Yūtarō'nun evi olan Otaru'daki evdir. Fakat Yūtarō olmadan geri döndükleri için Namiko hanım endişe içindedir. Gemide giderken bir ara Misaku ve Kōhei'nin gemiden atlamak üzere olduklarını görür.

Hayata dair umutlarını yitiren iki kardeşi, anneleri Namiko hanım teselli eder. Nihayet gemi Japonya'ya varır.

Romanın son bölümünü *Yobanashi (Akşam Çayı)* oluşturur. Bu bölümde, geri dönüşlerinin ardından 50 sene geçtikten sonra, Kōhei ve Misaku, Nagamuro ile akşam çayında sohbet etmek üzere buluşmuşlardır. Bu buluşmanın sebebi yıl sonunda Nagamuro'dan gelen yılbaşı tebrik kartıdır. Bu kartta Nagamuro, Kōhei ile buluşmak istediğini belirtmiştir. Kōhei, Vietnam Savaşı'nda, savaşı yaşayan insanların fotoğraflarını çekerek tüm dünyaya bu fotoğrafları yayınlamıştır. Bu fotoğraflar ile, savaşın saçmalığı ve anlamsızlığı vurgulanır. Ayrıca, Kōhei'nin gazetede makaleleri de çıkar. Bu makalelerin içinde, babasının Botankō'da sake fabrikası işlettiğine değinilmesi Nagamuro'nun geçmişi hatırlamasına vesile olmuştur. Nagamuro, 1956 yılında geri döner. Japonya'ya döndükten sonra, 35 yaşından sonra Chūō Üniversitesi hukuk bölümünde gece dersleri alır. 77 yaşında mesleğini sürdürmeye devam etmektedir. Avukatlık mesleğini özellikle Çin'de kalan çocukların Japonya'ya geri alınabilmesi sürecinin hukuki olarak sağlanması uğraşları ile geçirir. Namiko hanım, 1977 yılında hayatını kaybetmiştir. Nagamuro, bir dönem Namiko hanıma sevgi beslediğini itiraf eder. Sonrasında hiç evlenmez. Çinde kalan Japonların geri dönmesi için uğraş verdiğinden, bu kişileri kendi çocuğu olarak nitelendirir. Fakat Elena'nın kendisine bıraktığı hatırayı saklamaya devam eder.

2.5.4. Kiyama Shōhei⁴⁰⁷ (1904 – 1968)

Kasaoka kenti, Yamaguchi doğumlu olan yazar ve şair Kiyama Shōhei'nin anısına, ölümünün 50. yılında doğduğu evin restore edilmesi ve koruma altına alınması

⁴⁰⁷ 木山捷平

kararı alınmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında da bir süre bu evde kalan yazar 1949 yılında Tokyo'ya gider.⁴⁰⁸

Kiyama Shōhei, ailenin en büyük erkek çocuğu olarak 26 Mart 1884 yılında Okayama kentinde dünyaya gelir. Babası, gençlik yıllarından itibaren Çin şiirine merak duymuş, Shōhei dünyaya geldiğinde onun için, “Kiyama Tanjō gin⁴⁰⁹” (Kiyama'nın doğum şiiri) adlı bir şiir yazarak o dönem *Nihonshinbun*⁴¹⁰ (*Japonya Gazetesi*) gazetesine göndererek yayınlattırdığını yazarın babası günlüğüne kaydetmiştir (Sadakane, 1992: 23). Kiyama, 1910 yılında, Okayama'daki Shinyama ilkokuluna ⁴¹¹ girer. Kiyama Shōhei okula ilk başladığı yıllara ilişkin hatıralarını şöyle aktarır:

Doğduğumdan beri hayata dair umudum yoktu. Babamın günlüğünde yazdıklarına bakılırsa, ilkokula başladığım zamanlarda çok mutlu bir çocuk olduğum yazıyor ama o yazılanlar belki de yalandır. Mutlu olan babamdı. Ondan önceki sene henüz bir hastalığın adı bile yokken dizanteriye (olduğunu hatırlıyorum) yakalanmış, bu hastalıktan oğlan kardeşimi kaybetmiş, ben ise hayatta kalabilmişim. [...] Okula başlayana kadar mutlu olduğumu ifade edebileceğim bir şey olmamıştı. Buna kanıt olarak birşey sunmam garip olacak ama okula başlama töreninin olduğu gün hâlâ kitaplarım ve bir çantam yoktu. Ailem çiftçi oldukları için fakirdik ama aşırı yoksul diyebileceğim kadar diplerde bir yaşantımız da olmasa gerekti (Kuriyagawa, 1995: 44 - 45).

İlkokulda geçirdiği hastalık nedeniyle bir süre eğitimine ara vermek zorunda kalır. O zaman 9 yaşlarındadır. Uzun süre devam eden hastalığından kurtulmuş olmasına rağmen, küçük kardeşine hastalık bulaştırdığını düşünen babasının, kendisine olan kızgın tavırları nedeniyle babasına kin beslemeye başlar (Kuriyagawa, 1995: 48).

⁴⁰⁸ Yazarın doğduğu ve yaşadığı Kasaoka'daki eve ilişkin 10. 09. 2018 tarihinde çıkan habere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.sanyonews.jp/article/802939/1/?rct=kasaokashi> Erişim Tarihi: 3 Kasım 2018

⁴⁰⁹ 木山誕生吟

⁴¹⁰ 日本新聞

⁴¹¹ 岡山県小田郡新山村立新山尋常高等小学校尋常科

Tanaka, Kiyama Shōhei'nin ilk kez Waseda Bungaku dergisinde 1935 yılında yayımlanan ve otobiyografik özellik taşıyan *Jinsan no Haru*⁴¹² adlı eserinde başat kahraman Ichita'nın okul yaşantısı ile yazarın ilkokul hayatındaki ortak noktalara dikkati çeker (2004: 31). Kiyama'nın okul hayatında kullanılması istenen Japonca'da, *watakushi*, *wagahai*, *ware*, *washi* gibi saygı içeren “ben” ifadesinin söylemleri yerine, *ora* ifadesinin kullanımındaki farkı *Jinsan no Haru* adlı eserinde inceler. Burada özellikle, “ben” kullanımındaki söylem farklılığının bile “aile” hayatı ile ilişkisi olan önemli bir sorun (Tanaka, 2004: 32 - 34) olarak ele almaktadır. Nitekim Kiyama, ailesinin okulun başladığı gün kendisine henüz kitap ve okul çantası gibi okul malzemelerini almayışlarını da, ailenin sorumluluk anlayışındaki yetersizlik olarak görür.

1917 yılı Nisan ayında yine Okayama kentindeki Ritsuyakage Ortaokuluna⁴¹³ başlar. Ortaokul 2. ve 3. sınıf zamanlarında edebiyata olan ilgisi başlamıştır. 4. sınıfa geldiğinde, ismini değiştirerek “Bunshō Kurabu⁴¹⁴” (Cümle Kulübü) dergisine *tanka* ve *haiku* formunda şiirler göndermiştir. Altıncı erkek kardeşinin doğduktan kısa bir süre sonra vefat etmesinin ardından yazdığı şiir bu dergide yayınlanan şiirler arasında, ilk sırada yer almıştır (Sadakane, 1992: 27 - 44). Lise'den mezun olduktan sonra, Kiyama Waseda Üniversitesi edebiyat bölümüne girmek istemişse de babası karşı çıkmıştır. Kendisinin iyi bir öğretmen olacağını düşünmüş, onu öğretmen okuluna girmesi için teşvik etmiştir. Bunun üzerine Kiyama 1922 yılında, Himeji Öğretmen Okulu'na (Himeji Shihan Gakkō)⁴¹⁵ girmiştir. Ancak, bu okula kendi isteği ile girmediğinden, babasının devam etmesine yönelik ısrarına karşın bu alana ilgi duymayan Kiyama

⁴¹² 尋三の春

⁴¹³ 岡山県立矢掛中学校

⁴¹⁴ 文章倶楽部

⁴¹⁵ 姫路師範学校

zaman zaman öğretmen okulunu bırakma kararı almışsa da 1923 yılında bu okuldan mezun olmuştur (Sadakane, 1992: 51 - 57). Öğretmenlik mesleğine başladığı yıl, şiir yazmaya da ilgi duymuştur. İki yıllık öğretmenlik hayatına ilişkin tecrübeleri, yazarlık hayatının ilk dönem eserlerini oluşturmaktadır. 1962 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Sanat Teşvik Ödülü'ne layık görülmüştür (Sadakane, 2012: 227). Yazarın, özellikle Mançukuo yaşantısı, askere alınışı, bölgeye ilişkin tasvirlerine *Tairiku no Hosomichi* romanında rastlamak mümkündür.

2.5.4.1. *Tairiku no Hosomichi* (1962)⁴¹⁶

Yazarın Mançukuo geçmişi temelinde kaleme aldığı bu roman dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, *Umi no Hosomichi* (Denizdeki İnce Yol), *Yuki no Hara* (Karlı Tarla), *Shiro Usagi* (Beyaz Tavşan) ve *Hanamakura* (Çiçek Yastık)⁴¹⁷ başlıklarına ayrılmıştır. *Umi no Hosomichi* başlığını taşıyan ilk bölümde başat kahraman Kigawa Shōsuke'nin, Mançukuo'ya gidişinin ilk dönemleri resmedilmektedir. Buzlarla kaplı yollar, keskin soğuk, Shōsuke'nin akciğer rahatsızlığı, içki bağımlılığı bu bölümün sık tekrarlanan konularını oluşturmaktadır. Bu bölümde, bir tarafta Mançukuo yaşantısı resmedilirken, aynı zamanda Shōsuke'nin aklında kalan Japonya'daki siren sesleri, hava saldırıları ve ülkesine dair anılar vardır. Mançukuo'da "M" adıyla bir Tarım Arazileri Geliştirme Şirketi kurulmuş ve Shōsuke burada, Halkla İlişkiler biriminde çalışmak üzere Japonya'da yazın dünyasından tanınmış bir kişi olarak davet edilmiştir. Halkla ilişkiler birimi şefi, Shōsuke'den üç - dört yaş küçük Mishima Shin'dir. Shōsuke'yi Mançukuo'ya davet eden kişi ise, Shōsuke'nin arkadaşı Murata'dır. Davet mektubunun gönderildiği tarih 1944'tür. Japonya'da hava saldırıları başladığı, konuşma özgürlüğünün baskı altında alındığı dönemde Mançukuo'ya seyahat etmenin iyi bir fikir

⁴¹⁶ 木山捷平、大陸の細道、東京、講談社文芸文庫、1990.

⁴¹⁷ 海の細道、雪の原、白兔、花枕

olacağını yazmıştır. Mançukuo'daki çalışma koşullarının ağır olmayacağını belirterek, yazardan cevabını hemen yazmasını istemiştir. Shōsuke ise Mançukuo'ya gidebileceğini ancak psikolojik rahatsızlık nedeniyle endişelendiğini belirterek net bir karar veremediğini ifade eden bir mektup ile cevap gönderir. Fakat, sonrasında yaşadığı askerlik ile ilgili problemler ve yazabilmek için Mançukuo'nun daha elverişli bir ortam sunabileceğini düşünerek Mançukuo'ya gitmeye karar verir. Ülkeden ayrılmadan önce, kolera, tifo, veba gibi hastalıkların aşısını yaptırır. Zorlu bir yolculuk sonunda, Mançukuo'ya vardığında, Shinkyō istasyonunda kendisini Kitagawa karşılamıştır. Mançukuo'ya gitmeden önce, birkaç kişi Shōsuke'ye Mançukuo'da daimi kalıp kalmayacağını sormuştur. Shōsuke ise bu ülkeye geldikten sonra karlarla kaplı oldukça soğuk kışlara alışmanın mümkün olamayacağını, hatta birkaç gün içinde ne olabileceği ihtimallerini düşünürken, bu ülkede ömrünü geçirebilmenin imkânsız olduğuna karar verir. Mançukuo'ya ilk gittiği gün, soğuktan uyuyamaz. Shōsuke için tahsis edilen oda, otelin en soğuk odasıdır ve bu durum astım, göğüs ağrısı gibi rahatsızlıklara yakalanmasına sebep olur. Şiddetli öksürük ve göğüs ağrılarından ölebileceğini düşünür. Japonya'dan Mançukuo'ya gelip burada tek başına kaldığı odada ölebileceği ihtimali, ona derin bir yalnızlık ve acı hissi verir. Shōsuke'ye göre, Mançukuo'nun soğuğu adeta vücudu parçalamaktadır. Kaldığı odanın soğuk olması ve yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle Japonya'ya geri dönme kararı alır. Bu kararını, Matsumoto ve Senba'ya söyler. İşinin tekrar Japonya'ya nakledilmesi isteğinde bulunur. Fakat Mançukuo'ya geleli henüz bir hafta bile olmamıştır. Senba, bunun üzerine başka bir odaya yerleşmesini ve Mançukuo'da kalmasını rica eder.

Romanın ikinci bölümü olan *Yuki no Hara (Karlı Tarla)* adlı bölümde ise, şirkette uygulanan zorunlu askerî eğitime katılamayacağını bildiren sağlık raporu edinme süreçleri, Chiamisu ve Kakuritsu kentlerine yaptığı iş seyahatleri ve

askeriyedeki kardeşini ziyareti, arkadaşı Murata ile olan görüşmesi anlatılır. Arkadaşı Murata, Kakuritsu'dan Shōsuke'ye kartpostal göndermiştir. Şirketin bir şubesi de Kakuritsu'da bulunmaktadır. Shōsuke'nin kaldığı otelde, şubat ayından itibaren periyodik olarak oda değişimi uygulanmaya başlanır. Bu durum Shōsuke'nin sağlığı için önemli bir sorun teşkil edeceğinden, Shōsuke arkadaşı Senba'ya telefon ederek bir süre onun evinde kalmak istediğini belirtir. Ardından bir ay süresince iş gezisi için Chiamisu kentine gider. Burada kardeşi Kigawa Hikozō ile görüşür. Kardeşi akciğer tüberkülozu teşhisi ile hastaneye kaldırılmıştır. Ertesi gün Senba'nın önerisi ile tarım arazisi işleri için şirkete ziyarete gider. Bu şirkette işler kış ayları boyunca yapılmakta, bahar gelip karlar eridiğinde ise işlere ara verilmektedir. Bu şirketteki birim şefi ile tanışır ve bölgeyi gezer. Burada toprağı kazmakla uğraşan Mançu halkından işçiler görür.

Romanın *Shiro Usagi (Beyaz Tavşan)* başlığını taşıyan üçüncü bölümü, Shōsuke'nin, Kakuritsu kentine iş seyahati yapıp döndükten sonra Sovyet istilas ve askere çağırılma durumlarını yaşamasının anlatıldığı bölümdür. Shōsuke, eşine mektup yazarak artık Mançukuo'da hayatın giderek zorlaştığını, eylül ya da ekim ayında dönmeyi düşünmüş olsa da artık dönebilmenin mümkün olmadığını belirtir. Eşine yazdığı mektubu zarfa koyduktan sonra üç genç erkek tarafından askere çağırıldığı haberini alır. Shōsuke askerlikten muaf olduğuna ilişkin sağlık raporları ile yirmi yıl askerlikten muaf edilmiş olsa da bu defa kırk yaşında askere çağırılma belgesi eline ulaşmıştır. Askeriyeden gelen önceki görevde, Tokyo'da bedeni zayıf bulunmuştur. O dönemlerde Tokyo'dan tahliyeler başladığı için memleketine döndüğünde arkadaşları arasında olumsuz duygular yaratacağını düşünerek memleketine de dönmek istememiş, ardından Mançukuo'ya gitmiştir. Mektubu tekrar zarfindan çıkararak kendisine askere çağırılma belgesi geldiğini ve birinci hatta gönderileceğini ekler. Ertesi gün çalıştığı

şirkete kendisine askerlik belgesi geldiğini iletmek üzere gider. Artık şirket boşalmıştır. Orada askerîyeden yetkili birisi ile karşılaşır ve kendisine gönderilen askere çağırılma belgesinde yanlışlık olup olmadığını sorar. Şirketteki askerî yetkili bu belgenin çalıştığı şirkete geldiğini ve oradan da kendisine ulaştırıldığını söyler. Şirketteki tüm çalışanlar askere alınmıştır. 18 yaşından 45 yaşına kadar erkeklerin askere alındığı belirtilmektedir.

Romanın son bölümü olan *Hanamakura (Çiçek Yastık)* ise Shōsuke'nin Shōwa 17 (1942) yılında Mançukuo ve Çin'de yaptığı iş amaçlı seyahati anlatan bölümdür. Bir gazete muhabiri ve yazar kimliği ile Çin, Mançukuo seyahatinin anlatıldığı bu bölüm, önceki bölümlerden farklı olarak Shōsuke'nin bölgeye yaptığı seyahatleri konu almaktadır. Fakat bu seyahatler Shōsuke'nin yaşadığı maddi sıkıntılar, Mançurya Demiryolu Şirketi tarafından davet edilmesine rağmen, önce Pekin ve ardından Mançukuo'ya gittiği için bu şirketin yazara maddi destek sağlamaması, kendi parasını kazanabilmek amacıyla çeşitli gazete şirketlerine makale yazma uğraşları resmedilir.

Shōsuke 1942 senesinde, Çin - Mançukuo seyahatini özellikle gemi ile yapmak istemiştir. Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri arasında savaş başlamış Nagazaki'de bulunan Nagazaki - maru gemisi batırılmış, geminin kaptanı ise kendisinin kusuru olduğunu düşünerek intihar etmiştir. Bu olayın basında etkileri sürerken Shōsuke, gemi ile seyahate çıkmayı tercih etmiştir. Pekin'de bir ay kaldıktan sonra Mançukuo'ya geçer. Orada dünyaca ünlü Rama Tapınağı ve Ch'ing hanedanlığı dönemindeki imparatorluk köşkünü ziyaret eder. Bu köşk, pek de ziyaretçinin uğramadığı, kendi kaderine terk edilmiş bir yapıya dönüşmüştür. Ertesi gün Mançukuo'nun başkenti Shinkyō'ya gider. Arkadaşı Murata'ya telefon eder. Ertesi gün Murata ile buluşarak Mançukuo gazetesinde çalışan ortak arkadaşları Akagawa'yı ziyaret ederler. Burada Shōsuke, Kigawa'dan yazacağı birkaç metni yayınlamasını rica eder. Zorlukla yazdığı 10 sayfalık

metnin parası ile aynı otelde bir gün daha kalabilme fırsatına sahip olur. Fakat birkaç yere ziyarete gittiğinde parası yine tükenince, arkadaşı Akagawa'nın yanında kalır. Ertesi gün Hoten'e gider. Burada Mançurya Demiryolu Şirketini ziyaret eder. Esasında Mançurya Demiryolu Şirketi'nin daveti ile ziyarete gelen Shōsuke, trenlere ücretsiz binebilmek üzere geçiş kartı talep ettiğinde, görevli Sotoyama kendisine ilk ziyaretinin Pekin olduğunu hatırlatarak gezileri ile ilgili yorumlarını sorar. Shōsuke ise, Pekin'in oldukça iyi olduğunu ancak Mançukuo'ya geçtiğinde Çin'e göre pek de gelişmemiş bir yer olduğu izlenimi aldığını söyler. Sotoyama ise Shōsuke'nin anlattıklarını başıyla onaylasa da pek de memnun olmadığı hissedilmektedir. Bunun nedeni, Mançukuo ve Çin ziyaretinde bulunacakların, öncelikle Mançukuo'da gezilecek yerleri ziyaret ettikten sonra Pekin'i ziyaret etmeleri gerektiğidir. Shōsuke ise, herkesin yaptığının tersini yapmıştır. Sotoyama, Shōsuke'nin öncelikle Mançukuo'yu ziyaret etmeyip Çin'e gitmesinden rahatsızlık duymasının yanı sıra Mançukuo için gelişmemiş bir bölge olduğuna ilişkin izlenimlerini ifade etmesinden de aynı şekilde rahatsızlık duymuştur. Ayrıca bazı yazarlar ile kıyaslandığında pek de ses getirmeyen bir kalem olduğunu ifade ederek kendisine herhangi bir yardımda bulunulamayacağını belirtir. Shōsuke üç gün kadar Hōten'de kalmasına rağmen görülecek yerleri ziyarete gidemez. Ardından Shinkyō'ya geçer. Para değişimine ilişkin beklediği telgraf henüz eline ulaşmamıştır. Daha önce aldığı 8000 yen bir aylık ücretsiz geçiş biletini Pekin'de harcamış, Mançukuo'ya geçtikten sonra yazdığı metinlerden kazandığı parayı da kısa sürede harcamıştır. Bu kadar kısa bir zaman diliminde tüm Mançukuo'yu dolaşması mümkün olmadığı gibi, telgraf ile eline geçen para ise beklediğinin ancak üçte biri olmuştur. Çaresiz, Lüshun ve Dairen gibi şehirlere gitmekten vazgeçerek, Kuzey Mançukuo'daki birkaç şehire gitmeye karar verir. Öncelikle Harbin'e gider. Harbin'e ilişkin ilk izlenimi kötü bir şehir olmadığı yönündedir. Ardından Beian kentine gider. Sonrasında ise

Chichiharu'ya geçer. Chichiharu istasyonunun yakınlarındaki demiryolu otelinde kaldığı süreçte, Chichiharu demiryolu reklam ajansında çalışan Kanose Takao, Shōsuke'nin ziyaretine gelir. Kanose kendi şirketlerinin Shōsuke için Mançukuo'da ücretsiz seyahat edebilmesi için geçiş kartı temin edebileceğini söyler. Shōsuke ertesi gün Sharandon'a gider. Amacı, burada Avrupa'dan gelen Sibiry Demiryolu Treni'ni görmektir. Fakat, özellikle askerî makamlardan izin alınamaması sebebi ile bu isteğini gerçekleştiremez. Shōsuke Japonya'ya dönüş yolunda, Harbin'e gider. Orada Itō Hirobumi'nin suikaste kurban gittiği yeri ziyaret eder. Fakat suikastin olduğu yeri gezdiği sırada bir asker tarafından kötü muamele ile karşılaşır. Bu istasyonu ziyaret eden insanların kötü muamele görmelerindense Mançurya Demiryolunu hiçkimsenin kullanmamasının daha iyi olacağını düşünür. Ertesi sabah Botankō'ya ulaşır. Burada birkaç saat bekledikten sonra Busan yönüne giden trene binerek, 7 - 8 saat yolculuktan sonra Mançukuo - Kore sınırındaki Tomon kentine ulaşır. Burada yapılan bavul araması sırasında çantasında bulunan Yasak Şehir'den aldığı altın rengindeki kiremit ve diğer eşyalar nedeniyle oldukça sıkıntılı saatler geçirir. Roman'ın son bölümü Mançukuo ve Çin'de iş amaçlı gezi yapmak için uğraş veren Shōsuke'nin bir yazar kimliği ile davet edilmesine karşın kendi çabasıyla verdiği mücadele anlatılır.

Bu bölümde ana hatlarıyla anlatılan eserler, “Mançukuo edebiyatı” çatısı altında incelenebilecek önemli eserlerin örnekleri olmaları bakımından değerlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ROMANLARA YANSIYAN MANÇUKUO

Cennet toprakları içinde yeni Mançukuo
Yeni Mançukuo burası yeni cennet.
Gökyüzünün zirvesinde acı ve ızdırabın olmadığı topraklar.
Bu kurulan bizim vatanımız,
Sadece dostluk ve sevginin olduğu, kin ve nefretin olmadığı.⁴¹⁸

Japonya'nın öncülüğünde, 1932 yılı Mart ayında kurulan yeni devlet Mançukuo, bölgeye göç eden birçok Japon için yeni umutlar ve hayâlleri temsil etmiştir. II. Dünya savaşı öncesinde Mançukuo Devleti'nin Japonya için ne derece önemli olduğunu ifade etmek için *seimeisen* terimi üretilmiştir. Japonya'nın “can damarı” olarak tercüme edilebilecek olan bu terim, bu bölgenin Japonya için siyasî, ekonomik ve coğrafi önemini kısaca ve özlü biçimde tanımlamaktadır. Bağımsız bir devlet görünümü verilen bu ülkede Japonya tarafından oluşturulan bu yapı içinde birçok Japon, devletin üst düzey makamlarında görev almıştır. Diğer taraftan Japonya'da Mançukuo'ya göç edilmesi için çeşitli teşvik programları ortaya çıkmış, duyuru ve ilânlar ile halkın bölgeye göç etmesine yönelik önemli kampanyalar yapılmıştır. Ekonomik sıkıntı içinde olan birçok Japon için, o dönemde Mançukuo'da çalışmak, Mançukuo'ya yerleşmek, hayâlleri gerçekleştirmenin bir yolu olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda, devletin kurulduğu ilk yıllarda Mançukuo kimi Japon için “rüyaların gerçeğe dönüşebileceği” bir fırsatlar ülkesi olarak görülmüştür.

⁴¹⁸ Miki Taku'nun *Horobita Kuni no Tabi* romanında bahsi geçen Mançukuo milli marşından bir mısra:
天地内有了新満州。
新満州便是新天地。
頂天立地無苦無憂。
造成我国家、
只有親愛並無怨。

Mançukuo'nun kuruluşu ile birlikte, o döneme kadar bölgede yaşayan Japonların yanı sıra, Japonya'dan gelen yeni göç dalgaları ile ülkedeki Japon nüfusu -her ne kadar sayı her zaman diğer etnik unsurlara kıyasla az olmuş olsa da- artmaya başlamıştır. O dönemlerde Mançukuo'da Japon yazarlar ve şairler Mançukuo yaşantısına ilişkin çeşitli edebi ürünler ortaya çıkarmaya başlamışlardır. Japonlar, nüfus olarak her ne kadar azınlık kalmış olsalar da diğer milletlere göre lider konumunda olduklarından, o dönemin edebiyat çevresinde de bu durumun etkisinin görüldüğü ifade edilebilir.

Öte yandan, Mançukuo Devleti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra bölgede yaşayan Japon halkı, II. Dünya Savaşı'nın başlaması, Sovyetler Birliği'nin Japonya'nın karşısında savaşa girmesi, Japonya'nın yenilgisi ve ardından gelen Sovyet işgali ile bölge halkının (Han Çinlileri, Moğollar, Mançular) Japonlara yönelik nefret dolu eylemleri ve saldırıları ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu kısa zaman içinde, hayâller ve umutlar ile başlayan Mançukuo hayatları, savaşın yıkımı ile son bulmuştur. Birçok yazar, Sovyet istilasının ardından Mançukuo'da yaşadığı günleri unutmak istemiştir. Özellikle, II. Dünya Savaşı sonrası kaleme alınan romanlar, Sovyet işgalinin başlamasıyla savaşın etkilediği Mançukuo yaşantısını resmetmektedir.

Mançukuo Devleti'nin kurulması ile birlikte, bölgeye göç eden Japonlar, özellikle tarım faaliyetleri, askeriye ve Güney Mançurya Şirketi ile ona bağlı diğer şirketlerde faaliyet göstermişlerdir. Birçok romanda yer verilen Japon göçlerini genel olarak, ekonomik, toplumsal ve ailevi sebepler olarak sınıflandırmak mümkündür. Tarihsel olarak kolonyalizm sürecini yaşayan yerleşimci Japon halk, bu dönemin siyasî/edebî/ekonomik/kültürel ve beşerî özelliklerini yaşayan gruptur. Kolonyalizm sürecinin edebî ortamda ortaya çıkması, tarihi tanıklığın edebî ortama aktarılması durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu bölümde sömürge anlatılarının yer aldığı otobiyografik romanlar, Post - Kolonyal edebiyat eleştirisi yöntemiyle incelenecektir. Bu yöntem, “estetik

kolonyalizm söylemleri” ve “estetik anti - kolonyalizm söylemleri” aracılığıyla sömürge dönemine dair imge, kavram ve metaforları çözümlemektedir.

3.1. ESTETİK KOLONYALİZM SÖYLEMLERİ

Mançukuo’nun ilk yıllarında, bölgedeki ekonomik yatırımlar, devlet teşvikleri, coğrafi koşullar ve ordunun bölgede etkin varlığı Japon halkı için Mançurya’yı cazip konuma getirmiştir. Bu süreçte, özellikle Japon kolonyalizminin çeşitli söylemler ile perdelenmeye çalışıldığı görülmektedir. Romanlarda Mançukuo Devleti’nin kuruluş yıllarındaki kolonyal söylemler ve kolonyal sürecin etkileri belirli başlıklar altında incelenmiştir. Post - Kolonyalizm, hem kolonize edilmiş hem de kolonizatör ülkelerin edebiyatlarında, kolonyalizm ile ilgili olgulara dair izler arar (Güngör, 2018: 32). Bu bölümde, sömürülen devlet yapılanması içinde yaşayan sömürgeci devletin mensupları olan Japonların gözünden kolonyalizm süreci ve kolonyalizme dair unsurlar incelenmiştir.

Mekân olarak Mançukuo’nun yer aldığı romanlarda, ordu ile ilgili meselelere sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Örneğin, *Akai Tsuki* romanında, Kantō mensubu askerlerden olan Ōsugi ve başat kahramanın babası Yūtarō arasında geçen dialog o dönemde Japon askerî zümre için Mançukuo’nun önemini anlatır. Ōsugi, Mançukuo’yu, “Japonya için zorunlu, vazgeçilmez boş araziler”⁴¹⁹(Nakanishi, 2001: 217) olarak tanımlar. Japonya için Mançukuo’nun önemi, doğal kaynaklarının bolluğu, Japonya’daki aşırı nüfus yoğunluğunu rahatlatmak için ideal olan geniş düzlüklere sahip oluşu ve Rusya’dan gelebilecek saldırılara karşı stratejik bir konumda olmasıdır

⁴¹⁹ Burada *kūdōkokka* (空洞国家) teriminin Mançurya topraklarını en kısa ve öz şekilde tanımlayan ifade olduğu söylenebilir. *Kūdō* (空洞), “boş” anlamına gelirken, *kokka* “国家” ise devlet anlamındadır. Yazarın ifadesine göre, bu ülkede uçsuz bucaksız boş araziler vardır. Mançurya topraklarının tamamen boş arazilerden oluştuğu, bazı yerlerinde hiç insan yaşamadığı boş araziler olarak ifade edilir.

(Nakanishi, 2001: 218). Mançukuo Devleti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra, uygulanmaya başlanan Japon göçleri, Japonya'nın fazla nüfusunu azaltmak için önemli bir fırsat olarak düşünüldüğünden, göçler bir süre artarak devam eder. *Horobita Kuni no Tabi* romanında Miki Taku'nun babası için Mançukuo, “günden güne bireylerin özgür yaşam haklarını yitirmeye başladıkları Japonya ile kıyaslandığında nispeten özgürlük ortamı sağlayan” bir ülkedir. Babasının Mançukuo'ya göç etmesi de, bu sebeple “Japonya'dan bir kaçış” olarak betimlenir.

Kuruluşundan yıkılışına dek süren 13 yıl boyunca, Mançukuo'da yasal sistem önemli yapılardan biri olmuştur. Kısa ömürlü bir ülke olmuş olsa da, Mançukuo'nun kurulduğu ilk yıllar ile yıkılışına yakın dönemlerde, yasaların uygulanmasında somut değişiklikler olmuştur. Başlarda, imparatorluğun inşası bağlamında yasal sisteminin oluşturulması en belirgin özelliktir. Mançukuo'da uygulanmak istenen Büyük – Asyacılık ideolojisini aşamalı olarak gerçekleştirmek için modern hukuk sisteminin olması önemli görülmüştür. “Kendi söylemine göre, Japonya bir sömürgeci devlet değil, özgürlük ve yenileşme hareketlerini teşvik eden güçtü ve bunu Asyalı kardeşlerinin gönüllülüğünü alarak yapmak istemişti” (Dubois, 2008: 315 – 316). Japonya Asya'da lider olmasında Batılılar tarafından sömürge haline getirilmemiş olmasını önemli bir özellik olarak göstermiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bir yıl önce, Japonya'nın güç kaybetmesi ile bölgeye yapılan Japon göçleri de durdurulur. Bu göçler kısa süre devam etmiş olsa da devlet desteğinin etkisi de düşünüldüğünde bölgede Japon nüfusun oluşmaya başladığı anlaşılabılır. Sovyetler Birliği'nin Japonya'nın karşısında savaşa girmesiyle bölgedeki Japon halkı için zor günler başlamıştır.

Devletin kuruluş yılları, Büyük – Asyacılık ideolojisinin yükselişi, ülkenin yıkılışı dönemlerinde Japon halkının yaşadıkları ve geri dönüşe ilişkin hatıralar, Mançukuo geçmişi sonrası yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlar. Otobiyografik romanlarda özellikle dikkati çeken nokta, Mançukuo Devleti'ne ilişkin sürekli belirli konuların tekrarlanmasıdır. Ortak belleğin unsurlarını oluşturan bu konular, savaş öncesi ve savaş dönemine ilişkin bireysel yaşantıları ortaya koyarlar. Farklı romanlarda, farklı yazarların benzer konuları anlatmış olmaları dikkat çekicidir.

Yazar kimliği ile bölgeye giden Kiyama Shōhei gibi yazarlar olduğu gibi, sıradan bir şirket çalışanı olan veya eşi ile birlikte Mançukuo'ya göç eden ve orada yaşadıklarını ülkeye geri döndükten sonra kaleme alan Fujiwara Tei gibi yazarların ortak noktası, Mançukuo geçmişine sahip olmalarıdır. Romanlarda Japon emperyalizminin yükseldiği dönem, Japonların bölgedeki sömürge faaliyetleri ve ülkenin kuruluşunun arka planında yatan gerçek amaçlara dair verilen bilgiler, genellikle Japon halkının tüm gelişmelerden habersiz bırakıldıkları biçimindedir. Japon hükümetinin desteği ve övgüleri ile Mançukuo'ya gönderilen bu halkın, esasında devlet tarafından uygulanan “emperyal amaçlar için kullanıldıkları” düşüncesini paylaşırlar. Japon hükümetinin bu projeyi gerçekleştirmede en çok destek aldığı bu sömürge yerleşimcisi halk, bölgede hem sömürgeci kimliği ile karşılanmış hem de ikinci Çin – Japon savaşının (1937) ardından gelişen olaylar silsilesi ile giderek sömürülen kesime dönüştürülmüştür.

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, Mançukuo'da tarım ile uğraşan kesimden Japonya için daha fazla mahsul üretmeleri istenmiş, savaşın kaybedilmesinin yaklaştığı dönemlerde ise okulları bırakmaları, askere gitmeleri, imparator adına canlarını feda etmeleri beklenmiştir. Bir devlet ideolojisi olarak benimsenen Mançukuo

idealinin beraberinde getirdiği durumlar, romanlarda Mançukuo'nun yükselişi başlığı altında incelenirken, Sovyet istilâsı ve Japonya'nın yenilgisi ile başlayan Mançukuo hayalinin yıkılış süreci de romanlarda Mançukuo Devleti'nin yıkılış dönemi başlığı altında incelenmiştir.

3.1.1. Japon Yayılmacılığı

Kısaca hatırlamak gerekirse, Japonya'da Meiji Restorasyonu'nu başladığında (ülkenin kapılarını dış dünyaya açmasından 1877 yılına kadar) Batının güçlü ülkelerinin askerî ve ekonomik baskı yoluyla Asya ülkelerinde sömürgeler kurmaları gerçeği ile karşılaşmıştır. İç ve dış siyasette başarılı olmak için öncelikle bağımsız ve gelişmiş bir ülke yaratma hedeflenmiş, bu süreçte, Japonya'da oluşan genel kanı, ülkeler arasındaki ilişkilerin güçlü - zayıf ilişkisine dayandığı gerçeği olmuştur. Bu amaçla, Japonya Asya'da yarı gelişmiş, gelişmemiş ülkelere olan Çin ve Kore'ye yönelik özel bir dış politika oluşturma yoluna gitmiştir (Eizawa, 1995: 15 - 16). Çin ve Kore'yi siyasi olarak kontrol etme düşüncesi, Japon yayılmacılığının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

1940'lı yıllarda seslendirilen *Daitōa Kyōeiken* (Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı) düşüncesinin ortaya çıkışındaki temel düşünce, “Doğu Asya'nın, Avrupa ve Amerika'nın hegemonyasını sarsarak, kendi ülkelerindeki halkların barışçıl işbirliği ve güvenli geçim koşullarında yaşamalarıdır. Tam bağımsızlık ve yüksek refah düzeyine çıkmalarını sağlamak” (Tsunoda, 1958: 802) olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, Japonya'nın Asya'da kurmaya çalıştığı ortak bir Asya alanı düşüncesinin temelinde, Asya'daki komşuları ile birleşmenin vurgulanması ve bu birleşmenin Batı güçlerine karşı olması gerektiği savunulmuştur. *Horobita Kuni no Tabi* romanında başat karakter

Taku, Mançukuo Devleti'nin kurulmasıyla Asyalı halkların birleşmesi uğraşlarını sorgular:

Mançukuo denen yer, oldukça muhteşem bir ülke olarak görünüyor. En azından okullarda öğretmenler ve okuduğumuz kitaplar böyle söylüyor. Ben de öyle olduğunu düşünüyordum. Şimdiye kadar eziyet çeken Asyalı halkların, birçok değişik milletin mutlu bir hayat sürebileceği cennet gibi bir ülkenin kurulması için herkes güçlerini birleştirdi. Bunların içinde de Japonlar, birçok anlamda Asya'daki ağabey özelliğine sahip olduğundan herkesin zahmetini çeken bir konumda olduğunu insanlara öğretti. Fakat gerçekte durum böyle miydi (Miki, 1974: 102)?

Romanın ilerleyen bölümlerinde, “Mançukuo, Japonya için uygun bir sömürge toprağı idi” (Miki, 1974: 202) ifadesiyle Japonların bu ülkeye olan bakışı ifade edilir. *14 Sai* romanında, genç kızın gelecek senelerde Japonya'nın daha da genişleyeceğine ilişkin öngörülerine karşın, genç kızın annesi Japonya'nın daha da küçüleceğini düşünmektedir. Bu düşüncesinin sebepleri ise, savaş döneminde Mançukuo'da ekonomik hayatın kötüleşmesidir. Posta pullarına varana kadar tedavülden kalkması, genç kızın annesinin savaştaki durumun vehametinin farkına varmasında yeterli olmuştur. Ancak, genç kız, annesinin ülkesi için söylediği sözleri, küçük düşürücü bulur. Japonya'nın farklı coğrafyalara yayıldığını ve sınırlarını genişleteceğini düşünür. Ülkesinin savaşta galip olacağına inanır. Romanda, Japon emperyalizminin farklı coğrafyalara yayıldığını, II. Dünya Savaşı sürecinde Japon askerlerinin savaştığı Pasifik'teki geniş coğrafyaya bakarak anlamak mümkündür. Romanda, Japon Ordusu'nun hangi topraklara kadar ulaştığını, şu ifadelerden tespit etmek mümkündür:

O dönemlerde, dünya haritasını açıp, Japon askerlerinin işgal ettikleri topraklara işaret koyma alışkanlığı vardı. Her bir yer genç kızın yetersiz coğrafya bilgisi ile hiç bilmediği adlardan oluşuyordu. Henüz bir yıl bile dolmamışken, o topraklarda değişen durumlar ve askerlerin öldüğüne ilişkin

haberler geliyordu. Guadal kanal, Atto Adası, Yeni Gine'deki Basabua, Koronban Gala, Makin Tarawa, Kwajakin, Saipan, Guam, Burma'daki Mitokina, Palau, Leyte, Manila...Bu topraklar, Japonya ile hiçbir bağlantısı olmadığı hâlde, yıllarca genç kızın beynine kazınan ülke adlarıydı (Sawachi, 2015: 86).

Tairiku no Hosomichi romanının ilk bölümünde, Tokyo'da hava saldırılarının başlamasının hemen öncesinde, Pasifik Savaşı'nda Tennōsan⁴²⁰ (İmparatorlar Dağı) olarak adlandırılan Saipan'ın Japonya'nın elinden çıktığı bilgisine kısaca yer verilir. Saipan'ın kaybedilmesi ile Japonya'nın ilişkisi ise, Japonya'da hava saldırılarının başlaması ile verilir. Miyao Tomiko'nun *Shuka* adlı eserinde, Japon askerlerinin Makin Tarawa'da verdikleri mücadele (Miyao, 1985: 42) anlatılır. Yine aynı romanda, başat kahraman Ayako ve eşi Kaname'nin, Mançukuo'ya davet edilmesinde baş rolü oynayan öğretmen Okamoto Takuo'nun, Mançukuo'ya gidiş sebebi, "henüz medenileşmemiş çölde geleceğin Japonyası için erkeklere eğitim" vermek olarak anlatılır. Japonya, bu dönemde sadece askerî olarak değil, Japon dili ve eğitimini çeşitli bölgelere yayma çabası da içerisinde. Diğer bir ifadeyle Japonlar, gelişmemiş ülkelerde Japonca öğretmek modernleşme adımları atılmasında etkili figürler olarak yansıtılır. Japon yayılmacılığının bir diğer tezahürü, Japon dilini ve kültürünü çeşitli ülkelere yaymak olmuştur. Eserde Ayako, Japonların Mançukuo göçü ile Brezilya'ya yapılan göçler arasında bir benzerlik olduğunu düşünür. Gerek Mançukuo, gerek Brezilya'ya yapılan göçlerin ülkelere bir daha geri dönmek üzere yapıldığını vurgular. Örneğin, bir öğretmen eğitim vermek amacıyla başka bir ülkeye göç ettiğinde, sadece belirli bir dönem görevli olup süresi dolduğunda tekrar ülkesine geri dönebilme imkânı vardır. Ancak, göçmenler (*imin*)⁴²¹ olarak ifade edilen kişiler atalarının topraklarını tamamen

⁴²⁰ 天皇山

⁴²¹ 移民

terk etmiş, gittikleri topraklarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Ayako'ya göre bu durum, "ruhun vücuttan ayrılması"na benzer. "Göç etmeye karar veren insanlar, o kararı verdikleri andan itibaren, memleketin dağlarından, nehirlerinden ebedîyen ayrılacaklarını bilseler de geminin ülkeden ayrılışıyla başlayan bu ayrılık fikrine katlanamazlar. Korkarım ki Mançukuo geliştirme ekibi ve Brezilya göçmenleri arasındaki en büyük benzerlik bu" (Miyao, 1985: 78) ifadesi, bu duyguların göç edilen yere bağlı olmadığını, göç kavramının insanda yattığı duyguları ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, iki farklı ülkeye yapılan göçlerin sürekliliği ve benzerliğine dikkat çeker. Romanda öğretmen Okamoto ile başat kahraman Ayako ve eşi Kaname, Mançukuo'ya devlet kararı ile öğretmen olarak görevlendirilen kişilerdir. Bu karakterler, tıpkı asker gibi vatana hizmet zorunluluğu ile kendilerine verilen görevleri kabullenmişlerdir. Mançukuo'da Kaname'nin yanı sıra bölgede öğretmenlik yapmak üzere gelenlerin bu ülkeyi tercih etme sebepleri ise çeşitlidir. Mançukuo'da, çalışıldığında askerlikten muaf edileceğine ilişkin söylentilere inanarak, Japonya'da askere çağırılma endişesi ile Mançukuo'ya giden, Japonya'daki hava saldırıları ve bombardımanlardan korkarak Mançukuo'ya göç eden ya da Japonya'daki gıda yetersizliği sebebiyle bu ülkeyi tercih eden öğretmenler vardır.

Romanda ilk olarak, Mançukuo göçünün nasıl başladığına ilişkin, "Shōwa 11 yılında (1936) Kantō Ordusu Komutanlığı tarafından hazırlanan plan, Mançukuo çiftçi göçmenlerinden 1 milyon hanenin diğer bir deyişle 5 milyon kişinin, yirmi yıl boyunca yerleştirilmesinin düşünüldüğü bir plandı" (Miyao, 1985: 95) bilgisi verilir. Bu göçlerin ayrıntıları ise romanda şöyle verilmektedir:

Mançukuo'ya yapılan grup göçü, Mançukuo Devleti'nin kurulduğu Shōwa 7 (1932) yılında ilk kez ellerinde silahlı çiftçilerin yerleşim yeri kurmak için Chiamusi yakınlarındaki Iyasaka (köyünü) kurmaları ile başlamış, ardından

Chiburi köyü, Mizuho köyleri kurulmuştu. Fakat, birinci ve ikinci göçler ülkenin kuzeydoğusundaki bölgelere yerleştirilen ülke askerlerinden oluşan silahlı gruplardı. Üçüncü göç, ülke çapında başvuru yapan silahsız göçmenlerdi. Ancak, bölgeye yerleştiklerinde çevrelerinde eşkiyalar kol gezdiğinden zaman zaman kendilerine ateş açılmış karşılıklı çatışma olmuştu. Aynı zamanda bölgede yaşayan halk ayaklanmış, birinci ve ikinci gruptan Japonlara saldırı olayları da yaşanmıştı. [...] Kōchi ilinden yapılan üçüncü göç ile kurulan Mizuno Geliştirme Köyü ekibine 18 kişi katılmış ardından göçler sırayla devam etmişti. 13. Daidosa Geliştirme Ekibinin göçüne kadar geliştirme ekibindeki kişilerin sayısı 9151 kişi, gönüllü askerlerin sayısı 1331, toplamda ise 10.482 kişi bölgeye gönderilmişti. Sonuçta bu göçlerde başı çeken il ise Nagano idi (Miyao, 1985: 94 - 95).

Miyao, 1933 yılında Kantō Ordusu'nun açıklamasına göre bölgede 66.000 eşkiya olduğunu belirtir. Bu eşkiyalar arasında oldukça güçlü ve ünlü isimler de olduğundan, birçok Japon'un bu saldırılarda hayatını kaybettiği ve bu nedenle ilk dönemlerde göç edenler için kullanılan *kimin*⁴²² (terk edilmiş millet) teriminin ortaya çıktığını belirtir.

3.1.2. Kantō Ordusu (Kantōgun)

Mançukuo Devleti'nin önemli bir özelliği, askerî rejimin etkisini ülkenin her yerinde hissettirdiği bir yer olmasıdır. Bölgenin askerî olarak kontrol altına alınmasında en önemli rolü ise şüphesiz, Kantō Ordusu üstlenmiştir. Kantō Ordusu Komutanlığı, Genel Kurmay Başkanı altında ikinci istihbarat birimi ve asayiş sağlanmak üzere Mukden, Harbin, Manchouli, Heiho, Suifenho ve Chiamisu Özel İstihbarat Organları bulunmaktadır. Mançurya Olayı olarak bilinen patlamada ikinci istihbarat birimi önemli bir rol oynamıştır (Weland, 1977: 57 - 59).

Romanlarda, Mançurya bölgesinde konuşlanmış olan Kantō Ordusu'nun Mançukuo dönemindeki etkisinin, “güç” ve “otorite” ile temsil edilişi dikkat çekerken,

⁴²² 棄民

Mançukuo Devleti'nin yıkılışı sürecinde bu temsillerin tamamen değiştiği dikkati çeker. Mançukuo'nun Sovyet askerleri tarafından işgal edileceği haberinin alınması ile Kantō Ordusu'nun üst düzey kadroları ülkeyi terk ederek kaçma yolunu seçmişlerdir. *Horobita Kuni no Tabi* romanında lunaparkta düzenlenen *gozoku kyōwa* (Beş Millet'in Dayanışması ve Kardeşliği) gecesinde lunapark çevresi Kantō askerleri tarafından çevrilmiştir. Mançukuo'nun ilk yıllarında sürekli tekrarlanan *gozoku kyōwa* ideolojisinin temsili ve Mançukuo Devleti'nin kuruluş yıllarını anıştıran lunapark metaforu, esasında Mançukuo'da gösterilmeye çalışılan görkemli bir partiden ve ışıltıdan ibarettir. Lunapark barış ve huzur ortamının olduğu bir yer gibi görünse de Taku için dikkatle bakıldığında, çocukların “mutlu gibi” oldukları bir yerdir. Işıltı ve ihtişamın olduğu lunaparkın görünmeyen karanlık tarafı ise, ürkütücü olup askerlerle çevrilidir. Çocukların oynadığı bu parkın çevresinin askerler ile dolu oluşu, başat kahraman Miki Taku'yu rahatsız eder.

Bu gece, Japon askerleri çok fazla. Burası Mançukuo, Japonya değil ki. Buna rağmen Kantō Ordusu denen Japon askerleri Mançukuo askerlerine göre çok daha fazla. *Mantetsu*, Japon firması değil mi? Japonlar iyi evlerde yaşıyor, güzel kıyafetler giyiyor, lezzetli yemeklerden yiyorlar. Ve Mançu halkını *Niyan* diye çağırarak aşağılıyorlar. Ben, kitaplarda ve gazetelerde yazarların bir hayli farklı olduğunu düşünüyorum. Mutlaka sen de benim gibi birileri tarafından aldatılıyorsun (Miki, 1974: 103).

Mançukuo Devleti'nin kurulmasında esas sorumluluk sahibi olan da Kantō Ordu yetkilileri olmuştur. Sawachi Hisae, Kantō ordusu ile ilgili olarak romanında şu ifadelerle yer vermektedir:

“Rayından çıkan” Kantō Ordusu ile ilgili biraz açıklama yapmak istiyorum. Kantō Bölgesi (Liaodong Yarımadasının güney kesimi) Rus - Japon Savaşı'nda galibiyet kazandıktan sonra, Japonya'ya ait olan kiralık bölge

oldu. (Bu savaştan on yıl önceki Çin - Japon Savaşı'nda "elde etmiş" olduğu bu bölge Rusya, Fransa ve Almanya'nın üçlü karşıtlığı ile bu kazandığı topraktan vazgeçmişti) Bu bölgenin Rusya'nın kontrolü altında olması durumu değişmiş oldu. Shōwa 7 (1932) yılından sonra, Kantō Ordusu Kantō Komutanı ve tam yetkili büyükelçisi atanmış, o dönem kara komutanlarından Korgeneral ve başkomutanlar göreve getirilmiştir. Bu ordunun adı da *Kantōgun* (Kantō Ordusu) olmuş, sonraları en güçlü ve en seçkin ordu olarak anılmıştır. Mançurya Olayı'nı yaratan, Mançukuo Devleti'ni kuran merkez güç, Kantō Ordusu'dur (Sawachi, 2015: 61).

Miyao Tomiko'nun *Shuka* romanında, Mançukuo'ya göç eden kişilerin özellikle bölgedeki Kantō Ordusu'nun Japonları korumak üzere orada oldukları ifade edilir:

Kantō Ordusu yaklaşık, 800.000 kişilik askerî güce sahip. Esasında Japonya'nın askerî birimi içinde en güçlü, en iyi seçilmiş askerlerden oluşan, Mançukuo'nun geliştirilmesi ile ilgili olarak Shōwa döneminin ilk yıllarından beri aktif rol oynayan güç olduğunu grubumuzdaki herkes iyi biliyordu. Göçmenlerin babası olarak adlandırılan Katō Kanji'nin yanı sıra general Tōmiya bu göçü desteklediklerinden, Mançukuo'ya giden grupların hepsi, bizler Kantō Ordusu tarafından koruma altındayız, diye büyük bir rahatlık içindeydiler (Miyao, 1985: 176).

Kantō Ordusu'nun gücünü desteklemek amacıyla Japonya'da bulunan bazı büyük şirketler Mançukuo'da da kurulmuştur. Bölgede, Japonya'nın hâkimiyetini devam ettirebilmesi için Kantō Ordusu ne kadar önemli ise, ordunun bölgede hâkimiyetini sürdürebilmesi için de, Japon şirketlerinin varlığı o kadar önemlidir. Ordu'nun çeşitli ihtiyaçlarının temin edilmesinde, Japon şirketleri önemli bir yer tutar. *Akai Tsuki* romanında, bu şirketlerin en önemlilerinden biri olan Kyōwa Bussan Şirketi'nin ismi sıklıkla yer bulur. Bu şirket, Kantō Ordusu'nun silah teminini sağlayan şirkettir. Yine Morita Shuzō olarak adı geçen Morita Yūtarō'nun kurduğu içki firması da, Kantō

Ordusu'ndan çok sayıda askere içki temin etmiştir. Kantō Ordusu'nun altın çağı, 1941 yılındaki Rus – Alman savaşının hemen ardından, ordunun özel manevralar uyguladığı dönemdir. 700.000 seçilmiş asker Mançurya – Sovyet sınırına toplanarak Sovyetler kontrol altına alınmıştır. Ancak, daha sonra Pasifik Savaşı'ndaki durumun Japonya aleyhine dönmesiyle, Mançukuo'da bulunan Japon Ordusu güneye kaydırılmış bunun sonucunda Kantō ordusu güç kaybetmiştir (Miyawaki, 2010: 256). Masuda Shōichi ile yapılan röportajda, bölgenin asker konusunda yetersiz kalmasının sebebi olarak, Kantō ordusu mensubu yetenekli askerlerin güneye, o dönemde savaş hattı olan diğer bölgelere gönderilmesi gösterilmiştir:

Silah kalmamıştı. Güney bölgelere Amerika Birleşik Devletleri askerleri ile savaşabilmek için yetenekli askerler gönderilmişti. Mançukuo'da kalanlar sadece küçük silahlardı. Ben de Matōseki denen yerde savaştım ve öğrenciydim. Mançukuo sınırında bulunduğumdan, elimize ulaşan bilgiler giderek azalıyordu. Sovyet askerlerinin kışlaları, Sibiryada demiryolları ... Japonya'da hiçbir şey yoktu. Geliştirme ekibinden erkekler hep güneye savaşmaya gitti. Geride kalanlar 30 - 40 yaşlarındaki erkekler *nekosogi*⁴²³ hareketi ile askere alındı. Ben de savaşta mücadele verdim.⁴²⁴

Kantō Ordusu, Sovyet askerlerinin Mançukuo'yu işgal ettiği, 9 Ağustos 1945 tarihinde *nekosogi dōin*⁴²⁵ kararıyla tüm sağlıklı erkekleri savaşın son zamanları da olsa askere çağırılması talimatı vermiştir. Bu tarih, Hiroshima'ya atom bombası atılmasından üç gün sonra, Nagasaki'ye atom bombasının atıldığı tarihtir. Bu acil askere çağırılma kararıyla birlikte kadınlar, çocuklar ve yaşlılar yerleşim bölgelerinde yalnız bırakılmıştır. Sonuç olarak, Mançukuo'da 270.000 çiftçi yerleşimcinin 78.500'ü hayatını kaybetmiştir (Itoh, 2010: xi).

⁴²³ 根こそぎ: Kökten sökmek anlamına gelen bu ifade, Japon erkeklerinin askere çağırılmasıdır.

⁴²⁴ Masuda Shōichi ile 4 Temmuz 2018 tarihinde Odawara'da yapılan röportaj.

⁴²⁵ 根こそぎ動員: Kökten bir seferberlik, olarak tercüme edilebilir.

Ayrıca, 1944 yılında Çin'deki Amerikan askerlerinin topçu saldırıları, Sovyet askerlerinin üstünlüğü, 1945 yılında Sovyetlerin bölgeye asker çıkarmaya başlamasıyla, Kantō Ordusu stratejik planlar yaparak saldırı konumundan, savunma ve pozisyonunu koruma konumuna düşmüştür. 1945 yazından itibaren bölgede bulunan 250.000 askere bulunduğu yeri terk etme emri verilmek zorunda kalınmıştır (Miyawaki, 2010: 256). Sawachi Hisae, savaş döneminde Mançukuo'daki Kantō Ordusunun stratejisini ve önemli bölgeler dışında kalan kesimlere ilişkin ordunun kararlarını şöyle aktarmaktadır:

Japonya'daki siyaset, o dönemin askerlerinin gölgesinde idi. O yıl 5 Temmuz günü, Kantō Ordusu yüksek gizlilikteki son stratejik kararını kesin olarak vermişti. Bu karar, genç kızın gönüllü olarak seferberlikte olduğu zamanda alınmıştı. Tōmon, Shinkyō ve Dairen illerini bağlayan çember hattı kesinlikle ülkenin koruma alanı olmuş, Mançukuo'nun diğer üçte ikiden fazla kesimi ise bir kenara atılmıştı (Sawachi, 2015: 96).

Kiyama Shōhei ise *Tairiku no Hosomichi* romanında Kantō Ordusu'na ilişkin eleştirileri Japon şair Yūkichi Henmi⁴²⁶'nin ifadeleri ile yansıtır: “Bugün Imoto'nun yanına bir Japon kılıcı almaya geldim” (Kiyama, 1990: 137) mısrasının altında yatan anlamı, şu ifadelerle açıklar:

Henmi'nin bu ifadesinde gizliden gizliye, Kantō Ordusu'nun yaptıklarına ciddi bir kızgınlık olduğunu hissetmişti. Gelecek birkaç gün içinde Kantō Ordusu'nun uygulamaları kadar insanları sıkıntıya sokan birşey yoktu. Uzun vadede, bu askerler Mançukuo'yu savaş alanına çevirirken kendi ailelerini öncelikli olarak güvenli bölgelere geçiriyorlardı. Hiçkimsenin haberi olmadığı zamanlarda gizlice askerî kullanım amaçlı trenleri ayarlayıp rahat rahat yolcu vagonlarında dondurmaları ellerinde güneye doğru kaçıyorlardı (Kiyama, 1990: 137 -138).

⁴²⁶ 逸見猶吉 (1907 - 1946)

Kantō Ordusu'nun yenilgisi ve silah bırakmasına olan bir eleştiri de, *Akai Tsuki* romanında yer alır. Namiko hanım, Kantō Ordusu askerlerinin silahlarını hiçbir direniş göstermeksizin bırakmalarını, “zavallica” bir davranış olarak görür. Onların koşulsuz teslimiyetini görmektense, ölmek ister. “Askerî şapkaları çıkarılan, rütbeleri sökülen ve silahları alınan asker kadar zavallı başka kimse yoktu” (Nakanishi, 2001: 122) ifadeleri ile önceleri gücü ile övünülen Kantō Ordusu'nun düştüğü vaziyet anlatılır. Sovyet işgalinin başlaması ile Kantō Ordu mensuplarının Mançukuo'dan kaçtığına ilişkin bir başka bilgi de *Horobita Kuni no Tabi* romanının son bölümünde yer bulur:

O yılın Ağustos ayı, Amerika Birleşik Devletleri Japonya'ya atom bombası attığında, Sovyetler Mançukuo sınırını geçerek güneye ilerlemeye başladı. Bu durum karşısında Kantō Ordusu bölgedeki geliştirme ekibi savaşa dair hiçbir malumatı olmayan Mançukuo'daki çiftçi Japon halkını bir kenara bırakarak kaçtılar. Nasıl bir savaş olursa olsun savaşın meydana geldiği topraklarda yaşayan insanlar için ötesi olmayan şiddeti görmüşlerdi. Bu, sahte Mançukuo'nun yıkılışı olmuş, masum birçok insan yaralanmış, öldürülerek yok edilmişti (Miki, 1974: 231 - 232).

Fujiwara Tei'nin romanının ilk bölümünde de Kantō Ordusu komutanlarının, aile mensuplarının ve diğer elit kişilerin şehri terk ettiği bilgisi şöyle verilir:

Kantō Ordusu'na mensup askerlerin aileleri çoktan gitmeye başlamışlar. Siyasetçilerin ailelerine de onlarla birlikte hareket etmeleri emri verilmiş. Shinkyō'nun, savaş mücadelesinin yaşanacağı mekân haline dönüşeceği tahmin edildiğinden hemen kaçmışlar (Fujiwara, 1976: 14).

Birçok yazarın romanında Kantō Ordusu üst düzey yetkililerinin kendilerine tahsis edilen trenlerle kaçtıkları belirtilir. Yazarlar ile yapılan röportajlarda bütün yazarların ortak ifadesi, Kantō ordusu komutanları için tahsis edilen trenler olduğu ve

bu trenlere binerek ülkeyi terk ettikleridir. Sıradan halk kaçmak için *mugaisha*⁴²⁷ (üstü açık yük vagonlarına) adı verilen yük vagonları tahsis edilmiştir.

3.1.3. Japon Ulusunun Üstünlüğü

Japonya'nın, Asya'da hâkim olmaya çalıştığı II. Dünya Savaşı öncesi dönem boyunca, Japon ulusunu temsil eden en önemli unsur, bu milletin İmparator'larına olan bağlılığıdır. Tarih içinde en iyi bilinen anlatı, Japon yönetiminin Tanrıların soyundan gelen bir İmparatorluk ailesinden oluştuğu söylemidir. Japonlar, Mançukuo'ya yerleştikten sonra, bu ülkede diğer milletlerden üstün olduklarını göstermeye çalışmışlardır. Bu üstünlük, Japon İmparatorunun yüceliği söylemleri, Japon hükümetinin ve Japon yatırımcıların desteği ile kurulan birçok şirket ve teknolojinin kullanımı ile kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Antik çağlarda pirinç hasadı dönemlerinde yapılan ritüellerde imparatorun siyasî gücünü ilâhi kaynaktan aldığı düşünüldüğünden, imparator bu ritüellerin dini yöneticisi konumundadır (Ohnuki – Tierney, 2002: 79). Japonya'da XII. yüzyıldan itibaren askerî gücü siyasi yönetim ile birleştiren militarist yönetim anlayışı uzun bir süre devam etmiş olsa da imparatorun ilâhi sembolik gücü ortadan kalkmamıştır.

Eri Hotta, Japonların Tanrılar soyundan geldiğine ilişkin görüş ortaya atmalarında, Meiji döneminin siyasi olarak yeniden yapılanması sürecinin önemine vurgu yapar. Meiji döneminde yaşanan yenileşme sürecinde, Japonların Avrupa'daki Hristiyanlığın birleştirici rolünü, kendilerine ait olan Şintoizm öğeleri ile doldurmaya çalıştıklarını (2007: 67) savunur. Japonya'nın Batı'nın gücü karşısında takındığı tutum, Batı'nın gücüne karşı Batı kaynaklarını örnek alarak güçlenme eğilimi göstermiştir. İnanç sisteminde de Batı'da geniş kitleleri etkisi altına alan Hristiyanlık karşısında, Japonlarda kendilerine özgü bir inanç sistemi olan Şintoizm yer almıştır.

⁴²⁷ 無蓋社

Kitasawa, Şintoizm'in önemini tam anlamıyla Japonlara özgü oluşunda görür. Bu sistemin en başında ise atalara tapma vardır. Şintoizm anlayışına göre, atalar ölmüş olarak düşünülmez. Onu sevenler arasında kaldıklarına inanılır. Görünmeyen atalar, evi korur, izler. Yaşayan ile ölü arasındaki ilişki birbiriyle ortaktır. Hayatta olanın huzurlu olması ile ölü atanın huzurlu olması birbirine bağlıdır. Bu nedenle, atalara tapmak önemli ve gereklidir (1915: 479 – 481). Buna göre, yeni yönetimi inşa edenler, animistik öğelerden gelen Şinto inanış sistemi ile yüzyıllardan beri var olan ve kutsal kabul edilen İmparator'u Tokyo'daki siyasetin zirvesine koymuşlardır. İmparator yaşayan en yüce ilâhi varlık olarak Şintoizm inanışına güç vermektedir.

Büyük – Asyacılık ideolojisinin en önemli isimlerinden biri olan Okakura Tenshin (1863 – 1913) “Asya tektir”⁴²⁸ savını ortaya atarken Batı karşısında Asya'nın gücünü savunur. Savaş öncesi Japonya'da onun milliyetçilik algısı — Japonların sanatsal ve manevi üstünlüğünü ve Japonya'nın Asya'daki yeni dünya düzeninde liderlik misyonu - Tenshin'i önde gelen milliyetçi söylemlerinin önemli bir sesi haline getirmiştir (He, 2011:102). Yüzyıllar boyunca kültürel ve tarihsel etkileşim içinde olduğu büyük Çin'i istila eden, kuzeydoğu Çin'de bir *kukla devleti* kuran, güneydoğu Asya'da toprakları işgal eden ve bazı yerleri sömürgeleştiren Japonya, sadece Çin'e karşı değil, Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Avustralya'ya karşı da kanlı birçok savaş açmıştır (Kushner, 2006: 6). Japonya'daki savaş propagandası, savaş cephelerini ülkesindeki cephe ile birleştirmek gibi önemli bir hedefe odaklanmıştır. Bu hedefin yanı sıra ırkçılığı yenmek ve Asya'yı özgürleştirmek gibi arka planda kalan ve ana hedefi

⁴²⁸ Onun ortaya çıkardığı “Asya tektir” sloganı modern Japon ulusunda ulusal kimlik inşası için farklı bir düşünce biçimini ortaya çıkarmıştır. 1903'te “Asya birdir” iddiasından çok önce, Okakura'nın Asya anlayışı Japon sanat tarihi üzerine (1890-1893) derslerinde ortaya çıkmıştı, bu dersler içinde sadece Doğu Asya sanatını incelemekle kalmamış, aynı zamanda Hindistan, Asur ve Arabistan kültürünü de incelemiştir. Okakura'nın düşünceleri 1893 yılında Çin – Japon savaşının patlak vermesinden hemen önce Çin'e düzenlediği seyahat sürecinde olgunlaşmıştır. Dünya medeniyet tarihine ilişkin neo – Hellenistik anlatılara güçlü biçimde meydan okumuştur. Ortak kültürel değişimler üzerinde Batı kültürünün Doğu kültürünün etkisi altında kaldığını savunmuş bunun yanı sıra Hellenizmin ailevi rolünü reddetmek için ortaçağ Çin medeniyeti ve Arap kültürlerinin ikili etkisinden söz etmiştir (He, 2011: 102).

destekleyen birçok neden bulunmaktaydı. Fakat tüm bu çabalar, imparatorluğun yayılmasını desteklemek için sivil halkın ve cephedeki askerlerin ortak bir ilişki ortaya çıkarmasına neden olmuştur. Savaş cepheleri ve ülke içindeki bu ilişki nedeniyle Japon propagandası, yalnızca Japonya'nın bir iç meselesi olarak kalmamış, giderek genişlemiştir. Bu propaganda, aynı zamanda farklı coğrafi mekânları ve farklı nüfusları Japon İmparatorluğu altında birleştirmeye odaklanmıştır (Kushner, 2006: 6). XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında dünyanın iki büyük ülkesi olan Çin ve Rusya ile yaptığı savaşlardan galip çıkan Japonya'nın dünyanın önemli güçlerinden biri olmaya aday olduğunu göstermesi, dünya kamuoyunda büyük bir şaşkınlık uyandırdığı gibi Japon ırkına yönelik merakı da beraberinde getirmiştir.

Japonlar için ırk bilimi (racial science), XIX. yüzyılın ilerleyen dönemlerinden itibaren Japonya'ya getirilmiş modern düşüncelerden biri olmuştur. Fakat, Japonya'da ırka ilişkin bu düşüncelerin kabul edilmeye hazır olunuşu, Japonya'da zaten var olan geleneksel düşünce sistemi ve XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarındaki siyasi durumlarla açıklanabilir. İnsan ırklarına ilişkin bilimsel çalışmalar, Japonya için yeni olsa da XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Japon bilim insanları “dünyada yaşayan insanların” türlerinin ansiklopedik olarak listelenmesine ilgi duyarak geliştirilmesi için uğraşmışlar, etkili ve ilginç örnekler bulmuşlardır (Morris - Suzuki, 1998: 357). Japonya'da, modern Japon kimliğini oluşturmak için yapılan ilk girişimler 1890'larda etkili olan *kokumin* (millet) ideolojileridir. Bu ideolojiler yeni keşfedilen popüler düzeydeki ulusal kimlik hissini arttırmaya yönelik bir çözüm getirir. Aynı zamanda popüler milliyetçilik düşüncesi ile devleti bütünleştirmenin daha iyi yolları bulunmaya çalışılır (Doak, 1997: 287). Japonya Asya'ya doğru emperyal bir yayılma başlattığında, Japonlarla kendilerine komşu olan diğer Asyalı uluslar arasındaki ırksal, kültürel anlamdaki benzerlikler ve

farklılıklar yoğun tartışma konusu haline gelir. Diğer taraftan, Japonların Koreliler ve Çinliler ile olan benzerliklerine yapılan vurgu, komşu ülkelerin ekonomik ve siyasi kaderi için Japonların “lider” ve “yol gösterici” olma gerekçeleri üretmelerini beraberinde getirerek sömürgelerindeki asimilasyon politikaları için ideolojik bir dayanak olarak kullanılmıştır (Morris - Suzuki, 1998: 359).

II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş yılları boyunca Japon liderler, sürekli olarak kendi ırklarının diğer ırklardan üstün olduğu ve dünyada tek ırk olduklarına yönelik bir düşünce sistemini Japon halkına da aşılamaaya çalışırlar. Bu duygular, genel olarak Japonların sadakati, üstün vatanseverlikleri, yabancı bir kültüre çabuk uyum sağlayabilmeleri ve kendi kültürlerini kaybetmemeleri gibi özellikleridir. Ayrıca, kendilerine özgü, birlik olabilme yetenekleri, diğer uluslarla kıyaslanamaz derecedeki yayılabilme yeteneğindeki başarıdan övgüyle bahsedilir (Smythe, 1953: 259). Uyguladığı savaş propagandası ile Japonya, komşularına basit bir mesaj vermek ister: Asya’da en modern ülke ve ırk Japonlardır ve XX. yüzyıl boyunca Asyalılara sadece Japonlar liderlik edebilir (Kushner, 2006: 20).

1930’lardan önce, Japonya’da Japon ulusunun kökenlerine dair çeşitli görüşler mevcuttur. En etkili görüşlerden biri Pan – Turanizm’in ideolojik ve siyasal tezi ile filolojik bir bağ ile ilgili olanıdır. Buna göre, Koreliler ve Japonlar ortak kökenlerden gelmişlerdir (Hotta, 2007: 103). 1930’lar süresince, Japonya’da etnik milliyetçilik üzerine yapılan söylemler hukuki ve politik meselelerin ötesine geçmiş, kimlik, benlik ve toplum gibi konularda kültüre ilişkin teoriler ile edebiyat teorilerini de kapsar hâle gelmiştir. Japon edebiyatı, 1930’ların ilk dönemlerinde Japon kültürünü anlama, etnik köken ve kimliğe yönelmeye ilişkin girişimlere yönelmiştir (Doak, 2001: 7 – 8).

Tanınmış yazar Yokomitsu Riichi⁴²⁹, Japon yazarları kendi etnik kimliğine yönelmeye davet etmiş, proleter safta yer alan eleştirmen Hayashi Fusao⁴³⁰ Japon etnik ruhunu yeniden keşfedebilmek amacıyla proletarya destekli iddialarını terk etmiştir (Doak, 2001: 8). Japonlar, Hitler'in Almanya'da kullandığı *Beyaz Kuzeyli* ırkına yönelik tanımlamayı değiştirerek *Sarı Asyalı*⁴³¹ terimini üretmişler ve Nazilerin Yahudileri düşman ya da günah keçisi olarak görmelerine karşılık, Japonlar da Britanya'yı ve daha az derecede de olsa Amerika Birleşik Devletlerini günah keçisi ilân etmişlerdir (Padover, 1943: 193 – 194). Almanya'nın Avrupa'da yaptığı gibi Japonya, Asya'da da kendisinin en güçlü ülke olduğunu savunarak diğer Asyalı ulusların beyazlara karşı Japonya liderliğinde ayaklanması fikrini ortaya koymuşlardır (Padover, 1943: 200).

Darwin'in arkadaşı, Thomas Henry Huxley'in torunu olan Julian Huxley'in yazdığı *We Europeans: A Survey of Racial Problems* (1935) ünlü etnolojist ve genetik bilimci Koizumi Makoto⁴³² tarafından *Jinshu no Mondai*⁴³³ (Irka ilişkin Problemler) başlığıyla çevrilir ve 1940 yılında Iwanami Yayınevi tarafından basılır (Morris - Suzuki, 1998: 355). Japonya'da ırklara ilişkin teorilere bu yayının ikna ediciliği ve Nazi Almanyası ile ittifak olunması, Japonya'nın Çin'deki yayılmacı siyasetine etki eder. Ayrıca Pasifik'te çatışmaları beraberinde getirir. Japon toplumu ile alâkalı birçok çalışmada öne sürülen ırksal homojenlik, Japon ırkının saflığına ilişkin Japonların mitolojik anlatıları ile birleşir ve savaş döneminde güçlenir (Morris - Suzuki, 1998: 355). Japon ulusu içinde ırksal kökenlere ilişkin fikir ayrılıklarına rağmen, savaş öncesi

⁴²⁹ 横光利一 (1898 - 1947): Japon yazar. 1923 yılında *Nichirin* (İng. Sun) yayınlanmış, aynı yıl *Hoe* (İng. Fly) ve diğer kısa öyküleri *Bungei Shunju* dergisinde basılmıştır. Yazar Kawabata Yasunari ile birlikte *Bungei Jidai* dergisini çıkarmışlardır (Miller, 2010: 144).

⁴³⁰ 房雄 林 (1903 - 1975) Japon proleter yazarlandandır.

⁴³¹ 黄色人種 (おうしょくじんしゅ)

⁴³² 小泉, 丹 (1882 – 1952)

⁴³³ 人種の問題

dönemde, Japon ulusunun kökenlerinin çeşitli ırklara mensup uluslarla benzerlik gösterdiğine ilişkin savları destekleme eğilimi fazlayken, savaş döneminde ırkçı söylemler ile Japon ulusunun tek ve başka uluslarla karışmadığına ilişkin savlar baskın hâle gelmeye başlar (Hotta, 2007: 103).

Japon liderler, Japonların bu özelliklerini sürekli vurgulayarak diğer milletlerden üstün oldukları düşüncesini Japon halkına yaymaya çalışırlar. Smythe, Japonların övündükleri tüm bu özelliklerin çıkış noktasını kendilerine özgü inanış sistemi olan Shintoizm'den aldıklarına vurgu yapar (1953: 259). Doak ise, Japonların kendilerine özgü benzer yapılarının oluşumunda, Japonların tarihsel temelleri, milliyetçiliğe ilişkin genel teorileri ve ulusal mitolojilerinin etkili (1997: 283) olduğunu savunur.

Horobita Kuni no Tabi romanında Anji adlı karakterin annesi Japon, babası ise İngiliz'dir. Bu nedenle, etrafındaki diğer çocuklar onunla alay etmektedirler. Anji bu duruma alışmıştır. Yarı batılı olmasının Japonya'nın içine düştüğü savaş ile hiçbir ilgisi olmadığını söyler. Taku ise, Anji'nin babasının İngiliz vatandaşlığından vazgeçip Japon vatandaşlığı aldığını söyleyerek onu teselli ederken, Anji'nin Batılı olan babasının Japon vatandaşlığına geçişini bir gurur meselesi olarak addeder. Büyük Japon İmparatorluğunun bir vatandaşı olmasından dolayı mutlu olması gerektiğini söyler. Ancak romanın ilerleyen kısımlarında Taku, Mançukuo'da Japon ulusunun lider ve diğer uluslardan üstün bir konumda olmaya çalıştığını da Anji'ye anlatmaya çalışır. Anji ise bir tarafta Japonlar tarafından melez olduğu için aşağılanırken, diğer yanda Japonya için kendini feda etmek istemektedir. Taku, bu duruma anlam veremediği gibi ona Japonlar tarafından yapılan aşağılamaları hatırlatır. Ayrıca lunaparka gittiklerinde “Beş Milletın Barış ve Dayanışma Gecesi” adlı partide de Çinli, Mançu, Koreli, Moğol çocukların Japonlar tarafından daha aşağı görüldüğünü, diğer milletler ile Japonların alay ettiklerini hatırlatır.

Çünkü, hemen hemen çoğu Japon daha önce senin de dediğin gibi sizlerle alay ediyorlar. Sadece bu kadarla kalmıyor. Bu akşamki geceye *gozoku kyōwa* (Beş Milletin Barış ve Dayanışması) denmesine rağmen, Çinliler de Mançular da, Koreliler ve Moğollar da hepsi Japonlara göre aşağı görülmüyorlar mı? [...] Fakat burası başından beri Japonların yaşadığı bir yer değildi. Çinliler ve Mançuların memleketiydi. Hep birlikte iyi geçinerek bir yaşam sürülecekse buna ben de katılırım. Burada öyle iyi şeyler olmuyor. Şimdi bu ülke iyi bir ülke değil (Miki, 1974: 101 - 102).

Kono, Japonların sömürgelerinde yürüttüğü dolaylı sömürge politikalarından biri olan evlilik bağı ile özel hayata nüfuz edilişini Japonya'nın sömürge projesinin önemli bir adımı olarak değerlendirir. Avrupa ülkelerinde yayılmacı sömürge anlayışının tersine Japonya ulus – aile yapısını sömürgelerinde uygulama konusunda son derece gayretli davranmıştır. Örneğin, 1920 yılında Kore Prensi Yi Un ile Nishimoto Masako'nun evlilikleri yayın organlarınca Japonya ve Kore'nin uyumlu birleşiminin vücuda gelişi olarak tanımlanmıştır (2010: 1). Aile ile devletin birleştirilmesi aile ile sömürge anlayışının birleştirilmesine dönüşmüş, Konfüçyanist söylemlerden biri olan evlâdın aileye bağlılığı ve Meiji dönemi liderlerinin, ailenin devleti oluşturduğuna ilişkin söylemleri, milletin devlete bağımlılığını beraberinde getirmiş, bu söylemler sömürge anlayışına da etki etmiştir (Kono 2010: 4). Sömürgeler akrabaya dönüşürken ulus – aile yapısı, aile imparatorluğu yapısına dönüşmüştür (Young 1999: 366). Japonların ulus – aile ideolojisi, “milletlerin kardeşliği” (*gozoku kyōwa*) biçimine evrilir. Japon imparatorluğu, bu ideolojiyi Mançurya topraklarında sömürge algısı oluşumunu engellemek amacıyla kullanmış, farklı etnik kimliğe sahip milletleri “koruyan ve bütünleştiren” bir rol üstlendiğini gösterme yoluna gitmiştir.

Etnik kimliğe ilişkin sömürge söylemleri, Japonların Çinliler/Mançular arasındaki farklılıkları modern – modern olmayan kategorisine ayırarak vurgulamasına neden olur.

Bu farklılıklar, sömürge hiyerarşisinin üstü kapalı olarak diğer milletler ile ortak yaşantıları içinde Japonları modern, diğer milletleri ise modern olmayan biçiminde ayırtması durumunu beraberinde getirir (Konō, 2010: 28). Japonların Meiji dönemiyle başlayan (1868 – 1912) modernleşmesi ve Batı uluslarını örnek alarak bilimsel ve teknolojik alanda ilerlemeleri, Asya’da modernleşen tek ülke olduklarına ilişkin özgüven ortamı oluşturmuştur. Bunun yanı sıra Shinto inancının özelliklerinden biri olan *kami*⁴³⁴ (*tanrı*) inanışına bağlı olarak, Japonlar kendilerini Asya’nın lideri olarak görmüşlerdir. *Horobita Kuni no Tabi* romanında, Japonlar tarafından üretilen Asya Treni, Japonların ülkedeki teknolojik uygulamalarının bir temsili olarak romanlarda yer alır. Tren’de Koreli bir öğrenciyi rahatsız ederek yaramazlık yapan bir Japon öğrenciye Japon askerinin ikazı, Japonların diğer halklardan üstün tutulduğunu gösteren bir örnektir:

Sen mi yaptın? Dikkat etmen gerekiyor. Böyle bir yerde yaramazlık yaparken lambayı kırdın. Sen Japonsun değil mi? Eğer bir Japon isen Japon gibi davran. Herkesten üstün olmalısın. Bunu aklından çıkarma. Anladın mı (Miki, 1974: 151)?

Mançukuo’daki Japon çocukları, Asyalı halkların birleşmesi sloganları ile eğitilirken aynı zamanda imparatorluğa ait yüce değerler ve diğer halklardan üstün oldukları bilinci ile yetiştirilmişlerdir. Savaşın son dönemlerine gelindiğinde, Mançukuo’da yaşayan Japonların, Japonya’nın savaşı kaybetmeyeceğine ilişkin inancı da romanlarda resmedilir. Miyao Tomiko’nun *Shuka* romanındaki başat kahraman Ayako, Japon imparatorluğunun üstünlüğüne inanmaktadır. Savaşın asla Japonya’nın aleyhine sonuçlanmayacağını düşünür.

Bu çevredeki herkese söyle hemen! Japon İmparatorluğu yenilmez de!
Japonya 2605 yıldır bir defa bile yabancı ülkelerle yaptığı savaşta yenilmedi

⁴³⁴ 神

Çünkü. Şimdi git herkese bunu söyle hemen! Hemen Şimdi! [...] Tanrılar lkesi Japonya'nın bir kere bile yenildiği olmuş mu (Miyao, 1985: 221-227)?

Japon ırkının üstünlüğüne ilişkin savlar, II. Dünya Savaşı'nın ardından da devam eder. 1970'lerde *Nihonjin-ron*⁴³⁵ (Japon halkı savı) gündeme gelir. Bu savlar içinde bir Yahudi ismi kullanan Yamamoto Hichihei'nin⁴³⁶ savları önemli bir yer tutar. Yamamoto, bir Yahudi gibi görüntü vererek Bendasan adını kullanmış, kitapların çevirmeni olarak ise esas ismini kullanmıştır. GörüŐleri zellikle, *Asahi* gazetesi yazarı olan Honda Katsuji'nin Japonların Çin'de – zellikle Nanking katliamında- yaptıkları zalimlikleri gün yüzüne çıkardığı *Chgoku no Tabi*⁴³⁷ (1971) adlı kitabına yönelik eleştiriler ile gündeme gelir. Ona göre, üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra Japonların Çin'de yaptıklarına dair hiçbir özür dileme zorunluluğu kalmamıştır (Nozaki, 2008: 54). Bu durum, Japon aşırı milliyetçiliğinin tam olarak ortadan kalkmadığının küçük bir örneğidir.

⁴³⁵ 日本人論: “Japon halkı savı” anlamına gelen bu ifade, *Nihon Shakai ron*, *Nihon Bunka ron* olarak da adlandırılmıştır. Bu sava göre, Japonya sosyo - kültürel ve tarihi açıdan dünyada benzeri olmayan bir ülkedir. Japon toplumunun geleneksel yapısının da kendine özgü oluşu vurgulanır. Japonların kültürel ve sosyal homojenliği ve etnik yapısı uzun yıllar değişmeden kalabilmiŐtır. Bu doğrultuda, Japonca'nın kendine özgü doğasını yabancıların tam olarak anlayabilmesinin pek de mümkün olmadığı, savunulur (Dale, 1986)

⁴³⁶Yahudi Isaiah Ben – Dasan takma ismi kullanan Japonca ismi ise Izaya Bendasan (イザヤ・ベンダサン) adı ile Yahudiler ve Japonlara dair savlar ortaya atan bu kişi esasında bir kitapıdır. Niçin Yahudi ismi ile yayınlar yaptığına ilişkin hiçbir açıklama yapmamasına rağmen bu isimle yazılan kitapların yazarı olduğunu sonunda itiraf etmiŐtır.

⁴³⁷ 中国の旅 (Çin Seyahati)

3.1.4. Beş Milletin Barış ve Dayanışma İçerisinde Yaşamaları (Gozoku Kyōwa)

Esasında Sun Yat Sen⁴³⁸ tarafından Çin'nin kuruluş sürecinde önemli bir birleştirici düşünce olarak ortaya atılan *kyōwa*⁴³⁹ o dönemde Han Çinlileri, Moğollar, Tibetliler, Uygurlar ve İslam dinine inanan toplulukları işaret etmek için kullanılmıştır. Bu çok uluslu bir yapıyı barındıran Çin'i temsil eden bir düzen olmuştur (Kawamura 1998: 8 - 9). Japonlar da, bölgedeki çeşitliliği vurgulayarak tarih boyunca Çin'den ayrı bir düzen oluşturma sürecinde olan kuzeydoğu bölgesini özerk bir biçime dönüştürebilmek üzere bölgenin temel özelliğini oluşturan bu sloganı, Çin'den bağımsız bir ülke haline getirebilmek amacıyla kullanmışlardır.

Japonya için önemli olan, savaş dönemi boyunca sürdürülen imparatorluk propagandasının, farklı dillerin ve kültürlerin çeşitliliğinin içinde “bir olmak” düşüncesini uygulamak zorunda olduğu gerçeğidir. Ancak, Japonya farklı milletlerin, kültürlerin bir arada uyum içinde yaşamaları idealini emperyalizmin farklı bir uygulamasına dönüştürür. *14 Sai* romanında bu durumu yansıtan bir örnek vardır. İlkokul dördüncü sınıftan itibaren okullarda Çince eğitim verilmektedir. Ülke içinde alışveriş yapmak, at arabasını kullanmak ya da Mançukuo'da *yancho* olarak ifade edilen

⁴³⁸ 孫逸仙 (1866 - 1925): Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu olan mükemmelliği Dr. Sun Yat-Sen, 1866'da Guandong Eyaletinde doğdu. İlk eğitimini Anglikan Misyon Koleji'nde aldıktan sonra, Kaliforniya Üniversitesi'nde eğitim aldı. Çin'e döndükten sonra, tıp okudu. Ancak, bu mesleği kısa bir süre yaptı. Çin'deki monarşinin yıkılmasını sağlamak için siyasete adım attı. 1896'dan 1907'ye kadar, Çin'deki demokrasinin aktif propagandasını yapmak için dünyayı dolaştı. Çin Devrimi'ni gerçekleştirebilmek için 1907'de Tokyo'da bir fon talep etti. Ardından, çeşitli devrimci liderlerini bir araya getirdi ve 1911'de yapılması düşünülen devrimin ayrıntılarını planladı. General Huang Hsung'un, Wuchang'da bir devrime işaret eden isyanı başlattığı haberini aldığı anda Amerika Birleşik Devletlerindeydi. Bunun üzerine hemen Çin'e döndü ve yeni bir hükümet kurulması amacıyla düzenlenen görüşmelere katılmak için Nanking'e gitti. Bu görüşmelerin ardından 1911 - 12 dönemi Dr. Sun, geçici Cumhurbaşkanı seçildi. 1923 - 25 döneminde, ülkeyi fiilen yönetmiştir. <https://www.thechinastory.org/ritp/sun-yat-sen-sun-wen-孫文/>

⁴³⁹ 共和 biçimde yazılan bu ifade Japonların Mançukuo'nun kuruluşunda bir slogan olarak kullandığı 協和 biçimine dönüşmüştür. Esasında eşsesli sözcükler olsa da, Japonlar “barış içinde ortak yaşam” olarak ilk defa ortaya çıkan bu terimi, “barış ve dayanışma içinde yaşamak” anlamına gelen ifadeye dönüştürerek ortaya çıkarmışlardır (Nozaki, 2008: 54).

çekçek araçlara (*jinrikisha*) binebilmek için Çince konuşmak gerekmektedir. Genç kız sınıftaki tek Çinli arkadaşı Son ile iyi ilişki içinde olduğu gibi Çinceye karşı da antipati hissetmemektedir. Ancak, genç kızın Son'un sınıftaki diğer Japonlardan farklı olduğuna ilişkin ilk düşüncesi, öğle yemekleri sırasında olur. Herkes pirinç yerken o gizlice undan yapılmış bir yiyecek yemektedir. Genç kız, “eğer *gozoku kyōwa* (*beş milletin barış ve dayanışma içinde yaşaması*) diye bir gerçek varsa, yemeklerin dağıtımında ve paylaştırılmasında da aynı uygulama olmalı” diye düşünür. Ülkede Çinlilere şeker ve pirinç dağıtılmadığını da bilmektedir. Fakat genç kız henüz ayrımcılık düşüncesinin farkında değildir. Beş milletin dayanışma ve barış içinde yaşaması düşüncesinin, pirinç dağıtımında önemsenmemesi, kızın hafızasında kalan ilk ayrımcılık örneği olur. *Shuka* romanında, eşi öğretmenlik görevi ile Mançukuo'ya göç eden Ayako bu ideolojinin içindeki çelişkiyi öğretmenlerin verdiği eğitim aracılığıyla eleştirir:

“Beş milletin barış ve dayanışma içinde yaşaması” ifadesini, Mançukuo kurulduktan sonra, Japon, Koreli, Mançu, Han Çinlileri ve Moğollardan oluşan beş farklı etnik unsurun arasından, Japonların Asya'nın lideri olarak beş milletin üstünde olması gerektiği şeklinde öğretmenler ilkokuldaki öğretmenler değil miydi (Miyao, 1985: 88)?

İmparatorluğun kültürel yapılanmasındaki hiyerarşi içinde ise, Japonya kendi tarihî ve mitolojik özelliklerinden kaynaklanan bir anlayış temelinde, en üst, lider konumunda bulunduğunu göstermeye ve uygulamaya çalışmıştır. Mitter, 1931 – 1945 yılları süresince devam eden Japon emperyalizmini, “doğası gereği homojen, uygulamada despotik bir yapıda” (Mitter, 2000: 15) olarak tanımlar. Mançukuo'daki Japon emperyalizmine ilişkin bu tanımlama, Mançukuo Devleti'nin kuruluş yıllarındaki farklı milletlerin ortak yaşamı söylemlerinin, yerini giderek Japon baskısı ve liderliğinin aldığı bir sürece doğru evrilmesini tanımlar. Dubios'e göre, “Mançukuo'da ortaya

konulan kanun reformu ve ona bağılı oluşturulan kurum ve kuruluşlar, Japon vatandaşlarının çıkarları için ayrıcalıklı konumunu koruyacak bir toplum inşa ederek, dışarıdan ve tepeden empoze edilen uygarlaştırma metodunun sadece bir parçası”nı oluşturmuştur (2008: 292). Devletin meşruiyetini garantilemek ve Japon halkını diğer halklardan üstün pozisyona getirebilmek amacıyla, özellikle yasalara ve kanunlara önem verilmiş, bu yapı Mançukuo’nun yıkılışına dek korunmuştur.

Inake Yukiko, *Kamikaze yo Izuko ni* romanında “Japon hükümetinin, kaynakları zengin olan Mançukuo üzerinde sayısız beklentilerinin olması sebebiyle halkına karşı beş milletin barış ve dayanışma içinde yaşaması (*gozoku kyōwa*), İmparator yolunun cenneti (*ōdō rakudo*), büyük Asya’nın ortak bereketli bahçesini kalkındırmak için övgü dolu ifadelerle Mançukuo’ya yerleşmek için sayısız propagandalar yapmıştı” (2015: 8) ifadelerinde, Japonya’nın övgülü sloganlarla yerleşimcilere Mançurya’yı cazip bir bölge olarak göstermeye çalıştığını anlatır. Miki Taku’nun, *Horobita Kuni no Tabi* romanında da farklı etnik kimliklere sahip çocuklar konu edilir.⁴⁴⁰ Mançurya Demiryollarına ait o bir bilek üzerine tartışmaya başlayan iki genç, kendilerini Mukden’de bir kaldırımın üzerinde bulurlar. Yıl, 1943, mekân ise Dairen’dir. İki genç, şehre doğru yürümekte iken, büyük bir lunaparkta düzenlenen “Mançukuo’nun çocukları, beş milletin barış ve dayanışma gecesi” tabelasının asılı olduğu kapıdan girerler. Taku, Mançukuo’nun ilk yıllarını “lunapark” metaforu ile ilişkilendirmiştir. Dışarıdan bakıldığında, bu devlet için barış dolu bir ortam olduğu, izlenimi yaratılmıştır. Romandaki “lunaparktan dışarı çıkıldığında ise askerlerin olduğu karanlık bir ortam vardı” betimlemesiyle, lunaparkın bir aldatmaca olduğu anıştırılır. Mançukuo’nun bağımsız bir devlet haline getirilmesi, kamuoyunda yaratılmak istenen Mançukuo devleti ile ülkedeki gerçek yapı arasında

⁴⁴⁰ 178. sayfada anlatılmıştır. Bu romanda, bir genç zamanda geri gider. Eserde “ben” olarak geçen karakter yazarın kendisidir. Yayınvinde çalışan Yamakata ile Tōkyō’da kütüphanenin önünde karşılaşır.

fark olduğu anlatılmak istenir. Bu geceye ilişkin, romanın 7. bölümünü oluşturan *Hikōki no Naka de* (Uçağın İçinde) başlıklı bölümde şu açıklamalar yer almaktadır:

Sevimsiz bir gece. Aslında bu gecede, herkes birbiriyle iyi geçinerek eğleniyor. Beş milletin barış ve dayanışma gecesi, Mançukuo Devleti’ni oluşturmayı, bu bereketli ve geniş topraklarda çeşitli ülkelerin Asya halkları ile birlikte çalışıp daha iyi bir ülke kurmayı düşünüyor olmalılar. Aslında bu ülke hiç de öyle bir ülke değildi (Miki, 1974: 92).

Taku bu sözlerin, Mançukuo’da yaşadığı dönemde öğretmenleri tarafından kendisine öğretildiğini hatırlar. Çocukluk dönemlerine ait Mançukuo’ya dair hatıralarını gerçek dünyadaymış gibi birçok imgeyi hatırlarken, bir taraftan o dönemin özellikleri hakkında açıklamalar yapar. Taku’nun babasının Mançukuo’yla ilgili düşüncelerine ise şu şekilde yer verilir:

Japonlar, bu topraklara geldiklerinden beri başarısız oldular. İnsanları kullanıp, onların alın terini çaldılar. Kendilerini Koreliler ve Mançulardan üstün gördüler, kendilerini göklere çıkardılar. (Diğer halklarla) alay ettiler. Ülkelerinin gücünü arkalarına aldılar. Japonlar şimdi böyle yaptıkları insanlardan da aşağı konumdalar. [...] *Gozoku kyōwa* sadece bir yalan. Ben bunu tüm benliğimle hissediyorum (Miki, 1974: 202).

Akai Tsuki romanında, Mançukuo’da yaşayan çeşitli etnik unsurlar ve ülkedeki beşeri yapıya ilişkin şu bilgilere yer verilir:

Mançukuo nüfusunun yaklaşık 30.000.000 olduğu ifade edilmekte ancak, bu nüfusun %90’lık kesimini Han Çinlileri oluşturuyor. Mançu ailesine mensup olanlar 2.000.000 kişi bile etmiyor. Diğer halk olan Koreliler 1.000.000 Japonlar 200.000, Ruslar 100.000 kişi. Bir diğer ifadeyle, Mançu ailesine mensup olanlar %10’luk bir kesimi bile oluşturmuyorlar (Nakanishi, 2001: 216).

Yine aynı romanda, Mançu halkının etnik kimliğine ilişkin bilgilerin yanı sıra Mançurya toprakları ve Çin topraklarına dair şu ifadelere rastlanır:

Mançu soyundan gelen kişiler yaklaşık üç yüz yıl önce Çin anakarasında ilerleyerek Ch'ing Hanedanını kurduktan sonra, toplu halde göç etmişler ve esas bulundukları bu topraklara yerleşerek Han Çinlileri ile birleşmişler. Eskiden beri var olan dilleri, yazıları bile artık unutulmuş. *Benpatsu*⁴⁴¹ geleneği hâlâ devam etse de, büyük ölçüde ortadan kalkmış durumda. Tüm bu yaşananların tam tersine, (son zamanlarda giderek) Mançurya topraklarına Han Çinlileri yerleşmeye başladı. Özellikle Çin'den yılda 1.000.000'dan fazla insan buraya göç ediyor. Mançurya toprakları Han Çinlileri ile dolmaya başladı. [...] Bu topraklar (giderek), Mançu soyundan gelen kişilerin azalmasıyla, Han Çinlileri soyuna mensup kişilerin toprakları haline geldi. Ancak, Mançurya toprakları eskiden Ch'ing Hanedanından ayrı tutulurdu. Çin'in topraklarına dâhil olmasına rağmen, üvey evlat muamelesi görür, sevilmezdi. İşte tam da bu topraklara, Japonlar yerleşmiş oldu. Han Çinlileri soyuna göre, Mançu soyuna mensup halk, Yamato soyuna daha yakınlar. Ayrıca, Mançu soyuna mensup olanlar, kendi iradeleriyle bir devleti de idare edemeyeceklerini söylüyorlar. En nihayetinde Japonya, Çin topraklarında hakim olan askerî iradedeki güç mücadelesini başarılı şekilde kullanarak, Kantō Ordusu'nun askerî gücü ile Mançurya'yı Çin topraklarından ayırmış ve bağımsızlığına kavuşturmuş oldu. [...] Bu ülkede imparator var. Hükümet ve ordu da var ama “millet” kavramı yok. Anayasa da yok. Millet kavramına sahip bir kişi bile olmamasına rağmen, Mançukuo parası denilebilecek bir para ortalarda uçuşup elden ele dolaşüyor” (Nakanishi, 2001: 216 - 217).

Ülkenin kuruluşunda benimsenen bu bir tür kardeşlik sloganı, Japonlar ve diğer halkların aynı ülke topraklarında ortak yaşam sürmeye başlamasıyla birlikte değişir. Japon halkı, kendileri için tahsis edilen özel yerleşim bölgelerine yerleştirilirken, Han Çinlileri ve Mançu halkı Japonlara göre daha alt statüdeki işlerde çalıştırılır. Bu durumu

⁴⁴¹ Erkekler saçlarının ön kısmını kazıyıp, arka kısmını bağladıkları saç şeklidir.

anlatan bir örnek, Kiyama Shōhei'nin *Tairiku no Hosomichi* adlı romanının *Yuki no Hara* (*Karlı Tarla*) adlı ikinci bölümde resmedilmektedir. Romanda, M adlı Şirketin Halkla İlişkiler biriminde çalışan ve aynı zamanda yazarlık yapan Shōsuke, iş seyahati amacıyla gittiği Chiamisu kentinde, arkadaşının önerisi ile Tarım Arazileri Geliştirme Şirketi'ni ziyarete gider. Burada, sınır hattına yakın bölgelerde çalışan Mançu halkından kişileri görür. Bu insanlar, toprağı kazmaktadır. Soğuk kış mevsiminde toprağın yapısının balçık formunda olması sebebiyle yazın zorlanmamak için kış mevsiminde toprağı kazmaktadırlar. Burada çalışan işçiler, yerin altında yaşamakta olup oldukça sefil bir hayat sürmektedirler. İçeri girdiklerinde, birkaç Mançu, birim şefine kışlık kıyafetleri olmadığı için şikâyetle bulunurlar. Kışlık ayakkabıları olmadığı için zorluk yaşadıklarından şikâyet ederler. Fakat, şirket kışlık malzeme dağıtımı yapmamaktadır. Japonlar, üst düzey işlerde çalışırken, diğer halklar zorlu şartlarda çalıştırılmaktadır.

Horobita Kuni no Tabi romanında Taku, çocukluğuna ilişkin hatıralarla dolu geçmişe döndüğünde, gördüğü kötü rüyaları hatırlar. Bu kâbuslar, Japon halkının diğer halkları küçük görmeleriyle ilgilidir:

Niçin kabuslarımda Mançuryalıların korkunç olduklarını görüyordum? Pencerenin yanına oturmuş bu durumun katlanılmaz üzüntüsü içindeydim. Bu düşünceler içinde, kendimden nefret ediyordum. Çocukluğumda, Mançular ve diğerleri arasında ayırım yapmadan iyi ilişkiler içinde olmak niyetindeydim. Buraya gelene kadar, öyle olacağını düşünmüştüm. Ancak, şimdi o zamanlardaki Japon çocukları ile aynı olduğumu çok iyi biliyorum. Mançulardan korkuyor, küçümsüyor, kendimi farklı bir insan olarak düşünüyordum. Niçin öyle olduğumu unutuvermiştim acaba (Miki, 1974: 121)?

Romanda, Miki Taku her ne kadar bu durumun yanlış olduğunu bilse de aklında kalan sürekli Japon halkının diğer halklardan üstün olduğu düşüncesidir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, beş milletin barış ve dayanışma içinde yaşaması (*gozoku kyōwa*),

Japonların üstünlüğü, millet ayrımı, milletlere göre gelir ve kazanç eşitsizliği gibi konular farklı yazarlar tarafından ortak tema olarak işlenmiştir.

3.1.5. Japon İmparatoru’nun Gücünü Meşrulaştırma: *Ōdō Rakudo*

Mançukuo Devleti, halk iradesinin ilkeleri üzerine kurulmuş bir yapı olarak gösterilmiş olsa da, demokrasi yoluyla bu iradeye hizmet etmemiştir. Onun yerine devlet ile halk arasında manevi bir bağın “*ōdō rakudo*” (imparatorluk yolunun cenneti) sloganı ile sağlanabileceği savunulmuştur. Bu slogan esasında, ünlü siyasetçi Zheng Xiaoxu tarafından *wangdao*⁴⁴² terimi olarak ortaya atılan ve Japonlar tarafından *ōdō rakudō* biçimine dönüştürülen bir ifadedir. Konfüçyüsçü sisteminin manevi yapısı ile devlet yönetim sisteminin birleştirilmesini hedefleyen bu anlayış, daha sonraları Asya’daki siyasi sistemin temelini oluşturmuştur (Dubois, 2008: 293). *Ōdō Rakudō* sloganı sayesinde imparator, tüm siyasi ve ahlâki otoritenin üstünde, yeni devletin manevi temelini somut ifadesi biçimine dönüşmüştür (Dubois, 2008: 295).

Ülkenin kuruluşu ile *ōdō rakudo* sloganı arasındaki ilişki *14 Sai* romanında genç kızın bakış açısıyla aktarılırken, Mançukuo’nun Japon İmparatorluğuna ait, onun çatısı altında bir ülke olduğuna inanıldığı anlatılır:

Genç kız, *ōdō rakudo* ifadesinin oldukça güzel olduğunu düşünür. Ardından, *gozoku kyōwa*, ülkenin marşında ise “Yeni Mançukuo”, “30.000.000 vatandaş” diye sözler söylenmektedir. Mançukuo, Shōwa 7 yılı (1932) Mart ayında kuruldu. Tek kelimeyle bu ülke, Japonya’nın sömürgesiydi. Bu topraklarda yaşayan Japonların düşüncesi, beş milletin (Japonlar, Koreliler, Han Çinlileri, Mançular ve Moğollar) dayanışma ve barışını ifade ederken, *ōdō rakudo* olduğu söylene de... Genç kız Mançukuo’nun kurulduğunu

⁴⁴² 王道: Bir tiranlık hegemonyasına karşı çıkan felsefi bir düşünce sistemidir. Yardımsever, halkına faydalı bir idarecilik sistemidir. <http://dictionary.pinpinchinese.com/definitions/t/王道-wangdao> (Erişim Tarihi: 20. 09. 2019).

düşünmemiştii bile. O zaten vardı çünkü. Mançukuo sonraki yıllarda Mançukuo İmparatorluğu olmuş, son imparator olan Aishin Gioro Puyi imparator oldu. Genç kız hatıra pulları çıktığında annesinin bu konuyu konuştuğunu hatırlıyordu. Mançukuo İmparatorluğu Shōwa 20 (1945) yılının Ağustos ayında yıkıldı. Haritadan silindi. Bu büyük Japon İmparatorluğunun getirdiği bir yazgı idi (Sawachi, 2015: 40 - 41).

Kamikaze yo Izuko ni romanında, Japon hükümetinin Mançukuo'ya Japonları göndermek için teşvikler sırasında sıklıkla başvurduğu bir ifade olarak *odō rakudō* terimine atıf yapılır:

O dönem, Japon hükümeti kaynakları bol olan Mançukuo'ya dair büyük bir beklenti içindeydi. Bu sebeple, halka *gozoku kyōwa*, *odō rakudo*, *Daitōa Kyoeihan no hatten no tame ni* (Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı'nın geliştirilmesi için) gibi ifadelerle, hırslarını ortaya çıkaran sloganları sıralıyordu. Japon hükümeti, Mançukuo'ya göç edilmesi için çağrılarında bulunuluyordu (Inake, 2014: 8 - 9).

Hükümetin Mançukuo'ya göç edilmesine ilişkin teşvikleri, bu ülkenin Japon halkı için birçok imkân sunması ile sınırlı kalmamıştır. Özellikle bu teşvikler, Japon İmparatorluğu'nun Asya'nın çeşitli yerlerinde yüceltilmesi için bir araç olarak da kullanılmıştır. *Horobita Kuni no Tabi* romanında, başat kahraman Miki Taku, Japonya'nın Mançukuo'daki rolünü sorgularken, Japonların burada bulunma sebeplerini düşünür:

Mançukuo denen yer, oldukça mükemmel bir yer gibi görünüyor. En azından okullardaki öğretmenler öyle söylüyor. Kitaplarda da öyle olduğu yazıyor. (...) Şimdiye kadar zor günler yaşayan Asya'daki halkların rahat yaşayabileceği, cennet gibi bir ülke yaratabilmek için herkes uğraşmıştı. Japonlar Asya'da "ağabey özelliğinde" oldukları için tüm zorlukları göğüsledikleri, öğretilmişti. Fakat, gerçekler böyle miydi? (Miki, 1974: 102)

3.1.6. Büyük Asya Treni (*Dai Ajia Gō*)

Japonya Mançukuo’da inşa ettirdiği demiryolları ile güçlü bir ulaşım ağı kurar. Bölgede faaliyet gösteren Büyük Asya Treni (*Dai Ajia Gō*)⁴⁴³Japonya’nın teknoloji ve konforu en üst düzeyde kullandığı tren olma özelliği gösterir. Kushner, bu lüks treni Japonya’nın 1930’lardaki “propagandasının bir parçası” (2006: 44) olarak görür. Japonya, Asya’daki en modern, en gelişmiş ve en güçlü millet olduğunu tüm dünyaya kanıtlamanın arayışı içinde özellikle teknolojinin kullanımına büyük önem vermiştir. Japonya’nın çok uluslu geniş bir ülkeye sızması, Mançurya Demiryolu Şirketi sayesinde daha hızlı ve etkili bir hâle dönüşür. Miki Taku’nun, *Horobita Kuni no Tabi* adlı romanında Mançurya Demiryolu Şirketine ilişkin şu açıklamalarda bulunmaktadır:

Mantetsu, 1932 yılında, Çin’in bir bölümü olan ve Japonya tarafından Mançurya olarak adlandırılan topraklarda Mançukuo Devleti kurmasıyla ve burada inşa ettiği demiryollarını idare eden büyük bir şirkettir. Mançukuo için bir ülke denilse de burası bağımsız bir devlet değil, esasında Japonya’nın sömürgesi idi. Burada on binlerce Japon, oranın yerli halkından daha iyi (şartlarda) bir hayat yaşıyorlardı. Ülke olarak en önemli olan yapılardan biri, Mantetsu idi fakat, Japonlar Güney Mançurya Demiryolu Şirketi adıyla bir şirket kurmuşlar, kendi avuçlarına almışlardı. Bu nedenle Mantetsu’ya bağlı Japonlar yine bir derece seçkin insanlardı ve Mançukuo’da yaşayan her kim olursa olsun Mantetsu işaretini bilirdi (1974: 16).

Güney Mançurya Demiryolu Şirketi üç temel işleve sahiptir: askerî harekâtlar için önemli bir destek, bölgesel kontrolü sağlama aracı ve ülkedeki ekonominin finanse edilmesi için önemli bir gelir kaynağıdır. Matsusaka, Japonların demiryolu inşası ve

⁴⁴³ Tezimizin 5. sayfasında yer alan dipnotta tren ile ilgili kısa bilgi verilmiştir.

işletmesinde diğerk ÷lkelere göre deneyimsiz olmalarına rağmen, “demiryolu yönetiminde birçok yönden dünya standartlarında uzman hale geldiklerini dünyaya kanıtlamış” (1993: 8) olduklarını ifade eder. Güney Mançurya Demiryolu şirketi iş dünyasında önemli bir kurum haline gelir. Bu demiryolu şirketi ilk kurulduğunda bünyesinde, başkanlık birimi, araştırma birimi, taşımacılık birimi, madencilik birimi, bölge birimi, Dairen hastanesi, Dairen Sankyō bölümü, Dairen Yamato Otel, Fushun Madeni ve Tokyo Merkez Ofisi bulunmaktadır (Culver, 2013: 13). Güney Mançurya Demiryolu şirketi’nin işlettiğı *Büyük Asya Treni* ise Japonya ve Japon halkının en çok övündüğü simgelerden biri haline dönüşür.

Japonlar 15 yıllık idare sürelerinde Mançukuo’da tarım alanında pek de gelişme kaydedememişlerse de, özellikle demiryolu ağı ve otoban yapımında oldukça başarılı olmuşlardır. Mançurya’daki demiryolu ağı uzunluğu 1930’da yaklaşık 5.568.330 km iken 1943 yılında yaklaşık 14.966.890 km dolayına ulaşır (Grajdanzev, 1946: 13). Devletin kurulmasından iki sene sonra, 1934 yılı kasım ayında seferlerine başlayan Büyük Asya Treni, o zamana kadar iki gün süren Dairen’den Hsinking’e kadar olan 702 km mesafeyi sekiz buçuk saatte almaktadır. Bunun yanı sıra, Avrupa’da henüz emsali bulunmayan klima sistemine sahip, yemekhane vagonunun bulunduğu, modern görünümüyle dünyanın en konforlu trenidir (Inoue, 2015: 34). Bu trene ilişkin romanlarda en sık bahsedilen özellik Mançurya’nın en ihtişamlı yapılarından biri olarak Asya Treni verilir. *Horobita Kuni no Tabi* bu tren hakkında birçok anlatıya yer verirken “balina başı” (Miki, 1974: 55) metaforunu kullanır. Bu ifade, trenin siyah ve sağlam yapılı olduğunu simgelemektedir.

Hızını daha da arttırmış olmasına karşın pek sallanmıyor. Pencereler iki cam ile kaplı olmasına rağmen trenin içi yaz olduğunu düşündürmeyecek derecede serindi. Bunun nedeni kesinlikle klima sisteminin olmasıydı.

Böyle bir çağda, klima sistemi döşenmesine çok şaşıırıyordum. Evet, bu gerçekten lüks bir trendi. Trenin adı, Asya olmasına rağmen bu trene Pasifik Treni deniyor. Kısaltılmış adı ise *Pashina*. Bu tren, dış ülkelerin desteği olmadan sadece Japonlar tarafından üretilmiş. Dairen – Shinkyō arası mesafe 701.4 km iken bu mesafeyi sekiz buçuk saatte almakta. Bu tren Asya’nın en iyisi (1974, 140 – 142).

Romanda demiryolu şirketine ve bu şirkette çalışan insanlara ilişkin verilen bilgi sadece trenin değil, Güney Mançurya Demiryolu Şirketinin de bölge için önemini gözler önüne sermektedir:

Mançurya demiryolu 1932 yılında, Japonya’nın Mançukuo adı verilen Çin’in bir bölgesinde kurulan büyük bir şirkettir. Mançukuo’ya ülke denilse de burası bağımsız bir ülke değil, gerçek anlamda bir Japon sömürgesiydi. Bölgede yaşayan milyonlarca Japon diğerlerine göre oldukça iyi seviyede yaşıyorlardı. Ülke için en değerli olan bu demiryoluydu. Japonlar Güney Mançurya Demiryolu Şirketi adı verilen bir demiryolu şirketi kurmuşlar ve bu şirketi kendi tekellerine almışlardı. Bu nedenle Mançurya Demiryolu Şirketine mensup olan Japonlar, bir kademe yukarıda bir yaşantıya sahip insanlardı. Mançurya’da yaşayan herkes bu demiryolu şirketini bilirdi (Miki, 1974: 16).

Yazar Asya Treni hakkında bu bilgileri verirken, trene ilişkin verilen bilgileri Japonya’nın reklam amaçlı olarak kullandığını vurgulamak ister. Mançurya Demiryolu Şirketi’nin gücünü göstermek için bir sembol olarak benimsediğini ifade ederek, Japon yönetiminin bölgede diğer ülkelere karşı teknolojik gücünü bölgede gösterdiğine işaret eder.

Akai Tsuki romanında, “tren” komutanların Sovyet işgali başlamadan önce, kaçmaları için kendilerine tahsis edilen bir araçtır. Namiko hanım, Sovyet Saldırısı başlamadan önce, çocuklarını daha güvenli bir yere götürmek için, komutanlar ve

aileleri için tahsis edilen bu özel trene binebilmeyi başarır. Ancak, sivil halkın kullanımına izin verilmediğinden, çevresindeki bakışlardan rahatsız olur. Övgü ile bahsedilen tren, devletin yıkılışının yaklaştığı zamanlarda komutanların ülkeyi terk etmelerine hizmet eder hâle gelmiştir.

3.1.7. Afyon (*Ahen*)

Japon İmparatorluğu'nun afyon üzerindeki hâkimiyeti, özellikle Mançukuo bölgesinde hem bağımlı eden hem de bağımlılığı denetleyen bir pozisyonda olması noktasında önem taşımaktadır. Britanya'nın afyon ticaretindeki etkisi, bölgede çok sayıda insanın afyon kullanması sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu durum, bölgede Japon emperyalizminin hâkim olduğu dönemlerde de devam eder. Meiji döneminin politika yapıcıları, uyuşturucu maddenin kendi adalarında dolaşımını ciddi biçimde kısıtlasalar da, Tayvan, Kore, Mançurya ve Çin'deki emperyalist etki alanı ile bu ülkelerde önceden var olan afyon kullanımı alışkanlığından yararlanmışlardır. Yerel halk üzerinde, afyon denetimini tekellerine alarak kamuoyu üzerinde önemli bir otorite kurmuşlardır (Kingsberg, 2012: 325). Kingsberg, afyon üzerine yaptığı çalışmasında afyonu “Japon emperyalizminin meşrulaştırılmasında sömürge ilacı” (2012: 325) olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Japonya'nın XX. yüzyılın afyon ticaretinde söz sahibi olan önemli bir imparatorluk olduğunu ifade etmek mümkündür.

XX. yüzyılın başlarında, *chūdoku*⁴⁴⁴ (uyuşturucu bağımlılığı) geri kalmışlık ve gelişmemişlik olarak görülmüş ve bu durum özellikle Çin kimliği ile ilişkilendirilmiştir

(Kingsberg, 2012: 334). Uyuşturucuya karşı yeni uluslararası yasalara uymak amacıyla Mançurya'daki Japon rejimi 1924'teki Afyon Yasası'nı⁴⁴⁵ ilan eder. Bu yasa ile uyuşturucu temininde hükümet kontrolünü sağlamanın yanı sıra, bu durum afyon

⁴⁴⁴ 中毒

⁴⁴⁵ 阿片令

politikasında, zehiri kontrol altına almak için bir hükümet sisteminin kurulması ve bu konu hakkında araştırılması için gündem yaratılmasını zorunlu kılan bir tıbbi boyut getirmiştir (Kingsberg, 2012: 334).

Akai Tsuki, romanının II. cildinde, *Namiko* başlığı taşıyan bölümde, Japonya'nın, Mançukuo Devleti'nin kurulmasıyla birlikte bölgedeki afyon ticaretini nasıl tekeline aldığı ayrıntılarıyla işlenir. Mançukuo Devleti'nin kuruluşundan itibaren afyonun ülkenin en önemli ürünü olduğu belirtilir. Japonya Mançukuo'da afyon kullanımını kademeli olarak 1932 yılında, yasaklama politikasına gitmiştir. Bir yanda afyon yasası yayınlarken, afyon satış sistemini 1933 yılı ocak ayında uygulamaya koyduğu anlatılır. Haşhaş ekimi, afyon üretimi ve afyon içiminde kullanılan aparatın üretimi, alım - satımı, bulundurulması, hükümet yetkisi altına alınmış, karşı gelenlere hapis cezası ve para cezası uygulanmaya başlanmıştır. Japonya'nın afyon kullanımını denetim altına alması sonucunda afyon satışına bağlı olarak ülke gelirinin “1936 yılında, 13.310.000 yen ile toplam gelirin ise %50 si, 1939 yılında, 33.930.000 yen ile toplam gelirin %56'sını karşılayarak 3 yılda 3 kata yakın büyüme olmuştu. Bir diğer anlamda, afyondan zahirlenen insanların sayısı katlanarak artmıştı” (Nakanishi, 2001: 222) ifadeleriyle ülkede afyon kullanımının artışına ilişkin resmi rakamları okurla paylaşır. Romanda Japonya ve Çin arasındaki afyon ilişkisi şöyle anlatılmaktadır:

Çin 1917 yılından itibaren, afyon yasağı emri getirmiş, bunun için herşeyi yapmışlardı ancak iç savaş devam ederken bunun bir etkisi olmadı. Afyon sadece pahalı bir ürün değil, aynı zamanda fiyatında pek dalgalanma olmayan bir üründü. Ayrıca hafif olduğundan nakliyesi de kolaydı. Bu nedenle Çin'de para ile eşdeğer görülüyordu. Son fiyatı değerinin sekiz katı olarak ifade edildiğinden, develete büyük çaplı gelir sağlamaktaydı. Çeşitli bölgelerde askerî hizipler, haşhaş ekimini desteklemiş, afyon sattıkları için sonuçta Çin, dünyanın en büyük uyuşturucu pazarı haline gelmişti. Bu

noktada, Japonya devreye girmiş, uyuşturucunun ithalatı, ihracatı, üretimi, satışı, gizli üretimi, gizli satışı gibi önemli görevler üstlenmişti. Çin - Japon Savaşı'nın afyon ile bağlantısı da bulunmaktaydı (Nakanishi, 2001: 221).

Akai Tsuki romanının *Namiko* bölümünde, Nagamuro adlı karakter, Elena'nın babası tarafından silahla vurulur. Yaralanan Nagamuro Harbin'de afyon ticareti ile uzun yıllar uğraşan Sürin Shō adlı kimsenin yanına gider. Burada Sürin Shō bacağındaki acıyı hafifletmesi için Nagamuro'ya afyon vermeye başlar. Artık Nagamuro için afyon “unutmanın ilacıdır”. Ancak afyon kullanımı bir yanda acıların unutulması için bir araç iken diğer taraftan bir mahkumiyet temsilidir.

Afyon meselesine romanında yer veren bir diğer isim Inake Yukiko'dur. Kendisi ile yapılan röportajımızda, Mançukuo'da en çok şaşırdığı manzaralardan birinin Büyük Asya Treni'nde gördüğü afyon kullanan kişiler olduğunu belirtmiştir. Afyon kullanımının genellikle diğer milletlerde sık yaşandığını belirten yazar, Japonların afyon kullanımının pek de hoş karşılanmadığı, dolayısıyla Japonlar arasında afyon bağımlısı kişilere pek rastlanmadığını ifade etmiştir. O dönemde bölgede afyon kullanan çok sayıda insan olduğunu ifade etmiştir. Yazarın *Kamikaze yo Izuko ni* romanında da afyon kullanan ve bu nedenle hayatını kaybeden insan manzaraları yer almaktadır:

Mançukuo'ya'ya geldiğimiz ilk zamanlarda, Beian'da yol kenarlarında afyon bağımlısı insanların ölü bedenlerine her mevsim rastlanıyordu. Bu zavallı hallerine bakıp büyük bir şaşkınlık yaşadığımı hatırlıyorum. Bu yaşananların gündelik olaylar olduğundan mıdır bilinmez, yoldan geçen hiçkimsenin arkasına bile dönüp bakmadığını gördüğümde, bu manzaralar karşısında insanların acımasızlığını hissedip ürpermiştim (2015: 148).

Japonların Mançukuo'da Çinliler tarafından tepki duyulan bir diğer uygulaması afyon kullanımının yaygınlaşmasına yönelik uygulamalardır. Rana Mitter, Yan

Baohang'ın 1933 yılındaki makalesinden afyon kullanımına ilişkin şu aktarımda bulunur: “Japonlar (afyon) kullanmayı tavsiye ederek bizim gençlerimizi zehirliyorlar; bizdeki ulus bilincini yıkmak için köle eğitimi uyguluyorlar” (akt. Mitter, 2000: 180). Mitter, Japonların Mançurya’da afyon satışını ellerine almış olmalarını “ahlaksız kazanç ya da utanmazca bir davranış olmaktan çok, bölgede Çinlilerin ahlaki yapısını bozmak için dikkatle planlanmış bir araç” (2000:180 – 181) olarak nitelendirmektedir.

3.1.8. Mançukuo’da Kadın İmgesi

Cinsiyet özellikleri, diğer sosyal yapılarda olduğu gibi kişinin kendi tercihi ile belirlediği özelliklerden biri değildir. Fakat toplum içinde diğer bireylerin o kişiyi nasıl tanıdığı ile doğrudan bağlantılıdır: bir bireyin hangi sınıfa ait olduğu, diğer insanlar tarafından tanınmayla doğrudan ilgili olduğu gibi kadın ya da erkek olmak da bu özelliklerden biridir. Karşı cinsiyetin kılığına bürünmek ise, yapma – inanma, kandırma, kendi isteği ile başkalarının algısını değiştirmeye yönelik bir teşebbüstür (Altenburger, 2005: 172). Burada, “kılığa bürünmek” kıyafet değişimi ile doğrudan ilgilidir. Bir kadının, erkek gibi giyinmesi ve saçlarını erkek gibi kestirmesi, değişimin ilk biçimini temsil ettiği ifade edilebilir. Ele aldığımız birçok roman, “karşı cinsiyetin kılığına bürünmek” temasını konu edinmektedir. Özellikle bu durumun Sovyet İşgaline dair anlatılarda sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Burada Mançukuo’daki Japon kadınların saçlarını kısa kestirmeleri, erkek gibi giyinmeleri Sovyet askerlerinden korunma amacı taşımaktadır.

Batı söyleminde Asyalı kadınlar, baskıcı bir ataerkilliğin egemen olduğu, günlük yaşamda pek ortada olmayan uysal kişiler olarak görülmüşlerdir (Thakur, 2008: 122). Mançukuo’da erkek egemen bir askerî sistemin hakim olduğu bu sistemde kadınların aile içi düzeni sağlamadaki önemli rolleri dikkat çekmektedir. Birçok romanda,

erkeklerin askere alınması, kadınların savaş ve işgal ortamında mücadele etmelerini zorunlu kılan bir durum olarak yansıtılmıştır.

Romanlardaki kadın figürler, Sovyet askerlerinin saldırı ve tecavüzlerinden korunmak için erkek kıyafetleri giyerek, erkek kılığına bürünürler. Sawachi Hisae, *14 Sai* adlı romanında Sovyet Ordusu'nun işgalinin ardından Japon askerlerinin halka, “genç kızlar saçlarınızı kesin, erkek kılığına girin!” diye bağırarak geçtiklerini (2015: 111) yazmakta olup, diğer romanlardan farklı olarak genç kızların saçlarını kesmeleri gerektiği askerler tarafından öğütlenmiştir. Romanlarda kadınların erkek figürüne dönüşmesi “korunma”, “cinsiyeti gizleme” amaçları taşır. Sovyet askerlerinin Mançukuo'daki istilasası ile Sovyet sınırına yakın bölgelerde askerlerin saldırılarına uğrayan kadınlara ilişkin duyumların artması, Japon kadınları arasında erkek kılığına bürünmenin korunmanın bir yolu olarak temsil edildiği görülmektedir .

Mançukuo Devleti kurulduğu yıllarda, Japon kadınların başka milletlerden erkeklerle evlenmesi ülkede teşvik edilen konulardan biri olur. Japonya, Mançukuo'daki emellerini gerçekleştirmede önemli olarak gördüğü konulardan biri *tairiku hanayome*⁴⁴⁶ (uluslar arası evlilik) kavramıdır. Buna göre kadınlar Japonya'nın Mançukuo'da tutunabilmesinde önemli bir faktör olarak görülür (Kleeman, 2005: 58). Savaş döneminde ise Japon kadınlara ilişkin en yaygın imaj, annenin evdeki işlerin devamlılığını sağlaması, çocukları yetiştirmesi, eğitmesi, imparatora saygı bilinci çocuklara aşılması ve oğullarını cepheye göndermesi gibi görevlerdir.

Miyao Tomiko, *Shuka* adlı romanında, Ayako adlı kahramanın babasının hayat kadını ticareti ile geçimini sağlamasını, Ayako'nun aileden kaçışına bir “mazeret” olarak anlatır. Bay Fukuda'nın hayat kadını ticaretinde Japonya'daki Genkainada⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ 大陸花嫁

⁴⁴⁷ Fukuoka'nın kuzeybatısında bulunan denizin ismidir.

şeridi yakınlarından gelen kızlara Kyūshū ve Shikoku bölgelerinden gelen kızlar da eklenir. Fukuda ailesi için Mançukuo, terkedilmiş bir bölge değil, aksine “denizin karşı kıyısındaki cennet” (Miyao, 1985: 19) izleniminin olduğu bölgedir. Ayrıca, Hsinking, Harbin, Jilin, Mukden ve Dairen’deki hayat kadınları Fukuda’nın Mançukuo’ya her gidişinde, kendisine oldukça kıymetli ve nadir bulunan hediyeler sunmaktadırlar. Burada bahsi geçen hayat kadınları, bu ticaretin zirvesinde yer alan kadınlardır. Dolayısıyla Mançukuo – Japonya arasındaki hayat kadını ticareti, o dönemlerde Japonya’da yaygın bir meslek olarak belirtilmektedir. Miyao Tomiko, babasının işi ile ilgili gerçek hayatından şu hikâyeyi paylaşır:

Babam, Meiji döneminin başlarında dünyaya geldiği için, evdeki ekonomik durumlar pek iyi değilmiş. 217 gün kadar okula gidebildikten sonra bir daha okula gidememiş. Şehrin sokaklarında asılı tabelalarda gördüğü kanjileri yazıp hatırlayabilmek için yanında mürekkep ve fırça taşımış. Bu kanjileri çizerek çalıştığını anlatırdı. (Bu söylenenler) doğru olabilir. Aklımda kalan, babamın yaptığı işin “fahişe *geisha*⁴⁴⁸ tanıştırma hizmetleri” olduğuydu. Evimiz, fakir ailelerin yaşadığı bir muhitte bulunuyordu. Yiyecek ekmeği olmayan kızları, kendilerine kol kanat geriyormuş gibi gösterip, inandırarak pazarlamak için uğraşması gözümün önünden gitmiyor. Böylesi bir babadan nefret ediyordum. Annem de, aynı şehirden eski eşya satışı yapan bir ailenin kızıydı. Gencecik kızların satılması kadar zalimce birşeyin olmayacağını düşünüyor olmalıydı. Zaman zaman birbirlerine öfkelenirler annem ağlayarak babamdan yaptığı işi bırakmasını rica eder, babam ise annemi dinlemezdi. Bir gün, annemi rahatsız eden babamın davranışına artık dayanamamış, onu öldürmek için bıçağı kılıfından çıkarıp öldürmeye kalkmıştım. Bu olay yaşandığında, 13 yaşımıydım (Bessatsu Katei Gahō, 2009: 7 - 8).

Savaş, birçok ülkeyi etkilediği gibi Mançukuo'daki yaşantıyı da etkilemiştir. O döneme kadar, Japon kadınlarının üstün olan kimliği bir anda tersine döner. Mançukuo'daki Japon halkı Sovyet işgali ile büyük sıkıntı içine düşerken, çevrede yaşayan diğer halkların da saldırılarına uğramışlardır. Sovyet işgalinin ardından Japon kadınları kaçırılma, tecavüze uğrama, cinsel yolla bulaşan hastalıklara maruz kalma gibi durumların yanı sıra, kendi yaşamına ve çocuklarının yaşamına son vermek gibi birçok olumsuz durumun içine itilmişlerdir.

Savaş yenilgisi sonrasında Japonya'ya geri alınan kadınlar, Mançukuo'da yaşanan saldırılar ve dehşet dolu günlerin ardından, kendi memleketlerinde de “tecavüze maruz kalmış olma ihtimali” olan bireyler haline dönüşmüşlerdir (Watt, 2009: 8).

3.2. ESTETİK ANTİ - KOLONYALİZM SÖYLEMLERİ

Büyük – Asyacılık ideolojisinin yükseliş döneminin belirgin yansımaları ve etkilerinin görüldüğü Mançukuo Devleti'nde, bu ideolojinin başarısızlığının en büyük sonucu bu devletin yıkılışı olmuştur. Büyük hayallerle inşa edilen Mançukuo, kurulduğu dönemde uluslar arası camiada büyük yankı uyandırmış, varlığını Japonya'ya borçlu olan devlet, Japonya'nın yenilgisine bağlı olarak yıkılmıştır. Bu süreçler, özellikle bölgedeki Japon halk üzerinde ciddi etkileri de beraberinde getirmiştir. Mançukuo Devleti'nin yıkılış süreci, Japonya'nın savaşı kaybetmesi ve Mançukuo'nun Sovyet işgaline uğraması ile başlamış, bu süreç bölgedeki Japonların geri çekilmeleri/geri dönmeleri ile sonuçlanmıştır. Japonya'nın Mançurya'daki uygulamaları, geri dönen Japonların gözünden yazılan romanlarda estetik anti - kolonyalizm söylemleri içinde yer almıştır.

Kurgusal ya da kurgu dışı romanlarda Mançukuo'nun yıkılış süreci ve sonrasında meydana gelen olaylar silsilesinin, neredeyse tüm romanlarda ortak temalar

çerçevesinde işlendiği görülmektedir. Mançukuo tarihine dair realist unsurlar dikkate alınarak yazılan bu romanlarda, Sovyetler Birliği ve Japonya arasında imzalanan karşılıklı saldırmazlık antlaşmasının, Sovyetler Birliği tarafından ihlâl edilmesi ile Mançukuo'nun Sovyet askerlerince işgal ediliş süreci ayrıntılarıyla tasvir edilmektedir. Japonya'nın yenilgisi, Mançukuo - Sovyet sınırına yakın bölgelerde yaşayan Japon yerleşimcilerin evlerini terk ederek kaçış süreçleri, sığınma kampları, Sovyet askerlerine ilişkin tasvirler, gıda sıkıntıları, savaşın beraberinde getirdiği açlık ve ölümler Mançukuo Devleti'nin yıkılış sürecini temsil eden temalardan başlıcalarını oluşturmaktadır.

3.2.1 Sovyet İşgali

Japonya, II. Dünya Savaşında yenik düştüğünde, bu yenilgiden en çok etkilenen kesim Mançukuo'da Çin ile Sovyetler sınırında yaşayan Japonlar olmuştur. Japon hükümeti tarafından bölgeye göç ettirilen bu kişilerin aslında bölgede bir tampon bölge oluşturmak amacıyla askerî kesim tarafından yerleştirildiği birçok romanda belirtilmektedir. 8 Ağustos 1945'te Sovyetler Birliği, Japonya'ya karşı savaşa girer ve gece yarısı Sovyet Ordusu Japonların yaşadığı sınır bölgelerine saldırı başlatırlar. Kantō Ordusu Sovyet Ordusu ile mücadele etse de, Kantō Ordusu hiç savaşımadan dağılmıştır (Young, 1999: 407). Sovyetlere ait Uzak Doğu Komutanlığı'nın gerçekleştirdiği Ağustos 1945'teki Kantō Ordusu'na yönelik stratejik taarruzu, yedi gün içinde Mançurya'nın çevresindeki Japon savunmalarını parçalamış ve iki haftadan daha kısa bir sürede zafere ulaşılmıştır. Bu durum, bölgede Japon hakimiyetine son vermiştir. Ruslar, 9 Ağustos 1945'te gece yarısından kısa bir süre sonra, toplam on ordu, bir süvari-mekanize grubu ve bir milyondan fazla askerle üç ayrı cepheye saldırarak, stratejik operasyonu

başlatmıştır (Glantz, 2005: 1). 9 Ağustos 1945, Mançukuo'daki Japon çiftçi yerleşimciler için “imparatorlar cenneti” olarak tanımlanan toprakların “yaşanan bir cehennem”e dönüşmeye başladığı tarihtir. Sawachi Hisae *14 Sai* romanında bu durumu şöyle tasvir etmektedir:

Gece yarısı, daha önce hiç duyulmamış bir gürültü yankılanmıştı. Camdan bakınca, öğlen güneşinden daha parlak bir aydınlığın Kitsurin (Jilin) istasyonunda parladığı görülüyordu. Genç kız, B29'ların geldiğini düşünmüştü. Ardından hava saldırısı gelmişti. Sonunda, uyarı alarmları, arka arkaya hava saldırısını haber veren sirenler ötmeye başlamıştı. Uçaklar ve bombardımana dair bir görüntü yoktu. Evin arka tarafına sığınaklar yapılmıştı. Hava saldırısı uyarısı geldiğinde oraya saklanılacaktı. Ancak babası, “duruma bakarız” demiş, aile yine yataklarına geçmişti. Bu Shōwa 20 yılı (1945) 9 Ağustos günü Sovyetlerin savaşa katılmasıydı. Gece 1 dolaylarında, Mançukuo'nun her yerinde bombalar patladığını genç kız daha sonra öğrenecekti (2015: 101- 102).

Sovyetlerin, Japonya'nın karşısında savaşa girmesi, Japonya için beklenmedik gelişmelerden biri olur. Sovyet ordularının saldırıları, 15 Ağustos tarihinde Japonya'nın teslim olmasından sonra da devam eder. Japon çiftçi yerleşimciler, uzak köylerdeki yerleşim alanlarını terk ederler ve başkent Changchun ile diğer şehirlere doğru kaçmaya başlar (Itoh, 2010: 20). Sovyet askerleri Japonlara ait eşyaları yağmalamış, kadınlara tecavüz edilmesi gibi birçok kötü olay yaşanmıştır (Wakatsuki, 1991: 123). Sovyet işgali, Japonlar ve Mançukuo'da yaşayan yerli halk için iki farklı anlama gelmektedir: Japonlar için bu bir işgal ve istila anlamı taşıırken, yerli halk için Sovyet askerleri onlara özgürlüklerini geri veren kurtarıcılardır (Harris, 1995: 3). Dolayısıyla Harris, savaşa ilişkin algının bölgede yaşayan yerel halk ile Japonlar arasında farklılık gösterdiğine dikkat çeker. Bu saldırılarda özellikle Japonlar hedef alınmıştır. Birçok romanda Japonların evlerine Sovyet askerlerinin gelişi anlatılmış olup, Sovyet askerlerinin

hırsızlık ve değerli eşya çalmak için ya da tecavüz ve saldırı amaçlı geldikleri aktarılmaktadır. *14 Sai* romanında başat kahraman genç kızın yakın komşusunun evine gelen Sovyet askerleri, şöyle anlatılmaktadır:

Evin içinde göz gezdirmiş, hiçbir şey çalmadan çıkıp gitmişti. Çekmeceleri bile karıştırmamıştı. İlk kez görülen tanktaki Sovyet askerlerine göre şık bir askerî kıyafet giyiyordu. Amacı kol saatini almaktı. Beş, altı tane kol saati takan Sovyet askerleri gördüğünü söyleyenler vardı ama genç kız böyle bir asker görmemişti (Sawachi, 2015: 114).

Daha sonra iki Sovyet askerî genç kızın yaşadığı eve gelir. Genç kız, Sovyet askerlerinin olası saldırısından koruyan kişi annesi olur. Sawachi Hisae'nin öz yaşam öyküsünü anlattığı bu romanda, yıllar geçse de Rus askerlerinin yaşattığı korkuyu unutamadığını yazmaktadır.

Masuda Shoichi'nin *Senba no Sabu chan to Gon* adlı romanında, başat kahraman Sabu'nun Harbin'e kaçtığında yanında kaldığı Junko adlı kızın, Sovyet askerlerinin saldırısının ardından yaşadıklarına dayanamayarak intihar edişine yer verilir. Masuda Shōichi, kendisi ile yaptığımız röportajda, Sovyet işgalinin başlaması sürecini şöyle anlatmıştır:

Ertesi yılın Mart ayına kadar Sovyetler ile saldırmazlık antlaşması yapılmıştı. Japonya ile yaptığı saldırmazlık antlaşmasını Sovyetler tek taraflı bozdu. Bunun birçok sebebi olduğunu düşünüyorum. O dönem, Amerika Birleşik Devletleri başkanı Roosevelt, İngiltere'deki Churchill. Savaş ile ilişkisi olan insanlar bir yerlerde savaşa ilişkin anlaşma yapmak üzere konuşmuşlardı. Ardından Roosevelt tarafından Stalin'e Japonya'ya karşı savaşılmasına dair bir istek gitmiş. Bunun sonunda tamam denilmişti fakat Amerika Birleşik Devletleri'nin Hiroshima ve Nagasaki'ye atom bombaları atmasının ardından, Sovyetler şaşkınlık içinde kalmış, savaş bitti diye paniğe kapılmış. Ardından Sovyet saldırısı geldi. Saldırı 9 ağustos gece

saat 00:00 civarlarında başladı. Japonya'nın Mançukuo ile ilgili derin münasebetleri vardı çünkü.⁴⁴⁹

Kamikaze yo Ikuko ni romanı ise, özellikle Sovyet Ordusu'nun Mançukuo'ya gelişini geniş çaplı işleyen romanlardan biridir. Inake Yukiko, Mançukuo'daki yaşantısını aktardığı bu romanda, Sovyet askerlerinin ilk gelişini ve saldırıyı şöyle tasvir etmektedir:

Asla unutamayacağım, 9 ağustos 1945 sabahıydı. Beian'ın sakin gökyüzü bir anda tamamen örtülmüşçesine, şimdiye kadar bir kere bile duymadığım uçakların korkunç bombardımanları altında, şaşkınlık içinde telaşla yalınayak dışarı fırladım. Gökyüzüne baktığımda, uçaklar kuzeyden güneye doğru ilerliyordu. Ardından, bunun Sovyetler Birliği'nin açtığı savaş olduğu bildirildi. Hayatımız, o günden sonra tamamen değişti. Cennetin ortasından cehennemin tam dibine düşmüştük (2015: 14).

Kiyama Shōhei tarafından kaleme alınan, *Tairiku no Hosomichi* romanında, Sovyet işgalinin ardından başat kahraman Shōsuke'nin eşine yazdığı mektup, Mançukuo ile Japonya'nın ilişkisinin sona erişini hisseden bir Japon'un duygularını yansıtır.

Daha düne kadar, haritada baktığımız Mançukuo ile Japonya arasındaki deniz, bugün bin kat on bin kat uzaklaştı. Eskiden, timsahı aldatıp karşıya geçen beyaz tavşanın hissettiklerini tahmin edebilirdim. Fakat şimdi, o beyaz tavşanın akli bile yok bende. [...] Tarlaların üzerinden Amerikan savaş uçaklarının geçişi sırasında, köylü halkın şaşkınlığını kalbimde hissederken bu satırları yazıyorum. [...] Eğer Mançukuo'da ölürsem (oğlum) Natsuo'nun buralara ayak basmasını arzu etmem. Dahası, Kigawa Shōsuke'nin torunlarının da geleceği bir yer değil (1990:147).

⁴⁴⁹ Masuda Shōichi ile 4 Temmuz 2018 tarihinde Odawara'da yapılan röportaj.

Fujiwara Tei *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanında, ise Sovyet askerlerinin sempatik taraflarını da aktarmaktadır. Yazar şu ifadeler ile Sovyet askerlerine hakkında görüşlerinin değiştiğini belirtir:

Bir yıl önce bu zamanlar, Sovyet askerleri hakkındaki düşüncelerimiz şimdi tamamen değişti. Onların korkutucu olduklarını düşündüğümüz zamanlar çok eskilerde kalmış gibi. Şimdi birçok Japon kadın, Sovyet askerlerinin koşullarında hizmetçi olarak çalışıyor. Bizim gruptaki Kuniko hanım da, oraya çalışmaya gidiyor. Orada yemek yapıyormuş.[...] Kuniko hanımı tanıyan askerler, bazen bizim olduğumuz kampa geliyor. [...] Artık onlara karşı hiç tedirginlik hissetmiyoruz (2006: 169).

Romandaki bu ifadelerin ardından, Kore sınırına yakın bölgeye göç ettirilen bayan Fujiwara, 38. enlemde bulunan sınırdaki Sovyet askerlerinden korktuğunu belirtir. Daha önce karşılaştıkları Sovyet askerleri ile Kore sınırındaki Sovyet askerlerinin tavırlarının farklı olduğu belirtilir.

3.2.2. Japonya'nın Yenilgisi

Japonya, 15 Ağustos 1945 tarihinde teslim olduğunu resmen ilân etmiştir (Greenfiled, 2001: 443). Japonya'nın İtalya ve Almanya ile olan ittifakı, Japonya'yı savaşın sonlarına doğru bölgede tek kalmış ve yenilginin yaklaşmasına rağmen savaşmaya devam eden ülke konumuna getirmiştir. Sawachi Hisae'nin, *14 Sai* romanında bu durum şöyle anlatılır:

Sovyetler Birliği, Japonya'ya karşı savaş ilan etti. Shōwa 15 (1940) yılında Japonya, Almanya, İtalya Mihver Devletler olarak bir araya gelerek aralarında üçlü birlik kurmuşlardı. İtalya yenilmiş, Almanya ise 1945 yılı Mayıs ayında teslim olmuştu. Mussolini ve Hitler öldü. Önceki senenin 26 aralık gününde, İmparatorluk Sarayında kararname yayınlandı. İlk defa “savaş alanlarında artık acil durum” olduğu bildirilmişti. Böyle bir cümle

daha önce hiç olmamıştı. Dost olduğu düşünölen Sovyetler artık düşman olmuştu. Savaşan tek ölkö Japonya kalmıştı (Sawachi, 2015: 102).

Romanda 1945 yılı itibarıyla okullarda eğitimin tamamen durdurulduğı bilgisi verilir. Bunun yanı sıra, savaş dönemi için özellikle sıcak su eklendiğinde yemek haline dönüşen gıdalar oldukça yaygın hâle gelmiş, denizaltı personeli ile diğör bölgelerde savaşan Japon askerlerine götürölen bu tür hazır yemekler, özellikle ordu için kullanılmıştır. Genç kız bu yemeklerin paketlenmesi görevini yapar.

Mançukuo’da yaşayan Japon sivillerin büyük bir çoğunluğu haberleşme sistemlerinin olmayışı nedeniyle, Japonya’nın yenilgisini kulaktan duymuş ya da askeri kanallardan öğrenmişlerdir. Japonya’nın yenilgisi, İmparator Hirohito tarafından radyo aracılığıyla halka duyurulduğunda, bu durum anavatanda ve sömürgelerde yaşayan Japonlar için büyük bir şok yaratır. Japon Sömürgeleri’nde yaşayanlar için Postdam Deklarasyonu’nun⁴⁵⁰ kabul edilmesi ile Japon hâkimiyetinde sona gelindiğı anlaşılmıştır (Watt, 2009: 34 – 35). *Horobita Kuni no Tabi* romanında Mançukuo’nun sonunun geldiğı şöyle anlatılır:

Mançukuo yıkılacak. Artık neredeyse bitti. Böylesi bir ölkö, daha önce yıkılmalıydı. Fakat, burada yaşayan halk ölkenin yıkılışıyla zor durumda kalacak. Hiç kimse daha fazla mutlu olamayacaktı. Herkesin mutlu olabilmesi anlamlı olurdu (Miki, 1974: 208).

Mançukuo’da ise Japon halkı, bu haberi Sovyet işgali ile öğrenir. *Akai Tsuki* romanında üstü açık yük vagonlarıyla Harbin şehrine giden sığınmacı Japonlar, yenilgi haberini Mançukuo’daki askerlerinden öğrenir. Roman’da Japonya’nın yenilgisi Mançukuo askerleri tarafından şu cümlelerle aktarılır:

⁴⁵⁰ Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Harry S. Truman, Birleşik Krallık Başbakanı Winston Churchill ve Çin Ulusal Devlet Hükümeti Başkanı Chiang Kai-shek, Japonya İmparatorluğu’nun kabul edilen şekliyle teslimiyet şartlarını belirten belgeyi 6 Temmuz 1945’te yayınlamışlardır. Potsdam Konferansı’nda yayınlanan bu belgenin adı konferansın adı ile anılmaktadır. <https://mimirbook.com/tr/894de2068f5> (Erişim Tarihi: 19. 10.2019).

Bugün, öğle saatlerinde, Japonya İmparatoru radyo aracılığıyla, tüm ülke halkına Japonya'nın koşulsuz – şartsız teslim olduğunu ilan etti. Japonya'nın Mançukuo yönetimi bitti. Mançukuo hükümeti ve emniyet teşkilatının üst birimleri, Çinlilere geçti. Bir diğer deyişle, bizler Çin Halk Cumhuriyeti'ni yeniden kurduk (Nakanishi, 2001: 121).

Kantō Ordusu'nun yönetimi altında olan ve romanda *Mangun heishi*⁴⁵¹ olarak geçen Mançukuo askerleri, Japonya'nın yenilgisinin ardından Kantō Ordusu'na silahları bırakma emri verir. Kantō Ordusu mensubu olan ve trenlerle kaçan askerler, bu emre direniş göstermeden silahlarını bırakırlar.

Nagareru Hoshi wa Ikite İru romanında Fujiwara Tei, “Tomio'nun hayatını kaybetmesi ile Japonya'nın yenilgisi” (Fujiwara, 2006: 131) arasında analogi kurar. Bu analogiyi, gerçek annesi olup olmadığı anlaşılamayan Tōda'nın, Tomio'nun aslında iyi niyetli bir çocuk olmadığına ilişkin anlatılarından yola çıkarak kurar. Japonya'nın yenilgisi ile Tomio'nun hayatını kaybetmesi arasında kurulan analogi, yenilgi ile savaş öncesi dönem arasında bir ilişki kurmasına neden olur. *Kamikaze yo Izuko ni* romanında Japonya'nın yenilgisi, “insanların bedenlerinin dağ yığınınna çevrilişi” ile ilişkilendirilir. Soğuk ülkenin donmuş topraklarında, “bedenlerden oluşan dağ” (Inake, 2015: 185) metaforu ile Japonların yenilgisinin kıtaya getirdiği acı dolu yaşamları bekleyen son anlatılır. İnsanların oluşturduğu bu dağ, kan donduran intiharlar, tecavüze uğrayan ve kaçırılıp öldürülen kadınlar, memlekete dönme hayalleri içinde ölümün soğuk nefesiyle karşılaşan yaşamlar ve birçok insanın hazin ölüm hikâyelerini barındırır. Japonya'nın giriştiği büyük oyuna ilişkin eleştirileri ise şöyledir:

Küçücük bir Japonya, niçin büyük ülkeleri karşısına alıp, böylesi saçma bir savaşa girdi ki? Arkasında bıraktığı önemli şeylerden birini bile düşünmeden, askerlere inanıp Tanrı Rüzgarı'nın estiğine inanan bizler,

⁴⁵¹ 満軍兵士: Mançukuo ordusu askerleri

gerçekten birer aptaldık! Bu dünyada Tanrı gerçekten var mı acaba? Eğer Tanrı var ise, söylendiği gibi en saygın ve yüce varlık ise savaş başlamadan önce niçin gücünü gösterip bizlerin savaşmasına mani olmadı? (...) Tanrılar ülkesi olarak adlandırılan Japonya’da *kamikaze* esmemişti. Aksine sefalet getiren savaş yenilgisi rüzgârları esmişti (Inake, 2015: 138).

Birçok romanda Japonya’nın yenilgisinin bölge halkından öğrenildiği belirtildiği gibi, *14 Sai* romanında da genç kız ilk defa bir Çinli’den bu haberi almıştır. *Shuka* romanında başat kahraman Ayako, savaş yenilgisini ve başka bir ülkenin sınırları içinde bu yenilgiyi karşılamaktan üzüntü ve utanç duyar:

Uzaktaki Japonya’da, İmparatorun içinde yaşadığı saraya yüzümü dönüp, uzaktan selamliyordum. Bir Japon olarak onun için yaşadığımız gurur, artık yerle bir olmuş, savaşta koşulsuz şartsız teslim olan bir ülkenin vatandaşı olarak, utanç içinde başka bir ülkenin sınırları içinde yaşamak zorunda kalmıştık (Miyao, 1985: 247).

3.2.3. Zorunlu Askerlik

Japonya’nın Asya topraklarında yayılmasının ardından sömürgelerinde bulunan asker ve sivil birçok Japon savaşmak üzere çeşitli bölgelere gönderilmiştir. Bu durum, özellikle *kokutai*⁴⁵²(ulusal birlik) olarak ifade edilen durumu yansıtır. *Kokutai* kavramı, bir milleti birleştirmek için ortaya atılan manevi ve maddi temelleri işaret eder. Bu kavram XIX. ve XX. yüzyıllarda en etkili bölgesel aktörlerden biri olmuştur (Hotta, 2007: 19). Bu dönem içinde, birçok yerde savaşmak zorunda kalan Japon halk için en önemli iki kavram ulusal birlik (*kokutai*) ve İmparatora saygı (*sonnō*)⁴⁵³kavramlarıdır.

⁴⁵² 国体, Japon militarizminin temel taşı olan *Kokutai* kavramı, genellikle “ulusal politika” anlamıyla (kısaca "ulusal yapı" anlamına gelir) tercüme edilmiş ancak Japon halkının temel bütünlüğünün gizemli bir düzenleyicisi olarak ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İlahi bir imparatorun sağladığı huzur ve binlerce ataların ruhunun korunması inancı ile ulusun efsanevi ilahi kökenleri hakkındaki fikirlerle bağdaştırılmıştır (Sheftall, 2011: 60).

⁴⁵³ 尊皇

Japonya’da 1927 yılında, yapılan bir kanun düzenlemesiyle, üniversitede okuyan öğrenciler 20 yaşına kadar askerliği erteleyebilme hakkına sahip olmuşlardır. 1941’de, Ordu Bakanı Tōjō Hideki⁴⁵⁴ tarafından yapılan bir başka kanun düzenlemesinde, üniversite eğitimi ve meslek okullarındaki eğitimin askerlik vazifesinin yerine getirilmesi için üç ay kısaltılması uygun görülmüştür. 1942’de ise, eğitim alanındaki bu kısaltma altı aya uzatılır. 2 Ekim 1943’te yüksek okullar, üniversiteler ve meslek okullarındaki öğrencilerin durumlarının göz önünde bulundurulması iptal edilmiş, bu durumdan hariç bırakılanlar ise eğitim alanı ile bilimsel konularda eğitim alan öğrenciler olmuştur. Tokyo Üniversitesi Rektörünün de aralarında bulunduğu birçok Japon bu yasal uygulamalara birçok Japon karşı çıksa da, Japon toplumunda eğitim - öğretim korunmamıştır (Ninagawa, 1998: 30 – 38; Ohnuki – Tierney, 2002: 162).

14 *Sai* romanında Japonya’nın çeşitli cephelerde savaştığı bu süreçte, Japonya’da ve Mançukuo’da yaşayan Japonlar için hayat şartlarının oldukça zor bir döneme girdiği belirtilmektedir. Genç kız, bir ay süresince gönüllü olarak Chiburi köyü ve Suikyokuryū gibi geliştirme grubu olan köylere giderek bölgede ihtiyaç sahibi ailelere yardım eder. Bu köylerde çalışabilir durumda hiçbir erkek kalmamış, savaş için askere çağırılmıştır. Gerekli olan su, derin kuyulardan çekilerek kullanılmaktadır. Genç kız küvete girilmeyen, çamaşır yıkanmayan bu günlerde, mısır lapası yiyerek geçirdiği zamanların Çinlilerin yaşam tarzından bile aşağı olduğunu düşünür. Mançukuo’daki savaş döneminin hayat koşulları ve askere katılmaya ilişkin olarak:

Ağustos 1944’te öğrencilerin çalıştırılması emri (*gakuto kinrōrei*)⁴⁵⁵verildi.

Lise dengi devlet okullarındaki öğrenciler, ortaokul seviyesindeki öğrenciler ve kız öğrenciler, fabrika ve çiftliklere gönderilerek çalışmaları istendi. Bu yasanın ardından kabine, derslerin durdurulmasına karar verdi. Ardından

⁴⁵⁴ 東條 英機 (1884 - 1948)

⁴⁵⁵ 学徒勤労令

gönüllü askerlik (*giyūhei yakuhō*)⁴⁵⁶ kararına göre 15 yaşın üstünde ve 60 yaşın altındaki erkekler ile 17 yaşın üstündeki 40 yaşın altındaki kadınlar gönüllü olarak askere katılabilecekti. Savaşın artık son zamanlarıydı. Hiç beklemeleler de artık savaş genç kız ve arkadaşlarının yakınına kadar gelmişti. Kendileri bunun farkında değillerdi. Genç kızın ailesinden bazı kişilerin evine savaş rüzgarı girmişti bile (Sawachi, 2015: 54 -55).

Tairiku no Hosomichi romanında, başat kahraman Kigawa Shōsuke'nin iki erkek kardeşi de, Japonya'dan ayrı yerlerde zorunlu askerlik görevlerini yapmaktadırlar. Shōsuke, Mançukuo'nun Chiamisu kentine iş seyahati amacı ile gittiğinde, kardeşi de burada asker olarak bulunmaktadır. Ordu'da kıdemli olmasına rağmen, yapılan sınavlarda başarı sağlayamadığı için güney bölgesine gönderilmemiştir. Shōsuke ise, kardeşinin güneye gönderilmemiş olmasına sevinmiştir. Shōsuke'nin diğer kardeşi de Okinawa'daki Şafak Birliğinde (*Akatsuki Butai*)⁴⁵⁷ askerlik hizmetini muhabereci olarak sürdürmektedir. Ancak, uzun bir süredir kardeşinden haber alamadığı belirtilir. Romanın üçüncü bölümünde, başat kahraman da sağlık sorunlarına rağmen zorunlu askerlik görevi ile askere alınır. Kaldığı birlikte, yedi askerî özel saldırı ekibi (*tokkotai*) pilotu olarak seçildiği belirtilmiştir. Bu askerlerden biri, henüz 17 - 18 yaşlarındadır. Kendisine sorulan sorulara hiç sözle cevap vermeyen bu genç, sadece bakışlarıyla karşılık vermektedir. Shōsuke'nin komutanı, onların silahlı piyadeler (*hoheihōhei*)⁴⁵⁸ olduğunu söyler. Ancak, askerlere henüz silah verilmemiştir. Dışarıda bomba sesleri ve sirenlerle uyarılar çalarken Shōsuke eşi ile konuştuğunu hayal eder. Eşine Mançukuo gibi bir cehenneme gelmesine gerek olmadığını söylerken eşi buna karşı çıkmaktadır.

⁴⁵⁶ 義勇兵役法

⁴⁵⁷ 曉部隊

⁴⁵⁸ 歩兵砲兵

Ölse bile kemiklerinin eşine ulaşacağını hayal eder. Shōsuke için hayatta en mutsuz edici durum kemiklerinin ailesine gönderilmesidir.

3.2.4. Kutsal Ölüm (*Gyokusai*)⁴⁵⁹

Japonya’da savaş dönemlerinin en ‘yüce’ görevlerden biri kabul edilen savaş meydanında ölüm, özellikle II. Dünya Savaşı süresince Japonların en fazla duyduğu ifadelerden biri olmuştur. Shaftall, Japon toplumunda Meiji dönüşümünü olanaklı kılan eski samuray ideologlarının psikolojik karakteri ile, Japon İmparatorluk Ordusu’nun gücü ve Meiji Dönemi’ndeki dünya görüşü arasındaki paralelliklere dikkat çeker. Japonya’nın daha iyi konuma gelebilmesi için özverinin yanı sıra İmparator’a sadakatin bireysel çıkarların önüne geçeceği, sembolik anlamda ölümsüzlüğün zirvesi olarak değerlendirecek bir “kahramanlık” sisteminin benimsemesine neden olmuştur (2011: 58 - 59). Burada oluşturulan “kahramanlık sistemi”ni, devlet tarafından yaratılan ve meşrulaştırılan efsane anlatılarının bir parçası olarak düşünmek mümkündür.⁴⁶⁰ Toplumda, en yüce hizmeti yerine getiren kişiler olarak görülen ve savaş meydanında canını feda eden askerler, ait oldukları toplumun bir ferdi olarak, kendilerine verilen sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirmiş, yüce şahsiyetler olarak nitelendirilmişlerdir.

İçinde militarizm kavramının bulunmadığı milliyetçilik, 1881’de ilkokullardaki marşlarda ortaya çıkmaya başlar. Marşlarda geçen ifadeler, “imparator adına ölme” düşüncesini desteklemektedir. İdeolojik olarak ise, bu düşünce 1883’te görülmüştür.

⁴⁵⁹ Japonlar için kutsal ölüm 玉碎, sadece vatani için imparator adına canından vazgeçme olarak açıklanabilir. Tierney, bu ifadeyi Latince *pro rege et patria mori* olarak ifade eder. Bu ölüm, tıpkı kiraz çiçeklerinin en güzel halleri ile daldan koparak düşmeleri gibi kısa ömürlü ancak asildirler. Ölüme giden genç askerler (tokkōtai) savaş dönemi Japonya’sında kiraz çiçekleri ile ilişkilendirilmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ohnuki - Tierney, 2002)

⁴⁶⁰ Milliyetçilik ve ulusal anlatılarda efsanelerin yeri için ayrıca bkz. Jack Snyder, *From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict*, Norton, New York, (2000); Ben Kiernan, “Myth, nationalism and genocide,” *Journal of Genocide Research*, Vol. 3, No. 2 (2001); Stephen Van Evera, “Hypotheses on Nationalism and War,” *International Security*, Vol. 18, No. 4 (Spring 1994).

“Kırıldığında kristal parçalar gibi çevreye dağılarak ışık saçmak” anlamına gelen *gyokusai* terimi 1891’de ortaya çıkmıştır. 1894’te Çin – Japon savaşı başladığında, imparator adına kiraz çiçekleri gibi dökülme ifadesi, sözleri Sasaki Nobutsuna⁴⁶¹ tarafından yazılan bir şarkıda ortaya çıkar. Rus – Japon Savaşı sırasındaki şarkılarda, açan kiraz çiçekleri yine ölen Japon askerlerinin ruhlarını temsil etmektedir. 1930’lara gelindiğinde de, şarkılarda yine ölen askerlerin ruhlarını temsil eden kiraz çiçekleri vardır (Ohnuki – Tierney, 2002: 149). Savaş dönemi Japonyasında, Japonlara özgü olduğu düşünülen kiraz çiçekleri, tarihî geleneklerinden gelen, cesurca ölmek kavramıyla birleştirilir. Kutsal ölüm ile Japonlar için en kutsal varlık olan imparatoru yüceltilir. Ülkesi adına fedakârlıkta bulunan askerlere, övgü dolu ifadelerle minnet duyguları yansıtılır. Sawachi Hisae *14 Sai* romanında, savaş alanındaki eğitim sırasında söylenen marşta geçen, “düşen sakura çiçekleri” de ülkesi adına şehit düşen askerleri işaret eder:

Bir Japon erkeği olarak doğan,
Savaş alanında boy gösterenler,
Adları farklı olsa da samuraylardır!
Düşmesi gerektiğinde tertemiz,
Ülkeleri için dalından düşen *sakura* çiçekleri (2015: 110).

Özellikle savaş dönemi Japonyasında milli ruh, imparatora saygı, manevi değerleri üstün tutma, fedakarlık gibi kavramlara sıklıkla rastlanmaktadır. Bu dönemde bireyden beklenen, ülkesinin bekasını korumak için bireysel fedakârlıktan kaçınmaması olmuştur. *Tairiku no Hosomichi* romanında başat kahraman Shōsuke askere alınır. Bir okulda toplanan 500 - 600 kişilik asker grubunun içinde, komutanlardan biri Mançukuo’nun Sovyet saldırısına uğradığını, kısa bir süre sonra Shinkyō’nun da saldırı

⁴⁶¹ 佐佐木 信綱 (1872 - 1963)

altında kalma ihtimalinin olabileceğini, herkesin büyük Japon İmparatoru ve İmparatorluğu için ölümüne savaşması gerektiğini haykırır. Mançukuo'nun Sovyet işgali altında kaldığı bu dönemde bile bölgedeki komutanlar tarafından önemli görülen durum askerlerin imparator için ölmeleri ve Büyük Japon İmparatorluğu'nun ayakta kalması için mücadele etmeleridir. Mançukuo'nun yıkılmasından önce Japon imparatorluğunun yüce bir değer olarak kalması önemli görülmüştür. Nakanishi Rei, bölgedeki tüm Japonların da askerler tarafından terk edilmesinin sebebinin “imparatoru korumak” amacıyla olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶² Masuda Shōichi'nin komutan olan babası yaklaşık 400 kişinin kaldığı yerin kendi askerleri tarafından bombalanmasını istemiştir. Bunun nedeni düşman askerleri tarafından esir alınmamaktır:

Askerlerin aileleri olduğu için Sovyet askerlerinin saldırısı ile sıkıntıya gireceklerdi. Babam, yaklaşık 400 insanın yaşadığı yerin patlatılmasını istemişti. Birliğin başındaki komutanlardan biri olarak beni çağırmişti. Birlikte içeri gitmiştik. Tek başına ölmek istememiş olmalıydı. Bana. Japonya için ölmemi emretti. Fakat o dönemlerde orta okullarda zaten savaşa yönelik eğitimler veriliyordu. Şimdiki gibi silahlar yoktu. Meiji dönemine ait eski dönemlerden kalan silahlar vardı. Fakat elimizde silah da yoktu.⁴⁶³

Ağustos 1945 öncesi, dönem Japonya'nın savaş mücadelesi halinde olduğu bir dönemdir. Silahlanmanın oldukça fazla olduğu ve profesyonel askerî kadronun hâkim olduğu bu millet komşuları ile sürekli bir savaş halini sürdürür. Çin ile iki defa savaşan Japonya (1894 – 95; 1931 – 45) Rusya (1904 – 05) ve sömürgeleştirilen Kore'ye (1910) de çıkarma yapar. Eğitim sisteminin militarizm ile aşılandığı bu dönemde, Japon milleti için en yüce değer savaş alanında ölmektir (Ienaga, 1993 – 94: 115). Bu pilotlar ülkenin en aydın sınıfındandır. En prestijli üniversitelerde okurken, askere gönderilmek üzere

⁴⁶² 06.07.2018 tarihinde Karuizawa'da Nakanishi Rei ile yapılan röportaj.

⁴⁶³ 04.07.2018 tarihinde Masuda Shōichi ile Odawara'da yapılan röportaj.

erken mezun edilen öğrencilerdir (Ohnuki - Tierney, 2002: 3). Bu öğrenciler, “kiraz çiçekleri” olarak tanımlanmışlardır. Kiraz çiçeklerinin savaş alanında hayatını feda eden askerleri temsil edişine dönüşmesi sürecini Tierney şöyle açıklar:

Meiji döneminin başlarından itibaren, başarılı hükümetler askerî operasyonları ve askerlerin savaş meydanında ölmelerini estetik olarak görsel ve kavramsal açıdan önemli görmüşlerdir. Kiraz çiçeği imajı, çeşitli alanlarda kullanılsa da özellikle Japonya’nın en önemli sembolü olan imparator için kendini feda eden askerlerin sembolüne dönüşmüştür. Kiraz çiçeklerinin görsel estetiği, “Japon ruhu” (*yamato damashii*)⁴⁶⁴olarak aktarılmış, bu ise Japonların ayrıcalıklı ruhsal zenginliğinin bu genç adamlara bahşedilen asaleti ile ölümle korkmadan yüzleşmelerini beraberinde getirmiştir. Kiraz ağaçları, çiçekleri ile Japon ruhunu temsil ederler ve bu ağaçlar sömürgelere yayılma döneminde birçok sömürge ülkesinde dikilmiştir. Meiji döneminin başlarından itibaren kiraz ağaçları ölen askerlerin anısına Yasukuni Tapınağına dikilirdi. Esasında kiraz ağaçları güzel çiçekleri ile ölen askerlerin ruhunu avutmak için dikilirdi. Militarizm arttıkça, bu metafor kendi hayatlarını feda eden askerlere dönüştü ve Yasukuni Tapınağı’nda açan kiraz çiçekleri, bu askerlerin ruhlarının değişmiş biçimi olarak algılandı. Onları sadece yüceleştirme/ilahlaştırmayla kalmayıp, aynı zamanda tapınağı özel durumlarda ziyarete gelen imparator tarafından da onurlandırılacaklardı (Ohnuki-Tierney, 2002: 10).

Horobita Kuni no Tabi adlı romanındaki Anji, yarı Avrupalı olmasına karşın, Japonların o dönemde benimsedikleri değerlere oldukça bağlıdır. Bunlardan biri, savaş döneminde Japonya ve Büyük Asya Ortak Refah Alanı için gerekirse canını bile feda etme isteğidir. Anji’nin memlekete bağlılık ifadeleri üzerine Taku “kutsal ölüm” kavramını sorgular. Ülkesi adına fayda sağlamak ile savaşa gitmenin ilişkisini eleştirir. Başat kahraman ülkesine fayda sağlayabilmek için daha yollarının olabileceğini

⁴⁶⁴ 大和魂

savunur. Ülkesine fayda sağlamanın kendini savaş alanında feda ederek ölmekten ve başka insanları öldürmekten başka birçok yolunun olduğunu söyler. O dönemde birçok genç savaş pilotu olmak isterken, romanın kahramanı Taku, savaşa dair herşeyden nefret etmektedir:

Halktan biri olarak, imparator için kendini feda etmek istemeni anlıyorum. (...) Ülkeneye faydalı olabilmek için savaşa gitmek mi gerekir sadece? Daha başka birçok yol olduğunu düşünüyorum. Örneğin, mükemmel bir doktor olup pekçok hastayı iyileştirebilir, birçok yarayı tedavi edebilirsin. Bulaşıcı hastalıkları kökünden yok etmek için uğraşabilirsin. Tarım ürünlerinin daha verimli ve kaliteli olması için araştırmalar yapabilirsin. Mançukuo'da daha iyi pirinç yetiştirebilmek için araştırmalara ihtiyaç var. Yapılacak çokça önemli iş var (Miki, 1974: 98).

Fakat Anji, dönemin savaş ruhunun Japon gençlerine aşılandığını ifade edercesine Taku'nun bu ifadelerine karşı çıkararak, çoğu gencin savaş uçağı pilotu olma hayallerinden bahseder. Herkes silahlı mücadele verirken Taku'nun ülkesi için farklı yollar izleyerek faydalı olabileceğine ilişkin sözlerini anlamsız bulur. Anji'nin ifadeleri o dönemin öğretmenlerinin derslerde öğrencilere aşıladığı bir zorunluluktur. Anji'nin savaş dönemindeki bu hisleri, romanda Taku tarafından şöyle açıklanır:

Ben de önceleri nasıl hissettiğimi tamamen unutmuşum. Ben de öyleydim. Tabi ki, o dönemlerde Japonya için, Asya halkları için Chiang Kai - Shek'in ordusunu, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'yi ortadan kaldırmak isteme duygusu hakimdi. Çünkü okullarda öğretmenler herkese, sizler büyüdüğünüzde savaşa gideceksiniz, bu küçük vatandaşlar olarak yapmanız gereken görevdir, diye sürekli aşılanmaktaydı. Biz de öyle olması gerektiğini düşünüyorduk. *Nasıl olsa herkes bir gün ölecek değil mi*, en azından ülkemiz için yararlı olalım diye düşünüyorduk (Miki, 1974: 99).

14 *Sai* romanı ise bir genç kız, kendisinin de ülkesi için hiç düşünmeden şehit olacağına inanmaktadır. Japonya'nın yenileceğini asla aklından bile geçirmez. 28 Ekim 1944 tarihinde, Shikishima saldırı pilotlarının haberi gelir. Filipin'deki Amerikan ordusuna karşı yapılan bu taaruz hareketinde, komitan Seki Yukio'nun hayatını kaybettiği gazetelere manşeti olmuştur (2015: 35). Shikishima saldırı pilotlarından beş asker *tokkotai* pilotu olarak ölüme gitmişlerdir.

Japonya'nın gücünü Mançukuo'da temsil eden Kantō ordusu askerlerinin silah bırakması ve güçsüz duruma düşmesi, Japonya'nın yenilgisinin Mançukuo'daki en önemli yansımasını oluşturur.

3.2.5. Japonlara Yönelik Diğer Halkların Tepkileri

Japon idaresi altında bir kukla devleti kurulması her ne kadar Japonya tarafından bakıldığında olumlu bir gelişme gibi görülse de, bölgede yaşayan halkların Japonlara karşı pek de olumlu düşüncelerinin olmadığı birçok romanda açıkça görülür. Bölgede yaşayan Çinli, Mançu ve diğer azınlıktaki milletlerin, Kantō Ordusu tarafından evlerinden zorla çıkartılmaları, topraklarının ellerinden alınması, satın alınan evlere ödenen ücretlerin az oluşu ve Japon askerlerinin Çin'de yaptıkları diğer fenalıklar bölgede yaşayan halk arasında Japonlara yönelik nefret doğurmuştur.

Japonya'nın Çin'in kuzeydoğusuna fakir Japon çiftçileri gönderme politikası ile Çinli toprak sahiplerinin toprakları zorla ellerinden alınmış ve bu durum çatışmaları beraberinde getirmiştir. 1937'de Çin – Japon Savaşı'nın patlak verdiği dönemde “Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı” kavramının ortaya atılmasıyla birlikte birçok Çinli, Japonların bölgede kurduğu fabrikalarda ve madenlerde inanılması güç şartlar altında çalıştırılmaya başlanmıştır (Mitter, 2000: 226 – 227). Bu savaşın ardından, Mançukuo'daki Mançu ve Çinlilerin Japonlara olan tepki ve öfkeleri bir kat daha

artmıştır. Japon karşıtı hareketler, Japon emperyalizminin Mançukuo idaresini büyük bir tehlikeye sokmuştur. Bu noktada, Japon hükümeti Çin'deki algıyı yumuşatabilmek için, Mançukuo bölgesindeki Japon yerleşimini “Mançu – Japon hükümetlerinin ortak devlet politikası” olarak göstermeye çalışmıştır. Savaş döneminde Japon ordusunun Çin'de yaptıkları arasında Nanking Katliamı⁴⁶⁵ en çok bilinen olaylardan biridir. 13 Aralık 1937 yılında şehrin düşmesinden birkaç gün sonra, dünya burada yaşanan vahşeti *Chicago Daily News* ve *New York Times* gazetelerinin sayfalarından öğrenir (Yang, 2001: 51). Japonya ise kendi ülkesindeki vatandaşlarına yaptığı propagandalarla Nanking'e barış geldiğini, Japon ordusunun bölgeyi yardım amaçlı işgal ettiğini, refah ve zenginliğin Japonlar tarafından bölgeye getirildiğine ilişkin haberler duyurur. Japon halkı, ancak savaş bittiğinde kendi ordularının Nanking'de işlediği suçlar hakkında gerçeklerle yüzleşirler. Nanking Katliamının yanı sıra, Batı kaynaklarında *Three Alls Policy* olarak bilinen hepsini öldür, hepsini yak ve hepsini yağmala” olarak çevrilebilecek *üç ışık stratejisi (sankō sakusen)*⁴⁶⁶ ifadesi Japonların Çin'deki vahşetlerinin tanımıdır (Yang, 2001: 52).

Japonlar, 1937'deki Nanking Katliamı'nın ortaya çıkardığı olumsuz durumu değiştirmek üzere 1938'de bir kampanya başlatırlar. Bu kampanyanın bir parçası olarak Uluslar arası Turizm Bürosu ve Demiryolları Bakanlığı himayesinde Çin'e bir propaganda ekibi gönderilir. Sayısız film projeksi içinde “Bilmediğiniz Japonya” başlığını taşıyan seri film ile Çince broşürler ve kartpostallar dağıtılır. Bu broşürlerde,

⁴⁶⁵Nanking katliamının tarih kitaplarına konu edilmesi ile ilgili olarak ayrıca bkz. (Takahashi, 1988: 111) Nanking Katliamına ilişkin birçok kitap yayınlanmıştır. Bu kitaplardan bazıları için bkz. Tomio Hora, *Nankyō Daigyakusatsu no Shōmei* (1986), Fujiwara Akira, *Nankyō Daigyakusatsu* (1985), Honda Katsuichi, *Nankyō he no Michi* (1986).

⁴⁶⁶ 三光作戦: Yakarak yok etmek, öldürerek yok etmek ve çalarak yok etmek anlamlarını barındıran ifadedir. Kantō Ordusu'nun Çin'deki zalimce uygulamalarından biridir. https://www.jcp.or.jp/akahata/aik07/2008-12-03/ftp20081203faq12_01_0.html (Erişim Tarihi: 29. 10. 2019).

Çin ve Japonya'nın tarih içindeki dostane ilişkisinden bahsedilir (Kushner, 2006: 39). Japonya, Çin'de oluşturduğu kötü imajı ortadan kaldırmak için daha birçok girişimde bulunur. Örneğin, Çinlilere sürekli olarak Japonların desteği ile kurulan Mançurya'daki huzur ortamını tasvir eden broşürler ve posterler dağıtılır.⁴⁶⁷

Fujiwara Tei'nin *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanında, bayan Fujiwara sabun satarak geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Gittiği taş kapılı bir evde, Koreli kadının sözleri, Japonlara hakkındaki ifadelerinde, siyaset ile toplum arasındaki ayrımın net biçimde yapılabildiği hissedilmektedir: “Japonlara gerçekten yazık oldu. [...] Şimdiye dek yaşadığımız sıkıntılar, Japonların kötü siyaseti yüzündendi. Herkes, Japonlara kin duyuyor. Ancak sizin hiçbir suçunuz yok” (2006: 157). Korelilerin tümüne karşı bir teyakkuz içinde olan Japonlar, kendilerine nefret duymayan Korelilerden bile uzak durmayı tercih etmektedir. Zaman zaman, Japonların çocuklarına yaklaşıp şekerleme verirler. Bu davranışları yapanların çoğu yaşlı kişilerdir. Gençlerin çoğu ise Japonlar'ı hiç dikkate almazlar. Yazar bu duruma alıştıklarını şöyle ifade eder:

Bizler Japon (*nihonjin*) olarak adlandırılıyorduk. Bu normal birşey olduğu için hiç kimse sinirlenmiyordu. [...] Yanımıza yaklaşan Korelilere karşı temkinliydik. Bizlere iyi niyet besleyen Koreliler bizlere yaklaşmazlar. [...] Gençler bizlere bakmadan geçer giderlerdi. Tüm bu davranışlara sessiz kalmaya alışmıştık. Böyle yapmazsak bizden nefret eden Korelilerin nasıl tepkiler vereceklerini kestiremezdik. Çocuklar da bu durumun farkındaydı. Bu topraklardan birileri ile karşılaştıklarında korkmuş yüzlerle annelerinin yanına koşarlardı. (Fujiwara, 1976: 60; 62; 63)

Sovyet işgalinin ardından, bölgedeki diğer halkların Japonlara yönelik tepkileri şiddetlenir. Sawachi Hisae romanında, “Çinliler gruplar halinde Japonların yaşadığı

⁴⁶⁷Japonya'nın savaş propagandalarından önemli bir kısmını bu dönemde Çin'de yürüttüğü propagandalar oluşturmaktadır. Japonya'nın İkinci Dünya savaşı süresince yürüttüğü savaş propagandaları ve reklamları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Kushner, Barak, *The Thought War: Japanese Imperial Propaganda*, University of Hawaii Press, 2006.

evlere saldırıyor, evlerindeki eşyaları alarak kaçıyorlardı. Karşı koyanlar arasında yaralananlar hatta öldürülenler bile oluyordu” (2015: 108) ifadeleriyle bölge halkının tepkisini kısaca anlatır. Sovyet işgali ve ardından yerel halkın öfke ve şiddetine maruz bırakılan Japonlar için Mançukuo, ölü bedenlerin etrafa yayıldığı geniş düzlükler haline dönüşür. Bu tasvirler *Akai Tsuki* romanında şöyle yer bulur:

Geniş düzlüklerin her yerinde cesetler yatıyordu. Tren hattı boyunca uzanan cesetler daha önce geçen sığınma trenlerinden atılmış olmalıydı. Tren hattından uzak mesafede olan cesetler Mançular tarafından öldürülen insanlar olabilir miydi? Bütün cesetlerin üstündeki kıyafetler alınmış, çıplak bırakılmışlardı. Ayağında sadece beyaz çorabı kalmış bir kadının cesedi de karnında bıçak ile olduğu yerde kalmış bir asker bedeni de vardı. Asker kıyafetleri çalınmamıştı ama tüm bedeni kanlar içindeydi (2001: 118).

Japon halkına yönelik diğer halkların tepkileri *Tairiku no Hosomichi* romanında da yer almaktadır. Japonların paralarının ve eşyalarının yerel halk tarafından çalındığı anlatılır. Mançukuo’ya çalışmak üzere giden Shōsuke’ye iş arkadaşı Kitagawa, Mançukuo’nun geceleri tehlikeli bir yer olduğuna vurgu yaparak Japonya’dan yeni gelen kişilerin sokakta yalnız dolaştıklarında hırsızlık tehlikesiyle karşılaşabildiklerini ayrıca öldürülme vakalarının da yaşandığını söyler.

3.2.6. Üstü Açık Yük Vagonları

Romanlarda işlenen ortak konulardan biri de kaçıştır. İşgalin ardından birçok Japon güneye doğru kaçmaya çalışmıştır. Bu kaçışın izleri, *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanında sürülebilir. Bir grup Japon’un Shinkyō’dan Kore’deki 38. enlemde bulunan Kaijō (Kaisong) kentine kaçış hikayesinin anlatıldığı bu roman, özellikle üç çocuğu ile tek başına memlekete dönme hayalleri peşindeki bayan Fujiwara’nın kaçış mücadelesini resmetmektedir.

Japonların övünerek bahsettikleri ve dünyaya teknolojisi ile örnek olan Asya Treni, savaş yenilgisinin ardından, sıradan artık Japon halkın binebildiği bir tren değildir. Bu trenin yerini sıradan halkın kaçması için gönderilen *mugaisha*⁴⁶⁸ adı verilen üstü açık yük vagonlarından oluşan trenler alır. Sovyet işgalinin başlamasıyla bölgedeki Japonların kamplara ve çeşitli korunaklı bölgelere götürülmelerinde çoğunlukla bu yük trenleri kullanılır. Sawachi Hisae, romanında bu trenleri, “yük taşımak için kullanılan trenler” olarak belirtmiş, “yalnızca tekerleklerin üzerine tahta konulmaktan ibaret olan, tam anlamıyla üstü açık bir yük vagonları idi” (2015: 177) ifadeleriyle bu araçların esasında insan taşımacılığı için uygun olmadıklarını anlatmıştır. Bu trenlerle yolculuk esnasında, trenden düşen ve hayatını kaybeden insanlar da olur. Ayrıca bu yük vagonları, istasyon olmayan bölgelerde de sıklıkla durdukları için yolcuların eşyalarının bölge halkı tarafından talan edilmesi gibi durumlar da yaşanır. *Akai Tsuki* romanında, Bodankō ilinden güney istikametine gitmek üzere, askerlere ve ailelerine tahsis edilen askerî amaçlı trenden inen yolcuların, kendilerini bölgeye götürecek olan *mugaisha* ile karşılaştıklarında şaşırdıklarından bahsedilir.

3.2.7. Evlatlık Verilen - Öldürülen Çocuklar

Romanlarda işlenen bir diğer tema da, evlatlık verilen ya da aileleri tarafından öldürülen bebeklerle ve çocuklarla ilgilidir. *Senba no Sabu Chan to Gon* adlı romanda Shoichi karakteri, üstü açık trenlerle Shinkyō şehrine doğru yol alırken, hasta bir annenin bebeğini bir Mançu’ya vermek zorunda kalışını görmüştür. Mançukuo’da çocuk temasını en fazla işleyen iki yazar Masuda Shōichi ve Miki Taku’dur. Miki Taku, çoğunlukla Japon emperyalizminin çocuklar üzerindeki etkisini resmederken, Masuda Shōichi sığınma kamplarındaki kimsesiz çocukların hayatlarını romanlarıyla aktarmıştır.

⁴⁶⁸ 無蓋社

İki yazar da çocukluk - gençlik döneminde Mançukuo'da yaşamış oldukları savaş deneyimlerini romanlarında yansıtmışlardır. Miki Taku tarafından kaleme alınan *Horobita Kuni no Tabi*, Mançukuo'ya ait özelliklerin tümünü çocukların bakış açısıyla anlatmaktadır. Romanın son bölümünde, Mançukuo'da çocukların ölümleriyle ilgili olarak şunları yazar:

Hepsi kıpırdamadan öylece yerde yatıyordu. Vücutları (artık) soğumuştı. Bu topraklarda çalışan Japonların çocuklarıydılar. Hiçbir acı hissetmiyorlardı. Artık, eğlenceli, rahat bir dünyadaydılar. Kaçmalarına da gerek kalmamıştı. Çocuklar Mançukuo'nun kefaretinin ödemek için kısacık ömürlerine veda etmişlerdi. Bu çocuklar, yetişkinlerin hataları yüzünden yine toprağa döndüler. Hayır, sadece Japon çocuklar da değil. Birçok yerden çok sayıda çocuk Mançukuo topraklarında hayatını kaybettiler. Hiçbir anlam, hiçbir sebep olmadan (1974: 240 - 241).

Fujiwara Tei üç çocuğu ile yaşam mücadelesi verdiği Mançukuo'da aklından geçen anlık düşünceleri okur ile paylaşır:

Masahiro ve Masahiko'yu hayatta tutabilmek için Sakiko'yu feda etme düşüncesini anlıyordum. Ama gözümün önünde iştahla kavunu kemirmeye çalışan Sakiko'ya bakınca onu hayatta tutmam gerektiğine dair cesaretle doluyordum (2006: 221).

Miyao Tomiko *Shuka* romanında, savaşın kaybedilmesinin ardından kendi çocuklarının öldürülmesini isteyen bir annenin konuşmalarına kulak misafiri olur. Bir an kendi çocuğunu öldürme düşüncesi ve endişesini hisseder:

Tarō ve Jirō'yu sen öldür! Ben Kimiko'nun boynunu keseceğim, diye öğretmen Okamoto'ya söylenenleri duyan Ayako, Miyatsuke'yi öldürme ihtimalinden tiksinti duydu. Bu duygusallıktan değil, kendi güçsüz bedeni ile Miyatsuke'nin canına kıydıktan sonra sıra kendisini öldürmeye gelince

çocuğunu öldürdüğü için gücü tükenip kendini öldürememe endişesinden kaynaklanıyordu (1985: 247).

Mançukuo'nun yıkılışı birçok sorunu beraberinde getirirken, savaş sırasında ailesini kaybeden ya da geride bırakılan çocuklar ayrı bir tartışma konusu haline gelmiştir. Itoh, Çin'de II. Dünya Savaşı sonrası terkedilen/bırakılan çocukları “II. Dünya Savaşının unutulmuş kurbanları” (2010: 1) olarak tanımlamaktadır. Japonya Sağlık Bakanlığı bu kişiler için “Çin'de bırakılan Japon yetimler” tanımını yapmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında Çin - Japonya ilişkileri düzene girmediğinden, yetim bırakılan bu çocukların durumu sürekli görmezden gelinmiş, Soğuk Savaş Dönemi olan 1950 ve 1960'lar sürecinde iki ülkenin ilişkilerinin çerçevesini şekillendirmiştir. Çin Halk Cumhuriyetiyle diplomatik ilişkilerin olmaması ve yetim çocuklar için Japon hükümetinin de hiçbir girişimde bulunmayışı, bu kişilerin uzun süre Çin'de kalmasına sebep olmuştur (Itoh, 2010: 2).

Japonya'ya geri gönderildikten sonra yetimler, Yabancı Tescil Yasası'na göre yabancı vatandaş olarak kayıt yaptırmak zorunda kalmışlardır. Göçmenlik Denetimi Yasası'na göre, Japonya'daki yabancıların Japonya'daki refahı için yasal ve mali sorumluluklarını üstlenecek kefillere sahip olmaları gerekmektedir. Bu yasaya göre, bölgede kalan yetimler, akrabalarını bulamadıkları sürece anavatanları olan Japonya'ya dönemeyeceklerdir. Bu kişiler için en yakın akrabalar dışında, çok az sayıda Japon kefil olmaya istekli olmuştur (Itoh, 2010:103). Kefil gerekmesi, yetimlerin akrabalarını aramasının önünde büyük bir engel haline gelmiştir. Birçok ebeveyn, sadece sırlarını ifşa etme korkusuyla değil, aynı zamanda yetime kefil olunduğunda beraberinde getireceği mali yük nedeniyle de bu kişileri nüfusuna almak için istekli olmamıştır. Ayrıca, bazı durumlarda evlatlarını Mançukuo'da bırakan birçok ebeveyn yeniden

evlilik yapmış, yeni aileler edinmiştir. Önceki evliliklerden uzun süredir kayıp olan çocukların kefilleri olmak için eşlerinden onay alma sıkıntısı da olmuştur. Bu koşullar altında, kefil yükümlülüğü, yetimlerin akrabalarını aramak için ek bir caydırıcılığa dönüşmüştür (Itoh, 2010: 104).

3.2.8. Okinawa Savaşı

Savaşın etkisinin görüldüğü diğer bölgelerden biri de Okinawa'dır. Mançukuo temalı birçok romanda, Okinawa Savaşı'na dair anlatılar⁴⁶⁹ yer almaktadır. Mançukuo'daki Kantō Ordusu'na mensup askerlerden ve sıradan halktan insanların savaşmak üzere gönderildiği bölgelerden biri de Okinawa adasıdır. Takahashi, Okinawa'nın Japonya ile olan ilişkisini şöyle anlatmaktadır:

Savaştan önce, Okinawa'ya karşı Japonya'da ayrımcılık ve küçümseme eğilimi vardı. Böylesi şartlar içinde Okinawa Savaşı'nda⁴⁷⁰ mücadele verildi. Sonuç olarak Okinawa doğumlu askerler ve orduya bağlı 20.008, sıradan halktan ise 94.000 kişi bu savaşta hayatını kaybetti. Ayrıca ölenler arasında Japon askerleri tarafından öldürülen sıradan halktan insanların da olduğu problemler de vardı. Japonların Okinawa'ya yönelik ayrımcı davranışları savaştan sonra bile sürmüştür (1988: 82).

Kamikaze yo Izuko ni romanında da Okinawa savaşına yer verilir. Mançukuo'daki bazı erkekler Japonya'dakine benzer şekilde askere alınmakta ve kısa bir süre sonra da Okinawa'ya gönderilmektedirler. Inake Yukiko, "Düşmanın devasa silahları karşısında

⁴⁶⁹ Okinawa savaşına ilişkin hatıratları Takahashi dönem olarak ayırmıştır. İlk dönem hatıratlar, savaş yenilgisinden 1945 yılına kadar olanlar. Japonya doğumlu olan askerler tarafından kaleme alınan romanlarda Okinawa savaşının konu edildiği dönemdir. İkinci dönem, 1950 yılından 1960'lı yılların ilk yarısına kadar süren dönemdir. Okinawa doğumlu insanların kendi savaş deneyimlerini anlattıkları gerçek hikayelerden oluşan romanlardır. Üçüncü dönem, 1960'lı yılların son yarısından 1970'li yılların başına kadar süren dönemdir. Bu dönemde yazılanlar ise Okinawa savaşına tanık olmayan Japonya doğumlu yazarların Okinawa savaşına ilişkin yazdıklarıdır. Dördüncü dönem ise, 1970'li yılların başından 1980'li yılların yarısına kadar süren dönemi kapsayan romanlardır (Takahashi, 1988: 83).

⁴⁷⁰ Okinawa savaşı, 1931 yılında Japonların Mançurya'yı işgali ile başlayan ve 1937'de Japonlar tarafından Çin'e karşı uygulanan geniş çaplı saldırı ile gelişen fakat 1941 yılındaki Pearl Harbor saldırısı ile başladığına ilişkin yanlış inanışların olduğu bir savaştır (Ishihara 2001: 90).

duramayıp hepsi vuruluyorlardı. Aslında savaşıma değil, adeta ölmeye gidiyorlardı” (2015: 42) ifadeleriyle Okinawa savaşında silah olarak bedenlerini kullanan askerleri tasvir eder.

Japonya’da ilk ve son kez savaş döneminde kullanılan *gyokusai* ilkesinin sivil nüfus üzerinde uygulandığı tek yer Okinawa olmuştur. Bu terim tek bir adam kalana kadar ölümüne mücadele etmek anlamındadır. Uygulamada, Okinawa’ daki Japonlar ve Amerika Birleşik Devletleri kuvvetleri arasındaki çatışmalarda çok sayıda Okinawalı sivil hayatını kaybetmiştir. Aynı zamanda Japon askerleri ve resmi yetkililer tarafından da tecavüze uğrama, yağmalanma ve öldürülme olaylarına maruz bırakılmışlardır.⁴⁷¹ (Nozaki, 2008: 55)

1940'ların sonunda, Japon hükümetinin Okinawa konusunda Müttefik kuvvetleriyle barış anlaşması karşılığında Okinawa halkının Amerika Birleşik Devletleri askerî kontrolüne müsaade edilmesine devam etme kararı alınmıştır. Bunun üzerine bazı kişiler savaştaki Okinawalıların bu deneyimlerini incelemeye başlamıştır. Okinawa Zamanı (*Okinawa Taimuzusha*⁴⁷²) adlı gazete şirketi tarafından yapılan röportajlar ve 1949’da başlayan savaş anılarının paylaşımı, 1950 yılında *Tetsu no Bōfū*⁴⁷³ (Metal Fırtınası) adını taşıyan kitap sayesinde olmuştur (Nozaki, 2008: 56).

Okinawa’da 2001 yılında, ilk kez Okinawa – Mançukuo Derneği kurulur. Bu organizasyon, Mançukuo’dan dönen ve Okinawa’da yaşamlarını devam ettiren kişiler tarafından kurulmuş ilk yerel ve özgün dernektir. Bu dernek, Mançurya bölgesine turlar düzenleyerek 1995 yılında savaşının sona ermesinin yıldönümünü kutlamıştır. 229 üyesi

⁴⁷¹Nozaki (2008) Okinawa konusunda yazılanların birçoğunun roman biçimde yazıldığını belirtmektedir. Bu romanlardan bazıları için bkz. Furukawa Shigemi, Okinawa no saigo, Chuosha, Tokyo , 1947. Okinwa savaşına dair bkz. Nakahodo Shotoku, Okinawa no senki Asahi Shinbunsha, Tokyo, 1982

⁴⁷² 沖縄タイムズ社

⁴⁷³ 鉄の暴風

bulunan bu dernek her yıl genel bir buluşma düzenler. Ayrıca yıllık çıkan dergileri de bulunmaktadır (Araragi, 2013: 175).

3.2.9. Sığınma Kampları, Salgın Hastalıklar ve Sağlık Sorunları

Birçok romanda karşımıza çıkan “sığınma kampları”, genellikle “ölüm, salgın hastalıklar, açlık ve sefalet dolu yaşamlar”a tanıklık eder. Masuda Shōichi tarafından kaleme alınan, *Yakusoku*⁴⁷⁴, *Hoshikuzu to Chitta Kodomotachi no Isho*⁴⁷⁵, *Senba no Sabu Chan to Gon* gibi romanların ortak mekanı sığınma kamplarıdır. Bu kamplarda özellikle açlık, sefalet ve hastalıklar ile yaşam mücadelesi veren çocukların dramı anlatılır.

Kamplarda kalan en küçük yaştaki çocuklar 5 - 6 yaşlarındaydılar. Anneleri ve babaları düşman tarafından öldürülen, vurulan çocuklardı. Bu çocukların yaşanan durumdan habersiz olduklarını tahmin edersiniz. Japonya’ya dönme istekleri vardı. Fakat dönemiyorlardı. Etrafımızda samandan örülü kilim vardı. Oraya gelen yetişkinlere, bu kilimden iki cm koparıp onu para olarak düşünen ve “bunlarla Tokyo’ya dönebilir miyim” diye soran bir çocukla karşılaşmıştım. Onu gördüğümde bunlarla geri dönmen imkânsız demiştim. İki defa daha elinde, her defasında önceki samanlardan daha fazlasını toplayarak gelmişti. O zamanlarda da olmaz dediğimde gazete kağıtlarını para boyutunda kesip getirmiş, öylece beklemişti. Bunlarla olur galiba demişti. Geri dönmeyi beklerken, soğuk bir kış günü istasyona doğru giderken yarı yolda soğuktan hayatını kaybetti. İsmi hatırlayamıyorum, bir oğlan çocuğuydu.⁴⁷⁶

“Sığınmacılar kendilerine tahsis edilen çeşitli kamplarda yaşamlarını sürdürüyorlardı. Tüm kampların yaşam şartları oldukça kötü durumdaydı” (Masuda,

⁴⁷⁴ 増田昭一、約束、夢公房、2001

⁴⁷⁵ 増田昭一、星屑と散った子供達の遺書、夢公房、1998

⁴⁷⁶ 4 Temmuz 2018 Masuda Shōichi ile yapılan röportaj. Shinkyō Shikishima Sığınma Kampındaki çocuklardan birine ilişkin yazarın hatırladığı bir anı.

2009: 300). *Akai Tsuki romanında*, Namiko hanım ve ailesi Harbin kentinde önce National Hotel'e giderler. Burası Ruslar tarafından inşa edilmiş lüks bir hoteldir. Ancak kısa bir süre sonra Sovyet askerlerinin gelir. Diğer Japonlarla birlikte olmanın daha iyi olacağını düşünerek sığınma kampına giderler. Şehirde artan sığınmacı sayısı nedeniyle okullar, tiyatro binaları, büyük alışveriş mağazaları, oteller, depolar, resmi daireler ve Mantetsu çalışanlarına ait evler sığınma kampları haline getirilmiştir. Namiko, kızı ve oğluyla birlikte Momoyama İlkokuluna sığınır.

14 *Sai* romanının, Eski Ordu Kışlası (*Kyūrikugun Heisha*)⁴⁷⁷ adlı bölümünde genç kızın Japon Ordusu'nun bulunduğu kışlada sığınmacı hayatı yaşadığı zamana ait hatıraları aktarılır. Sovyet işgali ve Çin iç savaşı sırasında kışladan birçok şey çalınmıştır. Genç kız, ilk kez bu kışlaya sığınmacı olarak gittiğinde, mülteci yaşantısının ilk bu kışlada başladığını düşünür. Oldukça zor şartlar altında, uzun günler geçiren genç kız yüz günden fazla kaldığı bu yerde, sadece bir defa banyo yapabildiğini hatırlar. Sovyet askerleri 1946 yılı baharında tamamen Mançukuo'dan ayrılmışlardır. Ancak arkalarında bıraktıkları enkazın izleri, Japon halkının hayatında önemli yaralar açmıştır. Genç kızın Jilin kentinde daha önce eğitim gördüğü kız lisesinin derslikleri, Japonlar için sığınma kampları haline gelmiştir. Burada kalanlar arasında tifo hastalığı ortaya çıkmış doktor olmadığından eşler yardım etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca hastalar ve diğer insanlar arasında bit de yaygınlaşmıştır. Her sabah okul kapısı önünde ölü insan bedenleri kızaklar ile taşınır. Besin yetersizliği, yüksek ateş, doktor yetersizliği gibi nedenlerle birçok insan hayatını kaybeder. Sawachi, sığınma kampından taşınan ölü bedenlerin "sığınmacı hayatlarından kurtulurcasına" taşınmakta olduğunu ifade eder. Bir mezar taşı bile dikilmeden ölü bedenler sonsuzluğa dağda açılan kuyulara atılarak uğurlanır.

⁴⁷⁷ 旧陸軍兵舎

Kamikaze yo Izuko ni romanında tenya solucanlarının insan vücudunda bulunuşuna ilişkin tasvirlerin yapılmasının yanı sıra, tuvalette de rastlandıklarından bahsedilir. Çinliler ve Japonlar arasındaki kültürel farktan kaynaklanan hijyen konusundaki hassasiyete yemek alışkanlıklarından bahsedilerek değinilir. 14 *Sai* romanında, o dönemde ülkede birçok bulaşıcı hastalık olduğundan bahsedilmektedir. Bu hastalıklardan bazıları dizanteri, bağırsak tifosu, difteri, kolera, vebadır (2015: 18). Ayrıca romanın başat kahramanı genç kız, kızıl hastalığı nedeniyle hastaneye kaldırılır. Hastalığın iyileştiği dönemde ise, bütün cildinin soyulduğundan bahsedilmektedir. En küçük kardeşi de beyin zarı iltihabına yakalanır, üç yaşında ise dizanteri nedeniyle hayatını kaybeder. Ülkede savaş için verilen önemli eğitimlerden biri de hasta bakıcılığı ya da hemşirelik eğitimi (*kangofu kyōiku*)⁴⁷⁸ olmuştur. Öğrencilere verilen bu eğitim Sovyetlerin Mançukuo'ya saldırısıyla birlikte zorunlu bir iş haline dönüşür. Okullar hastane haline getirilirken her bir sınıf iç hastalıkların tedavisi, bulaşıcı hastalık üniteleri gibi çeşitli hastane birimlerine dönüştürülerek öğrencilerin yaralananlara ve hastalara yardımcı olmasına çalışılmıştır. Genç kız daha önce iki kardeşini bulaşıcı hastalıklardan kaybettiği için korku ve endişeye kapılır.

Nagereru Hoshi wa Ikite Iru romanında Fujiwara Tei, üç çocuğu ile Shinkyō'dan ayrıldıktan sonra Sensen (Sonchon) kentine geldiklerinde burada yaklaşık üç yüz kişi ile birlikte bir tarım okuluna yerleştirilir. Daha sonra, buradan ayrılarak tepede bulunan bir tapınağın yanındaki ofise yerleştirilirler. Kampta kırk beş yaşın altındaki bütün erkekler askerler tarafından götürülmüştür. 1946 yılının şubat ayında serbest bırakıldıkları haberi gelir. Kampa geri dönebilenler sağlığını kaybetmişlerdir. Ayrıca, kıyafetlerinin her yerinin, şapkaları ve düğme deliklerine kadar bit ile dolu (2006: 106) oldukları anlatılır. Fujiwara'nın büyük oğlu Masahiro difteri hastalığına yakalanır.

⁴⁷⁸ 看護婦教育

Hikiagesha grubu için Japonya'ya giriş yapmadan önce bakteri öldürücü DDT ile ilaçlanmak da hissettikleri “kirli olma” duygusunu pekiştiren bir unsur olmuştur. Masuda Shōichi, geri dönüş sürecinde çeşitli sağlık testlerinden geçtiğini anlatır: “Sasebo'ya ulaştığımızda çeşitli denetlemeler yapıldı. Bedenimizde herhangi bir hastalık olup olmadığı araştırıldı. Bu nedenle bir hafta kadar gemide bekletildik. 1946 yılı Aralık ayı idi, hangi gün olduğunu hatırlayamıyorum.”⁴⁷⁹

3.2.10. Komünist Ordu - Milliyetçi Ordu (*Hachirō gun*⁴⁸⁰ – *Kokufu gun*⁴⁸¹)

Sovyet işgalinin ardından Çin'de Milliyetçiler ve Komünistler arasında iç savaş yaşanır. Japonları tedirgin eden gelişme de, iç savaşın ortasında kalmalarıdır. bir diğer önemli gelişmedir. Inake *Kamikaze yo Izuko ni* romanında iki ordu arasında yaşanan çatışma ortamını şöyle aktarır:

O dönemlerde Shinkyō, Çan Kai - Shek yönetimindeki Milliyetçiler Ordu tarafından kontrol altına alınmıştı. Ancak Shinkyō'nun çevresinde Komünist Ordu'nun saldırısına uğramış, her iki ordu arasında şiddetli bir çatışma çıkmıştı. Nihayet güvenlik ve istikrar sağlandı derken yine dışarı çıkamaz olmuştuk. [...] Savaşın ardından üç gün geçmişti. Şehirler birden sakinleşti. Çin Milliyetçi Ordusu ortadan kaybolmuş bu defa şehir Komünist Ordusu'nun denetimi altına girmişti. Sovyet ordusu ile bağlantılı olan Komünist ordu destekçileri yönetime geçerse, bizim Japonya'ya dönüşümüz giderek umutsuz bir hale dönüşecekti. Dahası Komünist Orduya karşı korku duyan bizler daha da tedirgin olacaktık. Ancak, sonraları Komünist Ordusu'nun bize karşı davranışlarını görünce korku dolu düşünceler ortadan kalmış hatta bu orduya karşı sempati duyar olmuştuk (2015: 169).

⁴⁷⁹ Masuda Shōichi 4 Temmuz 2018 tarihli Odawara'da yapılan röportaj.

⁴⁸⁰ 八路軍: 1937 - 1947 tarihleri arasında Çin Komünist Partisi ile doğrudan bağlantısı olan Çin Ulusal Devrim Ordusudur. Sekizinci Yol Ordusu olarak da bilinir. <https://kotobank.jp/word/八路軍-114875> (Erişim Tarihi: 19. 10. 2019)

⁴⁸¹ 国府軍: Çin'de milliyetçi kanadı temsil eden ordudur.

Sawachi Hisae, Hachiro Ordusu (Komünist Ordu) ve Chiang Kai - Shek'in Ordusu arasındaki savaşı şu ifadelerle anlatır:

1946 yılı bahar aylarıydı. Chiang Kai - Shek'in Milliyetçi Ordusu Amerikan üretimi kaliteli üniformalarını giymiş, marşlar söyleyerek Jilin kentine girdiler. Ben Milliyetçi - Komünist Ordu arasındaki iç savaşın tam da yakınımda olduğu dönemde küçük bir kız çocuğuydum. Mao Zedong'un Ordusunu sonradan öğrenmiştim. Hachirō Ordusu olarak adlandırılan Komünist Ordu, pamuktan üretilmiş üniformalar giymiş ellerindeki küçük silahlara kırmızı kırmızı ip bağlamışlardı (2008: 24).

Akai Tsuki romanında ise Milliyetçi Ordu ile Komünist Ordu arasında yaşanan iç savaş şöyle anlatılmaktadır:

Harbin 20 Ağustos 1945 tarihinde Sovyet Ordusu'nun gelmesinden itibaren Sovyet askerî yönetiminin idaresi altına girmiş, 1946 yılı Ocak ayında Milliyetçi hükümetin gönderdiği birlikler, Harbin kentini bu hükümete bağlı kılmışlardı. Fakat şehrin çevresinde Çin Komünist Partisinin Kuzeydoğu Demokrasi Ordusu⁴⁸² tarafından çevrilmişti. Ardından 26 Nisan 1946'da, Sovyet Ordusu Harbin'den çekilince, Komünist Ordu şehri işgal etti. O zaman normal olarak Milliyetçi Ordu ile iç savaş başladı (Nakanishi, 2001: 213 - 214).

Nagareru Hoshi wa Ikite Iru romanında bayan Fujiwara'nın eşi de Hachirō Ordusu'na hizmet etmek zorunda bırakılır. Bu sırada hastalanan bay Fujiwara, Hachiro Ordusu'nun askerleri için hizmet veren hastanede tedavi görür. Anavatana dönmeyi sabırsızlıkla bekleyen Japonlar açısından bakıldığında, tüm Japonların ülkelerine geri dönmelerini destekleyen Amerikan Ordusu ve onların müttefiki Milliyetçi Ordu'nun galibiyeti arzu edilmiştir. Amerika'dan destek alan, en yeni ekipmanları kuşanmış bu ordu oldukça şık görünümüdür. Fakat ordunun savaş becerisi, Komünist Orduya göre bir hayli zayıftır. Komünist Ordu, savaş deneyimi olan bir ordu olduğu için, Milliyetçi

⁴⁸² 東北民主連軍

Orduya göre daha güçlüdür (Inoue, 2015: 237). Nitekim, Mançukuo'nun tamamını kontrol altına alan Çin Komünist Partisi, Çin'de tüm toprakları birleştirmeyi başarır ve 1949 yılında, Çin Halk Cumhuriyetini kurar. Bununla birlikte ülkedeki savaş ortamı son bulmuş, Milliyetçi Parti hükümeti Tayvan'a kaçmıştır (Inoue, 2015: 245).

3.2.11. (Anavatana) Geri Çekilme (*Hikiage*)

Savaşın sona ermesinin ardından imzalanan, Postdam Deklarasyonu'nda yurtdışındaki çeşitli bölgelerde bulunan Japonlar ile ilgili bir madde yer almamıştır. Bu dönemde, yurtdışındaki Japonların Japonya'ya çekilmelerinin zaruri bir durum olmadığı, Japon hükümetinin o dönemde yurtdışındaki Japonların bulundukları yerde kalmaları gerektiği teklifini⁴⁸³ önermiştir.

Lori Watt, "II. Dünya Savaşı sonunda Asya'daki demografik hareketlerin en az II. Dünya Savaşı kadar XX. yüzyılda önemli değişimlere sebep olduğunu"⁴⁸⁴ (2009: 3) belirtir. Dolayısıyla sömürgelerdeki Japonlar, Japonya'ya geri çekilmiş, aynı zamanda Japonya'daki yabancılar sınır dışı edilmiştir. Takuya Inoue, Mançukuo'da yaşayan Japonların ülkelerine dönmeleri konusunda, Japon hükümetinin tavrının oldukça soğuk olduğunu belirtir. Japon yönetimi, "Japonya'da hava saldırıları nedeniyle gıda ve kalacak yer yetersizliği", "gemi sayısındaki yetersizlik ve limanların uygun olmamasını" (2015: 35) sebep olarak gösterir. II. Dünya Savaşı sonrası ülkede yaşanan kriz ortamı düşünüldüğünde, Japon hükümetinin sömürge topraklarında kalan Japonları geri almaya yönelik tavrının soğuk olmasının ülkenin şartlarıyla doğrudan ilişkili

⁴⁸³ 現地定着方針

⁴⁸⁴ Geri dönüş ve sınır dışı edilme, savaş sonrası Japonya'da önemli değişimleri beraberinde getirir. Japonya'nın yenilgisinin beraberinde getirdiği Asya'nın haritasının yeniden çizilmesi ve Japonya'nın Asya'daki konumudur. Bu yeni harita ile Japonya'nın ulaştığı geniş imparatorluk egemenliği sahasının elinden alındığı, sadece dört adanın resmi olarak Japonya'ya ait olduğu şeklinde resmîyet kazanır. Savaş öncesi Japonya'ya ait olan sömürgeler ve bölgeler Japonya'dan ayrılır. Okinawa 1879'dan 1972'ye dek Amerika Birleşik Devletlerinin kontrolü altında bırakılır. 1905'den beri Japonya'nın kontrolü altında bulunan Sahalin ve 1875'ten itibaren Japonya'nın hâkimiyetindeki Kuril adaları Sovyetler Birliğine bırakılır. Sonuç olarak bu adalarda yaşayan halk Sovyetler Birliği yönetimi altında kendi kaderine bırakılır (Watt, 2009: 3- 4).

olduğu anlaşılmaktadır. Japon hükümeti, bu sivilleri, bu ülkelere emek hizmetlerini sunarak Çin ve diğer Müttefik Güçlere karşı savaş tazminatı olarak değerlendirmek istemiştir. Hükümet, savaş tazminatlarını ve sivillere ilişkin hükümetin kaygılarını Ch'ang Kai-Şek ile sıkı bir gizlilik içinde müzakere etmeye çalışmıştır (Katō, 2007: 13).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, 1946 yılında Çin'deki Komünist Ordu, Japonların ülkeden gitmelerini istememiştir. Bunun sebebi, Japonların alıkonularak askerî işler ve diğer alanlarda kullanılmalarının düşünülmesidir. Öte yandan, Çan Kai - Shek yönetimindeki Çin Milliyetçi Ordusu, Japonların tamamıyla ülkeye geri gönderilmesini istemişlerdir (Inoue, 2015: 224). Bu durum Sawachi Hisae'nin *14 Sai* romanında da anlatılır. “Trenin bir vagonunda Milliyetçi Ordu mensubu olan ve Japonları ülkelerine göndermek ile görevli kişiler var gibiydi” (2015: 179) ifadeleri ile Milliyetçi Ordu'nun Japonların geri dönüş sürecinde destek verdikleri belirtilmektedir. Geri dönüş süreci ise *14 Sai* romanında ise şöyle anlatılmaktadır:

Geri dönüş hazırlıkları başladı. Bu babaların hayalleri değildi, her kapıya ailenin üye sayısının yazılması emredilmişti. Tifo gibi hastalıkların önlenmesi için aşılama da başlamış, basılı malzemeler, manzara fotoğrafları ve askerlerin de dâhil olduğu hiçbir fotoğrafın Japonya'ya götürülmesine izin verilmeyeceği duyurulmuştu. Genç kız aile fotoğrafını nazikçe çıkardı. Karşı gelenler çıkarsa toplu halde geri dönüşleri durdurulacaktı. Her bir mülteci kampında geri dönmek üzere büyük gruplar oluşturulmuş, bilgiler en ince ayrıntısına kadar iletilmişti. En korkutan konu ise, gruplarında bulaşıcı hastalığı olanların geri dönüşlerinin iptal edileceği tebliği olmuştu. Bir grupta tek kişinin bile hasta çıkması durumunda, grubun tamamının geri dönüşü durdurulmaktaydı (Sawachi, 2015: 167).

Mayıs 1946'ya kadar geri dönüş trenleri sıradan sivillere ulaştırılmamıştır. Bu sorunun başlıca nedeni, Sovyet Ordusu'nun Mart 1946'ya kadar Mançukuo'yu işgal etmeye devam etmesidir (Manshukokushi, 1970: 809). Bu işgal haberini ordunun üst

kademesindeki kişiler önceden haber almışlar ve ülkeyi terk ederek, durumdan habersiz Japon halkı Mançukuo'da bırakmışlardır. Japonya'nın Potsdam Deklarasyonu'nu kabul ettiği gün (14 Ağustos 1945), Togo Shigenori⁴⁸⁵, Çin ve Güneydoğu Asya'daki genel konsoloslara gizli bir emir gönderir. Bu emir, Japon hükümetinin, *Gaichi* (Japonların yurtdışında yaşadığı topraklar) topraklarında yaşayan bölge sakinlerinin erken geri dönüş kararından vazgeçmeleri ve savaştan sonra sivillerin yerlerinde kalmalarına yönelik bir emirdir. Kore, Tayvan ve Sahalin üzerinde yetki sahibi olan Japonya İçişleri Bakanlığı (*Naimushō*)⁴⁸⁶da, 19 Ağustos'ta bu bölgelerde benzer emirler yayınlanmıştır. Potsdam Deklarasyonu sadece Japon ordusunun terhis edilmesini ve askerî personelin erken geri dönüşünü şart koşturmuştur. Ayrıca Japonya'da geri dönenlerin yerleştirilebileceği mekânların yetersizliği de bu kararın alınmasında etkili olmuştur.

Japonya'ya geri alınış sürecinin başlarında, Amerika Birleşik Devletleri İşgal Kuvvetleri Komutanlığı, Japonların geri çekilme operasyonunda sadece Japon gemilerinin kullanılmasını şart koşar. Fakat, süre daha da netleştğinde Amerika Birleşik Devletleri, Uzak Doğu'daki göçmenlerin taşınabilmesi için kendi kaynaklarının kullanımına izin vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri işgal kuvvetleri kargo gemileri ve çıkarma gemilerini kendi denetimleri altındaki bölgeden Japonya'ya göndermek üzere tahsis etmişlerdir (Katō, 1995: 116). Birçok romanda, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu süreci hızlandıran önemli bir etken olduğu belirtilirken, ülkelerine dönmek isteyen mağdur Japonlar için önemli bir yardımı eli olarak değerlendirilir. Sawachi, savaş sonrası hayatına ve düşüncelerine yer verdiği *Kibō to Yūki, Kono Hitotsu no Mono: Watashi no Tadotta Sengo*⁴⁸⁷ kitabında şu ifadelerle bu süreci aktarır:

⁴⁸⁵ 東郷 茂徳 (1882 - 1950): Büyük Doğu Asya Bakanı ve aynı zamanda Dışişleri Bakanı'dır.

⁴⁸⁶ 内務省

⁴⁸⁷ 希望と勇気、この一つのもの：私の辿った戦後

Bir gece bomba sesi duyduk. Uzakta bir yangın görüldü. Çin savaş hattından dönen küçük bir kız, havan topu atıldığını söyledi. Bu olayın hemen ardından *Kokufugun* (Milliyetçi Ordu) işgali başladı. Milliyetçi hükümetin siyaseti altına girmek demek, kazanan Amerika Birleşik Devletleri siyasetinin hakimiyetine girmek demektir. Bu durum ise, *hikiage* (geri çekilme) başlamasını sağlayacaktı. Çünkü aradan yüz gün kadar geçtikten sonra Japonya'ya geri dönmek üzere hazırlıkların başlaması emri verilmişti (2008: 25 - 26).

Fujiwara Tei'nin *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanında da Amerikan askerlerinin yardımından bahsedilir. Özellikle Kore'deki 38. enlemi geçerek Kaijō'ya (Kaisong) ulaşan Japonlara, Amerikan askerlerinin yardım ettiği anlatılır.

Bizleri almaya Amerika Birleşik Devletleri askerlerinin kamyonları geldi. Dinmeyen gözyaşları ile önümde duran Amerikan askerlerine bakıyordum. Asker, Masahiro ve Masahiko'yu işaret ederek “senin çocukların mı” diye soruyordu kesin. İki elimle kamyonu yaslanmış defalarca başımı eğerek ağlamıştım. [...]Etrafıma baktığımda (kamyonlara) benim gibi kadın ve çocuklar binmişti. [...] Kısa bir süre sonra Kaijō'daki sığınma kamplarına ulaştık. Masahiro, Masahiko herkes kurtulmuştu. Amerikan askerleri bize yardım etmişti (2006: 246 - 247).

Sawachi Hisae *14 sai* romanında Mançukuo'da savaştan sonra hayatta kalan Japon halkı için terk edilen insanlar (*kimin*)⁴⁸⁸ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. O dönemde *naichi* ve *gaichi* terimleriyle ifade edilen “ülke içi” ve “ülke dışı” algısı, geri gelen Japon halkı için belirgin bir gerçekliği oluşturmaktadır. Esasında, bu kişiler *gaichi* bölgelerinde yaşamış kişiler olsalar da nihayetinde *naichi* olarak adlandırılan Japonya'daki halktan farklı değildir. Park, *hikiagesha* grubunun Japonya'ya eklemlenme sürecini şu ifadelerle aktarmaktadır:

⁴⁸⁸ 棄民

Hikiagesha grubu, sömürgelerde ailelerini ve kazandıkları birikimlerini kaybetmiş, acı dolu tecrübelerin ardından Japonya'ya geri dönmüşlerdir. Ancak, geri döndükleri Japonyada yiyecek sıkıntısı ve diğer sebepler ile dönenlere yardım eli uzatılamamıştır. Akrabaları da onların dönüşünü sevinç ile karşılamamışlardır. Yaşamak için uygun bir yer bulamayan bu kişiler ,ekilmemiş arazilere yerleşmek üzere gönderildiler. Bir diğer ifadeyle, onlar için (Mançukuo'da olduğu gibi) yeni yerleşim bölgeleri açıldı (Park Yuha, 2016: 10 - 11).

Japonya'ya geri alınma sürecinin sona ermesi, 1949 yılını bulmuştur. Bu nedenle, 1945 ile başlayan dönem de, savaşta yaşananları kaleme alan yazarların sayısı doğal olarak sınırlı olmuştur (Takahashi, 1988: 33). II. Dünya Savaşı'nın sonunda, yurtdışında bulunan yaklaşık 6.6 milyon Japon ülkelerine geri dönmeyi beklemiştir. Bu sayının yaklaşık yarısı asker, diğer yarısı çiftçi yerleşimci ve Mançurya ile Güneydoğu Asya'da (*gaichi*) Japonya'nın idaresi altında çalışmakta olan sivil personeldir. Geri dönen Japonlar 1945 - 1948 yılları arasında Japonya nüfusunu %8 arttırmıştır (Wakatsuki, 1991: 250 – 251).

Aynı ulusa mensup olan bu kişiler sömürge ülkelerinin yaşam şartlarına alışmak durumunda kalan, Japonya'ya döndükten sonra ciddi kimlik sorunlarıyla yüzleşen, *hikiagesha* grubunu oluşturanlardır. *Naichi* ve *gaichi* algısının hissedilir oluşu, bu durumu halkın da benimsemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Birçok Japon, sömürgelerden dönen *hikiagesha* grubunu yayılmacı ve işgalci dönemi anımsatan kimlikler olarak algılamıştır. Sömürge döneminde yaşananların somut gerçekliğini taşıyan bu grup, Japonya için *naichi* – *gaichi* ikileminin doğurduğu olumsuz sonuçlarından sadece birine ilişkin sosyolojik örnekleme teşkil etmektedir. Sawachi Hisae'nin romanında da *naichi*, “Mançukuo'dan bakınca Japonya topraklarını ifade

ediyordu” (2015: 50) olarak tanımlanmıştır. Sömürge dönemi yaşantılarını kaleme alan yazarlarda bu ikilem dikkati çeker.

Geri çekilme süresince, yalnızca yurtdışındaki Japonların geri getirilmesi amaçlanmamış aynı zamanda Japonya’da ikamet eden yabancıların da sınır dışı edilmesi durumunu beraberinde getirmiştir. Bu proje, ivedilikle uygulamaya konulmuş ve 1950 yılı Kasım ayında sonuçlandırılmıştır. Yaklaşık 1.3 milyon insan, Japonya’dan sınır dışı edilir. Bu proje, bir anlamda tekrar saf bir Japon halkı oluşturma (Park Yi Jin, 2014: 45) amacı taşımaktadır.

Geri dönüş, sömürgelerde (*gaichi*) kimliğini taşıyan Japonların, Japonya’daki (*naichi*) Japonlar ile birleşmesidir. Bu birleşme, esasında aynı etnik kökene mensup iki farklı Japon tipini bir araya getirmiştir. Farklı sömürge topraklarında yaşayan, o bölgelerin kültürleri ile şekillenen *gaichi* tanımlaması altında kalan Japonlar, bu süreci içine düştükleri/düşürüldükleri kimlik problemleri ile mücadele içinde geçirmişlerdir. Japonya’nın ihtişamlı sömürge imparatorluğunun farklı coğrafyalarında önceleri üst sınıfa mensup bir halkı oluşturan bu kişiler, savaşın ardından birlikte yaşadıkları tüm milletlerden daha düşük bir pozisyonda bırakılmış, Japonya’ya döndükten sonra da ikinci sınıf vatandaş konumunda kalmaktan kurtulamamışlardır. Watt, bu olguyu “metropolde yaşayan Japonlar, kendilerini sömürge projesinde başarısız olan ve Japonya’nın imparatorluk tarihinde bütünüyle engel oluşturan bu tarihin sorumluluğunu, sömürgelerden dönenlere yükleyerek kendilerini onlardan ayırdılar” (2009: 17 – 18) diyerek tanımlamaktadır. Japon hükümeti yayılmacılık dönemindeki uygulamalardan kendini soyutlayarak, *hikiagesha* topluluğu adlandırması ile *naichi* - *gaichi* ayrımını savaş sonrası Japonya’sına taşımıştır. *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* romanında Fujiwara Tei, Japonya’ya döndüğünde Japonlar ile *hikiagesha* (geri çekilenler) grubu arasındaki farka dikkat çeker.

Masahiro yüksek sesle bağırdı. Kimono giymiş bir kadın önümüzden geçiyordu. Ben de Masahiro gibi garipsemişim. Savaş yenilgisi altındaki Japonya'daki kadınların da bizler gibi sefil görüneceklerini düşünmüştük. Ben de bir Japon kadınıydım. Önümde sırt çantası ile yürüyen genç kız da bir Japondur ama Masahiro'nun gösterdiği kadından farklı birileri gibiydik. Bizler kirli *hikiageshalar* idik (2006: 299).

Japonya Nisan 1952'de imzaladığı Japonya - Çin Barış Antlaşması ile Tayvan'daki Çin yönetimi ile diplomatik ilişkileri geliştirme yolunda adım atmıştır. Ekim 1949'da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti ile uluslararası yasalar üzerinde hâlâ savaş durumunu sürdürmüş, teslim oluşunun ardından yirmi yedi sene geçmesinin ardından, Eylül 1972 yılında iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşme sürecine girmiştir (Eguchi, 2001: 161). II. Dünya Savaşı sonrasında, ülkeye geri çekilenler/dönerler adapte olma sıkıntısı yaşarken, hükümette savaş dönemi Japonyası ile ilgili “olumlu izlenim” oluşturma bilinci hâkimdir. Bu süreçte He (2006), Japon hükümetinin savaş döneminde özellikle kullandığı ulusal efsaneleri savaş sonrası dönemde de kullanmayı sürdürdüğünü savunmaktadır. He, savaş sonrası Japonyasında yaratılan efsanelerin tehlikeli boyutlarını şu genellemeler ile açıklamaktadır:

Üç tür ulusal efsane, devletlerarası uyum için özellikle zararlıdır. Birincisi, ulusal üstünlük iddiaları ile abartılan ya da imal edilen kendini yüceltme efsanesidir. Bu durum ayrıca, geçmiş başarılar, mağduriyet algıları, aynı zamanda ulusun ahlaki üstünlüğü için bahsedilen ulusal misyonları meşrulaştıran bir “ulusal şehitlik kültürü” yarattığı için, kendini yüceltme durumunu arttırabilmektedir. İkincisi diğer ülkelere karşı, geçmişteki hatalarını reddetme ya da makûl gösterme durumudur. Üçüncüsü, başkalarını kültürel olarak aşağılayıp reddeden ve onları kötü niyetli olmakla suçlayan ya da onları geçmişteki travmalardan sorumlu tutarak diğer mitleri kötülemektir (2006: 70).

Savaş sonrası Japonyasında devam eden bu üstünlük anlatıları, Çin – Japonya arasındaki ikili ilişkileri gerilimli boyuta taşımıştır. Bu gerilim, tarihin doğru yansıtılması tartışmalarını berberinde getirir. 1950'ler ve 1960'lardaki Japon ders kitapları “militarist dönemi” yücelterek, askerlerin efsanevi gücünün anlatıldığı, savaş sürecinde Japon kurbanlarını vurgulayan; Asya ülkelerindeki Japon zulümlerinin ise göz ardı edildiği bir dönem olmuştur (He, 2006: 72). Durum böyleyken, Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyeti'yle diplomatik ilişkileri iyileştirmek için yapılan görüşmeler, 1972'de gerçekleşebilmiş, böylece Japonya'nın savaştaki sorumluluğunu sorgulaması için pek çok Japon'a güçlü bir teşvik olmuştur⁴⁸⁹ (Nozaki, 2008: 51).

Aynı yıllarda, savaştan sonra, bölgede kalan Japon halkı ile ilgili sorunlar da önemli bir tartışma konusu haline gelir. Sawachi Hisae savaş dönemine ilişkin düşüncelerini ve hayat öyküsünü kaleme aldığı *Kibō to Yūki, Kono Hitotsu no Mono: Watashi no Tadotta Sengo* adlı kitabının *Tsuterarete* başlığını taşıyan ikinci bölümünde ,bu soruna yer verir. Çin'de kalan ve ait olduğu ülkede yaşayabilme hakkı kazanabilmek için *eijū kikoku hoshō*⁴⁹⁰ adı verilen bir belgeye sahip olmak zorunda olan Japonlar Japonya'ya dönebilme sıkıntısı ile yüzleşir. Sawachi'nin romanında bu konuya yer vermesinin nedeni, Tokyo bölge mahkemesinde alınan bir kararın anlamsız oluşuna bir tepkidir. Mahkemenin aldığı bu karara göre, savaştan sonra Japonya'ya dönemeyip bölgede yaşamaya devam etmek zorunda kalan Japonların geri alınmasında yaşanan

⁴⁸⁹Bu gelişmelerden en önemlisi, Asahi gazetesinde çalışan Honda Katsuichi tarafından, 1971 Ağustosunda “*Chūgoku no Tabi*” (Çin'e Yolculuk) başlığı taşıyan Nanking Katliamı ve Japonların savaştaki diğer katliamlarına ilişkin bir dizi rapor yayımlamasıdır. Bu raporlar 1970 yaz döneminde hayatta kalanlar ile olan görüşmelerden oluşmaktaydı. Honda'nın bu çalışması, Japon halkına Çinlilerin yaşadıklarını aktaran önemli bir ses olmuştur. Honda'ya göre Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerin kurulabilmesi, geçmişte Çin'de yapılan Japon saldırganlığını kabul etmeden mümkün olamazdı. Ayrıca Honda, Amerika Birleşik Devletleri basınının Vietnam'daki Amerika Birleşik Devletleri gaddarlığına sessiz kalmayışından etkilenmiş, Japonya'nın Çin üzerindeki tutumunu Amerika Birleşik Devletleri – Vietnam Savaşı'ndaki duruma benzetmiştir (Nozaki, 2008: 53).

⁴⁹⁰ 永寿帰国保証

sıkıntılar için “Japonya’nın herhangi bir sorumluluğu yoktur”. Bu karar yazar tarafından şöyle eleştirilir:

Nihayetinde sömürge yerleşimcisi olarak bölgeye gönderilen bu kişiler esasında o dönemin siyasi amaçları için mağdur edilen insanlardır. Ishihara Kanji ve Katō Kanji’nin teşvikleri sonucunda gerçekleşen Mançukuo sömürge yerleşimi düşüncesi ile küçük bir ülke olan Japonya’dan, Çin’e sömürge yerleşimi yaptırılmış, toprakları çalınmış, Mançukuo’nun kontrol altına alınması projesi hayata geçirilmiştir. Sınır hattına oldukça yakın bölgelerde sömürge yerleşiminin uygulanması bu insanların, Sovyetlerle karşı çıkabilecek herhangi bir savaşta feda edilebilecekleri anlamını taşıyordu. Bu toprakların büyük bir çoğunluğu, Çinli çiftçilerin ekip biçtikleri topraklardır. Bu topraklara hiç para ödenmeden ya da oldukça az miktarlarda para ödeyerek bölgedeki halkın ellerinden çalınarak alınmıştır. Japonya kontrolündeki bu alanlarda, herhangi bir değişikliğin meydana gelmesi durumunda, (bölgeye gönderilen) halkın hiçbir yaşam garantisi yoktur. Japonya’nın kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan Çinli halk fakir çiftçilerdi. Savaşın son zamanlarında, sömürge yerleşimlerdeki erkekler, *nekosogi* uygulaması ile Kantō Ordusu’na alınırken, Sovyetlerin savaşa girmesinden hemen önce, Mançukuo’nun üçte ikisinin terk edilmesi planı ile ordudaki önemli isimler bu topraklardan kaçmıştır. Sovyetlerin savaşa girmesiyle kadınlar, çocuklarıyla birlikte kızgın yaz sıcaklarından, aşırı soğuk kış günlerine kadar geçen süre boyunca sığınma-kaçma-ölüm durumlarına maruz kaldılar. Tüm yaşananlar, kaçması mümkün olmayan ölümleri getirdi. Fakat, sömürge yerleşimci ailelerinin bu yaşadıkları kader, onlara ülkeleri tarafından yaşattırılmıştı. Uzatmaları gereken eli uzatmayarak, bir çoğunu kurban eden bu ülkenin, hiçbir sorumluluğu yok öyle mi (Sawachi, 2008: 14 - 15)?

Sawachi Hisae *14 Sai* romanında, geri dönüş sürecini romanın son kısmını oluşturan ve *Nihon e* başlığını taşıyan bölümde okurlarla paylaşmaktadır. Savaşın bitişi, Sovyet işgalinin sona ermesi ve Çin iç savaşı gibi zorlu deneyimlerin ardından, ülkeye

dönüş süreci de zorlu bir deneyim olmuştur. Yazar romanında şu ifadeler ile dönüş sürecini anlatmaktadır:

Hikiage ile ilgili birçok hatıra vardı ancak, geri döndüğü dönem, Japonya topraklarına ayak bastığı liman (Hakata, Sasebo vd.) yolda yaşananlar, birçok yaşantının kendine göre farklılık gösterdiğini fark etmişti. Her biri kendine göre acı deneyimlerdi. Japonya'ya ulaşabileceği, hayatını kaldığı yerden devam ettirebileceği düşüncesi ise hiç yoktu (2015: 171).

Savaşın sonra, Çin - Kore ve Japonya üçgenindeki savaş izlerinin bir diğer tartışmalı meselesi de Yasukuni Tapınağı ile ilgili olanıdır. *Tairiku no Hosomichi* romanında başat kahraman Shōsuke, Mançukuo'da Sovyet işgali başladıktan sonra eşine mektup yazar. Eğer kendisi ile buluşmak isterse, 12 ağustos günü sabah sekizde Yasukuni Tapınağı'na gitmesini ister. Bu durum, Shōsuke'nin savaşta hayatını kaybedeceğini düşünmesinin yanı sıra ölmeden önce mektubu kaleme aldığı gün, eşinin ruhu ile buluşabileceği en doğru yerin, hayatını kaybetmiş diğer askerlerin de bulunduğu Yasukuni Tapınağı olduğunun yansımasıdır. Askere alındığında, tüm askerlere onları tanıyabilecekleri bir künye verilir. Bu künye sayesinde savaşta ölürlerse Yasukuni Tapınağına gidebilecekleri söylenir. Shōsuke ise, Yasukuni Tapınağı'na gitmek istemez. Eşine yazdığı mektup aklına gelmiştir. Yazdıklarının samimiyetine inanan eşinin, çocuklarını da alarak Yasukuni Tapınağı'nda dua ettiğini hayal eder ve üzülür.

Yasukuni Tapınağı, Japonya'nın günümüzde Çin ve Kore ile yaşadığı gerilimlerin merkezinde olan bir dinî mekandır. Bu konuyla ilgili üç ülkenin de önemli siyasi figürlerinin görüşlerini araştıran Yongwook Ryu, bu tapınağın Çin, Kore ve Japonya ile olan ilişkisini şöyle tanımlamaktadır:

Tapınağın Japonya'nın geçmişteki sömürgeci fetih yapısı ile olan bağlantısı, birçok Koreli ve Çinlinin akıllarında, Japon sömürgeciliğinin acı verici anılarını çağırıştırıyor. Bu nedenle, Japonya, yeniden “milletimize” karşı düşman ve saldırgan olarak hatırlanır. Bu durumun sebebi, üç ülkede de milliyetçiliğin güçlenmesi, bölgesel işbirliğinin zayıflaması ve bu ülkeler arasındaki ilişkilerin kötüleşmesidir” (2007: 705).

Yasukuni Tapınağı, bir yanda milliyetçi duygularla dönemin militarist yapısına olan bakışın, diğer tarafta Çin ve Kore ile ilişkilerin normalleşmesinin önemli olduğunun vurgulanması gerektiğine ilişkin tartışmaların merkezindedir.

SONUÇ

Kolonyalizm kavramı, her ne kadar Batı ülkeleri odaklı bir mesele olarak kabul edilse de, II. Dünya Savaşı öncesindeki süreçte, Japonya'nın da Asya kıtasında emperyalist bir siyaset izleyerek Kolonyalizm'i uyguladığı bir vakıadır. Dünyaya bağımsız bir devlet olduğunu ilan eden Mançukuo Devleti, Japonya'nın Asya kıtasındaki sömürgeciliğinin somut bir örneği olarak tarihteki yerini alır. Bu çalışmada, savaş öncesi ve savaş sonrası süreçteki Japonya ve Mançukuo ilişkisinin otobiyografik romanlara nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu amaçla, Post - Kolonyal edebiyat eleştirisi yöntemi kullanılmış, romanlarda sömürge dönemine ait kültürel melezlik, kültürel çoksesselik, kolonyalizm karşıtı ifadeler tespit edilmiştir. Bu romanlarda sömürge yerleşimi, sömürge ülkesinin vatandaşları olan Japonların bakış açısı ile aktarılmıştır.

Romanlarda kolonyal sürece ilişkin anlatıların, Mançukuo Devleti'nin özellikleri ile tutarlılık gösterdiği tespit edilmiştir. Romanların yazarları, Japonya'nın savaşı kaybetmesi ile birlikte yıkılan Mançukuo Devleti'nin tarihî, coğrafi, beşeri ve toplumsal yönlerini aktaran, o döneme tanıklık eden, bizzat yaşayan kişilerdir. Yazarların, çocuk ya da genç yaşta bölgede yaşadıkları bireysel tecrübelerle tanıklıklar, edebi bir süzgeçten geçirilerek Japon toplumuna aktarılmıştır. Mançurya bölgesi ve Mançukuo Devleti'nde yaşayan göçmen Japonlarla ilgili, doğrudan tanıklığa ve yaşamışlığa göre yazılan ilk roman, tezimizde de incelediğimiz Fujiwara Tei tarafından kaleme alınan *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* adlı eserdir. Bu romanın yazarın Mançukuo'dan döndükten üç sene sonra yayımlanması dikkat çekicidir. Amerikan İşgal Kuvvetleri'nin 1945'te Japonya'yı işgalinden sonra, Amerikalılarca oluşturulan sansür kurumunun varlığının, Mançukuo hatıralarının sıcaklığına kamuoyu ile paylaşılmasının önünde bir engel

olduğunu düşünmek mümkündür. Çalışmamızın sonunda tespit ettiğimiz önemli sonuçlarından biri, yazarların Mançukuo temalı romanlarında sömürge hayatına ilişkin kendi tanıklıklarının yanı sıra, tarihi gerçeklere de sadık kalarak olayları edebi bir dil ile okura sunmalarıdır. Otobiyografi tarzındaki bu romanlarda şüphesiz kurgusal öğeler yer alsa da, tarihi olaylar anlatılırken resmi arşiv kaynakları ve bilimsel çalışmalara referans verdikleri hususunu özellikle belirtmek gerekir. Tezimize konu olan romanlar, tarihi gerçeklere dayalı edebi metinler olduğu için, doğrudan tarihi belge ya da başka bir deyişle ana kaynak olarak kullanılamazlarsa da, belgelerle ispatlanmış konulardan, bireysel gözlem ve deneyimlerin aktarıldığı yan kaynaklar olarak referans gösterilebilirler.

Çalışmamıza konu olan kadın yazarlar, Fujiwara Tei (1918 - 2016), Miyao Tomiko (1926 - 2014), Sawachi Hisae (1930) ve Inake Yukiko (1923)'dur. Mançukuo'daki hatıralarıyla kendi hikâyelerinden ilham alarak, savaş öncesi sömürge dönemini kadın gözü ile yansıtmışlar, Mançukuo'daki yaşam mücadelesini farklı yönleriyle gerçekçi şekilde okura sunmuşlardır. Erkek yazarlar ise, Kiyama Shōhei (1904 - 1968), Miki Taku (1935), Nakanishi Rei (1938) ve Masuda Shōichi (1928) olarak seçilmiştir. Erkek yazarlar romanlarında daha çok savaşa ve Kantō Ordusu'na yer ayırırken, kadınlar ağırlıklı olarak sığınma kampları, kaçış süreci ve Sovyet işgalini anlatmışlardır. Erkek yazarlar Mançukuo'daki erkek egemen askerî sistemi, içeriden gözlemleyebilme olanağına sahip olduklarından, Kolonyal düzenin en belirgin unsurlarından biri olan militarist yapıya ilişkin birçok imgeyi romanlarında aktarmışlardır. Bunu yaparken, bireysel gözlem - deneyimlerin dışında, bölge hakkında tarihsel - coğrafi- kültürel özellikler de okuyucuya anlatılmıştır.

İncelediğimiz her roman, farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış olsa da, Mançukuo hakkında pek çok ortak konuyu veya olayı anlattıkları saptanmıştır. Bu

durumun, bir sömürge ülkesi olarak Mançukuo'nun ve burayla ilgili konuların Japonya'da anonimleştirildiğini de ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada, Mançukuo temasının, bu dönemi yaşayan kişilerde bıraktığı ortak bellekten söz etmek mümkündür. Mançukuo deneyiminin, yerleşimci Japon halkını mağdur eden bir yönünün olduğu ve Japon sömürge yapısı içinde sadece Çinli, Mançu, Moğol, Koreli gibi diğer etnik unsurların değil, Japon halkının da sömürülen kimliğine dönüştüğü birçok romanda ifade edilmektedir. Ayrıca, Japonların bölgede karşılaştıkları ilginç durumların (Çinli kadınların ayak bağlama geleneği, afyon kullanımının Çinliler arasında yaygın oluşu), Sovyet Ordusu'nun işgal sürecinin, Çin kültürüne ve Çinlilerin yaşantılarına ilişkin gözlemlerin ve savaş sonrası yaşantının beraberinde getirdiği kimlik, aidiyet sorunlarının, ağırlıkla romanlarda yer verilen hususlar olduğu dikkati çekmektedir.

Ortaya çıkan bir başka sonuç, yazarların bu romanları neden kaleme aldıklarıyla ilgilidir. Bizim tespitimiz iki ana sebep olduğudur. İlki, Japon kolonyal tarihine, bir Japon sömürgesinin sınırları içinden tanıklık ederek, kendi yöneticilerinin yurttaşlarına ve farklı etnik gruplara çektirdikleri acıların tekerrür etmemesi için genç nesillere öğretme çabalarıdır. İkinci sebep ise, kendileri ve geçmişleri ile hesaplaşmayı içinde yaşadıkları toplumu da dâhil ederek kolektif biçimde yapma güdüsüdür.

Özetlemek gerekirse, kurgusal olarak romanların ortak özellikleri aşağıdaki gibidir:

- a. Mançukuo hayatı bireysel gözlem süzgeci ile aktarılmıştır.
- b. Romanlar tarihsel gerçeklere ve kronolojiye sadık kalınarak kurgulanmıştır.
- c. Duygularla beraber tarihi bir kesit anlatılmaya çalışıldığı için çeşitli tarihsel kaynaklar da romanlarda materyal olarak kullanılmıştır.

ç. Yazarların kullandığı otobiyografik roman tekniği ile edebi metinde Mançukuo tarihi, edebiyatın geniş kitlelere ulaşabilmek üzere bir vasıta olduğu, bu amaçla her kesimden insanın okumasının amaçlandığı, anlaşılmıştır.

İncelenen romanların tümünde yazarların hayatlarına dokunan anlar, kişiler, olaylar ya da mekânlara yer verilmiştir. Tarihi olaylara imza atan önemli şahsiyetlerin gerçek isimlerinin verilmesinin yanı sıra bazı romanlarda tarihi olayların, kişi ve mekânların gerçek tarihi verilere dayanarak okura sunulduğu görülmüştür. Japonya’da savaş sonrası dönemde 1952 yılına kadar devam eden sansür uygulamasının yazılı tüm metinlere uygulanması, Mançukuo dönemine ilişkin yazılanların da belirli kısıtlamalara maruz kalmasına neden olmuştur. Fujiwara Tei’nin *Nagareru Hoshi wa Ikite Iru* (Kayan Yıldız Yaşıyor) romanı sansür döneminde yayınlanmıştır. Romanda bölgeye ilişkin sığınma kampı yaşantısı, Sovyet askerlerinin işgali ile erkeklerin askere alınışı ve Mançukuo’dan Japonya’ya kaçış süreci anlatılırken, bölgedeki militarist uygulamalara yönelik bilgilere yer verilmemiş ancak sadece Kantō Ordusuna mensup komutanların ülkeden kaçışlarına ilişkin bilgi verilmiştir. Tezimizde incelediğimiz diğer romanlar sansür dönemi sonrası yayınlanan romanlardır. Dolayısıyla Mançukuo dönemine ve savaşa ilişkin birçok tasvirin herhangi bir kısıtlamaya uğramadan romanlarda yer bulduğunu ifade etmek mümkündür. Mac Arthur askerî yönetiminin ülkeden çekilmesinin ardından Japonya’da oluşan özgür ortamın, döneme ilişkin rahatça yazabilmeyi olanaklı kıldığı ifade edilebilir. Dolayısıyla Japon sömürgesi olarak kabul edilen Mançukuo Devleti’ndeki Japon militarizmine eleştirel ve şeffaf bir yaklaşım ile yazan yazarlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Japon sömürge yaşantısının olumsuz yönlerinin de yazılabilir hale gelmesinde, 1970’li yıllardaki ünlü tarihçi Ienaga Saburō’nun verdiği mücadelenin de önemli bir yeri olduğunu ifade etmek mümkündür. Mançukuo yaşantısına ilişkin son dönemlerde kaleme alınan romanlar içinde Sawachi

Hisae ve Inake Yukiko'nun kurgu dışı roman tekniği kullanarak özellikle dönemin militarist yapısına ciddi eleştiriler getirdikleri görülmektedir.

Tezimizde, kadın yazarlardan Inake Yukiko ve Sawachi Hisae; erkek yazarlardan ise Masuda Shōichi ve Nakanishi Rei ile röportaj yapılmıştır. Her bir yazar, özellikle Mançukuo deneyiminin Japonya hayatlarını etkileyen önemli bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Mançukuo dönemine ilişkin bilgilerin o dönemdeki Japon gazeteleri ve kitaplarında Japonya'daki otoriter yönetimin etkisi ile tek yanlı olarak verildiği de birçok yazar tarafından ifade edilmiştir.

Mançurya'da yaşanan savaş ortamı, Sovyetler Birliği'nin Japonya'ya savaş ilân ederek Mançukuo'ya saldırmaya başlaması ile Japonya'da yaşanan hava saldırıları romanlarda aktarılan iki ayrı savaş portresidir.

Bir başka bulgu da, Mançukuo'da yaşayan Japon halkın ortak belleği ile Japonya'daki Japon halkın ortak belleğinin ayrı olaylara tanıklık etmesi sebebiyle, iki toplum birleştiğinde, aslında taraflar arasındaki duygusal ayrılığın ortaya çıkmış olmasıdır. Bu ayrışmanın en belirgin örneği ise geri çekilenler (*hikiagesha*) adlandırmasında saklıdır. Aynı soydan gelen, aynı dili konuşan, hatta aynı sınırlar içinde yaşayan iki gruptan kalabalık olanın sayıca az olanı etiketleyerek neredeyse dışladığı romanlar tarafından ortaya konmuştur.

II. Dünya Savaşı öncesinde Japonya için *naichi* terimi kullanılırken Japonya'nın sömürgeleri için *gaichi* terimi kullanılmıştır. Japon sömürgelerinden ülkeye geri çekilen ve *hikiagesha* olarak adlandırılan bu kesim Japonya'da aidiyet duygusu ile yüzleşmiştir. Japonya dışındaki *gaichi* topraklarında Japon kimliği ile yaşam sürmenin ve savaş sonrası süreçte, uzun bir dönem yaşadıkları *gaichi* topraklarının da izlerini anavatanlarına beraberinde getirmiş olmalarının da verdiği ikilem yaşadıkları kimlik sorunsalının da esas nedenini oluşturmuştur.

Mançukuo tarihine ilişkin savaş öncesi ve savaş sonrası Japon toplumunun düşünce yapısının anlaşılmasında, bu romanların önemli bir işlevi yerine getirdiğı ifade edilebilir. Savaş öncesinde, Japonya'nın içinde bulunduğı emperyal düzenin ve militarist anlayışın savaş sonrası süreçte terk edilmesi, savaş dönemine ilişkin sömürge yaşantısının da izlerinin silikleşmesinde önemli bir faktör olmuştur.

Japonya'da geçmiş ile yüzleşebilmeyi mümkün kılan özgür bir ortamın sağlanması, o döneme ilişkin bireysel yaşantıları yazabilme imkânı sağlamıştır. Sömürge deneyimi olan kişilerin yaşantılarını kaleme almaları da Japon halkının savaş öncesi Japonyası ile yüzleşebildiklerinin en somut örneklerinden biridir.

KAYNAKÇA

Abe, Kōbō, **Owarishi Michi no Shirube ni** (終わりし道の標べに), Tokyo, Shinchō Bunko, 1975.

Abe, Kōbō, **Owarishi Michi no Shirube ni** (終わりし道の標べに), Tokyo, Shinzenbi, 1948.

Ada, Takashi (ed.), **Nihon Senryō Gaikō Kankei Shiryōshu** (日本占領外交関係資料集), Cilt 3, Tokyo, Kashiwa Shobō, 1991.

Adıgüzel, Yusuf, **Göç Sosyolojisi**, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2016.

Ahr, Kumiko, **How Japan Depend Itself: Facing the Power Shifts in East Asia**, Zürich, Strategic Studies and Conflict Research, 2014.

Akamine, Mamoru, **The Ryukyu Kingdom: Cornerstone of East Asia**, Honolulu, çev. Terrell, Lina, University of Hawaii Press, 2017.

Altenburger, Roland, “Is It Clothes that Make the Man? Cross - Dressing, Gender, and Sex in Pre - Twentieth - Century Zhu Yingtai Lore”, **Asian Folklore Studies**, 2005, C. 64, S. 2, s. 165 - 205.

Anzerlioğlu, Yonca, “Tokyo Türk Maslahatgüzarının Değerlendirmeleriyle Mançukuo Devleti (1931 – 1933)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 2008, S. 41, Mayıs, s. 1 - 16

Aoki, Tamotsu, **Nihon Bunkaron no Henyo: Sengo Nihon no Bunka to Aidentiti** (日本文化論の変容: 戦後日本の文化とアイデンティティ), Tokyo, Chuo Koronsha, 1990.

Araragi, Shinzō, “Lost Homeland: Colonial Memories of Manchuria in Okinawa After WWII”, **Immigration Studies**, 2013, C. 9, s.169 – 178.

Araragi, Shinzō, **Manshū Imin no Rekishi Shakaigaku** (満洲移民の歴史社会学), Kyoto, Kōrōsha, 1998.

Arat, Esel Seda, **Japonya’nın Mançurya Üzerindeki Çin Politikası 1931 – 1933**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Asada, Kyōji “Manshū Nōgyō Imin to Nōgyō Tochi Mondai” (満洲農業移民と農業問題) ed. Ōe Shinobu, Asada Kyōji, Mitani Taichirō, Gotō Kenichi, Kobayashi Hideo, Takasaki Sōji, Wakabayashi Masahiro, Kawamura Minato, **Kindai Nihon to Shokuminchi: Shokuminchika to Sangyōka (3)** (近代日本と植民地: 植民地化と産業化) (3), Tokyo, Iwanami Shoten, 1993.

Ashcroft, Bill; Griffiths, Gareth; Tiffin, Helen, **The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post - Colonial Literatures**, Londra ve New York, Routledge, 2004.

Aytaç, Gürsel, **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Say Yayınları, 2005.

Beasley, W.G., **Japanese Imperialism 1894 – 95**, Oxford, Clarendon Press, 1987.

Befu, Harumu, **Ideorogi toshite no Nihon Bunkaron (イデオロギーとしての日本文化論)**, Tokyo, Shiso no Kagakusha, 1987.

Bernards, Brian, **Writing the South Seas: Imaging the Nanyang in Chinese and Southeast Asian Postcolonial Literature**, Seattle ve Londra, University of Washington Press, 2015.

Berton, Peter, “A New Russo-Japanese Alliance Diplomacy in the Far East during World War I”, **Acta Slavica Iaponica**, 1993, C. 11, s. 57 - 78.

Bessatsu Katei Gahō, **Miyao Tomiko: Watashi no Sekai (宮尾登美子：私の世界)**, Kyodō Insatsu Kabushiki Gaisha, Tokyo, 2009.

Bhabha, Homi, **The Location of Culture**, Londra ve New York, Routledge Publishing, 1994.

Borgstrom, Jinna Simone, **Conflicting Words: Rhetoric of the Manchurian Crisis**, San Diego State University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Brophy, David; Garnaut, Anthony; Tighe, Justin, “Introduction: The Xinhai Revolution and Inner Asia”, **Inner Asia**, 2012, C.14, s. 319 - 322.

Burkman, Thomas, W. **Japan and the League of Nations: Empire and World Order 1914 - 1938**, Honolulu, University of Hawaii Press, 2008.

Calichman, Richard (ed.), **Overcoming Modernity: Cultural Identity in Wartime Japan**, New York, Columbia University Press, 2008.

Cather, Kirsten, **The Art of Censorship in Postwar Japan**, Honolulu, University of Hawaii Press, 2012.

Chan, Nai Ruen, “Agricultural Productivity in a Newly Settled Region: The Case of Manchuria”, **Economic Development and Cultural Change**, 1972, C. 21, S.1, s. 87 - 95.

Chowdhury, Kanishka, “Teaching the Post - Colonial text: Strategies and Interventions”, **College Literature**, 1993, C. 19/20, S. 3/1, s. 191 - 194.

Clark, John, "Okakura Tenshin and Aesthetic Nationalism", (ed.) Barmé, Geremie, **East Asian History**, Institute of Advanced Studies Australian National University, 2005, C. 29, s. 1 - 38.

Conway, Martin; Pleydell - Pearce, Christopher, "The Construction of Autobiographical Memories in the Self - Memory System", **Psychological Review**, 2000, C. 107, S. 2, s. 261 - 288.

Conway, Martin; Rubin, David, "The Structure of Autobiographical Memory", A. E. Collins (ed.), **Theories of Memory**, Hillsdale, Erlbaum, 1993.

Conway, Martin; Williams, H.L., "Autobiographical Memory", **Elsevier**, 2008, s. 893 - 909.

Crossley, Pamela Kyle, **The Manchus**, Cambridge, Blackwell Publishers, 1997.

Crowley, James B., **Japan's Quest for Autonomy**, Princeton, Princeton University Press, 1966.

Cullen, Louis, M., **A History of Japan 1582 - 1941: Internal and External Worlds**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Culver, Annika A., "Two Japanese Avant - Garde Writers View of Gender Relations and Colonial Oppressions in Manchuria 1929 - 31, **U.S - Japan Women's Journal**, 2009, S. 37, s. 91 - 116.

Culver, Annika A., **Glorify the Empire: Japanese Avant - Garde Propaganda in Manchukuo**, Vancouver ve Toronto, Ubc Press, 2013.

Çetin, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Ankara, Öncü Kitap, 2011.

Çıkla, Selçuk, "Romanda Kurmaca ve Gerçekçilik", **Hece**, 2002, Yıl. 6, S. 65/66/67 (Mayıs/Haziran/Temmuz), s. 111 - 129.

Dale, Peter, **The Myths of Japanese Uniqueness**, Londra, Croom Helm, 1986.

Deal, David M. "The Question of Nationalities in Twentieth Century China", **Journal of Ethic Studies**, 1984, S.3, s. 23 - 53.

Deasy, G.F. "The Soya Bean in Manchuria", **Economic Geography**, 1939, C. 15, S. 3, s.303 - 310.

Develioğlu, Ferit, **Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 1993.

Dirlik, Arif, **The Postcolonial Aura: Third World Criticism in the Age of Global Capitalism**, Colorado, Westview Press, 1998.

Doak, M. Kevin, "Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After", **Journal of Japanese Studies**, 2001, C. 27, S.1, s. 1 - 39.

Doak, M. Kevin, "What's Nation and Who Belongs? National Narratives and the Ethnic Imagination in Twentieth Century Japan", **American Historical Review**, 1997, C. 102, S. 2, s. 283 - 309.

Dockson, Robert Ray, **A Study of Japanese Economic Influence in Manchuria 1931 - 1941**, University of Southern California, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1946.

Duara, Presenjit, **Sovereignty and Authenticity Manchukuo and the East Asian Modern**, Lanham, Rowman and Littlefield Publishers, 2004.

Dubois, Thomas David, "Local Religion and the Imperial Imaginary: The Development of Japanese Ethnography in Occupied Manchuria", **American Historical Review**, 2006, C.111, S.1, s. 52 - 74.

Dubois, Thomas David, "Rule of Law in a Brave New Empire: Legal Rhetoric and Practice in Manchukuo", **Law and History Review**, 2008, C. 26, S. 2, s. 285 - 317.

Duus, Peter; Myers, Ramon H.; Peattie, Mark R. (ed.), **The Japanese Informal Empire in China, 1895-1937**, Princeton, Princeton University Press, 1989.

Dündar, A. Merthan, "An Analysis on the Documents Related to China: Materials in the Ottoman and Republic Archives of Turkey", **Eurasian Studies**, Beijing, 2009, s. 329 - 346.

Dündar, A. Merthan, "Şehzade Abdülkerim Efendi'nin Japonya'nın Desteğiyle Türkistan İmparatoru Olma Meselesi Üzerine", **Bilig**, Yaz 2013, S. 66, s. 79 -92.

Dündar, A. Merthan, **Panislamizm'den Büyük Asyacılığa: Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2006.

Egler, David George, **Japanese Mass Organizations in Manchuria 1928 – 1945: The Ideology of Racial Harmony**, The University of Arizona, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1977.

Eguchi, Keiichi, "Teikoku Nihon no Tō - Ajia Shihai", (ed.), Ōe, Shinobu, **Manchukuo Kindai Nihon to Shokuminchi: Shokuminchi Teikoku Nihon (1) (近代日本と植民地：植民地帝国日本)**, Tokyo, Iwanami Shoten, 2001.

Eguchi, Keiichi, **Jūgonen Sensō Shōshi (十五年戦争小史)**, Tokyo, Aoki Shoten, 1989.

Eisenstadt, Samuel Noah, **The Absorbtion of Immigrants**, Londra, Routledge and Kegan Paul, 1954.

Eizawa, Kōji, **Dai Tōa Kyoieken no Shisō (大東亜共栄圏の思想)**, Kōdansha Gendai Shinsho, Tokyo, 1995.

Elliott, Mark C. "The Limits of Tartary: Manchuria in Imperial and National Geographies", **The Journal of Asian Studies**, 2000, C. 54, S. 3, s. 603 - 646.

Elliott, Mark C., **Resident Aliens: The Manchu Experience in China 1644 – 1760**, California, University of California Press, 1993.

Erkin, H. Can, **Edo Döneminde Hollandalıların Shogunluğa Sundukları Yıllık Raporlar**, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001.

Erselçuk, Muzaffer, “Japan’s Oil Resources”, **Economic Geography**, 1946, s.14 - 23.

Evera, Stephen V., “Hypotheses on Nationalism and War,” **International Security**, 1994, C. 18, S. 4, s. 5 - 39.

Fairbank, John K. “The Mançu – Chinese Dyarchy in the 1840s and 50s”, **Far Eastern Quarterly**, 1953, s. 265 – 278.

Fogel, A. Joshua, **Life along the South Manchurian Railway: The Memoirs of Itō Takeo**, Armonk, M.E.Sharpe, 1988.

Fujiwara, Sakiko, **Haha e no Wabijō (母への詫状)**, Tokyo, Yamakeisha, 2005.

Fujiwara, Tei, **Nagareru Hoshi wa Ikite Iru (流れる星は生きている)**, Tokyo, Chūō Bunko, 1976.

Fujiwara, Tei, **Nagareru Hoshi wa Ikite Iru (流れる星は生きている)**, Tokyo, Hibiya Shuppan sha, 1949.

Fujiwara, Tei, **Tabiji (旅路)**, Tokyo, Chūō Kōron-sha, 1986.

Futamatsu, Hiroki, **Imintachi no Manshū (移民達の満洲)** Tokyo, Heibonsha, 2015.

Glantz, David M., **Soviet Operational and Tactical Combat in Manchuria 1945: August Storm**, Londra, Frank Cass, 2005.

Gomi, Fumihiko; Takano, Toshihiko; Toriumi, Yasushi, **Shōsetsu Nihon-shi Kenkyū (詳説日本史研究)**, Tokyo, Yamakawa Shuppansha, 2000.

Gomikawa, Junpei, **Ningen no Jōken (人間の条件)**, 1.2.3. Cilt, Tokyo, Iwanami Gendai Bunko, 2005.

Gottschang, Thomas S., “Economic Change, Disasters and Migration: The Historical Case of Mançuria”, **Economic Development and Cultural Change**, 1987, C. 35, S. 3, s. 461 – 490.

Gökçe, Özlem; Gökmen, M. Ertan, “1897 - 1958 Kore’nin Politik Durumu ve Dehan İmparatorluğu”, **DTCF Dergisi**, 2016, C. 56, S. 2, s. 93 - 110.

Grajdanzev, Andrew, J., “Manchuria as a Region of Colonization”, **Pacific Affairs**, 1946, C. 19, S.1, s. 5 – 19

Grajdanzev, Andrew, J., "Manchuria: An Industrial Survey", **Pacific Affairs**, 1945, C. 18, S. 4, s. 321 – 339.

Grajdanzev, Andrew, J., "Profit and Loss in Manchuria", **Pacific Affairs**, 1935, C. 8, S. 2, s. 144 - 158.

Greenfield, Kent Roberts, **The War Against Japan**, Washington, Cmh Publisher, 2001.

Guelcher, Gregory Paul, **Dreams of Empire: The Japanese Agricultural Colonization of Manchuria (1931 – 1945)**, University of Illinois, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1999.

Güngör, Bilgin, **Postkolonyalizm ve Edebiyat: Türk Edebiyatında Sömürgeciliğe Bakış**, Ankara, Hece Yayınları, 2018.

Haberer, Thomas, **China and Its National Minorities: Autonomy or Assimilation**, Londra, M.E. Sharpe Inc., 1989.

Hall, Robert Brunett, "The Geography of Manchuria", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 1930, C. 152, s. 278 - 292.

Hamashita, Takeshi; Grove, Linda; Selden, Mark (ed.), **China East Asia and Global Economy**, Londra, Rutledge, 2008.

Han, Ling Ling "Zasshi Manshū Rōman ni Okeru Kitamura Kenjirō no Bungaku Rinen" (雑誌満洲浪漫に於ける北村兼次郎の文学理念), **Sōkenkyū Daibunka Kagaku Kenkyū**, 2014, C. 10, s. 99 - 110.

Han, Ling Ling, "Manshū ni Okeru Kitamura Kenjirō no Zōsaku: Shuren wo Chūshin ni (満洲国における北村謙次郎の創作 : 「春聯」を中心に)", **Nihon Kenkyū**, 2013, C. 48, s. 179 - 199.

Handō, Kazutoshi, **Shōwa shi (昭和史) (1926 - 1945)**, Tokyo, Heibonsha, 2004.

Harris, Sheldon, **Factories of Death: Japanese Biological Warfare 1932 – 1945 and the American Cover Up**, London ve New York, Routledge, 1995.

Hayase, Yukiko, **The Career of Gotō Shinpei: Japan's Statement of Research 1857 – 1929**, Florida State University, 1974, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

He, Jing, "Okakura Tenshin and Pan – Asianism 1903 – 1906", Ed. Saaler, Svan; Szpilman, Christopher W.A., **Pan – Asianism: A Documentary History, Vol. 1: 1850 – 1920**, Rowman and Littlefield Publishers, Lanham vd., 2011.

He, Yinan, "National Mythmaking and the Problems of History in Sino – Japanese Relations", (ed.), Er, Peng Lam, **Japanese Relations with China: Facing Arising Power**, Londra ve New York, Routledge, 2006.

Henshall, Kenneth, **Historical Dictionary of Japan to 1945**, Lanham vd., Scarecrow Press, 2014.

Hiratsuka, Masao, **Shashin de Miru Manshū Zenshi** (写真で見る満洲全史), Shinsha, Tokyo, Kawade Shobō, 2010.

Hirst, William; Phelps, Elizabeth, “Flashbulb Memories”, **Current Directions in Psychological Science**, 2016, C. 25 S. 1, s. 36 - 41.

Hornung, Alfred , (ed.), **Postcolonialism and Autobiography**, Amsterdam, Atlanta GA, Rodopi, 1998.

Hotta, Eri, **Pan – Asianism and Japan’s War 1931 – 1945**, New York, Palgrave Macmillan Transnational History Series, 2007.

Ienaga, Saburo, “The Glorification of War in Japanese Education”, **International Security**, 1993 - 1994, C. 18, S. 3, s. 113 - 133.

Ikari, Hiroshi “Bungaku no Kōkei” (文学の光景), **Annals of the Institute for Research in Humanities and Social Sciences**, 2017, C. 26, s. 3 - 6.

In, Tōsan, **Manshū Bungaku no Kenkyū** (満洲文学の研究), Tokyo, Akashi Shoten, 2010.

Inake, Yukiko, **Kamikaze yo Izuko ni** (神風よ何処に), Tokyo, Haato Shuppan, 2015.

Ingram, Scott W., **Immigration to the United States: Japanese Immigrants**, Facts on File Inc., 2005.

Ingram, Scott; Asher, Robert (ed.), **Immigration to the United States: Japanese Immigrants**, New York, Facts on File Inc., 2005.

Inoue, Takuya, **Manshū Nanmin: 38 Dosen ni Habamasareta Inochi** (満洲難民：三八度線に阻まれた命), Tokyo, Gentōsha, 2015.

Inoue, Yūichi, “Tōshi Tetsudō wo Meguru Nichi So Kankei”, (ed.), Ōe Shinobu, Asada Kyōji, , **Kindai Nihon to Shokuminchi: Shokuminchika to Sangyōka (3)**, Tokyo, Iwanami Shoten, 1993.

Irie, Hisao, **Kaitakumin Mondai** (開拓民問題), Tokyo, Chūō Kōronsha, 1941.

Iriye, Akira, **Power and Culture: The Japanese - American War, 1941 – 1945**, Cambridge, Harvard University Press, 1981.

Ishijima, Noriyuki, “Chūgoku Senryōchi no Gunji Shihai” (中国占領地の軍事支配), (ed.), Ōe, Shinobu; Asada, Kyōji Et. al., **Kindai Nihon to Shokuminchi (2): Teikoku Tōji no Kōzō** (近代日本と植民地 (2): 帝国統治の構造), Tokyo, Iwanami Shoten, 2001, s. 215 - 241.

- Itō, Einosuke , **Manshū no Hikari to Kage** (満洲の光と影), Tokyo, Shūeisha, 2012.
- Itoh, Mayumi, **Japanese War Orphans in Manchuria: Forgotten Victims of World War II**, New York, Palgrave Macmillan, 2010.
- Izaya, Bendasan, **Nihonjin to Yudayajin** (日本人とユダヤ人), Tokyo, Yamamoto Shoten, 1970.
- Joos, Joël, “The Genyōsha (1881) and Premodern Roots of Japanese Expansionism”, (ed.), Saaler, Svan; Szpilman W. A., Christopher, **Pan - Asianism: A Documentary History (1850 - 1920)**, Lanhan, New York vd., Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2011.
- Jowett, Philip, S., **Rays of the Rising Sun: Armed Forces of Japan’s Asian Allies 1931 – 1945 China and Manchukuo**, Wiltshire, Helion and Company Limited, 2004.
- Junzō, Nishi, **Manshūkoku no Shūkyō Mondai** (満州国の州境問題) Dai tō – A Bunka Kensetsu Kenkyū, 1942, C. 4, Tokyo.
- Kamigaito, Ken’ichi, **Sakoku no Hikaku Bunmei’ron** (鎖国の比較文明論), Kōdansha, Tokyo, 1994.
- Katō, Kiyofumi “Rekishite toshite no Manshu hikiage” (歴史としての満洲引揚げ), **Hikiage 60-shunen kinenshi**, Tokyo, Kokusai zenrin-kyōkai, 2007.
- Katō, Yōko (1995) “Haisha no Kikan: Chūgoku kara no Fukuin, Hikiage mondai no Tenkai” (敗者の期間：中国からの復員), **Kokusai Seiji**, May, 1995, s. 110 - 125.
- Katō, Yōko, “What Caused the Russo – Japanese War: Korea or Manchuria?” **Social Science Japan Journal**, 2007, C. 10, S.1, s. 95 – 103.
- Kawamura, Minato, **Bungaku Kara Miru Manshū: Gozoku Kyōwa no Yume to Genjitsu** (文学から見る満洲：五族共和の夢と現実), Tokyo, Yoshikawa Kōbunkan, 1998.
- Kawamura, Minato, **Manshūkoku: Manchuria Studies For Beginners**, Tokyo, Gendai Shokan, 2011.
- Kawamura, Minato, **Manshū Tetsudō Maboroshi Ryokō** (満洲鉄道まぼろし旅行), Tokyo, Bungei Shunju, 1998.
- Kawamura, Minato, Narita, Ryūichi, Et. al., **Sensō wa Donoyō ni Katararete Kita ka** (戦争はどのように語られてきたか), Tokyo, Asahi Shinbunsha, 1999.

Kawasaki, Aguri, **Miyao Tomiko: Watashi no Sekai** (宮尾登美子：私の世界), Tokyo, Sekaibunka-sha, 2009.

Kawashima, Shin; Hattori, Ryuji, **Tō Ajia Kokusai Seiji shi** (東アジア国際政治史), Nagoya, Nagoya Daigaku Shuppankai, 2008.

Kesser, Lawrence D., “Ethnic Composition of Provincial Leadership During the Ch’ing Dynasty”, **Journal of Asian Studies**, 1969, C. 28, s. 489 - 511.

Kiernan, Ben “Myth, Nationalism and Genocide,” **Journal of Genocide Research**, 2001, C. 3, S. 2, s. 187 - 206.

Kimitada, Miwa, “Pan Asianism in Modern Japan: Nationalism, Regionalism and Universalism”, Saaler, Svan; Koschmann, Victor, (ed.), **Pan Asianism in Modern Japanese History: Colonialism, Regionalism and Borders**, London ve New York, Routledge, 2007, s. 21 – 33.

Kimura Kenji, “Kindai Nihon no Imin/Shokumin Katsudō to Chūkanzō (近代日本の移民植民活動と中間増)”, **Rekishigaku Kenkyū**, 1990, C. 613, s. 135-143.

Kimura, Kenji, “Meijiiki Nihonjin no Kaigai Shinshutsu to Imin/Kyoryūmin Seisaku (2)” (明治期日本人の海外進出と移民/居留民政策) **Shōkei Ronshū**, 1979, C. 36, s. 95-118.

Kingsberg, Miriam, “Legitimizing Empire, Legitimizing Nation: The Scientific Study of Opium Addiction in Japanese Manchuria”, **The Journal of Japanese Studies**, 2012, C. 38, S. 2, s. 325-351.

Kişmir, Gonca, “Uwe Timm’in “Kardeşimin Örneğinde” (Am Beispiel meines Bruders) Bellek Yansımları”, **DTCF Dergisi**, 2017, C. 57, S. 1, s. 257 - 273.

Kitasawa, Shinjirō, “Shintoism and Japanese Nation”, **The Sewanee Review**, 1915, C. 23, S. 4, s. 479 – 483.

Kiyama, Shōhei, **Tairiku no Hosomichi** (大陸の細道) Tokyo, Kōdansha Bungei Bunko, 1990.

Kleeman, Faye Yuan, “Inscribing Manchuria: Gender, Ideology and Popular Imagination”, Barmé, Geremie R. (ed.), **East Asian History**, Institute of Advanced Studies, The Australian National University, 2005.

Kobayashi, Hideo, Kantōgun no Rekishi (関東軍の歴史), **Ajia Taiheiyō Tōkyū**, 2014, C. 23, s. 79 - 136.

Kobayashi, Hideo, **Manshū no Rekishi (満洲の歴史)**, Tokyo, Kōdansha Gendai Shinsho, 2008.

Kochi Kenritsu Bungakukan, **Miyao Tomiko: Hachi Jū Hachi Nen no Shōgai (宮尾登美子：八十八年の生涯)**, Kōchi, Kōchi Bunkazaidan, 2017.

Kojima, Ken, **Shokumin Seisaku (植民政策)**, Tokyo: Shōkasha, 1927.

Kokusai Zeirin Kyōkai Hikiage Rokujūnen Kinen Jigyō Iinkai, **Hikiage Rokujūnen Kinen-shi (引揚げ60年記念誌)**, Tokyo, Nihon Insatsu Kabushiki Gaisha, 2007.

Komatsu, Teruyuki, “Reconsidering the Issue of Cultural, Ethnic and Religious Identities: Learning from the History of Global Migration, Japanese History of Immigration and a History of Cultural and Ethnic Identity”, **Nagoya Gakuin Daigaku Renshū Shakai Kogakuhon**, 2016, C. 52, S. 4, s. 1 - 21.

Kono, Kimberly T., **Romance, Family and Nation in Japanese Colonial Literature**, New York, Palgrave Macmillan, 2010.

Koschmann, J. Victor, **Revolution and Subjectivity in Postwar Japan**, Chicago, University of Chicago Press, 1996.

Kōseishō Engokkyoku, **Hikiage to Engo 30 Nen no Ayumi (引揚げと援護三十年の歩み)**, Tokyo, Kōseishō, 1977.

Kubo, Minoru, “**Miki Taku ni suite**” **Miki Taku shishū Gendai shi bunko (三木卓について：三木卓詩集現代詩文庫)** 44, Tokyo, Shichōsha, 1971.

Kuriyagawa, Kō, **Kiyama Shōhei no Shōgai (木山捷平の生涯)**, Tokyo, Chūō Seihan Insatsu, 1995.

Kuroki, Morifumi, “Kōakai no Ajia Shugi” (興亜会のアジア主義), **Hōsei Kenkyū (法政研究)**, 2005, C. 71, S. 4, s. 247 - 287.

Kuroko, Kazuo, **Sensō wa Bungaku ni dō Egakarete Kita ka (戦争は文学にどう描かれてきたか)**, Tokyo, Hassaku-sha, 2005.

Kushner, Barak, **The Thought War: Japanese Imperial Propaganda**, Honolulu, University of Hawaii Press, 2006.

Lattimore, Owen, **Manchuria: The Cradle of Conflict**, New York, Macmillan Company, 1932.

Lee, Robert, **The Manchurian Frontier in Ch'ing History**, Cambridge, Harvard University Press, 1970.

Lincicome, Mark E., “Nationalism, Imperialism, and the International Education Movement In Early Twentieth-Century Japan” **The Journal of Asian Studies**, 1999, C. 58. S. 2.

Liu, Chao, **Oscillating Between Modernity and National Identity: The Intellectual Dynamics of Manchukuo Literature from 1937 to 1941**, University of Colorado, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014.

Loomba, Ania, **Colonialism Post - Colonialism**, 3. Baskı, New York, Routledge, 2015.

Maki, John, **Conflict and Tension in the Far East: Key Documents, 1894-1960**, Seattle, University of Washington Press, 1961.

Mallory, Walter, “The Permanent Conflict in Manchuria”, **Foreign Affairs**, 1932, C. 10, S. 2, s. 220 – 229.

Manshukokushi Hensan-Kankōkai, **Manshukokushi (満洲国史)**, C. 1 (*Sōron*), Tokyo: Man'mo doho-engokai, 1970.

Masuda, Shōichi, **Manshū no Hoshikuzu to Chitta Kodomotachi no Isho (満洲の星屑と散った子供達の遺書)**, Tokyo, Yumekōbō, 1998.

Masuda, Shōichi, **Senba no Sabu Chan to Gon: Matōseki wo Ikite Futatsu no Inochi (戦場のサブちゃんとゴン：磨刀石を生きて二つの命)**, Tokyo, Yumekobō, 2009.

Masuda, Shōichi, **Yakusoku (約束)**, Tokyo: Yumekōbō, 2001.

Masuda, Tomoko, “Nisshin Sengo Keiei” (日清戦後経営), (ed.), Inoue, Matsusada, **Nihon Rekishi Taikei (日本歴史体系)**, Cilt 4, Tokyo, Yamakawa Shuppansha, 1987.

Matsuda, Kōichirō, “The Concept of Asia before Pan – Asianism”, (ed.), Saaler, Svan; Szpilman, Christopher W.A., **Pan – Asianism: A Documentary History, C. 1: 1850 – 1920**, Lanham vd., Rowman and Littlefield Publishers, 2011.

Matsumoto, Ken'ichi, **Uyoku: Nashonarizumu Densetsu (右翼：ナショナリズム伝説)**, Tokyo, Kawade Shobō Shinzo, 1995.

Matsumoto, Toshirō, **Shinryaku to Kaihatsu: Nihon Shihon Shugi to Chūgoku Shokuminchika (侵略と開発：日本資本主義と中国植民地化)**, Tokyo, Ochanomizu Shobō, 1988.

Matsusaka, Yoshihisa Tak, **The Making of Japanese Manchuria 1904 - 1932**, Cambridge, Harvard University Asia Center, 2003.

Mcdowell, Kevin, **Colonizing Manchuria: Racial Harmony and Agricultural Emigration in the Japanese Empire**, University of Oregon, Yayınlanmamış Master Tezi, 1992.

Mendl, Wolf, **Japan's Asia Policy: Regional Security and Global Interests**, Londra ve New York, Routledge, 2005.

Michael, Franz, "Japan's Special Interests in China", **Pacific Affairs**, 1937, C. 10, S. 4, s. 407 – 411.

Michel, Martina, "Positioning the Subject: Locating Postcolonial Studies", **Ariel: A Review of International English Literature**, 1995, C. 26 S. 1, s. 83–99.

Middlebush, Frederick, "The Effect of the Non – Recognition of Manchukuo", **The American Political Science Review**, 1934, C. 28, S. 4, s. 677 – 683.

Miki, Taku, **Horobita Kuni no Tabi (滅びた国の旅)**, Tokyo, Subaru Shobō, 1974.

Miki, Taku, **Miki Taku Shishū: Gendai shi bunko (三木卓詩集：現代詩文庫) (44)** Tokyo, Shichōsha, 1971.

Miller, Scott J., **The A to Z of Modern Japanese Literature and Theater**, The Scarecrow Press, Lanham, 2010.

Mitani, Taichirō, "Manshūkoku Kokka Taisei to Nihon no Kokunai Seiji" (満州国国家体制と日本の国内政治), Ōe Shinobu, Asada Kyōji, **Kindai Nihon to Shokuminchi: Teikoku Tōji no Kōzō (2) 近代日本と植民地：帝国統治の構造 (2)** Tokyo, Iwanami Shoten, 2001.

Mitter, Rana "Evil Empire? Competing Constructions of Japanese Imperialism in Manchuria 1928 - 1937", (ed.), Narangoa, Li; Cribb, Robert, **Imperial Japan and National Identities in Asia 1895 - 1945**, Londra, Routledge Curzon, 2003.

Mitter, Rana, **The Manchurian Myth: Nationalism, Resistance and Collaboration in Modern China**, Berkeley ve Los Angeles, University of California Press, 2000.

Miyao, Tomiko, **Kioku no Danpen (記憶の断片)** Tokyo, Asuka Shinsha, 1996.

Miyao, Tomiko, **Shuka (朱夏)**, Tokyo, Shūeisha, 1985.

Miyashita, Takuzō, **Miki Taku no Bungaku Sekai (三木卓の文学世界)**, Kokubunji-shi, Musashino Shobō, 1995.

Miyawaki, Junko, **Sekai no Naka no Manshū Teikoku to Nihon (世界の中の満洲帝国と日本)** Tokyo, Wac Bunko, 2010.

Mori, Takemaro, “Colony and Countryside in Wartime Japan: Emigration to Manchuria”, **The Asia Pacific Journal**, Japan Focus, Erişim Tarihi: 01 Ekim 2015.

Morris - Suzuki, Tessa, “Debating Racial Science in Wartime Japan”, **Osiris**, 1998, C. 13, s. 354 - 375.

Mouer, Ross; Sugimoto, Yoshio, **The Images of Japanese Society**, Londra, Kegan Paul International, 1986.

Murakoshi, Nobuo; Trewartha, Glenn T., “Land Utilization Maps of Manchuria”, **Geographical Review**, 1930, C. 20, S.10, s. 480 – 493.

Mutō, Seigo, “Miki Taku ‘Horobita Kuni no Tabi’ no Bungaku Kūkan” (三木卓「滅びた国の旅」の文学空間), **Jidō bungaku kenkyū**, 1995, C.28, s. 28-39.

Myers Ramon H.; Peattie, Mark R., **The Japanese Colonial Empire, 1895 - 1945**, Princeton, Princeton University Press, 1984.

Nakagawa, Shigemi, **Katarikakeru Kioku** (語りかける記憶), Tokyo, Ozawa Shoten, 1999.

Nakanishi, Rei, **Akai Tsuki** (赤い月) 下, 1. Cilt, Tokyo, Shinchōsha, 2001.

Nakanishi, Rei, **Akai Tsuki** (赤い月) 上, 2. Cilt, Tokyo, Shinchōsha, 2001.

Nakanishi, Rei, **Tobe! Waga Omoi yo** (翔べ! わが思いよ), Tokyo, Tokyo Shinbun Shuppan-kyoku, 1989.

Nakayama, Noriko, “The Anti-Manchurian and Anti – Japan Movement of Chinese Students at the Kenkoku University of Manchukuo: Focusing on the Period between the University’s Founding in 1938 and the Incident of December 30, 1941”, **Gendai Shakai Bunka Kenkyū** (現代社会文化研究), 2015, s. 1 - 18

Narangoa, Li; Cribb, Robert, (ed.), **Imperial Japan and National Identities in Asia 1895-1945**, Londra ve New York, Routledge Curzon, 2003.

Narangoa, Li “The Power of Imagination: Whose Northeast and Whose Manchuria?”, **Inner Asia**, 2002, C. 4, S. 1, s. 3 – 25.

Narangoa, Li; Cribb, Robert, **Historical Atlas of Northeast Asia 1590 - 2010: Korea, Manchuria, Mongolia, Eastern Siberia**, New York, Columbia University Press, 2014.

Narita, Ryūichi, **Sensō Keiken no Sengo shi: Katarareta Taiken, Shōgen, Kioku** (戦争経験の戦後史：語られた体験、証言、記憶) Tokyo, Iwanami Shoten, 2005.

Natsume, Sōseki, **Natsume Sōseki Zenshū** (夏目漱石全集), C. 7, Tokyo, Chikuma Shobō, 1988.

Nihon Shakai Bungaku-kai, **Shokuminchi to Nihon (植民地と文学)**, Oriijin Shuppan Sentaa, Tokyo, 1993.

Ninagawa, Jukei, **Gakuto Shutsujin (学徒出陣)**, Yoshikawa Kōbunkan, 1998.

Nitta, Hiroshi, “Amerika Gasshūkoku Iminhō no Saikin no Dōkō ni Kan Suru Kenkyū” (アメリカ合衆国移民法の最近の動向に関する研究), **Chiiki Seisaku Kenkyū**, 2014, C. 16, S. 3, s. 15 - 29.

Noyes, John K., “Multiculturalism, Geography, Post - Colonial Theory”, (ed.), Patrick Williams, **Edward Said**, C. 3, Londra, Sage Publications, 2001, s. 345 - 359.

Nozaki, Yoshiko, **War Memory, Nationalism and Education in Postwar Japan 1945 – 2007**, New York, Routledge Contemporary Japan Series, 2008.

Ogata, Sadako, **Defiance in Manchuria: The Making of Japanese Foreign Policy, 1931-1932**, Berkeley, University of California Press, 1964.

Ohnuki-Tierney, Emiko, **Kamikaze, Cherry Blossoms and Nationalisms: Militarization of Aesthetics in Japanese History**, Chicago ve London, University of Chicago Press, 2002.

Okabe, Makio, **Manshūkoku (満州国)**, Tokyo, Sanshōdō, 1978.

Okabe, Makio, **Umi wo Watatta Nihonjin (海を渡った日本人)**, Tokyo, Yamakawa Shuppan-sha, 2013.

Okakura, Tenshin, **Ideals of the East**, New York, E. P. Dutton and Company, 1920.

Onozawa, Nitoya, “Immigration from Japan to the U. S. A., Historical Trends and Background”, **Tokyo Kaseigakuin Tsukuba Joshi Daigaku Kiyō (東京家政学院筑波女子大学紀要)**, 2003, C. 7, s. 115 - 127.

Ōta, Ichirō, **Nihon Gaikōshi (日本外交史)**, Tokyo, Kagoshima Kenkyūjo Shuppankai, C. 24, 1974.

Ozaki, Hotsuki, **Kindai Bungaku no Kizuato: Kyūshokuminchi Bungakuron (近代文学の傷跡：級植民地文学論)**, Tokyo, Futsusha, 1963.

Padover, Saul K., “Japanese Race Propaganda”, **Public Opinion Quarterly**, 1943, C. 7, S. 2, s. 191 - 204.

Özdemir, Muhammet, **Post - Kolonyalizm Nedir: Dünyalar Arasında ve Türkiye’de Bilim, Kavram ve Teorilerin İşlevleri**, İstanbul, Açılım Kitap, 2017.

Park, Yi Jin, “The Postwar Experience of Repatriates: The Crack in Postwar Japan’s Reconstruction”, **Sungkyun Journal of East Asian Studies**, 2014, C. 14, S. 1, s. 43 – 63.

Park, Yuha, “Hikiage Bungaku ni Mimi wo Katamukeru (1)” (引揚文学に耳を傾ける), **Ritsumei Gengo Bunka Kenkyū**, 2013, C. 24, S. 4, s. 115 - 136.

Park, Yuha, **Hikage Bungaku Ronjosetsu: Aratana Posuto Koroniaru e** (引揚げ文学論序：新たなポストコロニアルへ), Tokyo, Jinbun Shoin, 2016.

Peattie, Mark R., **Ishiwara Kanji and Japan's Confrontation with the West**, Princeton: Princeton University Press, 1975.

Peattie, Mark, çev. Asana Toyomi, **Shokuminchi: Teikoku 50 Nen no Kōbō** (植民地：帝国五十年の興亡), Tokyo, Dokubai Shinbunsha, 1996.

Perrins, Robert John, **Great Connections: The Creation of a City Dalian 1905 - 1931 China and Japan on the Liaodong Peninsula**, Yayınlanmamış Doctor Tezi, Ontario, York University, 1997.

Quarson, Ato, “Space Making and the Question of Postcolonial Literary History”, **PMLA**, 2012, C. 127, S. 2, s. 342 - 348.

Re, Ainei, çev. Suzuki, Toshio, “Kiyama Shōhei to Chōjun Ūmaro Hyō” (木山捷平と長順ウマロウ), **Hyōgo Kyōiku Daigaku Kindai Bungaku Zasshi**, C. 21, s. 15 - 17.

Reardon - Anderson James, “Land Use and Society in Manchuria and Inner Mongolia during the Ch'ing Dynasty”, **Environmental History**, 2000, C. 5, S. 4, s. 503 - 530.

Rhoads, Edward J.W., **Manchus and Han: Ethnic Relations and Political Power in Late Ch'ing and Early Republican China 1861 – 1928**, Seattle, Washington, University of Washington Press, 2000.

Rossabi, Morris, “The Ming and Inner Asia”, (ed.) Twitchett, Denis; Mote, Frederick, **The Cambridge History of China: The Ming Dynasty (1368 - 1644)**, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, C. 8, s. 221 - 272.

Ryu, Yongwook, “The Yasukuni Controversy: Divergent Perspectives from the Japanese Political Elite”, **Asian Survey**, 2007, C. 47, S. 5, September /October, s. 705 - 726.

Saaler, Svan; Koschmann, Victor J., **Pan Asianism in Modern Japanese History: Colonialism, Regionalism and Borders**, London ve New York, Routledge, 2007.

Saaler, Svan; Szpilman, Christopher W.A., (ed.), **Pan – Asianism: A Documentary History: 1850 – 1920**, C. 1, Lanham, Rowman and Littlefield Publishers, 2011.

Sadakane, Tsuneji, **Kiyama Shōhei Kenkyū** (木山捷平研究), Tokyo, Seiunsha, 1996.

Sadakane, Tsuneji, **Kiyama Shōhei no Sekai (木山捷平の世界)**, Okayama, Okayama Bunko, 1992.

Sadakane, Tsuneji, “Kiyama Shōhei Bungaku ni Okeru Tōkaisei” (木山捷平文学における韜晦性), **Kurashiki Gijitsu Kagaku daigaku Ryūgenkusei Bekka**, 2012, s. 227 - 238.

Sadako, Ogata, **Defiance in Manchuria: The Making of Japanese Foreign Policy 1931 - 1932**, Berkeley ve Los Angeles, University of California Press, 1964.

Sakai, Naoki; Isomae, Jun'ichi (ed.), **Kindai no Chōgoku to Kyoto Gakuha: Kindaisei,-Teikoku-Fuhensei (近代の中国と京都学派：近代性帝国普遍性)**, Tokyo, Ibunsha, 2010.

Sasada, Hironori, **Institutions, Interests, and Ideas: The Evolution of Developmental State Systems in Manchuria, Wartime Japan, and Postwar Japan**, University of Washington, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

Sawachi, Hisae, **Sōkai yo Nemure (滄海よ眠れ)**, Tokyo, 1985.

Sawachi, Hisae, **Mō Hitotsu no Manshū (もう一つの満洲)**, Tokyo, Bungei shunjū, 1982.

Sawachi, Hisae, **Kibō to Yūki: Watashi no Tadotta Sengo (希望と勇気この一つのもの：私の辿った戦後)**, Tokyo, Iwanami Bukkureito, 2008.

Sawachi, Hisae, **14 Sai (14歳：フォティーン)**, Tokyo: Shūeisha, 2015.

Scherer, Anke, **Japanese Empire to Manchuria: Local Activists and the Making of the Village Division Campaign**, Bochum, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006.

Schland, Ernestine; Rimer, J.Thomas, (ed.), **Legacies and Ambiguities—Postwar Fiction and Culture in West Germany and Japan**, Washington, The Woodrow Wilson Center Press and The Johns Hopkins University Press, 1991.

Schneider, Michael, A., “Kōa – Raising Asia: Arao Sei and Inoue Masaji”, Saaler, Svan; Szpilman, Christopher W.A. (ed.), **Pan – Asianism: A Documentary History, Vol. 1: 1850 – 1920**, Lanham vd., Rowman and Littlefield Publishers, 2011.

Seigo, Mutō, “Miki Taku *Horobita kuni no tabi* no bungaku kūkan—jiko higyo no naizairitsu toshite no Manshū, (三木卓「滅びた国」の文学空間：自己非儀の内在率としての満洲)” **Jidō bungaku kenkyū** 28, 1995, s. 28-39.

Shaftall, M.G., “An Genealogy of Imperial Era Japanese Militarism”, (ed.), Frank McDonough, **The Origins of Second World War: An International Perspective**, London ve New York, Continuum International Publishing Group, 2011.

Shan, Lianying, **Narrating the Colonial past in Manchuria and Shanghai in Postwar Japanese Literature**, Princeton University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2007.

Shibara, Takuji; Ikai, Takaaki; Ikeda, Masahiro (ed.), **Tagaikan (他外観)**, Tokyo, Iwanami Shoten, 1988.

Smith, Norman Dennis, **Wielding pens as Swords: Chinese Women Writers and the Japanese Occupation of Manchuria 1936 – 1945**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002.

Smythe, H. H., “Note on Racial Ideas of the Japanese”, **Social Forces**, 1953, C. 31, S. 3, s. 258 - 260.

Snyder, Jack, **From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict**, New York, Norton, 2000.

Solso, Robert; Maclin, Kimberly; Maclin, Otto, **Bilişsel Psikoloji**, çev. Ayşe Ayçiçeği-Dinn, İstanbul, Kitabevi, 2011.

Sorensen, Eli Park, **Post - Colonial Studies and the Literary: Theory, Interpretation and the Novel**, Palgrave Macmillan, New York, 2010.

Spinks, Charles Nelson, “Origin of Japanese Interests in Manchuria”, **The Far Eastern Quarterly**, 1943, C. 2, S. 3, s. 259-271.

Stalker, Nancy, “Suicide, Boycotts and Embracing Tagore: The Japanese Popular Response to the 1924 US Immigration Exclusion Law”, 2006, **Japanese Studies** C. 26, S. 2, s. 153-170.

Steiner, Jesse Frederick “Japanese Population Policies”, **American Journal of Sociology**, 1938, C. 43, S. 5, s. 717 - 733.

Stewart, John R., “Financing the New State of Manchukuo”, **Far Eastern Survey**, 1937, C. 6, S. 5, s. 49 – 53.

Stewart, John R., “Foreign Investments in Manchukuo”, **Far Eastern Survey**, 1935, C. 4, S. 11, s. 81 – 85.

Stewart, John R., “Manchuria: The Land and Its Economy”, **Economic Geography**, 1932, C. 8, S. 2, s. 134 - 160.

Stewart, John R., “The New Stress on Agriculture in Manchuria”, **Far Eastern Survey**, 1939, C. 8, S. 12, s. 135 – 140.

Strenberg, Fritz, “Japan’s Economic Imperialism”, **Social Research**, 1945, Vol. 12, No. 3, 328 – 349.

Szpilman, Christopher W. “Between Pan – Asianism and Nationalism: Mitsukava Kametarō and His Campaign to Reform Japan and Liberate Asia”, Saaler, Sven;

Koschmann, Victor (ed.), **Pan Asianism in Modern Japanese History: Colonialism, Regionalism and Borders**, London ve New York, Routledge, 2011.

Takahashi, Saburo, **Senkimono wo Yomu (戦記物を読む)**, Tokyo, Academia Press, 1988.

Takahashi, Yasutaka, “Shokuminchi no Tetsudō to Kaigun”, (ed.), Ōe Shinobu, Asada Kyōji , **Kindai Nihon to Shokuminchi: Shokuminchika to Sangyōka (3) (近代日本と植民地：植民地化と産業化)**, Iwanami Shoten, Tokyo, 1993, s. 263 – 289.

Takasugi, Shio, **Nihon ni Hikiageta Hitobito (日本に引揚げた人々)**, Toshoshuppan nobu Kōbō, Tokyo, 2011.

Takayuki, Kiyōka, **Akashia no Dairen (アカシアの大連)**, Tokyo, Kōdansha bungei bunko, 1970.

Takenaka, Ayumi, “The Japanese in Peru: History of Immigration, Settlement, and Racialization”, **Latin American Perspectives**, 2004, C. 31, S. 3, s. 77 - 98.

Takeuchi, Yoshimi, Ajiashugi (アジア主義), (ed.), Takeuchi Yoshimi, Chikuma shobō, **Nihon Bungaku**, 2004, C. 53 S. 2, s. 31 - 39.

Tamanoi, Mariko Asano (ed.), **Crossed Histories: Manchuria in the Age of Empire**, Honolulu, University of Hawaii Press, 2005.

Tamanoi, Mariko Asano (ed.), **Memory Maps: The State and Manchuria in Postwar Japan**, Honolulu, University of Hawaii Press, 2009.

Tamanoi, Mariko Asano, “A Road to A Redeemed Mankind: The Politics of Memory among the Former Japanese Peasant Settlers in Manchuria.” **The South Atlantic Quarterly**, 2000, C.99 S. 1, s. 163-189.

Tamanoi, Mariko Asano, “Knowledge, Power and Racial Classification: The Japanese in Manchuria”, **The Journal of Asian Studies**, 2000, C. 59, S. 2, 248 – 276.

Tanaka, Stefan, **Japan’s Orient: Rendering Pasts into History**, Berkeley, University of California Press, 1996.

Tanaka, Toshio, “Watashi no Uchi: Kiyama Shōhei Jinsan no Haru Ron” (私のうち：木山捷平の「尋三の春」論), **Nihon Bungaku**, 2004, C. 53, S. 2, s. 31 - 39.

Tankha, Brij, **Okakura Tenshin and Pan – Asianism: Shadows of the Past**, United Kingdom, Global Oriental, 2009.

Tapies, Rosalia A., “Kindai ni Okeru Manshu e no Nihonjin no Iju oyobi sono Teichaku Pataan”, **Konan Daigaku ki yo Bungakuhen Rekishi Bunka Tokushū**, 2002, January 129, s. 1- 25.

Tapies, Rosalia Avila, “Imperial Expansion, Human Mobility and the Organization of Urban Space in Manchuria”, **Shakai Kagaku**, 2016, C. 43, S. 3, s. 35 – 56.

Tapies, Rosalia Avila, Co-ethnic Spatial Concentrations and Japan’s 1930s Concord Project for Manchuria, **Geographical Review of Japan Series**, 2016, C. 88, S. 2, s. 47 – 65.

Tetsuo, Furuya, “**Nihon Tsūshi: Manshūkoku no Nihonjin**” (日本通史：満州国の日本人) C. 19, 1995, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2015.

Thakur, Ravni, “Representing Women: Problematizing an Asian Identity” (ed.), Brij Tankha, **Okakura Tenshin and Pan Asianism: Shadows of the Past**, Global Oriental, 2008.

Timperley, H.J., “Japan in Manchukuo”, **Foreign Affairs**, 1934, C. 12, S. 2, s. 295 – 305.

Toraji, Iriye, **Hōjin Kaigai Hatten** (邦人海外発展), Hara Shobō, Tokyo, 1981.

Torigoe, Shin; Hasegawa, Ushio (ed.), **Hajimete Manabu Nihon no Sensō Jidō Bungakushi** (初めて学ぶ日本の戦争児童文学史), Kyoto, Mineruwa Shobō, 2012.

Tsunoda, Ryusaku, **Sources of the Japanese Traditions**, New York, Columbia University Press, 1958.

Tsutsui, Kiyotada, **Senzen Nihon no Popyurizumu** (戦前日本のポピュリズム) Tokyo, Chuokoron-sha, 2018.

Ueda, Atsuko; Bourdags, Michael; Sakakibara, Richi; Toeda, Hirokazu, **The Politics and Literature Debate in Postwar Japanese Criticism 1945 - 1952**, Lanham, Lexington Books, 2017.

Wakakuwa, Midori, “Japanese Cultural Identity and Nineteenth-century Asian Nationalism: Okakura Tenshin and Swami Vivekananda”, (ed.), Brij Tankha, **Okakura Tenshin and Pan Asianism: Shadow of the Past**, United Kingdom, Global Oriental, 2009.

Wakatsuki, Yasuo, **Sengo Hikiage no Kiroku** (戦後引揚げの記録), Tokyo, Jijitsū Shinsha, 1991.

Wang, Tay Sheng, **Legal Reform in Taiwan under Japanese Colonial Rule, 1895-1945: The Reception of Western Law**, Seattle ve Londra, University of Washington Press, 2000.

Watt, Lori, **When Empire Comes Home: Repatriation and Reintegration in Postwar Japan**, Cambridge ve Londra, Harvard University Asia Center, 2009.

Weland, James E., **The Japanese Army in Manchuria: Covert Operations and the Roots of Kwantung Army Insubordination**, University of Arizona, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1977.

Wilson, Sandra, “Bureaucrats and Villagers in Japan: Shimin and the Crisis of the Early 1930s”, **Social Sciences Japan Journal**, 1998, C. 1, S.1, s. 121-140.

Wilson, Sandra, “The New Paradise: Japanese Emigration to Manchuria in the 1930s and 1940s”, **The International History Review**, 1995, C. 17, S. 2, s. 249 - 286.

Wilson, Sandra, **Manchurian Crisis and Japanese Society, 1931 – 33**, Londra ve New York, Routledge, 2002.

World Affairs, “As to Recognizing Manchukuo”, **Sage Publications**, 1932, C. 95, S. 2, September, s. 73 – 75.

Xu - Lu, Sidney, **Japan’s Asia Pacific Migrations and the Making of the Japanese Empire 1868 - 1945**, University of Pennsylvania, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013.

Yamada, Rikutsui “**Manshūkoku no soshiki oyobi kokuhō kōgi**” (満州国の組織及び国法講義), ed. Sonoji Hideo, Man-Mō zenshū, Tokyo: Man-Mō Gakkō Shuppanbu, 1934.

Yamamoto, Miono, **Shokumin Seisaku Kenkyu** (植民政策研究), Tokyo, Kōbundō, 1920.

Yamamuro, Shin’ichi, **Manchuria Under Japanese Dominion**, çev. Joshua A. Fogel, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2006.

Yang, Da Ch’ing, “The Malleable and the Contested: The Nanjing Massacre in Postwar China and Japan”, (ed.), Fujitani T., White, Et. Al., **Perilous Memories: Asia Pacific Wars**, Durham ve Londra, Duke University Press, 2001.

Yasuda, Toshiaki, **Teikoku Nihon no Gengo Hensei** (帝国日本の言語編成), Seori Shobō, Yokohama, 1997.

Ying, Xiong, **Japanese Colonial Literature in Taiwan and Manchuria**, Leiden, 2014.

Yosano, Akiko, **Travels in Manchuria and Mongolia: A Feminist Poet from Japan Encounters Prewar China**, çev. Joshua Fogel, New York, Columbia Press, 2001.

Yoshiaki, Takehiko, **Conspiracy at Mukden**, New Heaven, Yale University Press, 1963.

Yoshida, Tadao, **Manshū Imin no Kiseki** (満洲移民の奇跡), Tokyo, Ningen no Kagakusha, 2009.

Young, Louise, **Japan's Total Empire: Manchuria and The Culture of Wartime Imperialism**, California, University of California Press, 1999.

Young, Walter, “Sino – Japanese Interests and Issues in Manchuria”, **Pacific Affairs**, 1928, C. 1, S. 7, s. 1 – 20.

Zachmann, Urs Matthias, “The Foundation Manifesto of the Kōakai (Raising Asia Society) and the Ajia Kyōkai (Asia Association) 1880 – 1883”, (Ed.), Saaler, Svan; Szpilman, Christopher W.A., **Pan – Asianism: A Documentary History, Vol. 1: 1850 – 1920**, Lanham, Rowman and Littlefield Publishers, 2011.

Zachmann, Urs Matthias, **China and Japan in the Late Meiji Period: China Policy and the Japanese Discourse on National Identity, 1852 – 1904**, Londra ve New York, Routledge, 2009.

Zenkoku Rekishi Kyōiku Kyōgikai, **Nihon - shi Yōgo shū (日本史用語集)**, Tokyo, Yamakawa Shuppan, 1994.

Gazeteler - Dergiler - İnternet Kaynakları

Kanagawa Shinbun, 旧満州で亡くなった個人たちの思いを朗読と歌で綴る「約束」をこうえんへ, 04.05.2010

Tokyo Shinbun, 戦後70年 神奈川平和って（8）個人たちを語り継ぐ満州の日本人難民収容所体験者 09.01. 2015.

会見講義のキャンダルでも「安部政治を許さない手に」 <http://www.asahi.com/articles/ASL4G5HPFL4GUTIL02.html>

Tokyo Shinbun, 過去を忘れるのが早すぎないでしょうか：なかにし礼さんインタビュー <http://www.tokyo-np.co.jp/article/national/list/201708/CK201>

宮尾登美子さん 晩年“人付き合い絶つ”手紙を書いていた <https://dot.asahi.com/wa/2015011400079.html?page=1>

Mainichi Shinbun, “Sawachi Hisae san wa Konna Hito”, <http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html> 12.27.2005 Sawachi Hisae Intabyū.

<http://www.asahi.com/articles/ASL4G5HPFL4GUTIL02.html>

<http://gendai.ismedia.jp/articles/-/44659> 11.08. 2015

<http://shisly.cocolog-nifty.com/blog/2010/11/post-82a9.html>

<http://home.384.jp/kashi/9jowaka/sawati/sawati.html>

<http://www.townnews.co.jp/0607/2015/07/18/292214.html>

<http://www.kanaloco.jp/article/77053>

<http://kangaeruhito.jp/articles/-/28721>

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html

<https://mainichi.jp/articles/20180925/k00/00m/040/064000c?fm=mmn>

<http://croissant-online.jp/news/56847/4/>

<https://www.shinchosha.co.jp/book/129308/>

<https://ameblo.jp/makworld/entry-11582096282.html>

<https://www.sankei.com/life/news/161118/lif1611180030-n1.html>

<https://movie.walkerplus.com/person/83862/>

www.yumekoubou-t.com/raiburari/masudasyoutinohonn.html

<http://www.wikiwand.com/ja/宮尾登美子>

<http://www.810.co.jp/author/inage-yukiko.html>

<http://yoshiko-sakurai.jp/2004/08/14/311>, S. 14-21. 2004 Ağustos

<http://www.sanyonews.jp/article/802939/1/?rct=kasaokashi>

<https://www.hkd.mlit.go.jp/ky/release/ud49g7000000xh76-att/22rekisibunka.pdf>

<http://dighist.fas.harvard.edu/projects/russiaglobal/items/show/23>

<https://www.britannica.com/biography/Zhang-Zuolin>

<https://kotobank.jp/word/政教社-85680>

<https://www.webl.io.jp/content/近衛篤磨>

<https://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/84.html>

<http://www.yoshida-shoin.com/monka/yamagata.html>

<https://kotobank.jp/word/和魂洋才-665000>

<https://kotobank.jp/word/満川亀太郎-1112720>

https://www.turkcebilgi.com/briand-kellog_paktı

<https://www.britannica.com/biography/Chiang-Kai-shek>

<https://spartacus-educational.com/2WWmatsuoka.htm>

<https://kotobank.jp/word/富国強兵-170472>

<https://kotobank.jp/word/石原莞爾-30613>

https://ww2db.com/person_bio.php?person_id=648

<https://kotobank.jp/word/河本%20大作-1644615>

<https://www.revolvy.com/page/Nobuyoshi-Mutō>

<https://kotobank.jp/word/鄭孝胥-18899>

<https://ww2db.com/doc.php?q=420>

<https://kotobank.jp/word/後藤新平-65502>

<https://kotobank.jp/word/高橋是清-18871>

<https://trialinternational.org/latest-post/koki-hirota/>

<https://kotobank.jp/word/加藤寛治-45576>

<https://chinese posters.net/themes/linbiao.php>

<https://www.ebookjapan.jp/ebj/special/legend/chibatetsuya.asp>

<https://www.shogakukan.co.jp/news/170310>

<http://www.koredeiinoda.net/category/profile>

https://librivox.org/auth.primary_key=3091&search_category=author&search_page=1&search_form=get_results

<https://kotobank.jp/word/山田清三郎-1117870>

<https://kotobank.jp/word/安西冬衛-29155>

<https://prabook.com/web/fuyue.anzai/2453351>

<https://kotobank.jp/word/五社英雄-501335>

<http://www.asahi-net.or.jp/~pb5h-ootk/pages/SAKKA/go/gomikawajyunpei.html>

<https://kotobank.jp/word/山中峯太郎-144248>

<https://www.thechinastory.org/ritp/sun-yat-sen-sun-wen-孫文/>

<http://dictionary.pinpinchinese.com/definitions/t/王道-wangdao>

<https://mimirbook.com/tr/894de2068f5>

https://www.jcp.or.jp/akahata/aik07/2008-12-03/ftp20081203faq12_01_0.html

<https://kotobank.jp/word/八路軍-114875>

Yazarlar ile Yapılan Röportajlar (Mekan)

Masuda Shōichi 増田正一 04.07. 2018 (Odawara)

Sawachi Hisae 澤地久枝 05.07.2018 (Shibuya)

Nakanishi Rei なかにし礼 06.07.2018 (Karuizawa)

Inake Yukiko 稲毛幸子 07.07.2018 (Ichikawa)

ÖZET

Bu çalışma, 1932 - 1945 arasında varlığını sürdüren Mançukuo Devleti'nin mekân olarak geçtiği otobiyografik romanlarda, Japonların gözünden sömürge döneminin nasıl aktarıldığını araştırmaktadır. Bu doğrultuda, kolonileştiren devlet - kolonileştirilen devlet ilişkisinin edebi alandaki yansımaları Post - Kolonyal edebiyat eleştirisi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu amaçla, tezimizde o döneme tanıklık eden dört kadın yazar ve dört erkek yazar seçilmiştir. Bu romanlar sömürge döneminin tarihi gerçeklerine sadık kalınarak okura sunulmuştur. Romanlar Mançukuo bölgesi ile ilgili coğrafi, tarihi ve sosyal özellikleri içermektedir. Her bir roman, yazarların kendi yaşam öyküsünü temel almış olsa da bu romanların Mançukuo'daki sosyal, tarihi ve kültürel unsurlar gibi ortak gerçekleri işaret ettikleri saptanmıştır. Bu ortak unsurların kullanımı, Japonya'da Mançukuo'nun bir sömürge ülkesi olarak anonimleştirildiğini göstermektedir. Bu çalışma ayrıca dört yazar ile yapılan röportajı da içermektedir. Mançukuo deneyimleri, Sovyet saldırılarının olumsuz etkileri, geri çekilme dönemi ve bu dönemin ardından Japonya'daki sosyal sorunlar konusundaki deneyimlerini sunmayı amaçladıkları romanların yazım süreçlerinden bahsetmişlerdir. Mançukuo temalı otobiyografik romanların, dönemle ilgili bireysel gözlem ve deneyimlerden romanlara yansıdığı, tarihsel gerçeklere uygun olarak kaleme alındığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mançukuo, otobiyografik roman, hikiage, sömürge, Post - Kolonyal edebiyat eleştirisi.

ABSTRACT

This study explores how the colonial period was conveyed in autobiographical novels in which the Manchukuo State existed from 1932 to 1945 through the eyes of the Japanese people who lived in Manchukuo. In this respect, postcolonial literary criticism has been used to examine the reflections of the colonizing state - colonized state relationship in the literary field. In accordance with, four women authors and four men authors who witnessed that period have been selected in the dissertation. These novels have been especially presented to the reader in keeping with the historical fact of the colonial period. The novels include geographical, historical and social characteristics related to the Manchukuo region. Although each novel is based on the authors' own life story, it has been appointed that the novels also indicate to common facts such as social, historical and cultural elements in Manchukuo. The common usage of these elements reveals that Manchukuo was anonymized as a colonial country in Japan. This study also includes interviews with the four authors. They mention about writing processes of the novels through which they aimed to present their experience in Manchukuo, Soviet attacks' negative effects, *hikiage* period and social problems after *hikiage* in Japan. It was concluded that Manchukuo-themed autobiographical novels, reflected from individual observations and experiences related to the period, were penned in keeping with the historical facts.

Key Words: Manchukuo, autobiographical novel, *hikiage*, colony, post - colonial literary criticism.

要旨

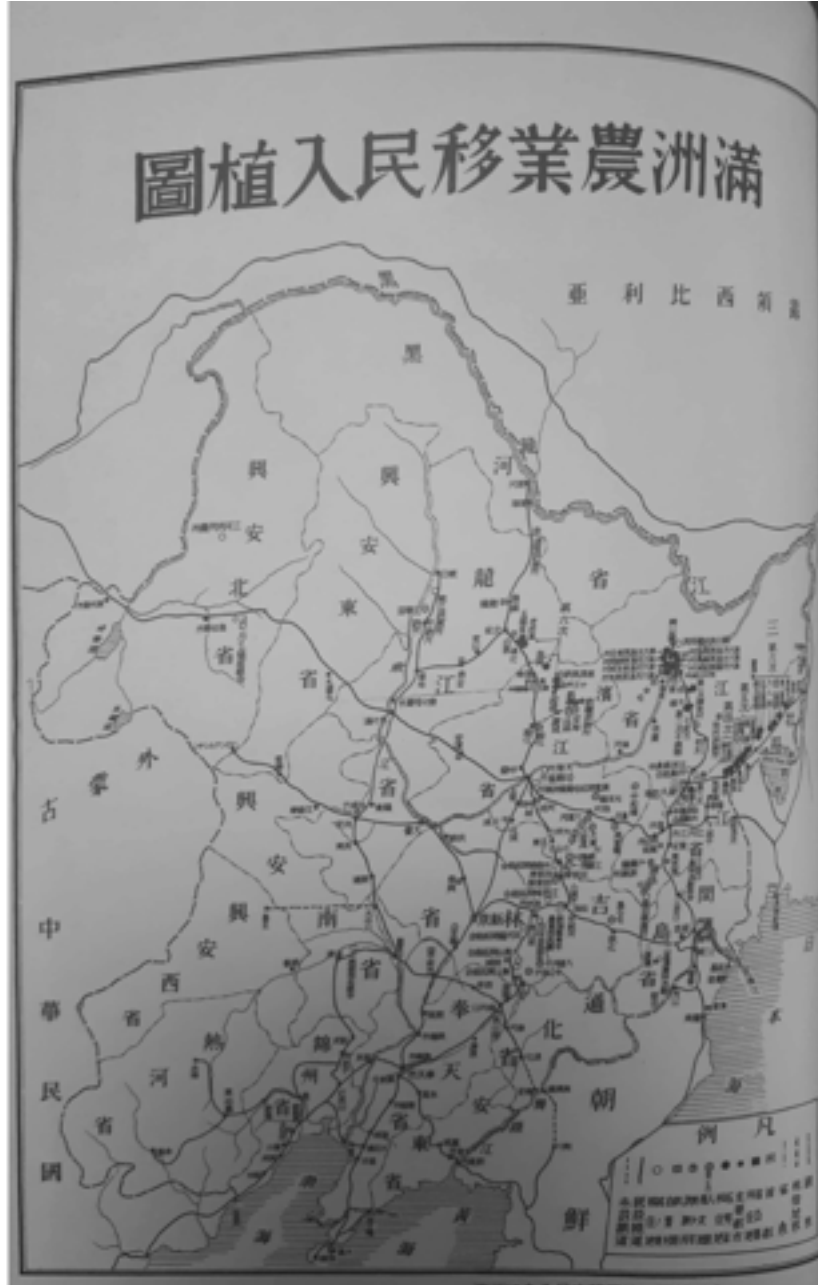
この研究は、1932年から1945年の間に存在した満州国が場として把握された自伝的小説に日本人の目から植民地時代がどのように反映されるかを検察する。この点で、植民地化する国と植民地化された国との関係を文学的に考察するため、ポストコロニアル文学批評が使用された。この目的のため、この論文では、4人の女性作家と4人の男性作家が選択された。これらの小説は、植民地時代の歴史的現実には忠実でありながら、読者に提示されてきた。小説には、満州国に関連する地理的、歴史的、社会的特徴が含まれています。各小説は著者自身のライフストーリーに基づいているが、これらの小説は満州国の社会的、歴史的、文化的要素などの共通の現実を指し表していることがわかった。これらの共通要素の使用は、日本では満州国が植民地の国として匿名化されていることを示している。この研究には、4人の著者とのインタビューも含まれている。満州国の経験、ソビエトの攻撃の悪影響、引き揚げの期間、そしてその後、彼らは日本の社会問題に関する経験を提示することを目的とした小説の執筆プロセスについて話した。満州国をテーマにした自伝的小説は、その時代に関する個々の観察や経験から反映され、歴史的な事実に基づいて書かれたと結論づけることができる。

キーワード：満州国、自伝的小説、引き揚げ、植民地主義、ポスト-コロニアル文学批評。

EKLER

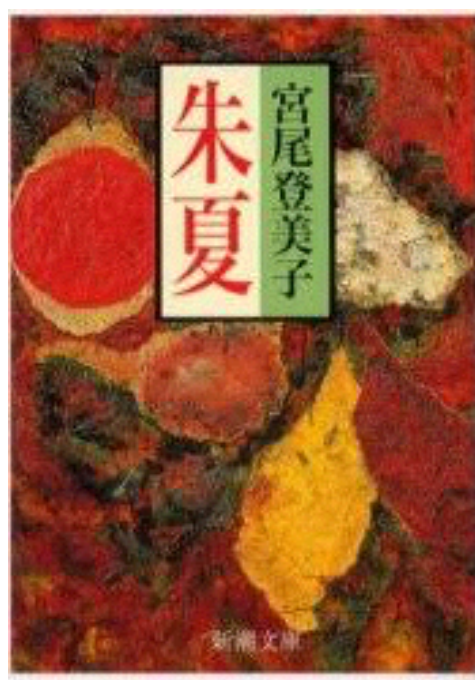
Haritada Pembe İşaretle yerler Mançukuo'da Japon yerleşimcileri göstermektedir

Mançukuo'da çiftçi yerleşimcilerin yerleştirildiği yerleri gösteren harita

Japonya'ya geri çekilenler ve onları bekleyenlerden bir fotoğraf karesi

YAZARLAR

Masuda Shōichi

Inake Yukiko

Sawachi Hisae

Nakanishi Rei

